

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

K. W. G. W. A 100 000

VERKLARENDE
GESLACHTLIJST
DER
NAAMWOORDEN.

VERKLARENDE
GESLACHTLIJST

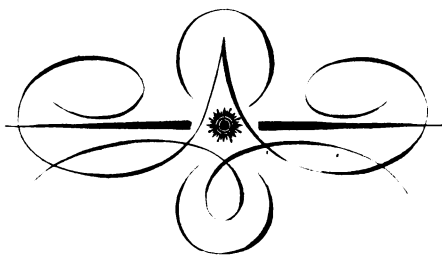
DER
Nederduitſche naamwoorden,
OP STELLIGE TAALKUNDE GEVESTIGD,

DOOR
MR. WILLEM BILDERDIJK.

Tà γὰρ ὀνόματα μνημάτα ἐστὶ.

ARISTOTELES.

TWEEDE DEEL.

Te AMSTERDAM, bij
J. IMMERZEEL, JUNIOR.

MDCCCXXXIII.

G E S L A C H T L I J S T

DER

NAAMWOORDEN.

I.

IBIS, Egyptische vogel, en als zoodanig, M. § 57.

ICHT of ICHTE, nu *jicht* of *gicht*, pijn, van 't oude *i-en*, steken, prikken. V. § 96 en Aanteek. 000. Zie *gicht*.

IDA, een berg. M. § 57.

IDEAAL, adjectief (denkbeeldig); als substantief gebruikt, O. § 41.

IDEE, Fransch uit het Lat. overgenomen woord, ons *denkbeeld* beteekenende, en O. als dit. § 57.

IDYL of IDYLLE. O. als het Griekfche *ἰδυλλιον*, schoon men 't ook wel V. gebruikt als het Fransche *Idylle*. § 100. En inderdaad, waar het Geslacht van een vreemd woord aan den uitgang hangt, is 't geslacht veranderbaar naar den uitgang die 't by de overneming verkrijgt.

IEK. Zie *Hiek*.

IEMAND, dat is, *eenig man* (vir qualiscunque), M. § 55. — Men vraagt van waar die *d* in den uitgang? Het is, dat *man* en *mand* het zelfde woord is, en dit laatste eigenlijk participium van het oude werkwoord *ma-en*, waarvan *macht*, *maken*, enz. *Ma-end* is dus konnend, vermogend, machtig; en *man* is *ma-en*, het ver-

II.

A

bum-

bum-zelf van *konnen*. Het Hoogduitsch heeft ook dit *iemand*, doch zegt *jemand*; en het Deensch zegt *mand* voor *man*, en ook *hvermand* voor *ieder*. Zie voorts *niemand*.

IEP, zie *ijp*.

IET of IETS, O. *Iet* is eigenlijk een pronomen adjectivum, als zelfstandig gebruik; en *iets* beteekent *ietig*, en zou, naar de tegenwoordige schrijfwijze, *ietsch* zijn moeten. § 41. Men zegt ook *ietwes*. Dit woord is *ietwat*, of *ietswat*, of *ietswats*, dat is *wat van iet*, of *iet van wat*. In 't oud Hoogd. vindt men *eteswaz* voor *iets*, en zoo *eteswar*, *eteswen*, *eteswie*, voor *ergens*, *nu* of *dan*, en *op eenige wijze*.

IEVER, zie *ijver*.

IJ (stroom, rivier), O. als *eenige* weinige, door een Gebruik dat verwarring ten grond heeft, en door dat Gebruik-zelf te leeren kennen. Zekerlijk zei men oudtijds *d'IJ* zoo wel als *d'Scheld*; en de Latijnsche vertaling door *Ta* toont ook het vrouwelijk denkbeeld, aan het woord *rivier* verknocht, dat er onder schuilt. § 57. 't Is het zelfde woord met *ei*, andere uitspraak van *ee*, en van *aa* voor water. Zie *a* en *eam*. In 't oud Engelsch was dit *ei* of *ey* ook bekend. Zoo was er omtrent het jaar 1000 by Londen een klooster over de Theems. *St. Mary over-ey* genoemd, welks Munniken de eerste brug over die rivier bouwden.

IJFEL (taxisboom), M. § 57. En dus ook voor den boog, die uit dit hout gemaakt plach te worden. — Men plach ook *ijbenboom*, *iew*, en *icvel* te zeggen. Jan Vos zegt nog volstandig *yben*, *ybenstruiken*, en *ybenlanen*. Bogaert voegt *Taxis en ibenlanen* in zijne Gedichten by een. Zie bladz. 14 zijner Gedichten. Het Fransch heeft *if*. Zeer kwalijk noemt Vondel hem *ijp* in zijnen Ovidius, vf. 585, IV Boek. Eene allerschreeuwendste verwarring! — Men
noem-

noemde hem voorheen ook *boom des doods*. *Funesta taxus* zegt Ovidius *Metam.* IV, 432, en van zijnen giftigen aart is ook het Latijnsche *toxicum*, als Grotius in een Noot op Lucanus aanmerkt, IX, 821. Het verband van dezen naam met het Grieksche *τοξον* (*toxon*) voor den boog, loopt in 't oog.

IJK, indruk, merk, M. Van *ijken* (zie *gicht*). § 28.

IJL, M. als wortel van *ijlen*. § 28. Van ouds echter zei men *in der ijl*, het geen het toenmalig V. bewijst. Men moet dus onderstellen, dat het voor *ijling* gezegd werd. § 67. Alhoewel in den uitgang *l* vrij wat ongelijkheid heerscht. Zie § 32. Vondel heeft zeldzaam *in den ijl*.

IJP, M. Daar wordt *boom* onder verstaan. § 57.

IJPELAAR, M. § 24 en 57. Men zei oudtijds ook *ieper*, en hiervan is de stad *Iperen* genoemd.

IJS, O. als wierd het als een *stof* aangemerkt; doch eigenlijk is het van de naaldschieting by 't bevrozen, genoemd; drukkende de tot *i* gespitste uitademing, spits, en scherpte uit. § 48.

IJSSEL, V. als de riviernamen in 't algemeen. § 57. Ook in het Latijn *Ifala*.

IJVER, M. als de uitgang meëbrengt. § 28. Het woord is van *i-en*, *i-y-en*, prikkelen. Zie *icht*. — Kluchtig is Clauberg, als hy in zijne *Ars Etymologica Teutonum*, pag. 61, zijn Hoogd. *eifer* uit *ein feüer* samentrekt.

IJZER, O. als *metaal*, en dus stof. § 49. Eigenlijk oud adjectief, of een samenstelling met het woord *er* (dat is, *metaal*), dat mischien het Latijnsche *aes*, *aeris* is, en in *ertse* vervrouwelijkt voorkomt: welk een en ander even zeer op *zilver* en *koper* past. Zie *koper*. — In 't Ijslandsch heet het ijzer van ouds *hiðr*, ook voor zwaard gebruikt, Goth. **HAIRNS** (*hairus*), en eigenlijk *jarn*, Deensch *jern*, waarin ook het Eng. *iron* kennelijk is. Het Lat. *ferrum* schijnt ook van 'dat *ijr*; en wat is ons

ijzer, dan oorspronkelijk *ijrer*. De overgang tusschen *s* en *r* toont zich in het verbum *wezen*, en 't Goth. zegt even zoo **EISARN** (*eisarn*) en 't A—Sax zoo wel **irepn** en **ipen**, als **ipen**.

IKKER, 't zelfde als *ichter*, pijniger, en daarom voor *duivel* gebruikt. § 28, en Aanteek. *x*. Zie *gicht*. — (Vergelijk echter *Nikker*, hieronder.)

ILIAS, V. als in 't oorspronkelijk Grieksch. § 100.

IMME (bije), V. Eigenlijk *i-inge*, van den stakkel. § 67, § 85. Zoo als ook *bie* of *bije* van dit *i-e* is. Zie echter Aanteek. *x*. Hiervan de Vrouwen naam *Imme* of *Emma*, die aan den Grieksch en den Hebreuwfchen, *Melitta*, en den Hebreuwfchen, *Debora*, beantwoordt. Van dit *emme* schijnt der Duitfcheren *emfig*, *emfigkeit*, voor vlijt, en bezigheid.

IMPOST, M. naar het Fransch, § 100; schoon het Italiaansch *imposta* heeft, en de oorsprong in 't Latijn, *impositio* is.

INBOEDEL, M. als het enkele *boedel*. § 39.

INBORST, V. als *borst*. § 39.

INBREUK, V. als *breuk*. § 39.

INDIGO. Blaauwe verf; verbasterd van 't Spaansche *Indico*, d. i. *Indisch* of Indiaansch. Als verfstof of kleur V. § 57, schoon de uitgang het M. toont, wordende daar *color* onder verstaan.

INDRUK, M. als *druk*. § 39.

INGANG, M. als *gang*. § 39.

INGENIS, verbasterd of liever *bedorven*, voor *echenis*, waarvan in de letter E.

INGEWAND, O. § 51.

INGEWEIDE. Desgelijks O. § 51. Zie *gewei*.

INHAM, als ware 't *ingreep*, M. gelijk *ham*, voor *hamp* genomen. § 39. Zie *hamp*.

INHOUD, M. als *houd*, wortel van *houden*. § 28, 39. Oudtijds zei men *ingehoud*, saamgetrokken tot *inhoud*,
en

en dus was 't O. éven als *ingewand*, § 51; maar met het ontwennen aan dit *ingehoud*, is niet dan het M. *inhoud*, de wortel van *inhouden*, gebleven.

INK of INKT, M. in 't Gebruik. 't Is het Latijnsche *incaustum*, dat voor de *sepia*, en 't vocht van dien visch gebruikt, en waarmee dit in 't *Glosarium Isidori* vertolkt wordt. Zie ook *int*. Met dit zou ik 't V. nemen, anders M. met Antonides.

INKARNAAT, oudtijds ook *lijfverwe* genoemd, nu kwalijk voor *yurig rood* gebruikt door verwarring met *karmijn* en *karmozijn*. Het woord beteekent *geyleescht*, van 't Lat. *caro*, Ital. *carne*, waarvan *incarnato*. Als kleur, O. § 41. — In 't Vlaamsch zegt men ook 't *karnaat*. Dus b. v. *blozen als karnaat*.

INKEER, als *keer*, M. § 39.

INKHOORN, als *dier*, is verbasterd van *eikkorn-dier*, of liever *eikkorn-das*, en wordt het zij M. of V. het zij O. gebruikt. § 57.

INLAAG of INLAGE, V. als 't enkele *lage*, § 39; maar INLEG, M. als wortel van *inleggen*. § 28. En zoo ook al dergelijke.

INQUISITIE, V. als in het Latijn. § 100.

INSEKT, O. Men verstaat er *dier* onder. § 57.

INSTAL, verval. M. als wortel van *installen*, dat is, *het uitgestalde weêr inhalen*. § 28. — Ook voor *vervallen woning*, als saamgesteld uit *stal*. § 39.

INSTANTIE (met de smeltende *t*). Het Lat. *INSTANTIA* (Fransch *instance*) en V. als dit. § 100. Kunstwoord der Rechtspraktijk beteekenende *aanzoek om recht* by laager óf hooger vierschaar, raauwelijks of in beroep.

Kwalijk heeft men in gemeen gesprek dit woord met *instant* verward, en zegt dus *in de eerste instantie* voor in 't eerste oogenblik, in het eerste begin. Welk *instant* by ons O. zou zijn, als vervangende ons *oogenblik*, § 57.

INSTINKT, natuurdrijf der dieren, O. schoon 't Lat. *instinctus* is. Zie bladz. 61 van 't Voorwerk.

INSTRUMENT, het Lat. *instrumentum*, by ons werktuig, en als 't een en het ander O. § 100, 57.

INSULT. Het Lat. *insultus*. M. als dit § 100, en ook O. naar het aangemerkte bladz. 61 van 't Voorwerk.

INT, voor *inkt*, schijnt het Hoogduitsche *dinte* of Italiaansche en Spaansche *tinta* te zijn, en dus V. gelijk dit woord ook by ons in de Schilderkunst overgenomen, (*tint*,) V. is. § 100.

INT voor ENTE. Zie *ente*.

INTEREST. O. als 't Latijnsche woord, stoffelijk genomen: *illud interest omnia regit*. En dus in 't algemeen voor *belang* of *belanghebbing* even zoo. § 48. Doch voor *rente* van een som gelds, M. als het Fransche *interêt*, voorheen *interest*. § 100.

INTRED, of INTREDE, M. als *tred* of *trede*, § 39; Doch

INTREDE, als *intreding* (by voorbeeld, de plechtige intrede van een Vorst), V. § 67.

INTRIGUE, 't Fransche woord-zelf, thands de geheele Wareldwijsheid bevattende, en dus V. § 100. Het beteekent eene inspanning en aanéenschakeling van daden van list en bedrog, ter bereiking van een bedekt oogmerk; en is in de zaak-zelve zoo Fransch als het woord, en zoo Onhollandsch dat het by ons zelfs niet uit te drukken is. Het woord echter is van het Lat. *trica*, en ons Nederd. *frik*. Doch het beteekent geene bloote *verstrickking*, maar daarby de aanlokking en indrijving in den listig gevormden *frik* naar een doorgewrocht ontwerp. De oude Franschen-zelven kenden 't niet, maar wel *intriquer* (het Lat. *intricare*), doch geheel iets anders is het tegenwoordige *intriguer*, van het Naamwoord *intrigue* gemaakt.

IN-

INVENTARIS, M. als zijnde 't Lat. *inventarius*, waar *libellus* onder verstaan wordt.

INVOER, M. § 28.

INZICHT (dat is, *ingezicht*), O. § 87, 89. En dus ook *doorzicht* (als zijnde eigenlijk *doorgezicht*,) voor *perspectief*. Doch

INZICHT, of DOORZICHT, als saamgesteld van *in* of *door*, en *zicht* (acumen ingenii), V. gelijk. *zicht*. § 96.

IPOKRAS of HIPPOKRAS, M. als in 't Fransch, waar het uit overgenomen is; en ook om dat er *drank* of *wijn* onder verstaan wordt. § 100 en 57. Het is 't oude *klaret* (ook M.), 't geen men ook *louterdrank* noemde; Hoogduitsch *luterdrank*, in de oude Ridder-Romans zeer gemeen. De naam is van 't doorzigen door den zoogenaamden *mouw* van *Hippokrates*, wien de Franschen en Italianen *Ipocras* en *Ipocrate* of *Hippocrate* heeten.

IRIAS (een bloem). Zie *lisch*. — Voor een Wortel, M. § 57.

IRIS, het gekleurde rond van den Oogappel. V. als in het Latijn en Grieksch. Doch het Fransch neemt het woord M., en men kon het dus by ons wettigen als er *ring* onder verstaande. § 100, 57.

ITEM, O. als zijnde een conjunctief partikel, *ook* of *nog* beteekenende, maar stoffelijk gebruikt voor een toegevoegd *artykel*. § 48. Ook 'gebruikt men 't dus wel voor eene *bedenklijkheid*, even als de conjunctio *maar* voor een *zwaarigheid*. Vergelijk *maar*.

IVOOR, het Fransche *ivoire*; met het Italiaansche *avorio*, van 't Latijnsche *ebur*, in den zesden naamval *ebore*. O. als *stof*. § 48. Het Spaansch heeft er het Moorsche woord *marfil* voor, van *فيل* (*fil*) de Elefant, naar wien wy het ook Elpenbeen noemen.

J.

JA, het algemeene woord van toestemming. Als naamwoord gebruikt, O. § 48. Dat het samenhangt met de daad van toeknikken is mischien voor ieder niet vatbaar, zonder een betoog dat hier te wijdoopig zou zijn. *Ja-en* is hellen, en daarvan is 't Hoogd. *jahē* nu steil. Ook is in 't oud Hoogd. *jahen*, genegen zijn. Desgelijks is *jehen*, toestemmen en ook belijden, in de 'oude Duitsche schriften ook *gheën* of *ghēn*.

JAAP (een *wond*, en bepaaldelijk een mesfede,) is *gaap*, van *gapen*, M. § 28. 't Woord is ook verbasterd geworden in *gof*; of liever, 't is er een synonymum van, want de letter, die holligheid uitdrukt is de *g*, waarvan in mijne Grammatica nader.

Gof was 't præteritum van *geffen* of *geven*, met de heldere (niet scherpe) *e*, en dus V. En dit *goffen* is het verbum activum of transitivum van het verbum neutrum *gaffen*, *gafen*, ons tegenwoordig *gapen*. *Gapen* is *zich openen* of *open zijn*, en *geffen* is openen in den zin van *open maken*, *doen gapen*. — Dat het Engelsche *jaw* en de uitgang van *kabiljaauw* met dit *jaap*, als gaping samenhangt, loopt in 't oog.

JAAR, O. van ouds. Het is eigenlijk *ge-air* van *air*, arista. § 51. Zie Aanteek. *eeee*, bladz. 374.

JAARGETIJD, O. als *getijde*. § 39.

JABOT (met een smeltende *j*). Fransch woord, by ons overgenomen ter beteekenis van de borststrook aan 't overhemd. Het beteekent eigenlijk den *krop* der vogelen, waarvan ook de zoogenoemde *kroplap* onzer Overgrootmoeders den naam ontleende. M. als 't Fransche woord, of als er *strook* by verstaande. § 100, 57.

JA-

JACHANT. Veranderde uitspraak van *hyacinth* als edelgesteente, en dus M. of O. als b. v. *diamant*.

JACHT, V. § 96. voor *jaging*, in welke toepassing ook, uit het Thema *ha*, *ga*, *ja*, waarvan 't Hoogduitfche *ja-ich* in *jach-zorn*, 't Latijnfche *jacere* (waarvan *jaculum*), en ons oude *jalyk*, dat is, fchielijk, zoo als ook het tegenwoordige *gaauw*, dat eigenlijk *ja*, *ja-e*, *ja-w-e*, en het nu mede in onbruik geraakte *ga-dood*, dat is, fchielijke dood, apoplexia, enz. Doch

JACHT, voor *vaartuig*, O. Zeker, door dat er *schip* onder verftaan wordt, want *jacht* op zich-zelfs drukt geen vaartuig uit. § 67. Doch zie *jager*.

JADDER(uier), M. § 28. Ook wel O. gebruikt als collectivum, als ware 't *ge-ader*. (§ 49): doch het is het zelfde woord met *edder*, en dns, met *uier*, waarvan Zie Aanteek. gg.

JAGANT. Zie *jachant*.

JAGER. Dat dit woord in de meest gewone beteekenis M. is, behoefde hier geene opmerking, als werker van *jagen*; maar wel, dat een *haringjager*, als vaartuig, V. is. Het woord is dan het oud Engelfche of Schotfche *jagger*, en beteekent geen jager, maar een wandelenden *marskramer*, van *jag*, een marsjen, en het wordt dan als adjectief genomen, en *schuit* daaronder verftaan. Zie *schuit*. Dit *jag* beteekende ook meer algemeen een lichtdraagbare last.

Een *jagfchuit* is ook geen *jaagfchuit* als wy thands zeggen, maar een *markt- of lastfchuit*. — Van 't zelfde woord hebben wy ook *ventjagery*, kwalijk gezegd voor *ventjagery*, dat is *mars-ventery*, ten verkoop loopen met een marsjen. — Hiervan ook ons oude woord *bejag*, dat is *nering*, *handel*. — In het algemeen is ook *jag*, een pot, mand, enz. die men draagt. — Vergelijk voorts het woord *bejag*. Het woord *affacht* behoort hier ook toe, als men zegt *iemand affacht geven*.

JAK, O. door 't Gebruik. 't Fransch *jacque* of *jaquette* was V. en beteekende een kleed met malien geflikt. In het Italiaansch was het *giacco*, en M. — Veellicht is 't het zelfde woord met ons *jok*, en beteekent eenvoudig *dracht*. Zie *jok*, en *jager*. § 57.

JAKHALS, M. door toepassing. 't Is eigenlijk *jokhals*, jokdrager. § 55.

JAKHALS, voor *schakal* of *djakal*, foort van Wolf in het Oosten, چقال, M. § 57, 100.

JALOEZIJ, V. § 69. Zie over dit woord de Aanteekening *cccc* op bladz. 349.

JAMMER, O. door toepassing, als zijnde *jammerleed*. § 57. of als *gejammer* § 51. 't Woord is verwant met *janken*, waarin de geklemde *n*, van *nk*, tot *m* is geworden. § 85.

JAMMER, als wortel van *jammeren*, M. § 28; en dus ook, in de beteekenis van *klacht* of van *mededoogen*.

JAN-HAGEL. Soort van koek. Eigenlijk *gan-* of *gandhagel* d. i. ganzenhagel, om de overeenkomst van gedaante en grootte dus genoemd. Zie *gans*.

IANITSAAR. Turksch يكي چري (*jengi-tscheri*), dat is eigenlijk *nieuw* of *jong soldaat*.

JAPON, uit het Fransch overgenomen, waarin het als een adjectief voor *Japansch* gold, en M. als wordende *rok* daaronder verstaan. § 57. — By de Turken is *Japonge* (يابون نچه) een mantel.

JARGON, Fransch woord voor gemeene wanspraak. By ons wordt het O. gebruikt, als collectief. § 49. Oudtijds zei men *gargon*. Zeker hangt het samen met het Fr. *garce* en *garçon* ('t geen in zijn oorsprong een schandelijke beteekenis had,) en ons *garstig*, dat eigenlijk stinkend of stinkerig is.

JARGON, foort van den min zuiveren diamant van Ceilon. 't Woord is eigenlijk een Fransche verbastering van *sircone*, een mineraal van byzondere cristallisatie. O. als stof.

stof. § 48. Veellicht is 't een Italiaanfche of Portugeefche verbastering van 't Arab. حراخ (*girak*), Turksch حراق (*cirak*) schittering of schijnsel, met den vergrootenden Italiaanschen uitgang *one*.

JAS (straatrok), van 't oude *gasfe*, straat, nog in het Hoogd. gebruikelijk. Men verstaat er dus *rok* onder, en het is dus ook van 't geslacht als *rok*, en derhalve in 't Gebruik M. § 57. Zie *rok*.

Hiervan plach ook *Jasje* een boodschaplooper te betee-
kenen, en zegt men nog in het Kaartspel, *klaverenjas*
voor *valet de trèfle*. Zie voorts het aangemerkte op *jurk*.

JASMIJN, V. als *bloemsoort*. Perzisch ياسمين (*jasemin*).
§ 57. Mogelijk uit ياس زمين (*jas femin*), *vocht der*
aarde.

JASPIS, M. als 't voor den *jaspissteen*, O. als 't voor de
stof wordt genomen. § 57, 48.

JAVA, als eiland O. § 57. Ptoleméus noemde 't *Jabadiv*,
't geen in de oude Oostindelijke taal *woeste grond* betee-
kent, van يبان (*jaban*) woest en ديب (*dib*) grond. De
maldiven hebben daar tegen hun naam van مال (*mal*),
rijk en het zelfde *div*.

JAVELIJN, schicht of pijl. Eigenlijk en in zijn oorsprong
gaveling, dat is *spits*. — *Gavel* is een bloot dialectver-
schil van *gevel*. Zie dit woord. M. en V. als de woor-
den op *ling*, § 71, 57; doch verkiesbaar in 't M. om
het Fransch, 't geen het in dit geslacht overgenomen
heeft, en ook *javelot* in het M. zegt, desgelijks by ons
overgenomen doch minder by ons gebruikelijk. Zie ook
gaffel.

JENEVER, zie *genever*.

JEUGD, V. Eigenlijk *jogede*; zie § 95, 96. Het Thema
jo, verwant met *juichen*, vrolijk zijn, dartelen, geeft
jo-en, en daarvan *jo-ing*, dat is, *jong*, en zoo ook *joig*,
joige, welk adjectivum tot het substantivum van eigen-
schap,

- fchap, *jogede*, wordt. Zie ook § 72 en Aanteekening *ccc*.
- JEUK, M. als wortelfylbe van *jeuken*. § 28.
- JICHT (pijn), V. § 96. Zie *gicht*.
- JODENDOM, O. als collectivum, of als abstractie. § 49, 93.
- JOESTE, V. § 77, 96. Van *jo-en*, 't Fransche *jouer*. Van 't Ridderfpiel, 't geen een speelgevecht was, werd dit woord vervolgens op een ernstigen aanval overgebracht. Vergelijk *jeugd*.
- JOFFER of JUFFER, V. als faamgesteld uit *ver*, dat is, *vrouw*, met *hof*, of met *jonch* (*jong*), naar de verſcheidende beteekenis, waar men 't in gebruikt. Zie hierover mijne *Verhandeling over het Naïve*, in de Aanteekeningen.
- JOFFER of JUFFER voor masthout, desgelijks V. als drukkende der wijfjens-mastboom uit. § 57.
- JOFFER of JUFFERSCHAP, V. Ook dan als men het woord collectivè gebruikt. § 72. *Het jufferschap* is geheel verouderd. Doch thands zou het, dus O. genomen, den maagdom beteekenen, dien men oudtijds ook *de joget* of *jogede* (dat is, *de jeugd*) van een meisjen noemde.
- JOK, JUK, zie *juk*.
- JOK, M. als wortelfylbe van *jokken*, en als zijnde 't zelfde woord met *jocus* in 't Latijn. § 28. Echter V. zoo men 't aanmerkt als *jo-ig*, ſpelachtig, ſpeelsch of ſpeelschheid. Van *joken*, *jeuken*, kittelen, waarmeê ook ons *jolig* en 't Fransche *joli* ſamenhangt. Ook *jong* is hiervan af te leiden, als zijnde een contractie van *jo-ing*, als verheuging of vrolijkheid des levens. § 33. In 't O. neemt men het als dit zelfde adjectivum, of als verkort van *gejok*. § 41, 51.
- JOKKERNIJ, V. om den uitgang. § 69.
- JOKKO. 't Fransch zegt *Jocko*. Een foort van vrij menſchelijke Aap zonder ſtaart, gemeenlijk Troglodites genaamd,

naamd, doch kwalijk met den *Orang octan* verward. Dus genoemd van zijn byzonder geluid, het geen Allamand naar den Engelschen Harwood door *Taa-hoou* met den accent op *hoou* uitdrukt. M. ten aanzien van 't woord, of het foort, doch in individueele toepasfing M. of V. naar de kunne. § 55.

JOL, boot, M. van *jo-en*, *jo-elen*, follen, spelen. 't Franfche *jouër*. § 28. — Vergelijk *jool*.

JONG, O. als adjectief of eigenlijk participium. § 41. 't Is in den eigen zin des woords, *speelsch*, van *jo-en*, met het Franfche *jouer* en Latijnsche *juvare* verwant, en faamgetrokken uit *jo-ing*. Zoo als ook 't oud Keltisch *jaouancq* heeft, en 't oude Fransch *jouvence*, van *juventas*; waarvan het ook *jouvenceau* en *jouyencel* voor jongeling, zegt. — Het woord *jong* toont zich verwant met het Turksche *يڭكي* (*jengki* of *janki*), nieuw. Het Sanscrit zegt *yanghi* (nieuw). 't Oud Sax. *ʒeong* (*geong*), Eng. *young*.

JONGELING, M. door toepasfing. § 55, 71. Doch in 't V. niet gebruiklijk.

JONGEN (niet *jonge*: want het meervoudige is *jongens*), M. door toepasfing. § 55. Het woord is, als *baken*, en sommige meer, een te flaauw geklemdé uitspraak van den uitgang *ing*. *Jonging* is van 't verbum *jongen*, dat is, jong zijn, gelijk *jongeling* van *jongelen*. Zie § 71. en Aanteek. *bbbb*.

JONK, Sineesch of Indiesch vaartuig. V. als *boot*, § 57.

JONST, GONST, of GUNST, V. § 75 en volgg. 't Woord is van 't oude *onnen*, waaruit *gonnen*, faamgetrokken uit *ge-onnen*, en waarvan ook *wenschen* een derivaat is.

JOOL, M. zoo door 't woord-zelf als door toepasfing. § 28, 57. Het fchijnt het zelfde woord met *guil*, Hoogduitsch *gaul*, als een druilig paard. Of veellicht is het

ver-

verwant met *jo-en* en *jol*, als beteekenende een speeltuig, of iemand die met zich spelen en follen laat. Zie *jol* en *guil*. Men zegt er ook een *ful* voor, oudtijds *sol* en *foole*, dat wederom aan *sollen* hangt, in 't oud Fransch *fouler*, waarvan Cats *foolen* heeft:

Zoo 't meisjes gooit met eenig nat,

Dat is te zeggen: foolt my wat.

In de *Vrijster*. — Voor dit *foolen* zei men in mijne *jeugd*, *knuffelen*, schoon eigenlijk een foort van *knippen* beteekenende.

JOTA. De kleinste letter in 't Grieksch. V. als er *letter* onder verstaande. § 57.

JOUW, M. als wortel van *jouwen*. § 28. Dit *jouwen* is echter van *jou*, het oude pronomen *u*, naar platte uitspraak. Het *jouwen* of *uitjouwen* bestond in den uitgestrekten voorvinger van de eene hand met dien van de andere te strijken ('t geen men in mijn jongen tijd noemde iemand *uitslijpen*) en daarby te roepen *jou*, *jou* (dat is, *tibi*, *tibi*); waarvan de beteekenis was: Zoo ging of gaat het u, gy zijt *uitgestreken* en niet *geslepen* genoeg. Men riep daar ook wel by: *sliep! sliep!* d. i. *slijp*, *slijp!* als zeggende: gy zijt te *slomp*, laat u wat slijpen. Hetgeen voor een gevoeligen hoon werd gehouden. Cats zegt: *een schamper jou krijgen* in 't O. als nemende 't woord stoffelijk. § 48. — Met dat al is 't verband tusfchen *uitjouwen* en 't Hd. *aus-hauchen* niet te miskennen.

JUBEL, voor *gejuich*, of *feest*, Hebreuwsch, van יָבֵל, *ramshoren*. M. als wortel van *jubelen*, en O. als gebruikt voor *gejubel*, of door toepassing van *gejuich* (waar het meê verwant is,) of van *feest*. § 28, 41, 57.

JUFFER of JOFFER van *Jonkvrouw* afgeleid. Beter, van *jong* en *VER*, dat vrouw of liever de tytel van vrouw is, gelijk men plach te zeggen: *Vrouwe ver Agnete* b. v. van eene edelvrouw. Nu is *Jonkvrouw* (en niet *Juffer*,) een

een tytel van Adel. V. § 55. De Duitschers blijven nader aan den oorsprong met hun *Jonfer*.

JUFFER voor de Vrouwelijke *sparre*. De naam teekent het geslacht. Zie Huygens *Sneldichten* XVIII. Boek. n^r. 80 en n^r. 144.

JUK of JOK, O. als 't Latijnsche *jugum*, waarmee het zekerlijk verwant is. § 100. Echter is in 't Turksch, dat veel van de oude stamtaal des Duitschen taaltaks heeft, *juk* (يوك), een *last*, en 't adjectief *يوكلر* (*jukelu*) *beladen*. Het Perzisch heeft چغ en يوغ. Het Sanscrit *juga*. Doch zie ook *jak*.

JUKA noemde men in mijn jongen tijd een vrouwenkleed-tjen, alleen door een losgeplooid rug van een gewoon *jak* onderscheiden. 't Woord is van 't Italiaansche *Giubba*, een *jak* beteekenende, en door de Hoogduitschers in *Gjubchen* verbasterd. Het Fransche *Juppe* is 't zelfde woord. — Men gebruikte 't V. als dit. § 100 — In Zwaben heeft men 't zelfde in *tschope* en *tschopli* verhandfeld.

JULEP. In 't Latijn *julapium*, maar M. om dat men er *drank* onder verstaat. Men zegt er *koeldrank* voor, maar het woord is Oostersch en beteekent *rozenwater* يلاب of شکل اب (*jul- of gul-ab*). 't Woord wordt dus catachritisch gebruikt, even als *orgeade* voor amandeldrank schoon het geen garsten water is, en *limonade* schoon zij van geen limoenen gemaakt is, en zoo is 't met honderden van woorden.

JURK, V. als eigenlijk adjectivum, of als zoodanig aangemerkt by die het invoerden. 't Is een onvolkomen woord, en beteekent in den eersten oorsprong een lang linnen kleed. De naam is Engelsch, en niets anders dan *church*, by verkorting van *church-coat*. In ontallijke woorden is dus het eigenlijke woord dat de *zaak-zelve* uitdrukt, verloren gegaan, en het epithetisch woord, ter byzondere on-

onderfcheiding dienende, behouden, en dus de benaming duifter geworden. Men zie, by voorbeeld *mol*, *konijn*, *hert*, *inkhoorn*, enz. Vergelijk ook *jas* en *pantalon*. — Even als dit *church-kleed*, voerde men in mijn jongelings tijd zoogenoemde *Levites* in voor de Dames, waarvan in mijn *Liefde en waan* in de vertellingen. Men zei in het Engelsch ook *jerkin*.

JUUL oude vernoeming van *wiel* door de verwisfeling van de onvaste *w* met de verhemeltletter *j* en dus draaiing. 't Was oudtijds by ons de naam van January, beginnende met den omkeer der zon uit haar verfte afwijking, naar onswaart. — 't Woord, ook *gule* gefchreven, werd ook voor draaikolk gebruikt. Zie op *gulle*. — Voor maand genomen is 't V. als dit, § 57.

JUWEEL, O. § 100. Over den oorsprong van dit woord ware zeer veel te verhandelen, zoo men in alle de afleidingen die er van gezocht zijn, treden wilde. Wellicht zou de afleiding uit het Franfche *jouaille* wel het verftaanbaarst zijn. Intusfchen het kooft zoo weinig van het Latijnsche *jocale*, het Franfche *jeu* of *jouer* of *joye*, als van 't Italiaanfche *gioia* of 't Engelsche *jew* (dat een Jood beteekent), maar is Oostersch. Namelijk جوهر (*giauher*, of, met de fmeltende *j*, *jawer* of *jewer*) is in het Arab. Perz. en Turksch een edelgefteente, en حوهر جي (*jewerdji*) een *juwelier*.

K.

KAAB of KAAP, 't Spaanfche *cabo*. Zie *kaap*.

KAAG, V. als oorspronkelijk adjectief. § 33. 't Is *ka-ig*, en beteekent wat men thands zeggen zou, *kaai-ligger*.

KAAI, KAJE, 't zelfde als *kade*.

KAAK, (wang), oorspronkelijk adjectief, en dus V. § 33. het is *ka-ig*, dat is, *omvang* of *rondte*. (Zie *wand* en *kring*).

kring). Of wel *ko-ig* of *kok*, waarvan 't Fransche *coque* (schelp of dop,) en ons *koker*, dat is, schede, omron- ding, omkleedsel, even als *wang*, quod vide.

KAAK (schouwplaats of schavot), V. als zijnde 't Noord- hollandsch praeteritum van *kijken*, *ik keke*, *ik kake*, zoo sommigen willen, doch kwalijk. *Kaak* is een ton, van waar het *haring kaken*, dat is, *tonnen*, en men zette de misdadigen op een ton te pronk. V. als oorspronkelijk adjectief. § 33. Het Thema is *ka-en*, in den zin van *omkeeren* (zie *kade* en *kring*), en dus ook van *rond zijn*, het geen desgelijks, als wy aanmerkten, op de *wang* slaat. — Onze Cats verklaart *kaken* anders. „*Kaken* (zegt hy)

„Dat is, van allen slijm den visch gezuiverd maken;” en hy heeft in de *zaak* gelijk, maar wy verklaren hier 't *woord*. Zie zijn twee- en tachtigjarig leven.

KAAK of beter, **KAKE** voor gebak, is Engelsch, en zou als *koek* M. zijn, ware 't niet dat men 't als een praeteritum van *koken* aanmerkte, 't geen het V. doet gebruiken. § 36. Het kon echter *kaïg* van 't zelfde zijn en een adj. gelijk *kaak* voor *wang*.

KAAN als *mand*, en als soort van licht vaarttuig; van *canna*, riet, waarvan beide van ouds gevlochten plachten te worden. V. § 99. Het Latijnsche *canistrum* is van het zelfde. Zie *kan*. In 't Perzisch beteekent het *huis* (خان), van het Thema *ca* als bevatting, en zoo ook is daar *خانی* (*kani*) pot of ketel.

KAAP, uithoek, 't Spaansche *cabo* en Italiaansche *capo* (hoofd), M. § 100. Zie ook *agio*. Het misverstand, van het met *kap* te verwarren, heeft het V. doen gebruiken, doch te onrecht. Maar

KAAP is ook *roof*; en men zegt in dien zin *ter kaap* va- ren. Als een soort van kunstwoord kan men dit wettigen, als ware 't *kaping*, of *kapery*; doch als wortel van

kapen, moet het M. zijn, even als *koop* van *koopen*; welke twee verba 't zelfde woord zijn, zoo wel als ons *nemen* en 't Latijnsche *emere*, dat ook oudtijds *nemere* was, als uit Festus en andere oude Grammatici blijkt. § 28, 67. Zie ook *kaper*.

KAAR voor *vriend* of *karnuit*, het Latijnsche *carus*, (lieve, dierbare,) M. door toepassing. § 55.

KAARDE of KAAR, en by verkorting *kaard* (kwalijk *kaar*), V. Het is het zelfde woord met *gaarde*, en dus is 't in *vischkaar*. Zie *gaarde*.

KAARDE (wol-kaarde) is *krabbe*. 't Friesch heeft nog *kaerdje* voor *krabben*, *strijken*, en *vegen*. 't Is verwant met *keeren*, in den zin van *vegen*. 't Latijn heeft ook *lanam cárero* by Plautus. De verwantschap met het Lat. *carduus* is niet voorby te zien; waarvan dan ook het Ital. *cardo*, distel, *cardare*, kammen of hekelen, enz. — Het Deensche *kaarde* (degen) heeft met *karel*, als *dapper*, gemeenen oorsprong. Zie *karel* en *kortjan*.

KAARNOTE, de *nux vomica*, dus genoemd van *karen* (vomere), eigenlijk *keeren* (als schoonvegen, bezemen be-teekenende). V. als *noot*. § 39. Zoo was *karing* ook een braakmiddel zoo wel als de braking-zelve.

KAARS, V. § 73. Zie de Aanteek. cccc.

KAART of KAARTE, V. als 't Latijnsche *charta*. § 100. — Vreemd moet het ons voorkomen, als iemand beweert, dat de stad Karthago haar naam van de *kaart* heeft gekregen. Dus, maar minder vreemd in Spaansche ooren, doet Ercilla in zijne *Araucana*, Canto XXXIII:

*T como en estos tiempos aun no habia
La invencion del papel despues hallada,
Que en pieles de animales se escribia,
T era qualquiera piel carta llamada:
Del qual nombre aun usamos hoy en dia,
Asi aquella ciudad edificada*

En

*En el lugar por una piel medido,
De carta la llamo Cartago Dido.*

Dat is, met eenige inkorting:

*Men kende in dezen tijd de vinding van 't papier
Nog niet, maar schreef op 't vel van een of ander dier,
Het geen [nu pergament,] toen carta werd geheeten.
't Is daaryan dat, ter plaats met d'osfenhuid gemeten,
De nieuwgebouwde stad den naam kreeg van Carthaag.*

De zaak is, dat het Spaansch het pergament *carta pecora* noemt, dat is eigenlijk *schapenpapier*, het geen ook in het Italiaansch niet geheel vreemd is. Dit *carta* en 't Latijnsche *charta* (ons kaart) mag echter Fenicisch, en met חרר, als *uithouwen* of *schrijven*, verwant zijn. Doch *Karthago* is van *Kartha* (קרתיא) stad, en heeft zijn verwantschap met het algemeen bekende Hebreuwsche *Kiriath*. Op Karthaagsche munten leest men קרת חרשת, dat is: *nieuwe stad*.

De *Speelkaart* wordt geloofd een anderen oorsprong van naam dan *charta* te hebben. Men schreef voorheen *quaerten* daar voor, en zoo vindt men 't in de oude verbodskuren van Dordrecht, Andwerpen, en Amsterdam. — Wagenaar (Besch. van Amst. X stuk) leidt dit af van de vier hoofdfiguren, harten, ruiten, klaveren en schoppen; doch van Hasfelt (op Kiliaan) wederspreekt dit.

KAAS, V. schoon het Latijn *caseus* zegt. Het woord is Neêrduitsch, en de *s* is de vervrouwelijkende uitgang *se*. § 73. *Kase* of *kaze* is van *ka-en*, keeren, in den zin van *stremmen*, *hotten*, *afstoten*. Het Latijnsche *caseus* heeft aanleiding tot het gebruik in het M. gegeven, by die het daar t'huis zochten, als de verlatijnschte Geleerden vel quasi gewoon waren. Dus is nog *iemand's loop stremmen*, dien *keeren*. § 100.

KAATS, V. § 73. Ook van *ka-en*, keeren. Fr. Burman wil het van het Fransche *chasser* afleiden; kwalijk. *Kaat-*

fen is keeren, en zoo spreken wy van de *terugkaatsing* van 't licht.

KAAUW, M. als *vogelnaam*. § 57. Zie *gaai*, in 't Fransch *gay*. Onze Voorouders pasten dien naam toe op een *kakelaar*, om dat men deze vogels spreken leerde.

KABAAL of KAAIBAAI, *baai* of *baaitjen* der Kaaiwerkers. Een *baai* of *baaitjen* is van ouds een baaien buisjen. Even zoo had men *kaaijakken*. M. door toepassing van *rok*. § 57.

KABAAL, V. als 't Fransche *cabale*, in 't algemeen gebruikt voor geheime vereeniging of famenscholing; van 't Oofterfche קבל waaruit *cabbala*, beteekenende overlevering van geheime wetenschap, en zoo ook geheimen aanhang.

§ 100.

KABAAN (thands meest verouderd). 't Is het Spaanfche *cabaña*, Herdershut, in 't Fransch *cabane*. Ifidorus echter acht het oorspronkelijk Latijn, en *capanna* genoemd *quod unum tantum capiat*. Doch vergelijk *kabas*. V.

§ 100.

KABAS, oudtijds voor *fuik* gebruikt. Ik houde 't voor een famentrekking van *kalabas*, schoon het niet onmogelijk is, dat het met *kabaan* en meer dergelijke uit den wortel *ca* gevormde woorden famenhangt. Dat *kabassen* voor stelen of wegmoffelen hieruit is, ziet ieder. V. als *kalabas*.

KABEL, Oofterfch woord, כבל en חבל, *verdubbeling*, en voorts *touw* of *band*, waarvan ook 't Arab. en Perz. قبض (*kebz*), vassing, omgripping. M. om dat het Gebruik het als Hollandsch aanmerkt en den Hollandschen uitgang volgen doet. § 28.

KABELJAAUW of KABELJAUW, naar de kleiner vischfoort, oudtijds *gadel* of *gaddel*, dien de *kabeljauw* inslokt, en waarvan hy dezen naam (dat is, *gadelvraat*) draagt, zijnde *jaw*, kaak, nog in 't Engelsch gebruikelijk. De *gadel*, by de Latijnen *gadum* heet anders ook *gad-*

gadde of *godde*, en is 't Engelsche *cod*. Tegenwoordig zeggen wy voor *gadeltjen*, *gulletjen*, 't geen eigenlijk de zwelger en niet de prooi is; beter nog ware 't, *gollertjen*, maar eigenlijk zou dit, *gadlijen* moeten zijn. M. als *visch*. § 57.

KABÉS, Spaansch woord, *cabéza*, het hoofd, V. als in het oorspronkelijke. § 100.

KABINET, O. gelijk deze uitgang, doorgaande, § 100. 't Is het verkleinend woord van *cabino*, dat eigenlijk *camino* is, en, even als *kamer*, stookplaats beteekent. — Men zei voorheen ook *kamenet*, van 't zelfde *camino* of 't oudere *kamenade*; 't geen Huygens nog heeft.

KABOUTER, M. als alle namen van Geesten. § 57. Het woord is verbasterd van **GEBOLDERMAN**, dat is, *gestommelmaker*. *Bolderen* is stommelen. Zie voorts *urk*. Men kon 't echter t'huis brengen tot de *Κοβαλοι* waarvan Suidas, en Aristofanes Scholiast, zijnde boze en dartele kwelgeesten uit Bachus gevolg, en ook tot de *Coboli* van de Slavonen en de *Coblined* of *Cobilined* der Armoriken, die de Gobelins der Franschen zijn. De Duitschers zeggen *Kobold*.

KABRET-LEËR is Geitenleër, en als *leër* O. § 39. Het is van *kabret* of

KABRIET (als men in de West-indien zegt), 't Spaansche *cabrita*, geit, of *cabrito*, bokjen, van *cabra*, 't geen het Lat. *capra* is. V. als *geit*, en M. als *bok* genomen. § 55.

KABRIOLET. Een rijtuig. Van den zelfden oorsprong, als ware 't een bokjens- of geitjens-wagentjen, om zijn lichtheid dus genoemd. M. als in 't Fransch waar men het uit over nam. § 100.

KABRIOOL of **KAPRIOOL**, diminutief van 't Lat. *caper* of *capra*; en waaronder *sprong* verstaan wordt. Ook als uit het Fransch overgenomen, wanneer men 't met de *b* schrijft. In beide gevallen, M. § 57, 100.

KABUIS voor *kool*, is niets anders dan 't Spaansche *cabeza*, d. i. kop, hoofd, gelijk de Duitschers ook *kohl-kopfe* zeggen en de Romeinen van *brassica capitata* spraken. V. als 't Spaansche woord, en ook als *kool*. § 100, 57.

KACHEL, M. § 28, zie Aanteek. *cccc*.

KADANS; 't Fransche *cadence*, van 't Lat. *cadentia* als substantivum, dat is val eener periode, en V. als dit, § 100.

KADE, V. voor *kading*. § 67, anders *kaai*, M. Zie *kaats*. § 28. Het beteekent *keer*. Van dezen wortel is nog overig *bekaaid*, dat is, *verkeerd*, in Amsterdam niet dan in de eene spreekwijze, *bekaaid uitkomen*, gebruikelijk, maar elders, inzonderheid op onze Zeedorpen, algemeener. Men zei echter ook *kaje*, als *kaiing*, en dan V. § 67.

KADIJK, M. als 't enkele *dijk*. § 39. Waarom dit woord, en zoo ook *kabaai*, tegen de doorgaande regel, den toon op de laatste fylbe heeft, zie men op *stadhuis*.

KAF, O. als een *stof*, § 48 of als een adjectief § 42; maar nog V. in sommige dialecten, en dit als adjectief. § 33. Onze Ouden zeiden *kave*. 't Is eigenlijk *stroo*, Perzisch *كاه* (*kah*), en by ons in 't byzonder de zemelen van het graan. Den oorsprong zou men mogen zoeken in de uitademing waarmee het verstuift, waarvan ook het Angelaksche *caj*, als adjectief voor *licht* (*levis*); 't geen zeker het zelfde woord is.

KAFTAN. Het Turksche *تغتنان*, dat is *kleed*. M. als *rok*, 't geen er by ons by gedacht wordt. § 57.

KAI of KEI, M. Meer om dat er *steen* onder verstaan wordt, dan als wortel van *kaien* of *kaën*, Grieksch *καίον*. Zie Aanteek. *cccc*. — § 57, 28. In 't Oosten is *kai* (كاي) desgelijks een rots of steen, en van daar *كاييم* (*kajim*) duurzaam, bestendig, standvastig, en *كايام* (*kijam*), stand, bestendigheid, in het Perzisch.

KA-

KAJANT (met de smeltende *i* uitgesproken), 't Italiaanfche *cangiante*, Fransch *changeant*, foort van stoffe, in mijn jongen tijd gemeen by ons, zoo in zijde als bombazijn. In goed Hollandsch *welrschijnende* of *met welrschijn*. Als substantief voor een stoffe genomen, O. § 48.

KAJUIT, V. als de uitgang, die Syriesch is in zijn oorsprong, meëbrengt. Het beteekent *vuurhaard*, van *kajen* of *kaion* (branden), even als *kombuis* van *combustio*. — Het thema *ka* of *kai* is aan alle talen gemeen. Nog is (*kajuto*), zomer, hitte, in 't Syriesch overig. Zie Aanteek. II, en cccc.

KAK, M. als wortel van 't wel bekende werkwoord. § 28. Doch V. als adjectivum *ka-ig*, van *ka-en*, keeren, in den zin van wegvegen. — *Kak* wordt gemeenlijk echter ook wel gezegd voor het Fransche *caquet*; als, in: *veel kak over iets maken*: en, by meerdere verwarring, ook voor het Fransche *cas*, als in *veel kak van een zaak maken*. — Het gemeene zeggen: *kakke by dag*, in onze oude kluchten voorkomende en in mijne kindsheid nog gehoord, is het oude Fransche *caque-badaud* (domme snapper) waar men iemand meë afzette die te lastig viel. — 't Arab. (*kak*) is aarde of stof.

KAKAU, V. om dat er *noot* of *pit* onder verstaan wordt. § 57.

KAKETOE (vogel), is 't Fransche *caque-tout*, dat is, *snap-al*, M. § 75, 100.

KAKKERLAK, als *worm*. Zie *worm*. Waarvan het door toepassing het geslacht aanneemt. § 57.

KAKKERLAK, als *witte Neger*, M. § 28. Doch in toepassing op een witte Negerin ook V. § 55.

KALABAS. De Spaanfche naam *calabaza* voor de vrucht, die wy anders *kawoerd* noemen. V. § 100, 57. Zie *kawoerde*. — Cervantes doet daar de onmeëdogende Venus de Poëetasters in veranderen, die daarom door geen wa-

tervloed van Neptuun te verdelgen zijn , maar altijd bovendien.

KALAMIET ('t Ital. *Calamita*), naam die men in vroegen tijd aan den zeilsteen gaf, doch geen stand hield. M. als een steen, en O. als stof. § 57, 48.

KALAMINK, bekende *stof*, O. § 48. In 't Hoogduitsch *kalamang*, dat minder afwijkt van 't Spaansche *calamdo*, het geen het Turksche قاليمك (*kalimak*) is, dat is, *tapijt- of behangschwevery*, van 't Oosterfche قالِي (*kali*), tapijt, gordijn, of overdek.

KALANDER. Het Fransche woord *calandre*, voor een soort van *kever*, ook *charanson* genoemd, en in 't Hoogduitsch *korenwurm*. V. als 't Fransch. § 100.

KALANDER, rol, waar men meê kalandert of klandert; M. als werker. § 28. Dit woord *kalanderen* of *klanderen* beteekent kneuzen, breken, en is verwant met het Engelsch *gallant*, dapper, waarvan de Franschen hun adjectief *galant* gemaakt hebben, het geen ook in zijn oorsprong *krijgshaftig*, *ridderlijk* beteekende. Het thema is *kol*, *stok*, waarvan *kolf*.

KALANGE of KALANGIË. Een woord met de vreemde smeltende *g*, maar eeuwen lang in onze taal aangenomen, en oudtijds gebruikt voor *strijdberoep*. Het woord, beide in 't Engelsch en Fransch bekend, is van Oosterfchen oorsprong. *Kallangeeren*, *challanger*, *to challenge* is echter niet alleen (als men meestal meent,) iemand ten gevecht uitdagen; maar ook een gevangenen (als men nu zegt) reclameeren, d. i. met de wapenen opefchen. Dus in den Roman van Limburg fol. 39 v°.

Maer ik wille calengieren

Alle die vrouwen goedertieren:

naamlijk, die de Tyran Morant gevangen hield. Waar *goedertieren* van goeden stam, van edele geboorte is. Even zoo fol. 43 v°. op 't mat komende, dat men een kind ging in 't vuur werpen:

Hout!

Hout! ic calengiere dit kint.

Het woord is met ons *kallen* (nu *praten*) verwant, en zekerlijk van קל, *stem.* 't Eng. heeft *to call* voor *roepen* of aanspreken, en zoo is dit *calengeeren* aanspraak maken. Ook de Romeinsche *Kalendae* zijn van dezen wortel.

Het naamwoord *calange* is V. door den uitgang, als zijnde duidelijk 't participium *kalling*, en niet van het derivatief *calengeeren*. § 33, 34. De latere onedele beteekenis die het nu aangenomen heeft zoo van lasteren, als van aanhouden, of aanbrenge en beschuldigen, is bekend, en rust op de oude verlorene.

Dat dit woord ondertusfchen met het Lat. *calumnia* en *calumniari* famenhangt, is zeker. Ook in het Latijn der middeleeuwen sprak men 't in den zelfden zin, voor *op-eisfchen*. Dus in het oude *Chronicon Flandrense* by *Les-fing*, II Th. *zur Geschichte der Litteratur*, z. 303 : „Rex enim Angliæ calumniatus est totum regnum Fran-
„ciæ, dicendo quod ad ipsum et non ad alium pertine-
„ret, tanquam ad heredem proximum et immediate mascu-
„lum, et non ad Philippum de Valesio qui nunc regit
„indebitè et injustè cum ipse rex Angliæ, tanquam foro-
„ris filius propinquior fit heres.” — In gelijken zin ge-
bruikte men in vroeger tijd ook by ons het werkwoord *schelden*. Ook V. als in 't Lat. *calangia*.

KALANT, zie *klant*.

KALENDE, Latijnsch-Griekfche naam voor den eersten dag der maand, doch by onze Ouden zeer gemeen. V. als in het oorspronkelijke, doch enkelvoudig, schoon 't Latijnsche meervoudig is. Gelijk zulks by ons altijd in namen van enkele voorwerpen plaats heeft, als, by voorbeeld, *Delfos* voor *Delfi*, *Filippen* (dat is, *Filippus*) voor *Filippi*, *Athene* voor *Athenae*, enz.

KALENDER, M. naar den uitgang, schoon het Latijn

kalendarium in 't O. heeft. — By onze Ouden zei men *kalendier*, en nam het O., en ook M. wanneer men er boek onder verstond.

KALENDRIER, gelijk men de Lijst der over te geven processtukken in onzen Hofpraktijk plach te noemen, werd M. en O. gebruikt, naar men het woord als meer uit het oud Fransch of Latijn verhollandscht aanmerkte.

KALES, foort van kap-rijtuig, V. als eigenlijk *kalesse* zijnde, *calèche* in 't ouder Fransch, waaruit het overgenomen is. § 100. Het woord is van 't oude *cale*, een kap.

KALF, O. Het jong van een rund of ander groot dier. Het Meervoud is *kalveren*. Maar waarom is 't O? Om dat men het, even als het *jong*, het *broed*, het *kicken*, het *hoen*, enz. zonder eenige aanmerking van geslacht gebruikt. Vergelijk zoo Aanteek. *nnn*, als *ccc*, bl. 333. 't Engelsche *calf* voor de kuit van 't been is ons *kolf* en van de gedaante benoemd. En het Oostersche *kaleb* beteekent *hond*, zekerlijk van 't geblaf. Vergelijk ons artykel *hond*.

KALFSVOET als plant, V. § 57. Anders, als *voet*, M. § 39.

KALIBER, 't Fransche *calibre*, O. by ons. Waarom? — Om dat het Spaansch *calibo* zegt, 't geen men by ons als zijnde het Hollandsche *gelijve* heeft opgevat, welke *gelijve* of *gelijf* begrooting van het lichaam eeniger zaak uitdrukt, en O. is. § 87. Doch oudtijds gaf men den naam van een *kaliber* als eigen naam aan een musket met een loop van halve wijdte. Namelijk, kogels schietende van 20 tot 24 in 't pond, terwijl het gewoon musket kogels van 10 tot 12 in 't pond schoot. En in dezen zin is het M. § 100.

KALK, V. als 't Latijnsche *calx*. Als *stof* O. § 48.

KALKOEN, M. veellicht om den uitgang die met den Franschen *on* overeenstemt. § 100. Immers door het Gebruik;

bruik; welke dan ook de regelmatige afleiding zij, die in *Kalkuta* of *Kalikut* te zoeken is, en door *Nil volentibus arduum*, tot *kalikoetsch hoen* gebracht wordt, in welke scherts zeer wel waarheid kan schuilen. Zie het Blijspel, *De malle wedding*. Men sprak ook voorheen altijd *Kalikoen*, in drie fylben.

KALLOOI, 't zelfde als *labbekak*. V. als alleen op vrouwen toegepast. § 55, 39. 't Woord is van het werkwoord *kallen*.

KALMINK, een stof, oudtijds *camelin*. O. § 48.

KALMTE, V. § 33, 95.

KALMUK. Niet zoo zeer een eigen volksnaam als wel een appellatief. Het woord is van 't Turkfche *kalmak* (قالماق) het geen *te-rug* of *overblijven*, en ook *afhangen* beteekent. De Kalmukken zijn dus genaamd als overgebleven Mongolen, die terwijl dit volk een krijgs- of plondertocht over den KaukazuS ondernam die noodlottig voor hun uitviel, in Tartarijen te rug bleven. Dus meldt men, dat by overlevering in dien Landftreek gemeend wordt. — M. § 55.

KALMUS (wortel), en als zoodanig door toepassing M. Doch als *specery* V. § 57.

KALMY of **KALMIJN** (*lapis calaminaris*) 't zij met het woord *steen* daarby gevoegd, of dit daaronder verftaan. M. als *steen*. § 39, 57. 't Is een Oostersche woord, uit *kal* (قال), zilver, en *mina* (مينا), smelting, famengefteld. — Op gelijke wijze heet by ons de *amiant* van ouds *kattenzilver*, en deze naam werd ook wel eens aan het *zink* gegeven, waarvan de Kalmy het mineraal is.

KALOT, V. als het Fransche woord, *calotte*, zijnde van 't oude *cale*, een kap, als diminutivum. — Vergelijk *ko-vel*. § 100.

KAM, M. § 84. Vooral, daar het woord niets meer van zijne oorspronkelijke beteekenis behouden heeft (zie Aan- teek.

teek. *cccc*), en geen denkbeeld meer geeft dan als wortel van *kammen*. § 28. Onderscheid tusfchen *kam* (*pecten*), en *kam* (*crifta*) is er niet, want de laafte is naar den eerften, van de opftekende puntigheid genoemd. — Dat men oudtijds by ons door een zeer gemeene fpreekwijze, een *brand* met den naam van den *rooden haan* beteekende, is om de puntige opzetting der gloeiende vlammen, by de punten van den rooden hanenkam geleken. Schoon drukt Schack Staffeldt dit uit in zijn Deensch:

*Og da nu Branden fin røde Kam
Opløfter og Egnen oplarar. —*

Dat is:

*En als nu de vuurgloed zijn rooden kam
Omhoog hief en d'omtrek verlichtte.*

Dat *kam* eigenlijk *zuivering* is, en wel, door het vuur; als zijnde *ka-ning*, branding, is in de verhandeling aangegeven, Aanteek. *cccc*. Even zoo is het Lat. *purus* van *πυρ*, *vuur*.

KAMEEL, het Latijnsche *camelus*, Grieksch *κάμηλος*. M. § 100. Zie *kemel*.

KAMELEON, foort van *haagdisch*. M. als in de andere talen. § 100. Men heeft het echter (fchoon minder goed) ook wel O. gebruikt, als verftaande het woord *dier* daaronder. § 57. Zie *kanijn*. Van het Gr. *χαμαιλέον*, kruipende leeuw.

KAMELOT, kameelharen ftof. O. § 48. Even zoo zeimen van ouds *chamois* en *chamoisy* voor geitenharen ftof.

KAMENIER, V. door toepafing. § 55. 't Is verbasterd van *kamerier*, uit het Italiaanfche *cameriere*, dat *kamerdienaar*, en M. en 't Franfche *chambrière*, dat door den uitgang V. is.

KAMER, V. als zijnde 't Latijnsche *camera*, gewelf, eigenlijk ftookplaats. Zie Aanteek. *cccc*. De Duitschers keeren het thands om, en noemen *eine kammer*, 't ver-
trek

trek dat geen stookplaats heeft, en de eigenlijke *kamer*, naar de beteekenis des woords, noemen zy *stube*, ons *stoof*. Oudtijds gebruikte men *kamer* by uitbreiding voor alle steenen gebouwen. By ons noemde men zoo in mijn jongen tijd nog *de blaauwe kamer* een blaauw-steenen huis, of de plaats waar 't gestaan had, in Amstelland. Ten aanzien van het Hoogduitsch zie men de plaats op het woord *mangel* bygebracht. — Vroeger was *kamer* ook 't zelfde wat men Collegium in 't Latijn en Collège in 't Fransch noemde, en dus was ons *Rederijkkamer* 't zelfde als *Collège de Rhethorique* by de Franschen.

KAMERAAD, of beter *kameraat*, M. en V. als 't Fransche *camerade*; niet van *commoratus*, of *commorator*, medewoner, als sommigen meenden, maar van 't Italiaansche *camerate*, en 't slecht Latijnsche *cameratus*, waarin *camera* voor *cubiculum* genomen wordt. *Cameratus* aliquid est quem secum *camerat*, dien hy *kamert*, dat is, *huisvest*; en derhalve *gehuisde*, *huisgenoot*. Het een en ander beteekent het zelfde als *contubernalis* in 't later Latijn. Even zoo is veellicht *gezel* ook van *zaal*, *medezaalgenoot*. — Wat de Contubernales der Romeinsche Prætoeren waren, zie men by Averanius *Interpr. Jur.* Libr. III. c. 1, § 7.

KAMERLING, van *kamer* of *kameren*, even als *cameralis* in 't Latijn, gevormd. M. § 71.

KAMFER, V. Men verstaat er *gom* of *harst* onder (want deze twee onderscheiden zelfstandigheden onderscheidt de taal niet). § 57. Ook volgt men dus het Latijnsche *camphora*. § 100. In 't Perzisch, كافور (*kafur*).

KAMILLE, een bloemfoort, en als zoodanig, en als in 't Latijn, V. § 57, 100.

KAMIZOOL, 't Spaansche *camizola*, verkleinend woord van *camisa*, (in 't Fransch *chemise*) eigenlijk *bed-rok*, van *cama*, bed, het geen Isidorus uit het Grieksch haalt, doch

doch ter welker plaatse de text bedorven is (*). *Kamizool* is in zijn beteekenis *half-hemd*, en dus, by uitbreiding, kleedtjen ter halver lijf. 't Is by ons O. als zijnde een diminutief, gelijk *camisola* van *camisa*, in 't Latijn. § 45.

KAMOES. Men verstaat er *leer* onder, en dus is 't O. § 57. 't Woord is het Italiaansche *camozza*, dat is, *geit*, in 't oud Fransch *chamois*, by ons saamgetrokken tot *gems*; en dus is het *geiten-* of *bokkenleer*, gelijk *chamoisy* geitenharen stof of weeffel is. — Doch *kamoesneus* is het Fransche *camûs*, van 't Latijnsche *camus* en van 't Grieksche *καμῶς*, een *beugel*, en, volgens Ifidorus, in 't algemeen *krom*. Een *kamoesneus* is dus een ingebogen of beugelneus.

KAMP (veld), het Latijnsche *campus*, en als dit, M. § 100.

Echter zegt men in dien zin ook *het kamp* als *veld*. § 57.

KAMP voor *strijd*. § 28. M. als wortel van *kampen*, vechten.

KAMP voor legering of legerplaats. O. als *leger-zelf*. § 57.

KAMPAAN. Zie *kompaan*.

KAMPANJE, V. als 't Fransche *campagne* uit het Italiaansch, voor *veld* of *veldtocht*. Ook voor 't *halfdek*, dus op Oorlogschepen genaamd; om dat men daar de krijgslieden oefent, als op een veldvlakte. § 100. Dat Antonides *het kampanje* zegt, is ontstaan uit een vrijheid, lang voor hem gebruikelijk, en toen nog niet gansch ongewoon; van, naamlijk, het artykel *de* voor een medeklinker af te korten, waardoor dan de *d* een harder klank kreeg, en met 't verward werd. Dit was by onze Ouden vrij gemeen. Echter kan men het voluit het *kampanjedek* heeten, in tegenstelling van het *dek* en *halfdek*, en dus het O. ook uit dien hoofde wettigen. § 39. Zoo wel, als (des noods) door de toepassing van het Nederduitsche *veld*. § 57.

KAM-

(*) Ik zou daar lezen: *Graeci χαμαῖ dicunt*.

KAMPEMENT. O. door den uitgang, die het Lat. *mentum* is. § 100.

KAMPERFOELIE. Kwalijk voor *kaperfoelie*, 't Lat. *caprifolium*, V. als plant. § 57. Oudtijds noemde men 't *memmekenskruid*, van de roode bes waarop de jonge geiten (die men na hun blatend geluid *memmekens* noemde) gretig aasden.

KAMPERNOELJE. Men leidt het af van het Fransche *champignon* of vroegere *champignole*, en dit schijnt uit *campanula* (klokjen,) verbasterd, ter zake van de gedaante, niet ongelijk aan een uurwerksklokjen op zijn staafjen in de vroeger tijden. V. als plant. § 57.

KAMPIOEN, kampvechter. 't Ital. *campione*, Fr. *champion*. M. § 55, 100.

KAN, V. § 99. niet alleen als *ka-ing*, van *ka*, als *holte*, waarvan *cayus*, enz. welke wortel aan alle talen gemeen is; maar ook om dat het oudtijds een gevlochten *korenmaat* was, voorlang en nog in Brabant bekend; waarvan de naam federt op *vochtmaat*, en 't geen de hoeveelheid dier maat inhield, toegepast werd. Zie *kaan*.

KANAAL, O. door 't volstandige Gebruik, als deze vreemde adjectivale uitgang in 't algemeen. § 41. Zie *portaal*.

KANALJE, of, als men oudtijds schreef, *kanaelje*. Woord van verachting, zijnde 't Fr. *canaille*, Ital. *canaglia*, dat is hondenras. Als collectief O.; doch, persoonlijk gebruikt, naar de toepassing M. of V. als zijnde in den aart een adjectief. § 49, 57.

KANAPEE. Zie *canapé*.

KANARIE, dewijl er *vogel* onder verstaan wordt, M. § 57.

KANASTER, adj. waaronder *tabak* verstaan wordt, en dus M. als dit. § 57. Even als de naam van *raspé* van *raspen* is,

is, schijnt dit wel uit het Gr. *κναστη* (*rasp*) van *κνω* te zijn, en op 't kerven te zien; doch zoo als *karotten* van 't Sp. *garotar*, wringen, is *kanaster* van 't Sp. *canasta*, een gedraaide biezenkorf.

KANAVAS, grof doek. 't Ital. *canavaccio*, Fr. *canevas*, van 't Lat. *cannabis*, hennip. O. als stoffaadje. § 48.

KANCELARY, V. door den uitgang. § 69. Zie van 't woord-zelf *kansel*.

KANDEEL, M. door toepassing van het woord *drank*, § 57; en ook als zijnde het oude Fransche *chaudel* of *chaudeau*, § 100. Doch ook wel O. gebruikt volgens § 100. Of dit *chaudeau* niet te min in naam of daad de *κάνδαυλος* der Grieken zij, onderzoek ik hier niet.

KANDELAAR, M. uit misverstand, om dat men het woord voor een Hollandsche vorming van een werkwoord *kandelen* gehouden heeft, daar het een samentrekking van *kandelaber* ('t Latijnsche *candelabrum*, kaarsbekken,) is. Doch dit M. is bevestigd, en behoort niet meer betwist te worden. Ook is het niet vreemd, dat de Latijnsche uitgang *um* by ons in het M. veranderde. — Zie § 24, en Aanteek. p. De oude Duitsche naam is *keersfen-* of *kaersfenstal*. Dus by Reinbot:

Man bette eme auf des Konigis sal,

Manig gulden kertzenstal

Wart vor eme dar uff getragē.

Man bette eme is: bracht hem te bed.

KANDY (suiker), Perzisch en Turksch woord, *كند* (*kend*). V. § 69.

KANE of KAAAN, mand, ook wel *kánisfe* genoemd. V. Zie *kaan*.

KANEEL, V. als 't Latijnsche *canella* en Spaansche *canéla*, dat is, *pijpen*, (van 't Lat. *canna*) waarom men ook oudtijds *pijpkaneel* en een *kaneelpijp* zei. Men noemde, naamlijk, de vreemde waren met een Hollandsche ver-

vertaling van den naam, dien zy in den vreemde voerden, van waar men ze haalde, of liever, men noemde ze in 't Hollandsch, maar in koppeling met den vreemden naam, als foort-aanduidend. Zie *affuit*. Maar de vreemde namen tevens op zich-zelf in gebruik rakende, raakte de ongeleerde in de war, en gebruikte de vreemde, de inlandsche, en de uit beide gekoppelde woorden zonder onderscheid door elkander.

KANEVAS. Zie *kanavas*.

KANIJN of KONIJN, (en, by famentrekking, *knijn*, hetgeen niet te volgen is, om dat dus de wortel des woords verloren gaat), O. — Eigenlijk zou het woord V. zijn als *kanning* (omvatting), dat is, holte. Zie *kan*. Naamlijk, het beteekent het *dier* niet, maar het *hol* van het dier, of liever in 't algemeen een *hol*; en het dier dat wy er thands meê te kennen geven heet *kanijn-dier*, of *konijn-dier*, dat is, *hol-dier*, naar zijne eigenschap. Even zoo verscheiden andere. Zoo beteekent *mol* geen dier, maar aarde; *inkkoorn* (eigenlijk *eikkorn*) geen dier, maar *eikelnoot* of *aker*; en de naam der dieren die wy er thands meê beteekenen, is *mol-dier*, *eikkorn-dier*. Intusfchen is die ware oorspronkelijke beteekenis der namen geheel verduisterd geraakt, en men gebruikt het byvoegfel alleen, en zulks doorgaans in deszelfs eigen geslacht. Dat *konijn* O. is schiejt door de toepassing van *dier* te zijn, § 57, even als in den jachtterm, *haas* O. is. Zie *haas*. In het Fransch zei men oudtijds *connil*. Dus Brantôme en andere.

Dat het mannelijk dier *rammelaar*, dat is *ram*, het vrouwelijke *voedster* heet, is bekend, doch men zie daarvan onze Verhandeling, Aant. *gg*, en ook 't aangemerkte op het woord *rammelaar*. *Ram*, en *bok* zijn van ouds de gewone woorden om een mannelijken welp uit te drukken.

II.

C

Wat

Wat het Etymon betreft, het is zonderling, dat men de verwantschap van *kanijn* met *kanaal*, van *canna* (buis enz.) nooit heeft opgemerkt, en dus ook, dat de oude *Kaninefaten*, hol- of duinbewoners waren, of, zoo wy thands zeggen, **HOLLANDERS**. 't Woord is *kanin-vatten* niet (als Antonides daarvan maakt) *konijnenvatters*, maar *Kanijn-batten*, d. i. *Hol-batten*.

De *b* en *v* onzer woorden verwarden de Romeinen in 't opgeven van Noordelijke en Oosterfche namen veelvuldig. *Batten* was de algemeene naam der bewoners van de *Bat-ouwe*, de *insula Batavorum* als de Romeinen het noemden. Onze naam van *Holland* heeft geen anderen oorsprong.

KANIS (een mand) **V.** als *kaan* en *mand*, fchoon het uit het Lat. *canistrum* verbasterd fchijnt. Zie *kaan*.

KANKER, **M.** als zijnde 't Latijnfche *cancer*.

KANO'N, **O.** als deze uitgang in 't algemeen. Het is het Italiaanfche *canone*, augmentatief van *cana*, rietpijp.

KANON voor *kerkelijke wet* of *regel*, 't Latijnfche woord *canon* voor het Griekfche *κανών*, het welk ook Oosters is, *قانون* en **M.**

KANS, **V.** door de vorming, § 73, en in overeenftemming met het Fransche *chance*. Doch het woord is **Hollandsch**, en van *ka-en*, keeren, waarvan *ka-ing*, waaruit het Italiaanfche *cangiare*, thands wifelen, ruilen, en van daar 't Fransche *changer*. Zie *kade*. Oudtijds zei men *verkeer* voor *kans* of *lot*; en van daar de naam van het *verkeerbord*, dat is *kansbord*, hetwelk reeds in de veertiende eeuw in gebruik was, en wel zoo algemeen, dat er lieden leefden van die borden te maken. (Men zie b. v. St. Franciscus Wijng^d.)

KANSEL (gestoelte), **M.** van 't Latijnfche *cancelli*, hetgeen een *flaketsel* (balustrade) beteekent, zijnde *cancellus* de kolumel (*columella*, ftijltjen, van *columna*), waaruit
eene

eene zoodanige omzetting bestaat. Dit *cancellus* echter, een diminutief, dat een vroeger diminutief *canculus* onderstelt, leidt ons tot een verloren primitief (*cancus*), dat (als ware 't ons *ka-ing-paal*, keer-paal) uit het thema *ca*, of *ka* (omsluiting of afkeering) ontspruiten moet. Van de *Cancelli*-zelve, zie J. Gothofr. *ad l. 1. C. Theod. de offic. Rect. prov. et ad l. 3. d. C. (Justin.) de assesfor.*

KANT, M. door het Gebruik, doch in den oorsprong V. als *ka-end*, dat is, *keerend*, en dus de keer of rand van iets. Ook voor *wittebrood*, en van daar desgelijks voor *boterham* (als, onder anderen, by Cats, *Herderskl.*)

Voor wittebrood vinden wy 't in een oud spel van de Violieren; waar men leest:

Bruer Jacob, wy en derven zoo veel broots niet bakken

Als wy voortyds plagen te deelen:

Sy lijen haer nu met die lekker morceelen,

En die witte kanten is al beter aes.

Kwalijk leiden sommigen dit *kant* van *candidus* af. Het is *zifstuk* van een regel blank brood, gelijk dit in vroeger tijd by ons gebakken werd.

Het woord *deelen* beteekent alhier verkoopen en afleveren, en in dezen zin zeggen de Engelschen nog *a DEALER in wine* b. v.

Lijen is wat wy thands zeggen *zich belijen* of *behijden* (d. i. behelpen) met iets.

KANT voor *garenen* of *zijden boordsel*; nog in 't Gebruik, V.

KANTEEL, O. § 100. — Doch by verkorting van *kanteel-burgt*, *kanteel-zuil*, enz. volgt het het woord dat het onderstelt: want *kanteel* op zich-zelf is een adjectief van *canto*, Italiaansch, dat niet vermoedelijk van het Latijnsche *canthus* is, waarvan *cantharus*, en welk *canthus* een *hoepel* beteekende; maar veeleer (en zoo is 't met meer woorden in die taal) van het Duitsche *kant* schijnt

te zijn, en zoo ook in het Latijn der middeleeuwen plaats heeft gekregen. Van daar ook het *decantare* der Scheikunstenars, voor langs den kant zachtjens afgieten, en het bekende spreekwoord der Rechtsgeleerden, het geen veelal kwalijk verstaan wordt: „Quod glosa non *cantat*, „nostrum non est *cantare*,” waarin een woordspeling is en het eerste *cantare* niet in beteekenis met het laatste overeenkooft, maar op den kant staan, kanteeren, beranden, beteekent. Eene aartigheid van den dommen tijd, maar die verdiende opgemerkt te worden, daar er meer zulke zijn. Zie, by voorbeeld, *pedant*. Het woord *kanteel* heeft echter door het gebruik toepassing gekregen op de ingefneden tranfen der burchten, doch te onrecht; maar van de hoektoren van een Slot is het by Antonides zeer goed gebruikt.

KANTON, in wat zin ook, altijd O. Als appellatief, gelijk in de Wapenkunde, is het een augmentatief van *kant* in den zin van *hoek*. En dikwijls merkten wy op, dat zoo de augmentativen als de diminutiven geen ander geslacht hebben. § 45.

KANTOOR, van *comptoir*, als men meent, doch verkeerd. Veellicht is het van *kantory*, een celletjen voor een kerkzanger, hoedanige er in de middeleeuwen vele (even zoo wel als kapellen en altaren,) in de kerken, vooral by uitersten wil gesticht werden, om voor de ziel des stichters te zingen. Verscheiden zulke stichtingen van *kantoryen*, zijn in oude Geslachten geweest, en na de Kerkhervorming of afgeschafft, of met de Kapellanien of vicariaten vermengd, en op gelijken voet gebracht geworden. — Ik geloof *comptoir* ('t geen de Franschen ook, zonder *p* en met *n*, *contoir* plachten te schrijven) en *cantoir* (of *chantoir*, dat men *kantoir* uitsprak, toen *ch* in het Fransch, even als in het Italiaansch, *k* luidde) twee onderscheiden woorden te zijn, maar die ongevoelig vermengd zijn geworden.

WOR-

worden door toepassing op het zelfde afgeschoten hoekjen of hokjen, dat *cantoir* in den oorsprong, en nu *comptoir* om zijn gebruik ('t geldtellen en rekenen) genoemd werd. In de veertiende eeuw schreef men reeds onverschillig *kantoor*, of *cantoir* en *comptoir*. Vergelijk Matth. *Analecta*. En in de dertiende eeuw vindt men by ons ook *coratore*, voor 't zelfde dat wy thands met de Franschen *kabinet* noemen: als wanneer *corator* (of *curator*) zoo veel was als 't geen men thands den boekhouder van een huishouding heeten zou. — Het is toch door den uitgang klaar, dat men 't woord kwalijk van *kant* afleiden kan, schoon men by ons ook wel *hoek* zei voor elke geheel of ten deele afgeschoten kas of zitplaats, zoo als ook *winkel* niets anders beteekent. — Het woord is O. 't geen onze afleiding, als ware 't uit het Latijnsche *cantorium*, bevestigt. § 100. Ik voeg hier nog by, dat men voorheen ook dezen naam van *kantoor* of *kontoor* aan verschillende meubilen, als een *kabinet*, een *bureau*, en *buffet*, gaf. Zoo zei men ook b. v. een *zilverkontoor*, een *porcelein-kontoor*, *glaskontoor*, enz. voor *zilver-*, *porcelein-* en *glaskas*.

KANVAS of KANEVAS, (by ons *zeildoek*). Een woord, aan vele talen gemeen, maar bloote verbastering van 't Lat. *cannabis*, in 't oud Ital. *canapa*. O. als stoffaadje. § 48. 't Zelfde als *kannavas*.

KAP, V. van 't Italiaansche *cappa*, en Fransche *chape*. — Doch voor *kapsel*, als wortel van *kappen* (dat is, *kapzetten*, *cœffer*), M. Kwalijk zegt Hooft: *Mijn sluier en HET kap nog wat verschikt zijn moeten*.

KAPEL, V. gelijk het Latijnsche *capella* der middeleeuwen, zijnde van *kap*; gelijk wy nog houten tuinprieelen, die een paviljoenspits nabootsen, *munnikskap* noemen. Of door *στράτος* in het II. Boek der Mächabeën, IV, 12, ook *kap* of *gewelf* (*fornix*, en zoo *lupanar*) te verstaan

zij, gelijk de Vulgata het opvat, laat ik daar. Onze Bijbelvertalers hebben *hoed*, en ik meen, te recht. — 't Is zichtbaar dat *kap*, een hoofdbedekfel zijnde, dus het verdek van een tent, van een huis (met één woord, van al wat men wil) is. Doch ter nadere opheldering van het aangemerkte by dit artykel, dient in de eerste plaats, dat onze Ouden ook het woord *hoed* voor een *overdek* of *regen- of zonnescerm* gebruikten, en dit de Hoogerduitfchers zoo wel als de onzen. Dus in *Wigalois*, een Roman, ruim zoo oud als de fchriften van onzen Maerlant, waar de Koninklijke tent van Vrouw Larie befchreven wordt, heet het vs. 10848:

Von leder hinc een hÛT da bi,

Der das gezelt machte fri

Des regens, so er nider goz.

En het Fransche *chapeau*-zelf is niets anders dan het even zeer Fransche, maar oudere *chapel*, waarvan de oude Duitschers ook *scapel* maakten. Doch, dit daargelaten! dat de plaats der Machabeën, die velen een aanftoot was, wel vertaald is door *hoed*, kan ieder befeffen, die slechts met Casaubonus opmerkt, dat de *petasus*, een hoed van die gedaante, als men aan Mercurius eigende, de Gymnastifche dracht was, en tot het *γυμναστού σχῆμα*, als Pausanias 't noemt, behoorde, als zijnde het hoofdedekfel van Kastor en Pollux. Men vergelijke Casaubonus, *Animady. in Athenæum*, Lib. IV, cap. 23. Van dezen *hoed* spreekt de Schrijver van het gemelde boek, en die hoed verdiende gemeld te worden, ter aanduiding dat zelfs de dracht der Grieksche Gymnasten daar aangenomen wierd.

Met dat al heb ik fomwijlen getwijfeld of te dier plaats van den Griekschen text ook eenige misflag mocht schuilen. De zeer byzondere en treffende gelijkheid van letteren en klank in *ὑποδάσαν* en *ὑποκετασόν* maakte my de lezing altijd verdacht, en veellicht is er *ὑποκετασόν* gefchreven,

ven, en dit vervolgens door 't byvoegfel van ἀπὸ πέτασον ἔγενε verklaard. Men zegt zoo ἀποξυγνῶω, ἀποξυγνῶω, ἀποδέω, en dergelijke, voor *jugo*, *ligamini subjicere*, enz. en het ἀποπεντασθῆ schijnt eigenaartig in deze stof, en, als een ongewoon woord, kon het tot de glosfa aanleiding geven. Voor 't overige kan men over 't onderwerp dezer Aanteekening den geleerden Nieuwland in zijne *Letterk. Verlustigingen* met nut en leering nalezen (II D. bl. 265.) schoon ik met hem geen *kappel* met verdubbeling der letter *p* schrijven zou, als hy aanbeveelt. § 100.

KAPEL (vlinder), twijfelachtig, doch best M. § 57, schijnt een geheel ander woord, en van vreemden oorsprong. Men zou mogen denken dat het eigenlijk *kapil* ware, en van 't Engelsche *caterpillar* saamgetrokken; 't geen, als Bailey' in zijne *Dictionary* aanmerkt, van 't Fransche woord *chatte pileuse* is, dat is, *hairige kat*, als meende men kattenstaart. En dienvolgende, gelijk *caterpillar* by de Engelschen de *rups* is, zou het woord eerst van de *ruige rupsen* gebruikt moeten zijn, en van die op de overige overgegaan, en voorts by misbruik tot onzent op den *vlinder* toegepast. Thands is *chatte pileuse* eigenlijk die *korenwurm* dien wy den *klander* noemen, in het Latijn *curculio*: maar de namen worden ruimer en enger gebruikt, en verwisfelen met de tijden.

Men onderfelt daarby dat by dit foort van wormen of infekten de namen van viervoetige dieren zijn toegepast, het geen inderdaad ook oppervlakkig blijkt in den *tor*, dat is, *taurus* of *stier*, in *cerf* by de Franschen voor *scarabæus*, en dergelijke, alhoewel onze naam van *tor* niet van *taurus* is, en dit *cerf* der Franschen eene bloote verkorting van *scarabeus* (ons *krabber* of *schrapper* is, waarvan *suo loco*!) Ons *kever* is echter ook het Latijnsche *caper*. — De vroegere Entomologen hebben, geleid door zoodanige overeenkomsten, hun Systemata op dien

grondslag gebouwd, en daar hunne geslachtsverdeelingen naar ingericht; en dus zijn de wonderlijkste benamingen ontstaan, als die van *vache à dieu* by de Franschen, *lady-cow* by de Engelschen, (Zie Blumenbach, p. 325): en even zoo noemt men in 't Fransch met den naam van *chatton*, de bloem van sommigen boom, „à cause de „leur ressemblance avec la queue d'un chat,” zegt de *Dictionn. de l'Académie Française*; gelijk wy ook de *kattenstaart* in onze tuinen kennen.

Maar ik geloof aan deze afleiding niet, en aan geene gemeenschap van *kapel* met het Engelsche *caterpillar*, 't geen een walgelijk woord is, terwijl aan ons *kapel* een aangenaam denkbeeld verknocht is. Veeleer zou ik het woord afkomstig kunnen achten van 't Fransche *chaton*, 't geen van ouds de steen in een ring is, en zijn oorsprong heeft van den *lichtgroenen steen* (een foort van opaal), die om zijne overeenkomst met een kattenoog dus genoemd werd en ook by ons *katoog* hiet, en welke als de algemeenste en gewoonlijkste ringsteen in vroeger tijd, dezen naam voor allen ringsteen of ringboot in zwang heeft doen raken.

Deze *katoog*, werd naar verschil van zijn grootte, eenvoudig *chat* of *chatton* genoemd. Maar dit drukte den steen op zich-zelfen uit en ongezet, gelijk hy ook 't kattenoog dan naauwkeurigt vertoont. Om den *gezetten* steen in den ring uit te drukken, zei men *chat palé* van het Latijnsche woord *pala*, (by ons, *pel*,) de kas van een steen in een ring; zoo als *paler*, of by verbastering *paller*, eigenlijk *inkassen*, invatten, en voorts *inkleeden*, opschikken, (ons bastaardwoord *palleeren*) is, en zoo ontstond het woord *chat-palé* of *chat-pallé*, het geen niets anders dan den *ingezetten katoog* beteekent. Ook Hooft zegt *turkijnen pel* voor *ingevatte turkois*.

Dat dit *cha-pellé* tot ons *kapel* worden kon ziet ieder, en

en in deze onderstelling kan men twisten of dit woord eerst van den vlinderpop, die met den katoog (wiens gedaante een foort van boontjen voorfelt) vrij wat overeenkomst in vorm heeft, gezegd, en naderhand op den *vlinder* zij overgegaan; dan wel of het mischien eerst aan een zeker teder en groenachtig wit foort van vlinders, uit hoofde van de kleur die de katoog heeft, of wel, aan een foort met oogvlekken op de vlerk verfierd, toegeëigend, en van daar algemeener gebruikt zij. Voor het een, als voor het ander zou veel te zeggen zijn; maar, daar het woord *chatton* in het Fransch gebruikelijk is voor al wat de vorm en verhevenheid van een ingekasten ringsteen heeft, en de Hollandsche naam van *vijfwouter* ook op de gedaante van 't lichaam-zelf der vlinders steunt, zou het eerste wel aannemelijkst voorkomen. De Hoogduitschers zeiden voorheen *pfeifholder*, het geen met dit *vijfwouter* vergeleken, het eene als verbastering van het andere doet voorkomen.

Maar ik moet hier by voegen, dat onze Ouden voor deze *kapellen*, *koppellen* zeiden en schreven. Ten minste was het dus in Amsterdam. Men zie Spieghele, by wien men het op vele plaatsen dus vinden zal, en nergens (zoo veel ik weet) in onze tegenwoordige spelling. Zie bladz. 51, 268, en 294, in 8vo, en vergelyk den oorspronkelijken druk. Ook *Westerbaan* schreef dus.

Men zou uit die uitspraak van *koppél* mogen vermoeden, dat het woord wel van *kobbe* of *kop* kon zijn, by ons in *спиннекоп*, en by de Engelschen in *cobweb* (*spinneweb*) over, en 't geen alles wat een bolronde gedaante heeft uitdrukte. Dit woord was oudtijds algemeen en bevatte inzonderheid alle infekten van ronde gedaante: van 't welk ook een *bijensfok* in het Italiaansch *copiglio* heet. Ook dit Italiaansch kent *coppello*, schoon thands niet meer gebruikelijk, en wellicht is het uit deze taal onmiddellijk

in de onze overgenomen, alhoewel men daar tegenwoordig niet anders dan *farfalla* in deze beteekenis schijnt te erkennen. Zie daar vrij wat werk te verhaspelen, voor die er lust toe heeft.

Dat Fr. Burman in zijne Nieuwe Aanmerk. *kapel* voor eene verbastering van *papel* uit *papillo* houdt, is juist zoo geheel vreemd niet. Onze Ouden zeiden ook *pepel*, en hier slaat zijne gissing op.

Maar nu nog iets! Het Spaansch heeft *capillo* voor het *vlies van de pop*, of de *pop*-zelve van den zijwurm, en in dit zelfde Spaansch beteekent dat *capillo* een *kap* of *kapjen*, van alle soort, vorm, en stof, en inzonderheid mede een *vliesjen* (zelfs het *præputium*), en waarom by deze beteekenis van *vlies* niet gebleven? Wat toch toont de *vlinder* aan 't oog, 't zij als *vlinder*, of als *pop*, dan *vlies*? Dit komt wel als het meest voldoende in aanmerking.

In allen gevalle zal het woord mannelijk zijn, al ware 't slechts door de gelijke beteekenis met *VLINDER*. § 57. Men zie voorts § 23, 28, en § 100.

Laat ik hier thands nog byvoegen, dat men in Deventer en den omstreek dier stad den *vlinder* met den naam van *palmdorentjen* noemt. En waarom? Dit wist men my niet te verklaren. Het is echter zichtbaar verbasterd uit *palmtorretjen*. *Tor* heet in dien hoek meest alle vliegend infekt, en op de *palm* (van ouds meende men dit, en de overlevering hield by mijnen tijd nog stand) zet zich geen ongedierte, en geen infekt dan deze vlinder.

KAPER voor *roover*, M. als werker van *kapen*, het geen het zelfde woord met het Latijnsche *capere* is. § 28.

KAPER, hoofddeksel, V. als het primitivum *kap*. § 57.

KAPITAAL, O. als zijnde een bloot adjectief. § 41.

KAPITEEL, O. als deze uitgang meebrengt. § 100. Ook zegt het later Latijn *capitellum*, van *capitulum*, van *caput*. Het Hollandsche woord zou *hoofd* van de kolom of zuil zijn; maar niet *hoofdstel*; want dit is de *trabeatio*, in 't Fransch

't Fransch *ontablement*. Ook niet *kap*; want dit wordt alleen van de timmeraadje van het dak op een gebouw gebruikt, waaraan het geëigend is.

KAPITOOI, 't Latijnsche *capitolium*, O. § 100.

KAPITORIE van een boek. In mijn kindsheid algemeen voor een pergamenten omslag. 't Lat. *coopertorium* van de Middeleeuwen, en, als dit, O. § 100.

KAPITTEL, O. als 't Latijnsche *capitulum*. § 100. Iemand *kapittelen* (dat is bestraffen of doorhalen), in 't Fransch *chapitrer*, is kloostertaal, en beteekent, hem voor het Kapittel (een vergadering van Geestelijken) brengen. — Men plach ook *iemand vóornemen* te zeggen voor zulk bestraffen, en het oud Engelsch zei *onderneme* daarvoor, en *onderneming* voor bestraffing. Volkomen Duitsch! Zie b. v. Chaucer in *Jack Upland*, q. 15. — Dat *ondernemen* hangt samen met *onderhouden* (Fr. *entretenir*).

KAPITTELSTOK, klein, dun, en rond *metalen staafjen*, deels glad, deels gekarteld, dat men by de groote Huisbijbels had, om na de toen daaglijkfche lezingen by elke maaltijd, tusfchen de bladen te leggen, ter aanwijzing van 't kapittel waarby men gebleven was; veelal met een kettigtjen aan 't beslag des bijbels vastgemaakt. Van 't welk deze naam op allerlei gouden pinnetjes, en ook op overfuikerde snippers van amandelen, en wat meer deze gedaante had, toegepast werd. M. als *stok*. § 39.

KAPOEN, als 't Italiaansche *capone*, M. § 100. Het is echter van *kappen* (snijden), waarvan by ons ook *kappert* voor een gefneden varken gezegd plach te worden. — Minder goed neemt men 't woord O. als ware 't *kap-hoen* voor gefneden hoen.

KAPOT, of KAPPOT, by ons *kap*. Het *capote* der Franschen en Spanjaarts, dat oudtijds ook een *kap* met fchouderflippen beteekende, doch na het verlengen dier slippen tot een overmantel, voor *mantel* genomen werd. V. § 57, 100.

KAP-

KAPPERS, Fransch *capres*, van 't Latijnsche *capparis*, doornige heester, onder de caprifolien gerekend, wiens knoppen by ons de brem verdrongen hebben; zoo echter de *capparis*-zelve de brem niet is. Cats ten minste spreekt van de *kappers van den brem*.

*De kappers van den brem sijn liefstal aen den mond,
En, wie gravelig is, die achtse voor gesont.*

Dat de *brem* (genista) tegen het graveel gebruikt plach te worden, is bekend en algemeen. V. § 100.

KAPROEN, eigenlijk *lederen kap*, M. gelijk het Italiaansche *caprone*, bok, als werdende die oudtijds van bokkenhuid gemaakt. § 100.

KAPSEL, O. om den uitgang. § 86.

KAR, V. door het Gebruik. Het zou een oud præteritum van *keren* schijnen, als ware 't *ik keer*, *ik kar*, even als *ik genees*, *ik genas*, *ik spreek*, *ik sprak*, enz. doch het Perzisch heeft *ker* voor een *ezel* (خر), en de *kar* kan daarvan genoemd zijn, 't zij als lastvoerend, 't zij als ezelspan. Ook zegt onze oude taal *karine* voor pakkaadje. Het Latijn heeft *carruca*, waarvan het ook wel eene verkorting zou mogen zijn. § 100. Die het M. gebruikt, mag het aanmerken als een verbastering van 't Latijnsche *currus*, een wagen; doch het woord schijnt oorspronkelijk Keltisch, en ook famen te hangen met het Ital. *carga*, 't Fr. *charge*, en mogelijk wel met het Lat. *carina*, als bodem van 't vaartuig.

KARAAK. Zie *kraak*.

KARAAT. 't Italiaansche *carato*, en Arabische *alkerat*, (قراط) ons *keur*. M. § 100. 't Is de keur (æstimatio,) of waardy, waarnaar goud en diamant gefchat wordt. — Doch als gewicht beschouwd, is 't het 24ste deel van een *ons*, en zegt men 't *karaat* in 't O. — Zie last, mudde, morgen, *el*, enz.

KARABIJN, V. als het Fransche woord. § 100.

KA-

KARAF. 't Fransche *carafe* (dat V. is) uit het Italiaansch.

Het beteekent eigenlijk een agaten of barnsteenen *flesch* of *kruik*, in 't oorspronkelijk zoo wel *caraffino* als *caraffina*, van *carabe*, agaat, of barnsteen. V. § 100.

KARAKOL. Zie *kokerol*.

KARAKTER, O. als meer vreemde woorden, waarschijnlijk, om dat men er *merk* onder verstaat. § 57.

KARAVANE, V. als in het Fransch, waar dit Arabisch woord *كاروان*, uit overgenomen is. § 100.

KARAVEL. Portugeesch vrachtschip, nog eenigermate van de gedaante der oude ronde schepen, ter koopvaart dienende, en waarvan de *naves longæ* of krijgsschepen zeer onderscheiden waren. V. § 100, en als vaartuig. — Men heeft het wel aangemerkt als genoemd naar het vierkant zeil dat zy voerden, in tegenstelling van het driehoekig zeil der galeien en andere vaartuigen; doch wellicht is het woord uit *carga* en *vela* faamgesteld.

KARBEEL is een ingekeepte balk. De Franschen hebben er *corbau* of *corbeau* van gemaakt, en de onzen daarvan weder *korbeel*. Ter verbinding strekkende, mag hy wel als een doorvlechting beschouwd zijn, gelijk in *korf*- of *mandwerk*. De oorsprong des woords is echter in *ker-ven* of in *keeren*. M. is het als balk, en eigenlijk *kerf*- of *keerbalk*, waarvan de Fransche uitspraak der *l* als een *u* hun *corbau* gemaakt heeft.

KARBONADE of **KARBONNADE.** V. als het Fr. en Ital. waaruit het overgenomen is, § 100. Het beteekent eenvoudig *geroofte*, van 't Lat. *carbo*, kole.

KARBONKEL, M. zoo om het Latijnsche *carbunculus*, verkleining van *carbo* (kool vuurs), als om de toepassing van *steen*. § 57, 100. Desgelijks ook voor *gezwel*. § 57.

KARDOES, V. § 39. verbasterd van *kaartdoosje*, by onze naburen van ons overgenomen, en ons in deze vorm te rug gekomen. Zy plachten aan de bandelieren der Schut-

ters

ters te hangen. Zie *doos*. 't Werd eerst voor de papieren buskruit-kokertjens gebruikt, waar men het schietgeveer meê loed.

KARDOES in de Bouwkunst, M. uit het Fransch, van 't Italiaansche *cartoccio*, kaartpapieren rol. Het zijn, naamlijk, klampen, die slangsgewijze rollen voorstellen. § 100.

KAREEL. *Kareelen* zijn grove bouwsteenen, zoo, als zy uit de groeven komen; in 't Fransch *carreaux*, M. § 100.

KAREL of KEREL, (of ook wel KEERLE,) met de *a* of *e* naar *n* of *ai* trekkende, 't zij voor *held*, of voor *slecht* of *gemeen mensch*, altijd *stoutaart*, M. § 55. Het woord is een adjectief, van *kaar* of *kair*, *kaer*, 't geen niet anders dan eene andere uitspraak van 't Goth. **VAIR** (*wair*), ons *weer*, is; beteekenende, *man* en ook *wapen*. *Karel* is, even als *degel* of *degelijk*, strijdbaar, dapper. Men zei ook *warel*, en hiervan de uitdrukking onzer Ouderen: *een man als een warel*, dat is, als een krijger of held, waarvoor, by verbastering, *als een warel* gezegd werd. *Keeren* en *weeren*, is dus ook het zelfde. Hiervan ook het Deensche *kaarde*, degen (*gladius*). — Deze verwisfeling van *w*, *qu* en *k*, en ook *g*, is zeer algemeen in de Talen. Zoo is, by voorbeeld, 't *q* der Hebreuwen, het *ka* der Grieken, en het *que* der Latijnen, als Scaliger opmerkte. Hoe het woord voor het overige met het Poolfche *król* enz. samenhangt, onderzoek ik hier niet. — Dat het van een eer- tot een scheldnaam werd, is wellicht uit het Noorden, waar het aan den Boerenstand geëigend is. „*Caerle* (zegt een oud „Nederlandsch Schrijver) is alfoo vele in Nederduytsche „te segghen als *ruyt*, *onbesneden*, ende veracht.” Dat is als *ruw*, *onbeschoft*, enz. Dus Vaernen fol. 91 v°. col. a.

KARGA en

KARGAZOEN, zie op de Letter C.

KAR-

KARGADOOR, dat is lader, bevrachter, Spaansch woord, noodwendig M. § 55.

KARKANT, M. als het Fransche *carquant*, van *carquer*, besluiten, waarvan ook 't Fransche *carquois*, bus, en ons *karker* of *kerker*; van 't Thema *ar*, waarvan *arcere*, enz. 't Woord beteekent het zij een met goud of zilver *ingevat* gesteente, het zij eene invatting in gesteenten. Men gebruikte het dus ook O. als dit woord daaronder verstaande. § 100.

KARKAS, 't Fransche *carcasse*, dat is, geraamte; en V. als dat. § 100.

KARKIET of **KARRAKIET**, een vogel 's morgens vroeg by den zomertijd in het riet zingende. (zie Nozeman.) M. § 28, 57.

KARMIJN, O. als *verfstoffe*, maar V. als men er *verf* onder verstaat. Als *kleur* verstaat men er *rood* onder, en 't is in dien zin dus O. § 48, 41. De oorsprong is, volgens Lemery, in 't Chemische woord *kermes* gelegen, en dit zou in het Arabisch een wormtjen beteekenen. — Zoo als ook قرمزي رنگ (*kermisi reng*) ook in 't Perzisch en Turksch *roode* kleur is, zijnde *reng*, kleur of verf. Het Latijn zei *coccus*, waarvan *coccineus* (scharlaken rood), dat echter ook Grieksch is. Wy heeten dien *coccus* de scharlaken-bezie, aan den Ilex (een foort van altijd groenen eik doch die stekelige bladen heeft als de hulst, en laag by den grond blijft) gevonden. Dit is echter niets dan een uitwas waar een foort van schildluis in zit, even als de galnoot aan den eigenlijken eik, die een vlieg insluit, en als de blazen der Olm- en Ipenboomen waar de plantluizen uit voortkomen, *aphes ulmi* genoemd. — Zie *scharlaken*.

KARMOZIJN, adjectief en O. om dat er *doek* als een *stof*, of wel *rood* onder verstaan wordt. 't Is het evengemelde قرمزي (*kermisi*). De Franschen zeggen *cramoisy*. V. als men er *kleur* of *verf* onder verstaat. § 41, 57.

KARN

KARN of **KARNE**, V. als zijnde eigenlijk *kerening*, klopping, zweeping, van *keeren*, *verrere* en *verriculo tundere*. § 6, 99. De Franschen zeggen: *battre la crème* en *crème fouettée*; wy, *kloppen*, *slaan* of *betslaan*, zoo van room als ander dergelijk vocht, en oudtijds ook *kerenen*, verbasterd in *keernen* of *kernen*. Zie *boter*. — Anders *ge-arene*, gelijk het verklaard is in mijne Aant. op de *Muizen-* en *Kikyorschrijg*; het geen op het zelfde nederkooft. Van *uitkloppen* gaat de beteekenis over tot *schoonmaken*. Dus in onze Bijbelvertaling Matth. XII, vf. 44, Luc. XI, vf. 25, en XV, vf. 8.

KARNAVAL. O. als wordende *feest* daaronder verstaan.

§ 57.

KARNIOOL of **KORNEOOL**. M. als steen; O. als stof.

§ 57, 48.

KARNIS. Zie op *kornis*.

KARNOFFEL. M. § 28. Zie van het woord *breuk*. Doch eigenlijk beteekent het een knorfachtig gezwel, en is zekerlijk uit *knorfel* verbasterd. En in dezen zin gebruikt voor *knokkel*, zegt men daarvan *karnoffelen* als werkwoord, voor *de knokken aan stukken slaan*, 't geen men ook wel *iemand knokken* plach te noemen.

KARNUIT. M. en V. als *genoot*. Het woord is *kaar-noot*, het zij dan van *carus*, waarvan men ook iemands *kaar* voor bijzonderen vriend zegt, het zij van *gader*, als *medegenoot*.

KARONJE, 't Fransche *charonge*, van *chair*, *caro*, en dus, als 't Gebruik ook meëbrengt, V. § 100. De oorsprong mag echter in 't oud Spaansch zijn dat *caroña del cuerpo* zegt. Zie *kreng*, dat het zelfde woord schijnt.

KAROOT, V. als *kruid*, in welk geslacht men 't ook voor den wortel-zelf neemt, als zijnde het Fransche *carotte*. Doch M. zoo men het woord *wortel* daarby verstaat. § 57. 't Is *geroot*, Engelsch *root*.

KA-

KAROS of **KARROS**, M. als het Fransche *carosse*, en oorspronkelijk uit *carroccio*, Italiaansch, de groote banierwagen in een veldslag; waarvan Huydecoper in 't breede op *Melis Stoke* gewaagt, die ook in de twaalfde eeuw by de Panoniers gebruikt werd, als Nicetas in 't leven van Manuel Comnenus vermeldt, en dus in dien tijd zeer algemeen was. — In de oude Hoogduitsche schriften vindt men dien standaardkasteelwagen ook *karrats* en *karrast* genoemd. Dus b. v. in Herzog Ernst, vf. 4686, *karrast*. 't Italiaansche *carozza* is echter V.

KAROUSSEL. 't Fransche woord, doch O. 't zij als *rij-school* van 't Ital. *caruccio*, 't zij als collectivum, 't zij als daar *spel* onder verstaande.

KARPER, M. als *visch*, van 't Latijnsche *carpio*. § 57. doch ook wel V. als *karpe*, gelijk men met de Franschen plach te zeggen, by wie 't LA *carpe* is, schoon kwalijk. § 100.

KARPÉT, (tapijt). 't Fransche *carpét*, en zoo Spaansche *carpeto* als oud Italiaansche *carpito*, doch dat alle grof wollen geweeffel is. O. even als *tapijt*, § 100. Het woord is van het Lat. *carpere* en beteekent eigenlijk plukfel en, als zoodanig, wol, gelijk ook *carpia* in 't Italiaansch ons *plukfel* voor wonden is, waarvoor de Franschen *scarpie* zeggen.

KARPOES. 't Is een Turksch woord, uit de Levant tot ons overgebracht, قارپوز (*karpus*), of قارپوز (*karbus*) en beteekent *kawoerde* (cucurbita). Men verstaat er *kap* of *muts* onder, en dus wordt het door toepassing, V. § 57. Het Perzisch zegt کربز (*kurbiz*), nog in het Hoogduitsch gebruikelijk. Zoo heet ook قلابك (*kalabak*) een *hoed*, van 't geen wy een *kalabas* noemen.

Antonides gebruikt het van de Kaninefaten, als tot de strijdrusting dier Natie behoorende:

Het hoofd gehellemd met karpoezen, ros van bont.

II.

D

En

En zoo eigenen wy dezen naam ook eigenlijk aan geflo-
tene bontmutsen toe, die om hoofd en kin fluiten. Maar
is dan Antonides gewagen van *karpoezen* by de Kanine-
faten niet een anachronismus? — 't Ware eens zoo, wat
dan nog? Doch neen; 't zou een wonderlijke taal wor-
den, indien wy de zaken van vroeger eeuwen niet met
later opgekomen woorden benoemen mochten. Waar wilde
dat heen! — Maar mag ik Velleda dan ook met een *shawl*
opchikken? — Neen, om dat dit woord nieuw en nog
niet in onze taal versmolten is. Doch *karpoes* was goed
en oud Hollandsch in Antonides tijd.

KARS of KERS, V. (zie Aanteek. cccc). Het woord be-
teekent *gloeierse*, en is van het thema *ka-en*, zoo wel
als *kaars*. § 80.

KARS of KERS, een kruid, zie op *kers*.

KARSAY, een stof, O. § 48. Het is het Oostersche *قارشق*
(*karisyk*), en beteekent *gemengd*.

KARSTELING (eigenlijk *korsteling*), V. van *korsten*, dat
is, tot *korst* maken, waarvan *korstelen*; dat is (als oud
kunstwoord der bakkerij of bakkunst,) het deeg met den
rolstok tot *korst* bereiden, en dus doen bladderen; ook
het bladderen-zelf, dat de Franschen *feuilleter* noemen. § 34.

KARTEEL, de ingesneden tinne of borstweër, of eigen-
lijker 't gedeelte daarvan tusschen twee insnijdingen, dat men
in het Fransch *merlon* noemde. 't Woord is van *kartelen*,
dat is, insnijden, waarvan ook *gekarteld* is. *Op die car-
teelen van den muren des casteels sach ic voghelkins sitten*,
lees ik juist dit oogenblik by een onzer Ouden. O. § 100.

KARTE'L, 't Fransche *cartel*, O. § 100.

KARTETS, foort van kardoës. 't Fransche uit kardoës ver-
basterde *catèche*, en als dit, § 100.

KARTON, O. als stoffelijk naamwoord, § 48. Van *kaart*.
't Is 't Italiaansche augmentatief *cartone*, gelijk *kaart* het
Italiaansche *carta*. Zie *kanon*.

KAR-

KARTOU, of **KARTOUWE**, voor *stuk geschuts*. V. door toepassing, om dat men er 't ouder woord *slang* onder verstond. En zoo ook O. wanneer er *stuk* of *kanon* onder verstaan werd. § 57. Het woord is van *kar-toge*, kar-trekking. De *kar* is het geen men thands *affuit* noemt, en het zou in zich-zelve dus V. zijn als *toging*, § 67, M. als *toog*. § 28.

KARVEEL, zie *karavel*. — Doch men gebruikt het dus in beteekenis van een vracht of groote menigte, in welken zin men ook meer algemeen een *scheepsloading* zegt. V. § 100.

KARWATS (in 't Fransch *cravache*), V. als *zweep*, dat er onder verstaan wordt. § 57. Doch ik houde 't voor verbastering van het Italiaansche *carriaggio*, 't geen allen toefstel van wagen en paard omvat, en zou het dus ook M. durven nemen. § 100.

KARWEI, het Fransche *corvée*, V. 't zij dit van 't Arabisch *كاروان* (*karwan*) zij, of niet. § 100.

KARWEI, V. als *kruid*. Het is van het uitheemsche woord *carvi*, en men schreef beter *karwij*. § 57, 69.

KAS, of **KASSE**, V. 't Is de vervrouwelijkende uitgang van den wortel van *ka-en*, *omvatten* (*capere*), of *keeren* (*arcere*), en dus ook, *besluiten* (zie *kans* en *kansel*.) § 73. Het Goth. heeft desgelijks **KAS**, het Latijn *vas*. Men zie van deze verwisfeling der *k* en *y* of *w*, het aange-merkte op *karel*. — De samenhang echter van *kas* met *casa* is zichtbaar. Vergelijk ook *kazuifel*. Ook zeggen wy veelal een *huisjen*, en 't Fransch *une casfette*, voor een *kasjen* of *scheedtjen*, in 't Fransch *foudral*. 't Oude woord *kazel* was in 't Fransch een *burcht* of *kasteel*.

KASKET (helmet), O. § 100.

KASSEIE of **KASSYE**, straatweg, en 't Fransche *chaussée*; van 't Spaansche *calçada*, uit het Lat. *calcare*. V. § 100 en 69. De Vlamingen zeggen ook *calcey*.

KASSEROL, koperen braadpan; 't Fransche *casferole*, en als dit, V. § 100, en ook als *pan*, § 57. — Gewone-lijk zegt men *kastrol*, en dus heeft Chaucer't in zijn oud Engelsch, waarin 't als een slaapmiddel en synonymum van *narcotike* en *apie* voorkomt, doch inderdaad niet meer dan een *drankjen* in 't algemeen uitdrukt. (Dit *apie* is niet anders dan *opium*.)

KASSIE (een geneesmiddel) V. § 100.

KAST, V. desgelijks. § 75.

KASTANJE, V. als zijnde 't Latijnsche *castanea*, Itali-aansch *castagna*; en ook als *vrucht*. § 100, 57.

KASTEEL, als 't Latijnsche *castellum*. O. § 100. De Ou-den gebruikten het M. als een Fransch woord, *chatel*, nu *chateau*. Dus in den Roman van Limborg:

Tote Meylaen in enen kasteel

Die hare bleven was gheheel.

KASTELING, (zoo het niet *korsteling*, dat is, *krakeling*, is,) eigenlijk *kosteling*, dat is, *snoepery*, van *kosten*, proe-ven, nog by de Duitschers gebruikelijk, V. § 34.

KASTIE, een spel waarin een bal met een stok in de lucht geslagen wordt. O. als *spel* dat er onder verstaan wordt. Het woord is van 't Deensche *kaste* d. i. werpen, waar-van ook het Eng. *to cast*. § 100.

KASTOOR, O. als *stof*, namelijk, *beverhair*, van *castor*, den bever, § 48. Doch M. als men 't voor een kastoren hoed neemt. § 57.

KASTROL, waarvan 't Fransche *casferole*. 't Is *kost-* (of spijs-) *trolle*, van 't Latijnsche *trulla*, voor pot of kom, en als dit, V. § 100.

KAT (dier), V. als *wijffen*, en ook als het foort beteekende. Het mannetjen heet *kater*. Vergelijk Aanteek. c*. — Van dit *kat* leidt men het werkwoord *katten* kwalijk af, als ware 't *aan de kat geven*. Het is het oude Duitsche *kwat-ten*, d. i. verwerpen, kwaad keuren.

KAT

KAT voor *oorlogs-* of *stormtuig*, naar de *kat*, om haar klouteren genoemd; schoon het woord naderhand ook voor een ander tuig, by voorbeeld, de evenhoog, en een soort van ram of mangel, en ook een blijde, genomen werd; het geen zijn oorsprong heeft in de vereeniging van verschillende werktuigen, tot één. *Kat* is ook een Keltisch woord voor ons *kade* of *kaai*, en beteekent dan *borst-weer*. In alle beteekenis blijft het woord V. als het dier-zelf. Vergelijk *schavot*.

KATAPULT. Krijgstuig der Ouden. V. als 't Lat. *cata-pulta*. § 100.

KATARAKT. Zoo voor waterval, als voor oogschel, V. als 't Lat.

KATECHISMUS (onderwijzing). M. als in 't Grieksch-Latijn. § 100.

KATEGORIE (toe-erkenning), V. als in 't Grieksch-Latijn. § 100.

KATEIL. Verouderd, maar eertijds voor huisraad gebruikt, en van het Lat. *catillus* (diminutivum van *catinus*) verbasterd. Men verstaat er schoon kwalijk *vee* door, of levende have, zekerlijk als onder de behoorte tot een huishouding begrepen. Eigenlijk bevat het potten en pannen, en wat men daaronder betreft. O. § 45, 49.

KATERN, V. als zijnde 't Latijnsche *quaterna* namelijk *charta*. Het is een vel papier in vieren gevouwen, en dus vier bladen makende die aan één hangen. By misbruik heeft men 't op meer bladen en in andere dan de Quarto-form toegepast. — Doch de eerste Boekdrukkers zeiden *quaternio*, voor 4 bladen te samen genaaid, en van daar gebruiken de Franschen *quaterne* in 't M. — En dit ook in hun Loteryspel, waarin onze taal dat woord zelfs niet kent. — Niet kent, zeide ik, toen ik dit schreef; maar sedert, door 's Hemels straf heeft leeren kennen.

KATHEDER ('t Gr. *καθηδρα*) Leer- of Predikstoel. V. als

in 't Grieksch en Latijn , § 100. Doch dit niet te verwarren met

KATHETER (*καθετήρ*) Heelkundig werktuig , beteekenende *insteker* , zijnde een pijp om in de pisblaas te brengen. M. § 100 , 57.

KATOEN , 't Italiaanfche *cotone* , bedorven Arabisch woord , en in zijn oorsprong eigenlijk *kleeding* beteekenende , *قفتان* (*kaftan*) , Hebr. *כַּתָּן* , waarvan ook het Gr. *χιτών*. Op gelijke wijs noemen wy 't , ongesponnen zijnde , *wat* , het geen ook eigenlijk ons oud Duitsche woord voor kleeding is , waarvan wy nu *gewaad* zeggen. 't Woord is O. als *stof*. § 48. V. als er *vrucht* onder verstaan wordt , gelijk , wanneer men zegt : *de katoen planten* , of *de katoen plukken* of *inzamelen*. § 57.

KATROL , dat is , *kat-rol* , als *rol*. § 39. Doch ook O. als *tuig* § 57. Zie *blijde*.

KAUSTIEK. 't Latijnsch-Griekfche *causticum* , brand- of bijtmiddel , en als dit , O. § 100 , 57.

KAUTERIE. Brandijzer. O. als 't Gr.-Lat. *cauterium*. § 100 , 57.

KAVALJE , vervallen hut. V. — 't Beteekent eigenlijk *stalling* of *instal* , en is van 't Fransche *cave* , of Lat. *cavus* , hol.

KAVALLERY. V. als in het Fransch , § 100.

KAVEL , M. als wortel of grondwoord van *kavelen* beschouwd. § 28. Doch het woord is eigenlijk *kabel* , dat is band , en *kaveling* , bondel. Het werkwoord *kavelen* is als verbum neutrum , *toeyen* , *wachten* ; dus is *ty' kavelen* , *op zijn ty'* (vloed of ebbe) *wachten* om te kunnen voortspoeden.

KAVIAAR , ingezouten kuit van steur , M. als in de verwantschape talen , waar 't uit overgenomen is. § 100. 't Wordt bedoeld in de spreekwijze : *haring of kuit van iets willen hebben*. Dat is *zijn hart er aan ophalen* , als men

men zegt, schoon thands niet anders dan als *rekenfchap van iets eifchen* gebruikt wordende. Deze *kuit* was voorheen hier te Lande, gelijk nog in Denenmarken en 't Noorden, naast aan de haring een byzondere lek-kerny.

KAWERZIJN, (woekeraar). Het is de benaming van een inwoner van *Cahors* (in het Fransch Diftrikt *Lot*), by de Italianen *Caorfa*, waarvan zy *Caorfino* zeggen, by ons dus overgenomen. Boccacio zegt daar ergens van: *Come l'huom dice d'alcuno, egli è, Caorfino, così s'intende che egli sia usurajo.* (Als men van iemand zegt: 't is een Kawerzijn, zoo verftaat men daarmee, dat hy een woekeraar is;) en in dezen zin voegde men by ons *Joden en Kawerzijnen* altijd te famen. M. § 55. Vergelijk *Snees*.

KAWOERDE, V. als *vrucht*, en als verbastering van *curbita*, door tufchenkomst van het oud Engelsch *gou-gourde*, ook *gouhourde*. § 57, 100.

KAZAK, 't Ital. *casacca*, van *casa*, huis, en zoo *hüt*, *legertent* beteekenende. V. door dien uitgang. § 100. Het zelfde

KAZAK, in meer adjective beteekenis, als *huislijk klead*. Desgelijks V. als zijnde in het Fr. *casaque* waarvan ook het diminutivum *casquin* in het Fransch. § 100. Het evengemelde *casquin*, in het Fr. M. kan by ons even zoo of O. genomen worden. § 100, 45. — Vergelijk *kazuiffel*. — In de oude Ordonnantiën wordt het verklaard door *wapenrok*.

KAZEMAT, gewelf onder een vestingwal. 't Spaanfche en Ital. *casa matta* (dat is, doodenhuis) (grafkelder) en V. als in deze talen. § 100.

KAZIJN, V. als *kasfing*. Zie Aanteek. xx. 't Kan echter ook van 't Italiaanfche *casino* en *casina*, (van *casa*, influiting, huisjen,) overgenomen zijn. Doch men zei

voorheen by ons *kasijn*, het geen niet alleen duidelijk tot *kas* verwijst, maar ook in Vlaanderen voor *kasjen* gebruikt wordt. Het werkwoord *inkasfen* is ook by de Timmerlieden voor omsluiten algemeen. *Kazern* is dus 't Italiaansche *caserna* van 't zelfde *casa*.

KAZUIFEL, of **KAZUIFFEL**, (Misgewaad.) Het is 't oude Fransche *casuffle*, en 't Latijnsche *casubula*; het Spaansch zegt *casulla*. In de Middeleeuwen leest men in het Latijn ook *casula*, 't zichtbaar diminutief van *casa*, voor dit kleed, en desgelijks *casucula*, wederom diminutief van dat *casula*, en waaruit *kazufel* een blijkbare verbastering is. Veellicht is de naam toegepast uit hoofde der gedaante of der stof van een legerent. — Een oud vers beschrijft dit kleed aldus :

— *Casulæque a forfice forma*

Post longas habitura plicas contracta ministris.

„'t Kazuifelkleed, des Outerdienaars tooi,

„ Van achtren door de schaar met langen plooi by plooi

„ Gevormd.”

V. als in het Latijn. § 100.

KEEL, V. zeer oud; het zij men 't met *gula* heeft willen doen overeenstemmen, of *kedeling* gezegd heeft (nu *kitteling*). Dit gebruik is zekerlijk ouder dan alle geheugenis, en eenstemmig. § 100 of 67. Echter is *keel* eigenlijk en oorspronkelijk het zelfde woord met *kegel*, als trechter (welke een omgekeerde kegel is), en van 't werkwoord *ke-en* dat werpen is, en waarvan *kei*, werpsteen.

KEEL, of **KEELTJEN**, by onze Timmerlieden de holte van het *cymatium Doricum* in de oude Bouwkunst. *Keel* is in dezen zin, *goot*; gelijk men er ook een *gootjen* voor zegt. In 't Latijn heet het van ouds *gula*, en daarvan in 't Fr. *gueule*. Een grooter holte dan deze en die een half rond maakte, (de *trochilus*,) noemen zy een dubbeld

beld hol. — V. als boven, en in de verkleining O.
§ 45.

KEEN, voor *scherpte*, of voor *kiem*, V. § 99.

KEEP (sleuf), M. als wortel van *kepen* (§ 28); maar in zich-zelfs V. als oud præteritum van *kappen*, en dus *inhaksel*, gelijk men 't nog meest al *kepe* schrijft. § 36, 77. 't Verband van dit woord in den eersten zin met het Engelsche *to keep*, en het Latijnsche *capio, cepi*, is zichtbaar. Men vergelijkte *kip*.

KEER, M. als wortel van *keeren*. Ook als werker van het oorspronklikker werkwoord *ke-en*, stuiten, anders *ka-en*. § 28.

KEERE, beter *kere*. Oudtijds voor uiterlijk gebruikt, als *met valschen kere*, vindt men M. schoon het van het oude *cara* (gelaat, vultus) afgeleid kon worden. Zekerlijk moet men 't als *wending* aanmerken, en wortelsylbe van 't werkwoord *keren*. § 28. — Voor *dop* of *bast* van het graan, namen onze Ouden 't ook M. Zie *kern*.

KEEREL of KEERLE, in 't oud Fransch *ceorle*, vrijgemaakte slaaf, en in 't algemeen iemand uit de laagste klasse van menschen by Saxen en Nederduitschers, en dus niet met *karel* te verwarren. M. § 28, 55.

KEERNE, V. 't zelfde woord als *karne*. § 99. Zie ook mijnen *Muis- en Kikyorschkrigg*.

KEEST, V. § 77 en volgg. — 't Woord beteekent het innige van iets, en is uit *geest* verbasterd. Men neemt het veelal voor *pit*, ook voor *merg*, en zoo ook voor *innige kracht*. Cats gebruikt het veel, en met velerlei nuances van beteekenis, en even zoo het adjectief *keestig*. — Onze Grootouders namen het veelal M. gelijk de meeste woorden op *st* uitgaande, 't geen van een Hoogduitschaartige uitspraak getuigt.

KEET, V. in zich-zelf, voor zoo veel 't één mag zijn met *kot* en *hut*; en ook voor zoo veel er *stove* onder

verstaan wordt. § 57. Het woord is *keestfove*, doch het kon M. genomen worden als wortel van *keten*, dat *koken* is. § 28.

KEEZELSTEEN, zie *keizelsteen*.

KEGEL, M. § 28. Het woord schijnt wel eigenlijk *kejel*, *keiel*, van *keien*, werpen; waarvan ook *keil* (werpschicht), *keilen*, werpen (in mijn jongen tijd zeer gebruikelijk en in 't byzonder voor een zeker horizontaal werpen), en *keule* (Hoogduitsch) voor die werpknots, die men met een lange keten aan den arm gehecht had. Kwelijk willen Du Cange en Menage 't van *schel* afleiden. — Alles verwant met *kai*, voor *steen* genomen. — Dus ook

KEGEL voor *pegel*. M. § 23. Zie *pegel*.

KEI, eigenlijk *kai-steen*, dat is, brandsteen, vuursteen. M. Zie *kai*. *Keye* was de naam van den Zot by de oude Tafelridders, en hiervan is 't dat dit woord ingevoerd is om een zot te beteekenen. In dezen zin zegt men *den kei* (d. i. den zot) *in 't hoofd hebben*, in tegenstelling van *den zot* (d. i. den zotskap) *op 't hoofd*, en dus beteekent het waarlijk *zot ZIJN*, en niet *voor zot SPELEN*. En uit deze dubbelzinnigheid van *keie* als *zot*, en *kei* als een *steen* is het zeggen gesproken, *van den kei gesneden* te moeten worden.

KEI voor *steutel*, desgelijks M. van *ka-en*, keeren, als draaien genomen. Engelsch *key*. § 28. Vergelijk Aanteek. 000, bladz. 310.

KEIL (werptuig) voor *pijl*, *schicht*, enz. 't zelfde als *kegel*. M. § 28. Het werd ook voor *pin* in het algemeen gebruikt. Dus in Wigalois voor een *tentpin*, vs. 3306:

Die snure waren gestrechet

Vast met starchen kilen.

De koorden waren vast uitgespannen met sterke pinnen. Zie voorts op *kiel*.

Doch men kon het woord van den wortel *eg* (scherpte) af-

afleiden, als zijnde *ge-egel*. 't Is het toelooopen in een punt of spits, 't geen den kegel maakt. Zie Aant. *mmm*.

KEISTEEN, als *steen*. § 39.

KEIZEL of **KEIZELSTEEN**, ronde gladde kei; 't Woord beteekent werpsteen. Gemeenlijk noemt men 't in de wandeling *kittelsteen*. M. als *steen*, 't zij er dit woord by uitgedrukt worde of niet. § 39. Zie voorts *kiezelsteen*.

KEIZER voor *algemeenen sleutel*, in 't Hoogduitsch *dietrich*, Deensch *dirik*, M. § 28. By ons dus overdrachtig genoemd, om dat voor den *Keizer* alle sloten of burchten open stonden, by de Duitfchers, van hunnen fabelachtigen Wolf-Diedrik, wien men met den Hoornen Diedrik verward heeft, die onkwetsbaar zijnde, alles bedwong. Zou dit tot den zelfden Strijder betrekking hebben? — Wellicht en waarschijnlijker is 't een Oostersch woord, als meer andere uit de Kruistochten t' huis gebracht, en *disderich*, op zijn Fransch met onderdrukking der *s* uitgesproken. *دزدری* (*Disdari*) is een derivaat van *دزدار* (*disdar*), een Slotvoogd in 't Turksch, en ook van het Perz. *دزد* (*dusd*), dief of roover. Zoo dat het of slotvoogds- of rooverssleutel zou kunnen beteekenen. De Engelfchen noemen een pook of ponjaard *a dirk*.

KEKER, foort van erwt, het Latijnsche *cicer*. M. door den uitgang, M. 28, 100.

KELDER, M. ondanks dat het het Latijnsche *cella* schijnt, en dus V. zou moeten zijn. — Men zou overzulks kunnen denken dat het van *killen* of *kellen*, (koelen of koel zijn), was. § 28.

KELK, M. als gewonelijk afgeleid van 't Latijnsche *calix*. § 100. De Kamer *in Liefde bloeiende*, wil dat het *kolk* zij, en het omgekeerde van *klok*. Geeftig! Doch het is van *kil*, holte, nog voor rivierbedding gebruikelijk, (en met alle dergelijke derivata, als in *k* uitgaan,) door zijne

vor-

vorming als *killige*, V. § 33. Het Grieksche woord leidt Valckenaer af van *καλύπτειν*, bedekken, verbergen.

KEMEL, uit het Oosterfche *gimel* of *geml*, *جمال*. M. als zijnde 't Latijnsche *camelus*. § 100. Dus genoemd van zijn bult. Zie *kam*.

KEMP, 't zelfde kruid als *kennep*, doch ook wel voor *klaver* gebruikt, doch *kemps-* of *kemptskind* was voorheen *bastaard*.

KENNEP, zie *hennep*.

KENNIS, V. § 73, 80.

KENTERING, V. om den uitgang. Van *kenteren*, dat is, doen *kanteren* of *kantelen*. § 18, 34.

KEPER, M. Het is *rechthoek* (*norma*). Van *kepen* (§ 28), en gewoonlijk *winkelhaak*, dat is, *rechthoekhaak*, waarvan men zegt *op den keper bezien*. — Doch ook in ruimer beteekenis van hoek genomen, beteekent het niet slechts den *chevron* in de Wapenkunde, maar ook het *dakspant* der huizen. Dus zegt Broeder Gerard in zijne *Natuurkunde*, van den bliksem :

Daer en mach gheen dinc wederfaen;

Ist starc, het moet ontwee gaan:

Want kepers het antwee brac,

En dede gheen arch an tak;

dat is: Want het brak wel dakspanten aan twee, zonder leed te doen aan het riet. — Der Franfchen *chevron* is, met den augmentativen Italiaanfchen uitgang, van ons *keper* gemaakt, en geeft in hun taal geenerlei denkbeeld, dan dat van *geitenbok*, waarmee de zaak niets gemeen heeft. — Men mag echter twijfelen of en hoe na het met *kaper*, als spitse kap met afhangende slippen, verwant zij. — Doch vergelijkte men *keep*.

KERF, als wortel van *kerven*. § 28. V. als *kerve* of *kerf*, adjectivum, van *keren* of *ké-eren*, en dus eigenlijk *kerig*. § 33. Zie *karn*, en de Aanteek. op den *Muis-* en *Kikvorschkrijg*. — Voor *kerfflok* is 't M. § 39.

KERK,

KERK, V. oorspronkelijk adjectief van *keren*, in den zin van besluiten. Zie *karkant*. § 33. In 't Zweedsch *kyrker*, dat ons *kerker* is. Goth. **KARKAR** (*karkar*), steenen *gebouw*, *zaal*, 't geen veellicht met *weer* gemeenschap heeft (zie *karel*), en met ons *stein* in de namen van burchten, overeenstemt. — In den byzonderen zin echter waarin wy dit woord gebruiken, zou ik de afleiding van het Grieksche *κυριακή* (*kuriakè*) als huis of vergadering *des Heeren* niet durven wegwerpen. Men zei zoo *dominica* en *dominicum* in de Middeleeuwen en beide komen in oude schriften nog voor, waarvan ons *Dom* voor Hoofdkerk gebleven is.

KERKER, M. als wortel van *kerken*, dat is, *kerigen*, van *keren* als besluiten. Het beteekent oorspronkelijk *gebouw*, *besluiting*, even als *kerk*, zijn primitivum; en het Latijnsche *carcer* schijnt daarvan. § 28. Het beteekent dus van ouds *kamer*, *toren*, *slot*, *gevangenis*, enz.; vooral mede *steenhuis* of *sterkte*. Zie op *kerk*.

KERL (wy zeggen gewonelijk *korl*) V. Wy lezen 't by Cats, doch by Rodenburg is 't bekend:

Uw appel smaeck'lijck schijnt, maer bitter zijn de kerlen;
waar het met *perlen* berijmd wordt.

KERMIS, dat is, *mis van den kerkheilig*, *kerkmis*, welke een jaarlijksch feest plach te zijn, waarby (daar er *afstapten* aan verknocht waren, die duizenden aantrokken,) om den grooten toevloed van volk, tenten en hutten opgeflagt, en levensbehoefden, en, met der tijd ook andere waren, gemarkt werden. In de oude Bijbelvertaling van 1477 staat *Esra VI*, 17, voor de Inwijding, *Kermisfe des Huiizes Gods*. V. als *misfe*, 't geen het Latijnsche *misfa* is. § 39, 100.

KERN, **KERNE**, of **KEERNE**, (pit, innigste). V. § 99. — Van *keeren*, in den zin van *staan*, even als *dop* in dien zin, van *doppen*, dat ook *staan* is. Zie Huyde-

co-

coper wegens *doppen*. Zie ook *karne* of *keerne* hier boven. *Kere* zei men oudtijds ook voor *dop*, en inzonderheid voor de bast van het graan, en van daar werd het ook overdrachtig voor 't uiterlijke genomen, als by van Velthem: *Met desen valschen KERE*, voor met dit valsch uiterlijk, valsch voordoen, valsch gelaat.

KERRI, naar de aangenomen Engelsche uitspraak, doch beter KARRI. Maleitsch woord, met het Ooftindisch gerecht, dat het beteekent, federt eenigen tijd ingevoerd, en *soep*, Fransch *soupe* (of liever *ragoût*) van vleesch of visch, aanduidende. Verwant met het Oosterfche كرش (*karusch*), menging of door één warring, waarvan 't Turkfche كرشك (*karismak*) vermengen. — V. als *soep* of *sop*. § 57.

KERS of KARS. Zie *kars*.

KERS als kruid (*nasturtium*). V. § 57. Zie van 't woordzelf mijne *Verhandeling van de Gest*. Aanteek. cccc. Echter kan de naam wel eigenlijk *kres* zijn (waarvan het Fransche *créfon*), en den oorsprong met *krespen* of *krispen* (*crispere*) d. i. *krullen*, gemeen hebben. En, gelijk de pluimbosch op hoed of helm zich kromt, kan daarvan 't gebruik dezes woords in *crista*, *crête*, voor top of topfieraad wel voort zijn gevloed. Uit wat oorzaak men de *bursa pastoris*, *hennekerse* noemde, erken ik niet te weten. Misfchien is het uit het Hoogduitsch overgenomen en eigenlijk *haine-kerse*, d. i. *haag-* of *wilde kers*. Dit komt my hoogstwaarfchijnlijk voor.

KERSMIS, V. als *mis*. § 39. Het is *Kerst-* (voor *Christ-*) *mis*, of *Christfeest*.

KERSOU, oude benoeming van den *Matelief*, en dus V. als bloem, § 57. Het woord is verbasterd van *gersooge*, dat is *grasbloem*. — In mijne jeugd was het als een benaming van liefkozing by den Boerenstand in gebruik, gelijk het ook by Huygens voorkomt. — Daar
de

de Amstellanders *er* als *ar* uitspraken, en de Boerenmeiden toen meestal zeer dik en vet waren, maakten er de spotters *kar-sou*, dat is *karre-zwijn*, van. — Vergelijk Huygens in zijn *Hofwijk*.

KERSP, verouderd, doch in de Zuidelijke gewesten nog bekend in *kerfpendoek*, ons *floers* of *krep*. Zie *krep*. O. als stof, doch ook M. zoo, als wortelfylbe van *kerspen*, als door er *doek* onder te verstaan. § 48, 28, 57.

KERSPEL, d. i. *kerkspel*, gelijk *kermis*, *kerkmis* is. O. als *spel*, § 39. *Spel* is in dit woord *afsteking* (afpaling) van het kerkgezag. Zie het artykel.

KERVEL, V. als *plant*. Het woord is eigenlijk een adjectivum, en van *kerven*, en dus *kerfplant* of *kerveling*. § 57.

KETEL, M. als van *keten* (koken) gevormd. Goth.

KATILÆ (*katile*). Het heeft zeker verwantschap met het Grieksche *κατίλη*, als *holte*, of met het Latijnsche *catinus*; doch het is in de geflachteigening als Hollandsch aangemerkt. § 28.

KETEN en, 't geen het zelfde woord is,

KETING of KETTING (zie § 99), V. als 't Latijnsche *catena*. § 100.

KEU, Fransch woord voor den stok by het troktafelspel, en saamgetrokken van ons *kodde*; waar ook het oud Walsche *buquoi* toe behoort, dat *beuk-kodde* of *beuk-keu* is, en by de Franschen voor *deurklopper* gebruikt plach te worden. *Bucquer à l'huis* was oudtijds aan de deur *kloppen*. V. als *kodde* en 't Fr. *queue*. § 100. De Franschen hadden oudtijds een *Grand-queue* of *maître-queue* (die *Chef des cuisines* was) aan het Hof; en het schijnt, dat die naar hun staf (*keu* of *kodde*) dus genoemd zijn geweest. — Dat het woord met ons *keuken* verwant zou zijn, schijnt niet; doch 't Fr. *cuisine* en *cuisinier* is kenmerklijk van ons *kuis*, d. i. staf. — *Queus* voor Koks leest men ook by Joinville.

KEU-

KEUKEN of KOKEN, V. als *koking*. § 99.

KEUL, een plant, en V. als zoodanig, § 57.

KEUL, thands by ons verouderd, maar in 't Hoogduitsch behouden dat *keule* zegt, en ons *kol* vertegenwoordigt als *knots*. M. als zijnde eigenlijk *kolling* van het werkwoord *kollen*, doodslaan. § 28.

KEUR, M. als wortel van *keuren*; maar V. als præteritum van *kiezen*. *Ik kies, ik koos* of *koor*, (dat is, *keur*). § 28, 36. 103. Voor *stedelijke Keure* of *Edict* is het doorgaande V. waarom men in 't Latijn *chora* zei.

KEUR als merk op goud of zilver. M. § 28. — En even zoo ook als het voor de beproeving ter merking genomen wordt; in welken zin men ook *koor* zei, waarvan *bekooen* in den geestelijken zin van *beproeving*. Cats zegt zoo ook: *door de vrees bekoord*. Een ander woord is *bekoord* voor het Fr. *charmé*. En *bekooen* in dezen zin is eigenlijk *bekoorden*, dat is binden, van *koord*.

KEURS, V. om den uitgang. Het woord by onze Ouden in 't algemeen voor Vrouwenrok gebruikt, die toen met het *lijffen* één eenig stuk was, is blootelijk 't Franche *corps*, lijf, en behoorde O. te zijn, zoo men 't niet als *korfing*, *omlijving*, aanmerkte. Hoe 't zij, het Gebruik als V. is gevestigd. § 75. Kwalijk derhalve schrijft T. in zijne Balladen: *Rijg u in 't keurs*.

KEUS, V. als præteritum van *ik kies, ik koos* (*keus*). § 36, 103. Oudtijds zei men ook *kies*, als wortelfylbe van dit *kiezen*, en van daar het adjectief *kiesch* voor *keurig*.

KEUTEL, M. § 28. Van 't nu Hoogduitsche *koth*, doch dat echter juist niet geheel Hoogduitsch is. Vergelijk *koot*. — Oudtijds schreef het H.Duitsch *kaat*, en by ons was dit ook bekend.

KEUVEL of KOVEL (voor *kap*), V. als zijn primitief *kuif*. Het woord is eigenlijk *kuiffel*, als adjectief. § 75, en

en de oorsprong toont zich in 't Fransche *coëffe*, dat ons *kappe* is. — Men zou het echter met het Engelsche *cover*, van 't Fransche *couvrir* ('t Latijnsche *coöperire*,) kunnen afleiden, waarvan onze Ouden ook *gover* zeiden, en het dus M. nemen. § 28. Het Schotsch zegt *cowl*, dat ons *kovel* is.

KEVEL, anders ook *kieuw*, het tandeloos tandvleesch in jonge kinderen of oude lieden, en als adjectivum van dit *kieuw*, V. § 33. Hiervan ook het verbum *kevelen* of *keyelen*, d. i. als een tandeloze onnoozele of suffende spreken, 't geen men echter ook *koyelen* schrijft, als ware 't, als een gekovelde monnik praten.

KEVER, tor. M. door den uitgang, en ook als uit het Latijnsche *caper* verbafterd, zoo als men de gehoornde infekten (in 't Hoogduitsch *bock*,) plach te noemen. § 28, 55.

KEVIE, V. als 't Latijnsche *cavea*, waar het één woord meê is, en verwant met het Engelsche *to keep*, dat is, bewaren. § 100. Waarvan ook het oude *keyis-* of *kebs-wijf*, d. i. *gekeviet wijf* (in een *kooi* bewaard). Wy zeggen thands zoo: *een gekamerde*, en 't Engelsch zegt *kept*. In 't Perzisch is het *keyes* (نفس). En *حبس* (*hebs* of *chebs*) is ook gevangenhouding.

KIBBE (in Duitschland *kiepe*), een mand of draagkorf die men met arm- of schouderbanden op den rug hecht. V. door den uitgang. Zie *ebbe*.

KIBBELING, in 't algemeen, afval van visch, doch in byzonderer beteekenis, 't geen tuschen den kop en de buik van den kabeljaauw weggesneden wordt by het inzouten, doch afzonderlijk gezouten wordt, en dus een smakelijk doch ongeacht voedsel is. 't Woord kan in deze toepassing M. en V. genomen worden, doch als kijvaadje, van het werkwoord *kibbelen* (dat eigenlijk *captare*, onderling harrewarren over kleinigheden is, en van *kiffen*,

II.

E

by

by Hans Sachs voor *kijven* gebruikt,) noodwendig V. § 34. — Eigenlijk zou het woord *kieweling* zijn. Vergelijk *kijf*.

KIEKEN of KUIKEN, O. als eigenlijk collectivum beteekende *gebroed*, maar naderhand door het Gebruik op elk jong toegepast. Het woord is niet anders dan *kieking*, dat is, *broeding*. De verwarring van den ouden tweeklank *eo* (dat is, *ie*) met de *oe* of open *ō* der Duitschen is zeer algemeen. Dus is *kieken*, *kōken*, *keuken*, en *kuiken* 't zelfde woord, broeden of verwarmen. § 49, 41. Zie voorts *kuiken*.

KIEL, V. naar het volständig Gebruik. Het beteekent eigenlijk *schacht* of *veder*, en van daar, by overdracht, de grondlage van een schip, bestaande uit den groundbalk en de daarin gewerkte ribben, die de gedaante van een veder maken. Het woord is Perzisch, waarin *قلم* (*kielem*) verder beteekent. Doch dat dit *veder* beteekent, schuilt veellicht dieper, en mischien is het woord eigenlijk *kiel-schacht*, dat is, *werpschacht* (zie *kegel* en *keil*), en wordt het slechts by afkorting *kiel* gezegd. Van waar dan ook, dat het V. is. § 57. Ook beteekent het zelfde *قلم* een graveerstift, waarvan een Graveerder *قلمکار* (*kalemkar*), dat is eigenlijk stift-behandelaar, gelijk het in 't Turksch ook *roede* is. Hoe het zij, de schacht, eens *kiel* genoemd, heeft dezen naam aan de grondlage der schepen kunnen doen geven, van waar het op het buitenste, of het overtreksel is overgegaan, en zoo op een overkleed. Zoo dit echter het zelfde woord is. Want mischien is ons scheeps-*kiel* niet anders dan verbastering van het Fransche *coquille*, verkleinend woord van *coque*, schaal of schelp. Het Fransch-zelf heeft *cale*, dat even zoo ons *schaal* schijnt te zijn, en met dit den oorsprong in 't Oostersche *כלל* heeft, dat omsluiting te kennen geeft. 't Italiaansch zegt ook *scaglia*, dat schaal, schelp, korst of bast,

bast, als ook schubbe, beteekent; en van daar is het woord *scagliofo* als een schip met gefplinterde kiel binneloopt, 't geen wy dienvolgende *schaliios* of *schaalloos* noemen, maar by de onwetenden voor *schdloos* of *schadeloos* ('t juiste tegendeel) gaat, 't geen zy per ἀντιφασιν gezegd meenen.

KIEL (als overtrek), saamgetrokken van *kedel*, en in beteekenis *keren*, in den zin van afweeren. Doch alsdan moest het M. zijn. § 28. Het Deensche heeft *kjol* voor kleed, en zelfs *Haderskjol*, Eere- of statiekleed, ook *kjole* voor rok; maar het onderscheidt *kjel*, dat *huid* is. En dus zou ook *kiel*, uit kracht van het woord-zelf, den *huid* des vaartuigs kunnen beteekenen; waarvan ik niet ten eenemaal vreemd ben. — Het geslacht blijft toch altijd V. door het Gebruik.

KIEM, M. als wortel van *kiemen*; V. als *ke-ing*, het zelfde woord in toepassing met *keen*. § 28, 99. *Keen* echter is in eigenlijke beteekenis, dat uitspuitende in zijne ontwikkeling doorbreekt; *kiem* daartegen, dat opbruischt; en dit laatste heeft zeker betrekking met het Gr. κίμα. Daar is dus eenig onderscheid in. — Van dit *keen* of *kiem* is ook 't Deensche *kiön* voor geslacht, in den zin van familie of afkomst af te leiden; en wellicht is ons *kunne* daar ook niet vreemd aan.

KIEREBUS, M. als onderstellende *wagen*. § 57. Dit woord moet thands Russisch heeten, maar het kooft uit Rusland gelijk men *korsen* van een Ipenhaag plukt; namelijk, als men ze daar eerst aangehangen heeft. De benaming is zuiver Hollandsch, en *keer-bus*, dat is draaibos, om dat het onderstel in een soort van *bus* draaide, waarvan de onderstellen onzer koetsen nog een overblijffel toonen in de op elkander passende rondten van 't voor- en achterstel, schoon nu in geen rond als van een bus gevat. Een dus draaienden wagen noemde men een *keer-bus*, om

dat men toen nog geene andere draaiing kende dan die van onze boerenwagens. Naderhand die draaiwijze voor de koetsen algemeen zijnde geworden, is die naam by ons verloren geraakt, en by de Rusfen als duizend andere Hollandsche benamingen aan- en overgenomen en in gebruik gebleven, doch aldaar de algemeener naam van hunne lichte wagens geworden zijnde, nu onlangs eerst weder, als die van een byzonder soort, tot ons wedergebracht. Kiliaan heeft dezen naam reeds gekend, doch zijne affeiding is, als gewoonlijk by hem, verr' gezocht. Dat men *kierboe* zegt, is door de vreemde uitspraak van *us*.

Deze wagen is dus naar zijn onderstel genoemd, even als de *fourgon*. (Zie *Fourgon*,) en beide behouden die namen, schoon het onderstel veranderd is.

Dit schreef ik voor verscheiden jaren, doch sedert lees ik in Halbertsmaas *Hulde aan Gijsbert Japix*, bladz. 187:

De KJIERREBOEK is schien —

in de daar tegenovergestelde Dialekt:

't WOINTJE is schien —

't geen ons niet naar *kierabus*, maar naar *kierebok* als *wagentjen* wijst. Dit toont, dat de soort van bak waar de Voerman in zat, op het draaiende voor-onderstel rustte, gelijk nog by onze koetsen plaats heeft.

KIEREWIER, door één gekronkel. M. als wortelsylbe van *kierewieren*, door één kronkelen. § 28. Het Turksche *قبري* (*kiwri*), dat het Lat. *crispus* en ons adjective *kroes* is, heeft er eene zichtbare overeenkomst mee.

KIES, V. § 73. Het woord beteekent eigenlijk *kaak*, en bepaaldelijk, de onderkaak. Hiervan Cats: (Invall. Ged.)

Een tand te trekken uit een kies,

En geld te geven voor 't verlies.

Voor *tand*, moest er dit woord bygevoegd; en men moest *kiesstand* zeggen, even als *baktand*, 't geen het zelfde is, want *bak* is desgelijks *kaak*. — Vondel en

an-

anderen gebruiken 't woord ook voor *tand* in het algemeen. Dus in den *Zegezang op Fredrik Hendrik*:

Zijn kiezen laat hy grimmig blinken.

Het woord *kies* is ook *keefe*, met de oude uitspraak der *ee* die aan *ie* grenst. Het eigenlijk woord is *kee*, (of liever *kee-tand*,) waarvan de *kieuwen* zoo wel als de *kiefen* zijn, en dit *kee* is met *kai*, *kei* verwant, en van de hardheid dezer beenderen genomen, als zei men *vuursteen-tand*.

De Ouden hielden de tanden van steenigen aart te zijn, (*inter os et petram mediæ naturæ*, zegt Helmont,) zoo als *zy* ook den kalkachtigen aanwas der tanden voor versteening hielden.

Van dit *keefe*, nu *kies*, is ook de naam van *keeshond*, om dat hy in 't oorspronkelijk IJslandsche ras, twee tanden bloot draagt, het geen door de vermenging en 't huislijke voedsel thands in de meesten verbasterd is, even gelijk ook de tamme zwijnen, ten aanzien hunner kromme tanden verbasterd schijnen. Ook noemt men den aap met dien naam van *kees*, om dat hy altijd of telkens met de tanden grijnst.

Dat de naam van *kees* een tijd lang aan de Tegenstaderhouderlijke toen Franschgezinde party als scheldnaam gegeven, met den *keeshond* niets gemeen heeft, kan ieder begrijpen, maar een zonderling bewijs van onbetamelijke onwetendheid is het, dat men dien in *Cornelius*, tot *kre-lis*, *knelis* en *kees* verkort, zoeken wil. Die bynaam integendeel is ontleend van den Verrader, door middel van wien by den inval der Franschen in 1672, een heimelijke briefwisseling met het vijandelijk leger in Utrecht onderhouden werd, als in mijn jeugd nog zeer bekend was, en ook in eenige historien en gedenkschriften opgeteekend staat. Men bedoelde er meê Franschgezinden of konkelars met Frankrijk. 't Was des mans geslachtsnaam, even

als *Kies* die van een ander Hollandsch geslacht was. Hy heette, volgens Wagenaar, *Jan Kees*, (IV. Boek, 22,) en was van handwerk een Timmerman.

En men weet dit echter niet, schoon by Wagenaar zweerende! — Het verwondert zekerlijk elk die niet weet, dat men niets meer récht, maar alles verkeerd weet. Dit is het fraaie gevolg van die geheel factiezieke opvoeding en zoogenaamde algemeene verlichting. Zelfs weet men niet meer, of doet voor, niet te weten, waar de naam *Loeyensteinsche* factie van zij. Hy is (op dat hun steeds voortkankerende aanhang eens leere te blozen) niet genoemd van eenige dagen op dat Slot gevangen gezeten te hebben, 't geen men onbeschaamdelyk voor wil doen; maar van de fraaie leus, door Jacob de Wit ingesteld en die hy zijn' kinderen dagelijks by 't naar bed gaan, voor avondzegen gaf: *Denkt aan Loeyenstein!* Welke aanmaning tot wraak en haat tegen het Huis van Oranje voor de vermeende verongelyking aan geheel die Oligarchie tot vereenigingskreet en tot grondbeginsel werd, en waarvan de getrouwe en hardnekkige opvolging aan beide die zonen den bloedigen moord op den hals gehaald heeft, 't geen die Vader nog anderhalf jaar overleefde. — Wat zullen wy zeggen? Wagenaar-zelf is nog niet onkundig, niet partijdig genoeg, niet genoeg slaaf der Regenten die zich meester van hem gemaakt hadden, niet kwaadaartig genoeg naar den heerschenden geest van dolheid en domheid geweest die ons Vaderland in het onherstelbaarst verderf gestort heeft; men leest den Aartsbooswicht en van alle gevoel van eer en van achting voor waarheid ontblooten Cerifier in meer dan ééne taal, en geeft dien den Jongelingen in handen. Inderdaad

ipsa, si cupiat, Salus

Servare prorsus non potest hanc familiam.

Doch KIES (waarvoor wy nu *keus* zeggen,) was by on-

onze Ouden M. als wortelsylbe van *kiesen*, § 28. Dus in den Roman van Limburg, fol. 12:

Die Gravinne die haren kies

Niet en hadde — t. w. zy werd gedwongen.

en fol. 36:

Sijt seker dies,

Dat ghi blijft mier herten kies.

D. i. *mijner harte keus.*

KIEUW, V. als praeteritum van *ik kaauw*, *ik kieuw*. § 36.

KIEVIT of KIEWIT, M. als *vogel*; doch het woord wordt als epithetisch of byvoeglijk, van het geluid des vogels ontleend. § 57.

KIEZELSTEEN. Verwant met *kei*. A—S. *ceoplytan* (*kieslstan*), M. als *steen*. § 39.

KIJF, M. als wortel van *kijven*. § 28. Het frequentativum *kibbelen* is van dit *kijf*, door *kijven*, met verzachting der blazing, als zijnde zwakker en minder hevig *kijven*. Het Friesch heeft *kibbje*. — Doch zie ook *kibbeling* op 't woord *kibbe*.

KIJVAADJE, V. § 100.

KIK, wortelsylbe van het werkwoord *kikken*, M. § 28. 't Is een uitdrukking van 't geluid des ontsnappenden adems dieper in de keel dan by den kuch. Men neemt het voor eenvoudig geluid geven. — Het *kikhalzen* is den gorgel opwaarts en by herhaling uitstrekken als by een verlangende begeerte; doch het *kikken*, eenvoudig geluid geven.

KIKKER, van 't geluid *kik*, en dus M. § 28.

KIKVORSCH, behalven van *kik*, nog van het geluid *wrok* of *work*, waarvan *vorsch* (als ware 't *worksch*) gemaakt is. Eigenlijk adjectivum derhalve, en dus V. naar de oude grondregel, § 33; doch het zij het door toepassing op *kikker*, of door de verwarring met *work*, *wezen* mag, dat wellicht de oude naam geweest kan zijn, men wil

het thands M. § 28, 57. Het A—S heeft *ꝑꝛoꝝga* (*frogga*), en zekerlijk was ons *vorsch* oudtijds ook V. en behoorde 't dus, ten minste wanneer men een wijfjen, geen mannetjen, meent, of in 't algemeen van dit dier spreekt. Vergelijk *puut*.

KIL, M. als wortel van *killen*, koud worden, of koud maken. § 28.

KIL (stroomkuil of stroombed), M. als *kuil*, waarvan het flechts een verscheidenheid van uitspraak, en verwant met *geul* of *gleuwe* is. Hooft neemt het V. Zie *kuil*.

KIMME of KIM (dat is, *bovenrand*), V. als zijnde één met het oud Latijnsche *cima*, top, Fransch *cime*. In 't byzonder gebruikt men dit woord voor den *Horizont*. 't Perzisch heeft *کمر* (*kemer*) voor *gordel*, *کنار* (*kenar*) voor *rand*; anders *لب*, *leb*, dat ons *lip* is. § 100.

KIMMEL, gebruikt voor het onzuivere dat zich in een vocht (en wel eerst aan den rand) opwerpt; van *kiem* of van *kimme*, en waarvan *schimmel* ook zijn kon. M. als dit. § 28.

KIN, V. § 99. Doch 't is eigenlijk een adjectief, en verzelfstandigd beteekent het *spiise* of *punt*; ook in 't Engelsch is *keen*, scherp. § 33. Het Turksch zegt *حنبی* (*kinber*) voor rondte, kring; en men kon het even zoo aanmerken.

KINA (de koortsbast). M. of V. naar dat men er bast of schors onder verstaat, doch gebruikelijkst is 't M. als by de Franfchen *le Quinquina*. § 57, 100.

KIND, O. als 't meervoud (kinderen) met inzetting van *er*, aantoot. Zie *kalf*. Men zei echter in 't meervoudige ook *kinden*, doch dit had de beteekenis van gellachten of takken van afkomst, maar dan is het bepaaldelijk oud Vlaamsch, en ons Hollandsch vreemd. Dat men 't van 't Gr. *κνίν* afleidt, is niet zonder allen schijn, doch beter vloeit het voort uit het oude *kennen* voor de echtelijke omhelzing.

KINK,

KINK, M. als wortel van *kinken*, in de eerste plaats een dof geluid nabootsende, waarvan de *kinkhoorn*; en voorts, een geluidgevend slaan. Kwalijk verwacht men 't met *krinken*, primitief van *krinkelen*, wanneer men een *kink in den kabel* zegt. 't Is een *krink* in den kabel. § 28.

KINKEL, M. door vorming en toepassing beide. § 28, 55. Van *kinken*, als houwen, slaan; het zij als *beeld* (dat uit een blok gehouwen is), het zij als *blok*, dat nog gehouwen moet worden.

KINNEBAK, 't deel dat *wang* en *kin* vereenigt, en dus door den aart der samenstelling van 't woord, V. als *bak* (*wang*), § 39. Doch

KINNEBAKKEN, O. zoo, als drukkende 't been der onderonderkaak uit, als, om dat het eigenlijk *kinnebekken* is, gelijk men er ook (vooral in het Hoogd.) *kinlade* voor zegt. § 39. Zie *bekken*.

KIOSK. Turksch gebouw, كوشك. V. om dat men er by ons *kerk* of *kapel* onder verstaat. § 57.

KIP, in zich-zelfs M. als wortel van *kippen*, 't zelfde met *pikken*, maar V. door toepassing op de *hennen* als vrouwelijke vogels (§ 28, 57), naar wie *kippen* wederom voor 't leggen en uitbroeien van eieren genomen wordt, gelijk Vondel van de Zwaan zegt: *Zy kipt haar eiers*. Men zei ook voorheen 't *kippen van den dag* voor 't geen men 't *krieken* noemt. 't Werd dus als *doorbreken* gezegd. — Vergelijkte men *keep*.

KIP voor *klep*, het zij als toeslaande *val* ter betrapping, het zij algemeener. M. als wortelsylbe van *kippen*, 't Engelsche *to keep*, doch eigenlijk *vatten* beteekenende. § 28.

Hiertoe behoort ook het *kapu* (قبو) der Turken, waarvan de Franschen ontleend hebben het Hof des Sultans *la Porte* te noemen, het geen men in andere talen hun nabauwt. Hoogstkwelijk, want dit *kapu* beteekent in

die toepassing geen *deur*, maar komt overeen met ons Hollandfche *Slot* voor *paleis*, even als ook in het Hoogduitsch *das schloß*. 't Een en ander is ook werkelijk van *sluiten*, قیامق en قیامق.

KIPERSOL of KIPPERSOL by onze Vaders, was eigenlijk het Spaansche *quitafol*, indien niet *kepersol*, van 't Fransche *chappe à soleil*, en beteekende by hen in de eerste plaats een *tentkap* (paviljoen), die men ook munnikskap noemde; en, uit hoofde der gelijkenis daarmede, ook den draagbaren zonnefcherm, nu *parasol*. V. als *kap*. § 39.

KIST, V. als 't Latijnsche *cista*, dat naar zijn oorsprong van 't Grieksche κίστη (comprehendo), eigenlijk *cysta* zou zijn. Doch kisten van gevlochten teenen noemden de Grieken ook κίστη, als Valckenaer aanmerkt; ook zeiden zy κίστη zoo wel als κίστη. § 100.

KIT, dat is, *kroeg*. Oorspronkelijk een *drinkvat*, van 't Latijnsche *cadus*. Engelsch *kit*, oudtijds *ked*, en nog vroeger *kade* en *kad*. V. als *kroeg*. § 57. — In 't voorbygaan merk ik aan, dat hiervan het adjectief *kittig* is, dat is van een netheid (of *elegance*, gelijk men thands zegt,) als in een welopgeschikt drinkwinkeltjen by de boeren, in vroeger tijd plach gebruikelijk te zijn, toen de welvaart en Noordhollandsche zinnelijkheid by ons heerschten. Gelijk toen de kroegen ook openbare plaatsen van byeenkomst voor deftige mannen waren, als later de kof-fijhuizen.

KLAAUW, V. als praeteritum van *klicven*, *klove*, en dus eigenlijk *klauw* geschreven. § 36. Zie Aanteek. *cccc*. en even zoo *kluif* in dezen zin. Doch M. als wortel van *klauwen* of *klouwen* (ook *krouwen*), dat is, slaan of krabben. § 28. Men kan het woord ook als 't nomen van *gelouwen* of *gelauwen* aanmerken, het zelfde en alleen in voorzetsel verschillende met *blouwen*, *blauwen*, dat *be-*
lau-

lauwen is. Zijnde 't eerste Thema in den tongslag *la* gelegen, waarvan *saan*, d. i. *sa-en*. Even zoo is *naauw* van *na-en*; en op deze wijze wettigt zich desgelijks het M. geflacht, § 28. — By Walewein leest men fol. 51:

Hi ghelauwe metten handen

Met al fiere cracht. —

Doch BEERENKLAUW (*acanthus*) is alleenlijk V. als kruid. § 57.

KLABBEEK, 't Spaansche *clayéque*, in 't Ital. *zitgone*, Fr. *jargon*, een valsche *diamant*. Als dit, O., en M. Zie mijne Aanteek. op Huygens I Deel, III Boek, bladz. 156.

KLACHT, V. als præteritum. § 36, 96.

KLAD, als wortel van *kladden*. § 28. Maar V. als *kladde* voor *kladding*. § 67. *Klad* voor *kladschrift* of eerste opstel, is O. § 57. — Voor *klis* gebruikt is het desgelijks V. als kruid. § 57.

KLAFTER, zie *klofter*.

KLAGE, V. als zijnde *klaging*. § 67.

KLAI of KLEI, M. als wortel van *klaien*, *kleien*, *kleen-en*, dat is, *kleyen*. Maar V. als wordende daar *aarde* onder verstaan, en dus by de Ouden volstandig. Het woord is *kleiaarde*, even als men *veenaarde*, enz. zegt. O. als *stof*. § 28, 57, 48. Dat men beter *klei* dan *klai* schrijft, beweert Huydecoper in zijne Proeve, en ik wil het niet weder spreken. Zie voorts mijne Nieuwe T. en D. Verscheid. IV Deel, bladz. 108 en III D. bladz. 42.

KLAK, M. als wortel van *klakken*, dat is, *kladden*, of een klakkend geluid maken, in 't Fransch *claquer*. Doch als præteritum van *klikken*, en als *klakke* voor *klakking*, V. § 28, 67.

KLAMEI van *klemmen*, even als *klai* van *kleyen*. V. door den uitgang.

Witte klamei is by ons 't *album Græcum*, oudtijds *album κωπος*, maar door de Apothekers die 't woord *κωπος* niet

niet lezen konden maar als Grieksch erkenden, en er daarom *Gracum* voor zeiden, dus verbasterd. Men kent den tijd toen het heeten moest: *Cætera Græca sunt, non posunt legi.*

KLAMERRIE. Van *klemmen* of liever *klemmeren*, en dus *klemmery*, maar verbasterd door valsche uitspraak. V. § 35. Het drukt kleverige vuiligheid uit.

KLAMP, M. als wortel van *klampen*, dat is, *aanklemmen*. § 28. Zie ook *klomp*.

KLANK, V. als *kla-ing*. Van *klaën*, waarvan *klateren*, Fransch *éclat*, enz. § 34. en dus zekerlijk best. Doch ook M. als wortel van 't oude *klanken*, *klenken*, nu *klinken*. § 28. Hoofd neemt het V. en zoo is 't als oud præteritum, *ik klank* van *klinken*, schoon 't M. nu gebruikelijkst is.

KLANT, zou door toepassing M. of V. zijn, doch is alleen in het eerste geslacht gebruikelijk. 't Is het Fransche woord *galant* of *chalent*, tot ééne filbe saamgetrokken; en beteekent in de eerste plaats *dappere*, *strijdbare*, (als *galant* nog in het Engelsch,) en werd als met ons *knaap* overeenstemmend gebruikt. Maar in de tweede plaats is het *galant* in den tegenwoordigen zin, en beteekent een *danfer* en *bon vivant*, van het oude *galler* ('t Italiaansche *gallare*), danfen en vrolijk zijn, waar ook *gala* van is. In de derde plaats beteekent het *aanspreker* (*), *huwlijksverzoeker*, of *vrijer*, (en dit in alle de uitgestrektheid van beteekenis die men aan dit woord en het oudere *boel* geven kan) en ook *winkelwaar-eifcher*, (waarvan *een beklante winkel*), en in 't algemeen, iemand die ons dikwijls bezoekt; als zijnde 't van het verouderd *challer*, 't Grieksche *καλέω*, en vooral het *to. call* der Engelschen, die dit voor *bezoeken*, *aankomen*, *aanloopen*, en een praatjen

(*) Dus zegt Vader Cats in zijne Zinne- en Minnebeelden: *Alle aansprekers, geen hartsbrekers.*

jen gaan maken by een kennis, gebruiken. Dat ons *kal-
len* hier ook toebehoort, en mede in dezen zin gebruikt
plach te worden, wisten onze Grootouders. Nog is er
een Fransch adjectief *chalant* van *challoir* of *chauloir*, dat
is, *se foucier*, waarvan oudtijds het nu verloren *chalant*
(oppassend), en nog het steeds gebruikelijke *nonchalant*.
Uit dit alles blijkt dat het woord een louter adjectief is,
en geen geslacht heeft dan door toepassing. § 55. — 't
Engelsch *challenge* voor uitdaging is van het zelfde grond-
woord *challer*, roepen. Vergelijk voorts *kalange*. KLANT
voor *koopman in een winkel*, is natuurlijk *aanroeper* of *aan-
spreker om waren*. Maar als *dapper* is de eigenlijke be-
teekenis die van *uiteisfcher* of *uitdager* ten strijde, en zoo
kampvechter.

KLAP, als wortel van *klappen*, M. § 28. Derhalve is ook
achterklap, M. § 39. — Die echter om een klappend
werktuig te beteekenen, *klap* of *klappe* voor *klapping*
zegt, make 't V. § 67. De uitdrukking *op den klap
loopen*, ziet op den Lazarusklap. De ziekte die men met
den naam van *Lazarus* noemt, achtte men niet te gene-
zen, of men moest een jaar (of langer) gebedeld brood
eten.

KLAP voor *kus*, (de *a* op zijn Engelsch als *ee* uitgespro-
ken) eigenlijk Friesch, desgelijks M. § 28.

KLAPBES, als *bes*. V. § 80. Doch zie op *bes*, *bezie*.

KLAPOOR (Fr. *clapoir*) M. als in 't Fransch, gelijk het
ook een Fransch ongemak is en van hun by besmetting
tot ons gekomen. Het woord echter is een verbastering
van het Italiaansche *chiappo*, uitwerpsel, uitflag.

KLAPPEI of KLAPPY, zie op *larie* of *lary*. — Welke is de
rechte uitgang van deze twee? — De uitgang *ei* is verzacht
uit *aai* en deze uit *aadje* (anders *adië*) saamgetrokken; en
dus zei men hier *klappaaf*, en, daar *klappy* dat van *klap-
ping* is saamgetrokken, beide goed. § 100, 69, 79.

KLA-

KLARET, M. Zie *Ipokras*. — Doch oudtijds noemde men den bleeker ook aldus, dien men anders ook wel *pijlget* noemde, dat uit het Fransche *paillet* verbasterd was.

KLAROEN, M. als 't Fransche *clairon*. § 100, schoon sommigen 't woord O. nemen als *festoen* b. v. *fatsoen*, en dergelijke, uit hoofde van den augmentativen uitgang, die de zelfde met *on* is.

KLASSE, aangenomen uit het Fransch, van 't Lat. *classis*, in de beteekenis van *soort*, en als in het Fr. V. § 100.

KLATER, kinderen speeltuig, bestaande in een staafjen met bellen omringd. Elders noemde men den *ratel* ook wel met dezen naam, doch oneigen. — Voor de daad van klateren spreekt het van zelfs, desgelijks M. te zijn. M. door de vorming, van *klateren*. § 28.

KLAVECIMBEL, zie *cymbaal*.

KLAVER, V. als *kruid*. § 57.

KLAWIER, M. om den uitgang, als 't Fransche *clavier*. § 100. Men zegt echter *het klawier* in 't O. als verstaande *tuig*, *speel-* of *snarentuig* daar onder. § 57.

KLEED, O. van alle tijden af, en hoe men 't ook afleiden moge. — 't Meervoud is voor zoo verre het lichaam betreft, *kleederen*. Doch anders is 't met *vloer-* of *tafelkleeden*, en andere. — 't Woord is (inderdaad) een contractie van *ge-leed* van *lijden*; overtrekken. *Kleed* is *overtreksel*. § 41.

KLEEM, 't zelfde als *klei*, en eigenlijk *kleeing*, M. en V. § 84, 85. *Kleemen wand* plach men te zeggen voor *kleien wand*. Ook had men het werkwoord *kleemen* voor met kleem besmeeren. Als *stof* is het ook O. § 48.

KLEI (aarde). Zie *klat*.

KLEI voor *zemelen*, V. — Het is *kleeing*, omkleeding van 't graan, doch meer Hoog- dan Nederduitsch § 34. — Het kon echter wel van zijn *zeepachtige* vettigheid genoemd zijn, waarom het tot wasfchingen gebruikt werd.

KLEIN-

KLEINOOD, V. als *ode* (een goed of bezitting), waar-
meê het saamgesteld is. § 39. O. als collectivum. § 49.
'k Mag ten aanzien van dit woord in 't voorbygaan aan-
merken, dat het den accent op de eerste fylbe heeft;
en dat het derhalve kwalijk met de laatste als lang of
geaccentueerd wordt gebruikt. Het is echter een vrij al-
gemeen misbruik geworden, in 't Meervoudige *kleino-*
den met den toon op de *o* te zeggen. Om den toon op-
de *o* te hebben moet het *kleinodiën* zijn. Zie over deze
saamgestelde woorden het aangemerkte in de Profodie ach-
ter in mijne Spraakregeling.

KLEINODIE, V. § 69. Dat men echter oudtijds dit en
dergelijke woorden (als, by voorbeeld, *allode* en *allodte*)
met den uitgang van *ium* verlatijnschde, rechtvaardigt die
ze O. gebruiken. § 100.

KLEINS, of **KLEINSE**, voor een zeef gebruikt. V. door
den uitgang. § 8 seqq.

KLEM, M. als wortel van *klemmen*. § 28. Doch als *kleïng*,
van *kle-ën* (waaruit *kleven*), V. § 85.

KLEMERIJ, van *klemen* (met klei smeeren of schoonma-
ken), V. § 69. Door verbasterde uitspraak is daar *kla-*
merrie uit geworden.

KLEP, als wortel van *kleppen*. M. § 28. Zie echter *klap*. —
De *Lazarusklep* of *Nachtwachtklep* is dikwijls V. geno-
men, en inderdaad kon men 't verdedigen als verloren præ-
teritum van *klappen*.

KLEPEL, M. 't Zelfde woord met *kleppel* (dat ook *klup-*
pel en, by verbastering, *knuppel* gezegd wordt,) van
kleppen. § 28.

KLEPPER (voor paard), M. als werkend verbale van
kleppen. § 28.

KLETS, V. als vervrouwlijkt van *klad*, tot *kladse*. § 73.
Maar M. als verbale van *kletsfen*, onomatopoioumenon.
§ 28. Zie ook *kliis* of *kliis*.

KLEUR,

KLEUR, V. welke ook de afleiding zij. Alhoewel de Ouden (die 't voor een uitheemsch woord hielden, en *co-leur* schreven) 't O. gebruikten. Het Fransch heeft *cou-leur* in het V. Zekerlijk is het woord uit *ge-lo-er* saamgesteld en in één getrokken, van *lo* (licht, *lux*), en drukt de wijze van verlichting of van terugkaatsing des lichts uit. In de taal zit meer waarachtige kennis der voorwerpen dan men weet, en zy toont ons een veel dieper wijsheid, dan waarop men zich thands zoo veel laat voorstaan. Dus is er een naauw verband tusfchen *gloor* en *kleur*. Het is hierom dat men vrij onverschillig zegt *een kleur* en *een glimp aan iets geven*.

KLEUTER, V. door toepassing. § 55. 't Beteekent *onnoozel meisjes*, en is van 't Fransche *clootree*, Non, of die in een stift ter opvoeding besteed is. — Doch een geheel ander woord is

KLEUTER, van een klein kind gezegd, waarvan zie mijne Aanteek. op Hooft (in *Ware-nar*, V. Bedr.): dit is, als wortelsylbe van *kleuteren* (kaatsen), by uitbreiding ook *werpen*, gelijk men ook plach te zeggen: *zijn tijd verkleuteren*. *Kleuter* is kaatsbal. M. § 28. Zulk een kleuteren met een kind kostte een ouder broërtjen van Hendrik den IV, het leven.

Dat dit *kleuteren* met *kloot* samenhangt, toont zichzelf. Het klootwerpen heet *klooten*, waarvan het frequentativum *klooteren* is, en, met de zoogenaamde open *o*, is het *kleuten* en *kleuteren*, gelijk *flooren*, *steuren* is.

KLIEK, 't zelfde woord als *klik*, zou M. zijn; maar **KLIEK**, als præteritum van *ik klak*, gelijk *biek* van *bak* is V. § 36. In allen gevalle beteekent het woord ook het overgeblevene van een gerecht, als uitschraapfel van pan of schotel, met den lepel uitgeklat of geklikt. Men zie over deze præterita het III Deel mijner Nieuwe T. en D. Verfch. bl. 38, volgg. 92, enz.

KLIER.

KLIER. De in den eersten opslag schijnbare vorming zou dit woord ontwijfelbaar M. maken, als zijnde *klic-er* of *klei-er*, dat is, *kleinzer* in den zin van *doorzigger*. — Doch behalven en onafhankelijk van eene toepassing van 't Latijnsche *glandula* die er by plaats heeft, als een meer bekend woord dan het Hollandsche, gelijk by verscheiden benamingen tot de eene of andere wetenschap of kunst-kennis behoorende, stand greep, wanneer 't Hollandsche woord minder algemeen werd dan het uitheemsche, en dus de toepassing § 57 omgekeerd werkte, is het woord van ouds V. als *præteritum* van ons werkwoord *klaren* (d. i. doorzigen), 't geen de *a* in *ie* verandert als *laten*, *braden*, *slapen*, en verre de meeste oorspronkelijke verba van deze vokaal. § 36. Vergelijk ook *kliëk*. En zie onze T. en D. Verfch. III D. bladz. 39.

KLIF, O. Het is een adjectief, dat overeenkooft met het Latijnsche *acclivis*, *e*, en tot *klaien*, *kleien*, *kleven*, *kliven* (waarvan *beklijven*,) *klemmen*, en *klimmen* behoort, welk laatste ook *ge-lijmen* is. Het is, naamlijk, zich hechten, vastmaken aan een steilte; thands *klauteren* of *klaveren*, van *klaauw*. Zie § 41. en het woord kan dus ook V. zijn. § 33. —

KLIF en KLIFTE. Van *kliven*, als *klimmen* of *stijgen*, zij hier het volgende voorbeeld uit Maerlants *Heimelijckheid der Heimelijckheden* by gebracht:

*Gheen here ne si so stout
 Dat hi hem allene hout
 Anden raed diē hi selue vant,
 Maer enen andrē vraghi thant.
 Raet die bet, hi maghet volghē
 Eñ laten tsine al onu'bolghen;
 Raet hi wers, houdi hem an tsine
 Eñ elc [here] poghe ende pine
 Dat hine min hebbe dan hen drien*

*Te rade, oft hem mach gheskien.
Lief waerre mi nochtan viue;
M' bouen .vii. niet ne cliue.*

Dat is, *Maar boven 't getal van zeven klimme hy niet.* — Men vindt echter ook *eenen weg kleven*, gelijk wy zeggen *een weg opgaan* zonder dat daar eenig opwaarts gaan meê vermengd is. Dus b. v. in den Leekenpiegel en elders. — Doch immers is ons *klimmen* ook zoo met *klemmen* oorspronkelijk één, en hiervan plach men in 't voorledene zoo wel *hy klam* als *hy klom* te zeggen.

Het *wers* hier voorkomende is *flechter*, *erger*, 't *worse* der Engelschen. Het Deensch heeft er *værre* voor, en *værst* in superlativo.

KLIFT, somtijds kwalijk verward met *klif*. Zie *kluft*. Het is eigenlijk *klifte* (heuveligheid), en dus V. § 33, 95.

KLIJF (klimop) O. Het woord is *klijfkruid*. § 39. Even goed echter kon men er *plant* onder verstaan, en gebruiken het V. § 57.

KLIJN, ongetrapte turf- of veenmoer, waarvan ook *klijn-zout*, dat is, zout op zilte veengronden gewonnen. V. in 't Gebruik, en als uit *kli-ing* geworden. § 99. In Brabant of Vlaanderen plach men ook *klijt* voor *klei* te zeggen, en wellicht is dit het zelfde met *kluit*.

KLIK, M. als wortel van *klikken*, spatten. § 28. Het moge voor het *geklikte*, of voor den lepel of spaan waar men meê klikt, genomen worden. Echter

KLIKSPAAN is V. ten zij in toepassing op een mannelijk wezen. § 39, 55.

KLIM, of

KLIMÖP, O. om dat men er *kruid* onder verstaat, waarvan *klimop* slechts de hoedanigheid uitdrukt. § 57. Verstaat men er *plant* onder, zoo is 't vrouwelijk: *boom*, of *tak*, zoo is 't mannelijk. Daar het niet geplant wordt, maar van zelfs groeit, is misfchien het O. beter. Zie *kruid*.

- kruid*. Cats noemt dit gewas *klimmerboon*, maar heeft geen navolging gehad. Anderen zeggen *klimmerboom*; ook oneigen. Men noemde 't ook *klever*, om dat *klimmen* inderdaad eigenlijk *klemmen* en *kleven* of *klaven* is, waarvan het frequentativum *klaveren*, ook met *klaauw* en *klijf* verwant. Ook *wedewinde* van 't omslingeren. Zie ook *veil*. Van den naam *veil* zie men verder op 't woord.
- KLIMAAT**. Hoogte van ligging eener plaats ten aanzien van Noord of Zuid. 't Grieksche *κλίμα*, schoon in de Fransche verbastering van uitgang gebruikt. O. gelijk het oorspronkelijke. § 100.
- KLING**, M. als wortel van *klingen*. § 28. — Voor *degenlemmer* houdt het Gebruik het V. en te recht, als *klaring*, van *kla-en*, in den zin van *schitteren*, waarvan 't Fransche *éclat*, enz. — Voor heuvelachtigheid, zandige hei-hoogte, of foort van klif, schijnt dit geflacht desgelijks aangenomen. § 34.
- KLINK**, M. als wortel van *klinken*. § 28. Dus voor *slag*. **KLINK**, oudtijds altijd *klinke*, dat is, *springveer*, V. als *klinking*. § 67. En dus ook de *dourklink*, schoon voor lang reeds geen spring meer zijnde. — Van *klinkfnoertjens* zie men mijne Aanteekening op Hoofts *Warenar*.
- KLINK** van een kous (in 't Engelsch *clock*): famentrekking uit *gelink*. Zie *link* of *gelink*.
- KLINKANT**. 't Fransche *clinquant*. O. als adj. of als stof, of sieraad. § 48, 57. Vondel gebruikt het ook in 't Meervoudige, doch kwalijk.
- KLINKER**, M. als werker van *klinken*. § 28. En dit wanneer men er gebakken steen door verstaat. Als letter kan het V. gebruikt worden door toepassing, § 57, doch het woord-zelf zal altijd M. zijn. Voor *klinkletter* verkoos de Kamer in *Liefde bloeiende*, *lyier* te zeggen.
- KLINKET**, verkleinend woord van *klink*, maar waardoor dan *klinkdeur* verstaan wordt. § 99.

KLIP, of **KLIPPE**, V. als zijnde oorspronkelijk een adjectief. § 33. 't Woord toont zich verwant met het Hoogd. *beklieben*, voor *vastgeworteld* gebruikt. De vraag doet zich derhalve op, of dit met *kleben* (ons *kleven*) samenhangt?

KLIS, M. als wortel van *klisfen*, 't zelfde als *kletsfen*. § 28. Maar

KLIS of **KLITS**, als vervrouwelijkt verbale van *kli-en*, *kleien* of *kleo-en*, waarvan *kleven*, of wel, van *klitten*, V. § 73.

KLISTEER, of beter **KLYSTEER**. 't Griekfche woord *κλυστήρ*, *spoeling*, en, als 't oorspronkelijke, M.

KLIT, M. naar § 28. — Doch voor een kruid of plant, V. § 57. Vergelijk *klut*.

KLOEN, zie *kluwen*. Doch in toepassing op een mensch, beteekent het een *lompert*, *clown* in het Engelsch; en even zoo is 't ook met *klont*, *kluit*, en *kluts* of *klots*.

KLOET (fchippers boom), M. als wortel van *kloeten*. § 28. Doch veellicht is het woord *kloetsbok*, dat is, *kloot-* of *bolstok* of *bolstaf*, en dus eigenlijk, *knots* in beteekening. Aangemerkt als praeteritum van *klo-en*, in den zin van *stoten* zou het V. zijn. § 36.

KLOFTER, verouderd woord, waarvoor de Duitschers *klafter* zeggen, van *kloven*, kappen of hakken. Als hoeveelheid, O. gebruikt, doch in zich-zelf M. § 28. Vergelijk *kluft* of *kloft*. In de Reizen des H. Brandanus vinden wy van een wangedrocht wiens *ghil* (keel) *driër manslachter wijd* is. d. i. *drie klafter*. Ik denk dat het *omklaauwingen* beteekent, d. i. omgrijpingen; oudtijds *klauer*, *klawer*, waarvan *klaveren* voor *klauteren*, d. i. met klaauwen grijpen, en zoo, *klimmen*. — In die plaats uit Brandanus moet dan *manslachter* gelezen worden.

KLOK, V. als oorspronkelijk adjectief. § 33. Van *klo-en*, als *klinken*. — Karel de Groote verbiedt in zijne *Capitula-*
la-

laria: Ne *CLOCAS baptifent*; het geen dit geflacht bevestigt. Ook 't Fransche *cloche* is het zelfde woord.

KLOK voor keel, of eigenlijker voor 't holle keelgeluid-zelf, in Vondels tijd nog gemeen, wanneer men *een klok opzetten* zei, nu *een keel* of *een strot opzetten*. Dus Vondel, van den Sparrewouder Reus, die

— *Egmond met zijn klok en grove stem vervaarde.*

Onze Grootouders gebruikten dit woord van een man; maar van eene vrouw zeiden zy in tegendeel, *een bek opzetten*. Eigenaartig. Vondel echter schrijft zulk een *klok* ook aan Andromeda toe, en wel een *strandklok*. Zediger en juister is Ovidius die *conclamat virgo* zegt.

Dit **KLOK** is buiten alle bedenking M. als wortelfylbe van 't werkwoord *klokken* zijnde, 't geen van 't geluid der hoenders (*glocitare* in 't Latijn), en ook van een geluid in de keel by het schielijk drinken, waarin de verzwelging hortende geschiedt, ontleend is geworden. — Even zoo is ook

KLOK voor *flok*, M. § 28.

KLOKSPIJS. V. doch niet als *spijs*, waarmee het niets gemeen heeft, maar als een by de metaalgieters verbasterd woord uit *klok-specie*, het geen dus het geflacht volgt van *specie*, in den zin van stoffe der samenstelling, § 100.

In de uitdrukking van *smaken als klokspijs* is eene moedwillige dubbelzinnigheid, als verwarde men het in betekenis met *zwelgspijs*, om dat *klokken* ook een foort van zwelgen is, waarvan men *klokspijs* voor lekkerny zegt, die men gretig inzwelgt. Het *klokken* is eigenlijk een nasmaken in den mond van de keel, 't geen men voornamelijk by het Wijnproeven onzer Grootvaders waarnam, en waarin men 't echte genoegen van den dronk stelde.

KLOMP (*masa* in 't Latijn), in 't Gebruik veelal M. Doch inderdaad V. zoo wel als praeteritum van *ik klem*, *ik klam* of *klom*, als als adjectivum *gelompe*, en tevens als

kluit, en als *gepak*. § 36, 33. — Men merke op dat de toevoeging der *ϕ* een plompheid voortbrengt en aanduidt. Dus is *klampen* iets geweldigers dan *klemmen*. *Mompen*, *stompen*, *stampen*, enz. brengen dit zelfde mee. Zie *mom*, *klamp*, *stamp*, enz.

KLOMP voor *houten voetschoefel*, V. ook in het Gebruik.

Dat het het zelfde woord *klomp* is toont het synonymum *hol-blok*: want *klomp* en *blok* beteekent het zelfde. Kwajlijk zegt men *holblok*, als of 't Hoogduitsch en *holtz*-, dat is, *hout-blok* ware: 't is uitgehold blok.

KLONGEL of **KLUNGEL**, voor een onbekwaam en onhandig vrouwsperfoon en dus V. § 28. Maar in oorspronkelijke beteekenis, een *kluwen*, of ook een verwarde klomp garen of draad, waarvan 't de toepassing heeft. In dezen oorspronkelijken zin echter buiten gebruik.

KLONT, V. als *klonte* van *klon* of *kloon* (anders *kloen*), adjectivum, (Engelsch *clown*) rond, van *klo-en*, wrijven of kneden. Zie Aanteek. *cccc*. § 33, 95.

KLONTER, M. als wortel van *klonteren*, frequentativum van *klonten*, van het naamwoord *klont*. § 28.

KLOOF of **KLOVE**, V. als præteritum van *klieven*. Dat dit een præteritum is van *klieven*, ontkent Huydecoper om dat *gerieven*, *grieven*, en *lieven*, zoogenoemd gelijkvloeiend zijn. — Zoo zou *dragen* dan geen *droeg* mogen hebben, om dat *dagen*, *daagde*, en *slagen*, *slaagde*, en *plagen*, *plaagde* heeft. Immers verandert de *ie* regelmatig in *o*, en *vriezen* maakt in præterito *vroos*; *gevrozen*, of *vroor*, *gevroren*, van 't verouderde *vrieren*, nog Hoogduitsch; *verliezen*, maakt even zoo *verloor* van 't nog Hoogduitsch *verlieren*; *kiezen* maakt *koos*; *genieten*, *genoot*; *bieden*, *bood*, *liegen*, *loog*; *rieken* zoo wel als *ruiken*, maakt *rook*; *vlieden* en *vlieten* maken *vlood* en *vloot*; *zieden* ook *zood*; *schieten* ook *shoot*. Waarom dan zou *ief* ook geen *o* in præterito mogen aannemen? — Dat
lie-

lieven, *gerieven*, *grieven*, en *brieven* een ander præteritum maken is om dat zy *verba nominalia* zijn van *lief*, *gerief*, *brief*; waarvan ik het onderscheid in den breede verklaard heb, (Nieuwe T. en D. Verfch. III D.) maar dit is *klieven* niet. *Kloof* of *kloye* als splinging, is zekerlijk niet van *kluiven*, en zoo het geen præteritum maar wortelsylbe was van het werkwoord *kloven* als primitief, kon het niet V. zijn. § 28, 36. Maar

KLOOF, als scheur, barst, of spleet, is als wortelsylbe van het verbum *kloven*, M. § 28. In dit geval, is *kloven* als verbum neutrum aan te merken, schoon het ook transitief is in *hout kloven*, *iemand den kop kloven*, enz.

KLOOSTER, O. als 't Latijnsche *claustrum*. § 100.

KLOOT, M. door het Gebruik. Doch inderdaad V. als præteritum van *klo-en*. Zie Aanteek. eeee. § 33, 95. 't Verdient opmerking, dat de naam van een pruimsfoort in Duitschland *grüne kloten* genoemd, in der Franschen uitspraak van dezen naam, tot *Reine Claudè* geworden is.

KLOP, M. als wortel van *kloppen*. § 28. Het is echter ook V. in zich-zelfs, als adjectivum van 't verbum *klo-en*, even zoo wel als *klok*, doch het verbum in den zin van *staan*, *stoten*, genomen. § 33.

KLOP, als *Non*, V. door toepassing. (Quasi castrata.) *Kloppen* is *castrare*, waarvan *klophengst*, een ruïn, als men thands in tegenstelling van een *springhengst* zegt. Eigenlijk is het *mutilare*, verminken, waarvan 't Fransche *cloper*, en *clopin*, dat kreupel of verminkt is, en de naam van *Clopinel*, kreupelaart. Dit woord *kloppen* is faamgetrokken uit *gelobben*, *ge-lubben*, van *lob*, *lobbe*, en niet te vermengen met het werkwoord *kloppen*, dat *klappen* met een boller en doffer geluid is, gelijk *kleppen*, klappen is met een flauwer en fletser geluid. Eene *Klop* beteekent derhalve, die van 't huwlijk verftoken is: Omgekeerd, heeft men van den *monnik* als ongehuwde (waar-

voor men nog *éénlopend gezel* zegt, het geen de ware beteekenis van *μοναχός* is,) het woord *monniken* (by famentrekking, *muncken*) voor *castrare* gebruikt, en een ruïn *munck* genoemd. Zoo ook noemde men een gesneden varken, *nonne*. Zie Kiliaan op het woord *muncken*, en ook op *non*. — Doch men moet dit werkwoord *muncken* of *monniken* niet verwarren met dat van *moniken* of *monniken*, uit *communicare* gesproten, en dat het vieren van 't H. Avondmaal beteekende.

KLOPPER, M. als werker van *kloppen*. § 28.

KLOS, V. als met een vervrouwelijgenden uitgang, van *klo-en* afkomstig; het zij dan als *wrijven*, het zij als *staan*, naar de verschillende beteekenis waarin men het neemt, van *kloot* of van *stok*. § 73. Vergelijk Aanteek. *cccc*. Immers zal men 't woord van den voorgegeven uitvinder *Closter*, den zoon van Arachne (volgens Plinius) niet willen afleiden, hoop ik.

Doch *klos* is ook niet slechts het ding waar men den draad op windt, maar ook het kluwen van den klootsgewijze opgewonden draad, in 't oud Hoogd. *klözel*. Ook in dit geval, V.

KLOTS, desgelijks V. als zijnde het zelfde woord met *klos*. Het beteekent in dien zin echter ook *blok hout*s. Wanneer men 't in toepassing op een lompaart neemt, zegt men by misverstand ook wel *klaas*, en dan gebruikt men 't dus M. § 55. Vergelijk *kinkel*.

KLOUW, slag, M. als wortel van *klouwen*. § 28.

KLUB, Engelsch woord, verbasterd van ons *kluw*, in 't Latijn *glomus*, in 't Fransch *peloton*, in den zin van aanhang, famenhouding, en dat ook klubbe gezegd werd; V. als in 't algemeen de uitgang op *b*, by ons is. Zie *ebbe*. Doch een ander woord is *klub* voor *knots*, en verwant met *klouw* en *klouwen*, 't geen door 't verloren *klobben*, met *kloppen* famenhangt. Zie *klaauw*.

KLUCHT,

KLUCHT, V. § 96. Het woord was te voren altijd *kluit*, en beteekende oorspronkelijk een plompheid, voorgesteld om te lachen, en die altijd als in de eerste *Harlequinades* met afkloppen eindigde. Van *klu-en*, *klo-en*, het zij in den zin van slaan, het zij in dien als van 't naamwoord *kloen*.

KLUFT of **KLOFT**, van *klieven*, V. zoo wel voor eenvoudige *spleet*, als voor *kaveling*, of voor *schare volks*. § 96.

KLUIF, M. als wortelsylbe van *kluiven*. § 28. Het woord *kluiven*-zelf is *ge-luiyen*, en één met het Lat. *glubere*, dat villen beteekent, en weer met ons *lubben* samenhangt. Ook *kluiffok* (scheepswoord) is eigenlijk *luiffok*, waarvan op 't artykel *lul*. — Zie of vergelijk ons artykel *klaauw*.

KLUIN, eigenlijk *kloen* (zie *klont*), in den zin van *knedden*, en dus *gekneed veenmoer*, dat is, *turf*; waarvan de *Klundert* genoemd is. V. § 99. Men zei ook *kluin*, even als *kloen*, ook *klunten*, en *kluntaart* of *kluntert*, enz. als synonymum van *plompaart* in 't M. door toepassing. § 55.

KLUIS, V. gelijk van ouds uit het Latijn der Middeleeuwen blijkt dat *clusa* zegt, behalven dat de uitgang by ons het aanduidt, zijnde 't woord van *luiken* (toe- of influiten, verbergen, enz.) en dus *ge-luikse*, tot ééne sylbe saamgetrokken. — Men vindt ook in 't Fransch *close* V. waarvan *closet* een verkleining is. § 74, 100.

KLUISTER, V. door de vrouwlijke uitgang *ster*, van *kluien*, dat is, *klo-en*, wrijven, ook omvatten. Aanteek. *cccc*. — Men vindt het ook M. gebruikt, als van het Latijnsche *claustrum* afgeleid, gelijk men veel Latijnsche *neutra* in M. over, en in mijn vroegsten tijd dit zelfs tot regel nam.

KLUIT, of **KLUITE**, V. als præteritum van *kloën* of *kluten*. § 36. Zie *kloot*, waarvan het alleen in uitpraak

verschilt; niet te min in beteekenis by aarde- of kleifstof, met uitzondering van harde stoffe, bepaald zijnde.

KLUNDER, of **KLUNDERT** (d. i. *klunderte*), V. 't Is een adjectivum, en beteekent drek, modder, moeras.

§ 33, 95. De verwantschap met *klont*, *klei*, *klamei*, *klamerrie*, enz. is zichtbaar.

KLUNGEL. Zie *klongel*.

KLUPPEL, het zelfde als *kleppel*, M. § 28. Van *kloppen* of *kleppen*, als werktuig uitdrukkende. § 32.

KLUT, veranderde uitspraak van 't Deensche *klot*, ons *kloot*, of *kluit*. Overzulk V.

KLUTS (eigenlijk *klots*), M. als wortel van *klotsen*; V. als vervrouwelijkte uitgang. § 28, 73. Veellicht is het woord eigenlijk *klus*, van *kluw*. Als scheldwoord neemt het een geslacht door toepassing aan; doch liefst het M. Zie *klots*.

KLUW, M. als wortel van 't werkwoord *kluwen*, anders *klo-en*. Zie Aanteek. III. Doch in 't Gebruik V. als *kluwe* voor *klowing*. § 67.

KLUWEN (als naamwoord), V. § 99. Doch door de oude Vlaamsche vermenging van V. en O. thands in het Gebruik als O. aangenomen. En even zoo is het met *kloen*, het geen inderdaad het zelfde woord door famentrekking is.

KNAAP, M. door toepassing. § 55. Het zij als *genaap*, dat is, *ge-abelde* (onderwezen, welopgevoede en bekwame) jongeling, het zij als *schalk*, in welk opzicht het het Engelsche *knave* is. *Kenauwen* zijn in 't Bergwallisch knechten, onvrijen; en Baxter meende dat dit de *Genauui* van Horatius waren, Ode 14 van zijn IV Boek, en de *Genavoi* van Strabo, in Gallia cisalpina. Zoo zou men er de Genapii nog ruim zoo goed uit kunnen afleiden.

KNAAP, voor lichtstandaart, of groote houten kandelaar dien men op den grond zette, heeft dezen naam als *toortsdrager*, om dat de Grooten hunne ridderknepen hiertoe

ge-

gebruikten. Zoo gaf men in mijn jongen tijd den naam van *fommen knecht*, aan een draagbaar en draaiend buffet, om dat het voor *tafelbedienenden knecht* strekte. Veellicht is 't woord eene famentrekking van *genap*, en beteekent *schenker* by een gastmaal, van *nap*. Men verstond daar oudtijds ook een Schilders *ezel* door.

KNAARTJEN was by onze Bestevaders een flesjen met een enge hals en glazen stop, dicht sluitende om 't geen er in was, voor de lucht te bewaren. Men gebruikte ze inzonderheid voor de olijfolie. De naam is van 't knarren by 't openen van den stop. O. als diminutief.

§ 45.

KNAAUW. Als wortel van *knaauwen*, dat *kno-en* is, waarvan *knok*, *knop* enz. M. § 28.

KNAK. M. als zijnde de wortelfylbe van *knakken*. § 28.

KNAL, M. als wortel van *knallen*. § 28.

KNAP, M. als wortelfylbe van *knappen*. § 28.

KNAR, M. als wortelfylbe van *knarren*. § 28.

KNARS, van *knarsen*; M. § 28. doch als berst, van *knarren*, V. § 73.

KNECHT, dat is, *genecht*, verbodene, 't zij door Ridder- of Krijgseed, 't zij in huis- of werkdienst. M. door toepassing. § 55.

KNEEP, M. als wortel van *knepen*, nu *knijpen*, d. i. *genijpen*. Zie § 103. V. als præteritum van dit *knijpen*. § 36.

KNEL, M. als wortel van *knellen*. § 28. Dus zegt men *in den knel*. Het Thema is in *ne-en*, nijpen, waarvan *ge-ne-el* tot *knel* wordt.

KNEPPEL of KNUPPEL, 't zelfde woord met *kleppel* of *kluppel*. M. § 28.

KNEUKEL of KNOKEL, M. van *knoken* (van *knok*), § 28. — Hiervan *knemelhuis*, beter *kneukelhuis*.

KNEUS, M. als wortelfylbe van 't verbum *kneuzen*. § 28.

Doch

Doch in zich-zelf V., als zijnde *kneutsing* van *knoten* of *knotten*, waarvan ook een *knots* (clava) is. § 74.

KNEUTER (of kneutervink). M. door de vorming, of als *vink*. § 28, 57. Zie voorts *knote* of *kneute*.

KNEVEL (kam, of in meer algemeenen zin, nijptuig) van *knijven*, *kneven*, anders *knijpen*, waarvan ook *knevelen*, voor streng en naauw binden. M. § 28.

KNEVEL, baard van de bovenlip, van *kneven* (befnijden), uit *knijf* of uit *knippen* gevormd. Of wel, van *knevelen*, kammen. Het Deensch heeft *knæyle*, in den zin van vlaschkammen. M. § 28.

KNEVEL voor *knaap*, en in den grond 't zelfde woord.

A—S. *cnæfling* (*knæfling*). Desgelijks M. § 55.

KNIE, V. Het woord is eigenlijk altijd een disyllabum, doch wordt in famentrekking tot ééne lettergreep. Hier is het V. als zijnde *kni-ing*, (§ 67), daar het anders M. zou zijn. § 28. Het is eigenlijk *ge-ni-e*, van *nijen* (*ni-en*, *nigen*) buigen. Hierom heet een gebogen stuk hout een *knie* of *kniebalk* by de sloop-, molen-, of molenkapmakers. 't Is even het zelfde woord met *genicke* in 't Hoogduitsch, voor *nek* gebruikt.

KNIER, verwant aan het vorige woord. M. door de vorming, § 28.

KNIJF (Fransch *canif*), *knipmes*, van *knijpen* voor toebuigen; van *kni-en*, dat is, *ge-ni-en*. Zie *knie*. O. als mes. § 57. Vondel gebruikte het wel eens kwalijk voor een *pook*, en de Engelschen benoemen er alle mesfen meê; de Franschen, *canif* zeggende, een pennemes. — Doch Vondel mag het gebruikt hebben in den zin van verholen wapen, van 't werkwoord *nijpen* of *genijpen*, waarvan ons gemeen *geniepig* voor *in 't heimlijk en listig* zegt, en waarvan ook *kneep* voor arglist gebruikt wordt. Hiervan zegt men ook een *knijpraad*. Intusfchen heeft dit *knijf* 't voorkomen wel van een *knipmes* aan te duiden.

KNIJN,

KNIJN, zie *kanijn*.

KNIK, M. als wortel van *knikken*, dat is, *genikken*. § 28.

Als adjectief *ge-ni-ig*, zou het in zich-zelfs V. zijn. § 33. *Nikken*, op zich-zelf zonder 't voorzetsfel, is oud. De Ridders, een zwaren slag op het hoofd krijgende, *nikken* (in de oude Romans) *op hun artsoen*, d. i. buigen voorover op den zadelboog. Ook *nikt* men om iets van den grond te rapen.

Doe nikte neder die Baroen

En nam op d'erde enen schacht.

Grimbergfche Oorlog.

KNIKKER (speelbolletjen), als werktuig van een spel, dat in 't knikken van den vinger bestaat. M. § 28.

KNIP, M. als wortel van *knippen*, het zij voor de daad, het zij voor een werktuig dat knipt, genomen. § 28. Dat men het V. nemen kan als *knipping*, behoeft niet gemeld na § 69. *Knippen* en *knijpen* is *ge-nippen* en *ge-nijpen*, van *nijpen*.

KNOBBEL, M. § 28. Het Thema is *knop* en *knob*, waarvan *knobbig*, *knobbel*, en *knobbelen*, dat ook *knoffelen* en *knuffelen* gezegd wordt, en tevens met *kneven* (als *knijpen*) samenhangt, waarvan zie *knevel*. — Doch zie ook *knuppel*.

KNOEST, V. als verbale van *kno-en*, eigenlijk *ge-no-en*, van *no-en*, Fransch *nouer*, van het thema *no*. § 77. *Knoest* is in alle gevallen het zelfde in beteekenis als *knoop* of of *knop*. Men zei oudtijds ook *oest*, 't zelfde woord als *ast*, en dus hangt *knoest* met dit *ast* te samen.

KNOET, 't zelfde woord als *kloet*, wordende de uitpraak van *kl* dikwijls in *kn* verbasterd.

KNOET, als een benaming, op de Deenen toegepast, M. § 55. Het is niet anders dan de eigennaam *Kanut*, en dus in zijn oorsprong een eernaam.

KNOK, V. als oorspronkelijk adjectief; doch M. als wortel van

van het werkwoord *knokken* of *kneuken*, ook *knikken*.
Zie *knie* en *nok*. § 33, 28.

KNOKEBEEN (ruggegraat). Het zij als *buigend*, *knikkend*
been, het zij als *knobbelig been*. Zie *knop*, O, § 39.

KNOKKEL, M. § 28. Van *knokken*.

KNOL, M. door de vorming, en als *bol*. § 28. Als *plant*
(anders *raap*, *rapa*, *raphanus*,) ook V. Doch als de
wortel-zelf, M. De verwantschap van dit *knol* met *knop*
en *knobbel* is zichtbaar. 't Woord is inderdaad *kno-el*,
gelijk *knok*, *kno-ig* is, en de fluitende *g* tot *f* en vandaar
tot *p* overgaat.

KNOL in de beteekenis van verdichtfel, V. Het is eene
verbastering van *Novel*, naar de Engelsche uitspraak en
misvatting die het woord van *to know* afleidde, als ware
't het *knowel* of *knowl*, waaruit het Engelsche *knowledge*.
't Is en blijft dus, hoe verbasterd ook, het Latijnsche
en Italiaansche *Novella* en Fransche *Nouvelle*, het geen
ook 't geslacht bepaalt. § 100.

Doch *een goede knol*, voor een sukkel waar men meê
doet wat men wil, is een *goede nol*, by verkorting van
den naam van den Heiligen *Arnold*, die de Heilig of 't
Hoofd gerekend werd van de *maris commodes* als men 't
in 't Fransch noemt; en dus M. § 55.

KNOOP, V. als eigenlijk adjectief, § 33; M. als wortel
van *knopen*. Het woord is *ge-noop*, van *ge-no-ig*; *con-*
nodare, zou men in 't Latijn, *connouer* in het Fransch
zeggen. Het eerste Thema is *na*.

KNOP, 't zelfde als *knop*. Door regelmatige vervorming,
van *kno-ig* of *kno-ich*, *knoch*, *knof* (*knopf* in 't Hoog-
duitsch), tot *knop* geworden. V. — Als wortel van *knop-*
pen, M. § 33, 28. Zie § 103.

KNOPLOOK of **KNOFLOOK**, als *look*. § 39. V. als
plant. § 57.

KNORF of **KNURF**, voorheen *knorspe*, waarvan 't ver-
bum

bum *knorspen*, dat is een foort van *krakend knagen*. Men zegt veelal *knorsbeen*, voor cartilago. 't Woord is V. als oud adjectief zijnde, van *knarren* gevormd, waaruit ook *knarsen* is, en eigenlijk *knarrig* of *knorrig*. — Als wortel van 't verbum *knorven* in den zin van *knaauwen*, zou 't M. zijn. § 33, 28.

KNOTE of **KNEUTE**, praeteritum van *knitten*, kneden, V. Waarvan ook *knotel* (in 't Hoogduitsch ook *knoedel*, anders ook *schnittel*), foort van *deeg*, 't Italiaansche *macaroni* vrij gelijk. — Door de adjectivale vorm, V. of O. naar dat men er *mop*, *strook*, *reep*, of 't woord-zelf van *deeg* onder verstaat. — Hiertoe behoort ons *peperneut* ook, 't geen eigenlijk is *peperkneut*, hierom ook elders *kneuters* genoemd.

KNOTS, V. Van den zelfden oorsprong met *knoest*, en vervrouwlijkt van 't M. *knot* (dat in 't Hoogduitsch *knoten* is), als wortel van *knoten*. § 74.

KNUIST, 't zelfde als *knoest*, door verwarring van de *o*, *oe*, en *eu*. V. door den uitgang. § 74.

KNUNGEL (eigenlijk *knongel*,) van *kno-en*, *knaien*, *knocien*, d. i. verknijpen, bederven in 't behandelen. Niet dan op een Vrouwsperfoon toegepast, 't zij als onbedreven in 't geen zy doet, 't zij als flet. § 55.

KNUPPEL, eigenlijk (schoon ongebruikbaar) *knoppel*, dat is *knop*, of *knoopstok*, stok die kwastig, knoepig aan 't eind is, en dus een *knots*. M. § 28. Men zei voordezen ook *kloppel* en *kluppel*. — Het tegenwoordige *knuffelen* is bekend, en zichtbaar met *knijpen* verwant.

KOB of **KOBBE**, V. als de woorden op *b* algemeen; oudtijds niet alleen als in 't Engelsch een *spin* beteekenende, waarvan nog het saamgestelde woord *spinnekop*; maar ook een *hoen*, en inzonderheid de *her*. Uit welke benaming de eigennaam van Meester *koppe* voor *haan* in den ouden Roman van Reintjen de Vos gefproten is. — Welke ook de

de oorsprong van dezen naam zij; men had er in mijn kindschen tijd nog het kinderfchoollied (dat eigenlijk een Paaschlied was,) van over: *Eikobbery! de kob zal leggen*, maar het welk toen reeds even zoo weinig verstaan werd van die het zongen en dansten, als de wet der twaalf tafelen toen Cicero ze als kind van buiten moest leeren. — De inhoud was, de blijdfchap over de gefchenken van gekleurde eieren, met opnoeming van gegeven blijken van vlijt in het breien en naaien, en bereidwilligheid om na den viertijd het fpielen weder vaarwel te zeggen.

't Ware te wenschen dat oude lieden zich al zulke liedtjens en fpielen herinnerden, en ze voor de vergetelheid bewaarden. Den waren beminnaar van Taal en Vaderland zouden zy verplichten. Mijn speeltijd is te kortftondig geweest, om er veel van onthouden te hebben. Ik zal nog aanmerken dat in het begin der 17e eeuw dit *kob* reeds vergeten was: want men zei en zong toen reeds: *De kock die heeft gheleyt*, en *de kock sal legghen*, als uit Rodenburgs *Melibéa* blijkt, I D., bl. 32.

KOBALT, delfftoffe, en dus O. § 48. — Doch de KOBALT of KOBOLT als poltergeest, gelijk de Duitfchers het noemen, M. Zie *kabouter*.

KOCHEL en KUCHEL, V. voor een foort van overhangende *kap*; het zij men 't als verbasterd van *koye*, *keuyel* of *kuif* (*kap*), aanmerke, het zij, als van het Latijnsche *cucullus*, waaruit men het echter M. zou moeten verwachten. § 57, 100. — Ook als fcheldnaam V. door toepasfing, § 55, dewijl het alleen van vrouwen gezegd wordt, naar de *kochel* benoemd, die een dracht van landloopfters en koppelaarfters was. Hiervan ook *kockelwaard* by Paffenrode, en de oude werkwoorden *kockelen* en *kockeloeren*, dat is, uit de *kockel*, *cochel*, of *cucul* loeren. Zie wijders *kovel*, en *gogel*. Luthers Hoogd. zegt *kogel*.

KOD-

KODDE (knots, en voorts stok en staf), V. waarvan *koddebeier*, d. i. knotsdrager, en waaruit ook het Fransche *queue* voor *stok* en *staart* is. Zie *beier*, en *keu*.

KOE, V. als vrouwelijk *rundbeest*. § 55. enz. Zie ook *Aanteek. rrr**. 't Perzisch zegt گاو (*gaw*), en het Sanskrit *gauh*.

KOEK, M. als wortel van *koken*; doch V. als oud praeteritum van 't oude *kaken*. § 28. 't Verbum beteekent, even zoo als *braden*, alle *gaarmaken*, waarom Spiegel ook *ovenkoken* zegt. Zie *brood* en *gebak*, en ook *pudding*. *Een koekjen bakken aan iemand*, wordt thands zeer verschillend toegepast, doch oudtijds werd het voor *vergiftigen* gezegd. Oudtijds was de volkomen uitdrukking *een Venetiaansch koekjen*: ook zei men daarvoor *een verzouten soupjen*. Het zelfde vind ik met zoo vele woorden in 't Hoogd. Zie Burkard Waldis:

So wollen wir —

Ihm ein verfaltzen füpplin machen,

Und ein Venedisch küchlin bachen.

KOEKOEK, M. als *vogel*. § 57.

KOELTE, V. § 33, 95.

KOEPSEL, veelal in 't Gebruik M. doch beter V. 't zij als Hollandsch woord, van ons *kuip*, 't zij als zijnde het Fransche *coupole*, of als het zelfde met *kapel*. § 57, 190.

KOERS, M. als in 't Latijn *curfus*, en 't Fransche *cours*. § 100.

KOERWACHT of **KOERWACHTER**, van *kure*, ook *koere*, wachttoren of wachtvenstertjen op een slot of burchtoren. Waarvan 't oude *koere-* of *korenman spelen*, dat is, zich zien laten en dan weêr verdwijnen, als die wachters plachten te doen, by beurten uitzierende en zich verbergende of ter zijde makende, om niet getroffen te worden. Het woord is zichtbaar van 't Latijnsche *cura*. Zie *wacht* en *wachter*, waarvan zy 't geslacht volgen. § 39.

En ook *neef*. — De naam van *koerhuis*, d. i. wachthuis, is nog hier en daar aan oude gebouwen overig, die nu meestal tot herbergen gebruikt worden, en daarvan de naam van *kastelein* aan een herbergier, als zijnde een *koerhuis* een foort van kasteel. *Koertoren* was ook gebruikelijk voor wachttoreen. Kwalijk brengt Kiliaan het woord *korenman* tot de graankoopery. Voor *koereman spelen* zegt Huygens *neefje spelen*.

KOET (*fulica* in 't Latijn), ook *meerroot*, M. als vogel.

§ 28. van 't geroep, dat men *koeten* noemt, en waarvan *koeteren* als frequentativum.

KOETELAS of KOUTELAS. 't Fr. woord *coutelas*, eigenlijk groot mes, van *coultel* (van 't Lat. *culter*) oogschijnlijk met den augmentativen uitgang van 't Italiaansch en Spaansch in *asfo*, even als in *galeasfo*, en dus by ons O. gelijk diminutiven en augmentativen beide. § 45. Men gebruikt het echter ook wel M. als in 't Fransch, enz. § 100. — Ik zeg *oogschijnlijk*: want de uitgang *las* kan hier wel meer dan een bloote uitgang zijn, en het woord *koutelas* eene samenstelling van *coultel* of *culter* met *las* of *lace*, 't geen oudtijds *priem* beteekende. Zoo vindt men *anelace* by Chaucer, 't geen een klein fcherp gepunt wapen was dat men aan den gordel droeg, by Matthew Paris *analicitus* en *analaceus* genoemd. Dus is *coutelas* mespriem, en *anelas*, handpriem. — Anders is *lace* (ook by Chaucer) een strik of band, 't geen men ook *laas* geschreven vindt. *Lacet* weet men dat *neffel* beteekent zoo wel als *frik*, alhoewel het een bloot diminutivum van *lac* is, 't geen van *laqueus* komt.

KOETS (bed of ligging), V. als 't Fransche *couche*. Ook, als 't vervrouwlijkte *kooi* (*koaise*), waarvan men *kooien*, voor *te slapen liggen*, zegt; en dat de oorsprong beide van 't Fransche en Nederduitsche woord is. § 73.

KOETS voor *rijtuig*, als zijnde 't Fransche *coche*, het zelfde
als

als *coque* (schelp), vervrouwelijkt van 't ouder *coc*, dat met ons *koker* verwant is. V. § 100. Het Oosterfche *kodji* (كوجي) hangt niet te min met dit ons *koets* famen.

KOF of KUF, V. — In zweem, het Oosterfche *كبه* (*kuva* of *kubah*), waarvan wy door 't Spaansch, met het lidwoord, *alkove* hebben, doch dat *gewelf* beteekent, en zoo ook het Latijnsche *fornix* in de vuile beteekenis van dit woord uit kan drukken. By Mozes (Numeri XXV, 8.) vindt men *הקברה*. In 't IJslandsch is het een *hut*. Thands wordt het niet dan in den zelfden zin als *bordeel* gebruikt (Zie echter ook *kooi* en *kuif*.) § 100.

KOF (voor koffchip), V. als zijnde het zelfde woord, en beteekenende een vaartuig van Noordschen bouw, met een *hut*, en daarnaar genoemd. De oude Belgifche strijd-wagens (aan wier asfen men feiften vastmaakte), *covini* by de Romeinen genoemd, behooren ook tot dit woord, en deze naam is blijkbaar *koffing* of *koving*. Ook het Fransche werkwoord *couver* hangt er meê famen.

KOFFER, V. als 't primitivum *kof* (§ 57), voor zoo veel het als *legstede*, of *huisjen* of *foudraal*, aangemerkt en gebruikt wordt. — M. als wortel van *kofferen*, dat, zoo men wil, van *coöperire* zou zijn. § 28. — Het Gebruik geeft er ook wel het O. geflacht aan, zekerlijk door toepassing, doch van welk woord? — Het V. en M. steunt op de beste gronden. Dat het woord met *kouw* (*kooi*), en 't Engelsche *coffin* en 't Fransche *coffre*, verwant is, blijkt aan elk. Zoo is 't ook met het oude *goffre*, nu *goufre* der Franschen vermaagschapt. Zie *golf*. Vergelijk het vorig artykel en zie ook *kuif*.

KOFFY, als *plant*, van den Oosterfchen naam *قهوه* (*kehwa*). V. gelijk het nieuw gemaakt Latijnsche *caffea*. Als *drank* M. § 57. Als het Fransche *caffé*, gebruikt men echter het M. en V. door elkander, in beide beteekenissen. § 100.

KOFFYBOON, gelijk men 't kwalijk noemt, het woord als ons *boon* verstaande, daar het eigenlijk *bun* is, zijnde 't Arabische بون (*bunn*). In allen geval, en hoe men het neemt, V. § 99.

KOG, van ouds een Krijgs- en Lastschip, en M. — Door toepassing van *schuit*, heeft men het V. gebruikt; en veellicht is het in den oorsprong het zelfde woord met *kof*, en dus V. Maar de afleiding is in dit opzicht niet zeker genoeg, om iets te beslissen. Misschien is de beteekenis, *rond* (want zoo waren de oude vrachtschepen), en het woord van éenen wortel met *kogel*, enz. § 100.
§ 33.

KOGEL, M. § 28. Het is van *kogen*, ronden, door knijping in de keel.

KOGEL (naar Leibnits, een deksel des Hoofds,) M. § 28.
Zie *kochel*.

KOHORT. Het Latijnsche *cohors*, en als dit, V. Vooral daar men er *bende* onder verstaat. § 100, 57.

KOK, M. § 28 en 56.

KOKARDE, Fransch woord, overgenomen met zijn Geslacht, naaml. V. § 100. Oorspronkelijk beteekent het een *hanenveler*, van *cocq*. Namelijk *coquard* is de hanenveerder, en beteekent een *haan-speler*, en van daar *la marque* of *la rose* COUARDE, 't woord adjectivaliter genomen.

KOKENILLE, waarvoor men thands op zijn Fransch *cochenille* zegt en schrijft. Een verkleinende verbastering van het Latijnsche *coccum* of Gr. κοκκος dat eenvoudig een grein of korrel beteekent, maar in 't Latijn op de purperverf toegepast. V. 't zij door den uitgang, 't zij als wordende 't woord *verf* of *kleur* daar onder verstaan. § 57, 100. — Men heeft federt eenigen tijd het woord *kokeliko* (*coquelico*) uit het nieuwmodisch Fransch ingevoerd om een

een schel rood, als dat van den papaver b. v. te betee-
kenen, doch het is niets anders dan dit *coccum* met een
adjectivalen Duitschen uitgang, *kokkelijk* of *kokelich*, door
door de Italianen overgenomen, en van hun weder by de
Franschen in zwang gebracht. — Vergelijk ons artykel
van *karmijn*.

KOKET (kookfel) van *koken*, O. § 116. Ook

KOKET (scheepjen), *kleine kogge*, Fransch woord, O. § 100.

KOKER, M. § 28. Hoogduitsch *kocher*. Van *kochen*, dat
is, *bosfen* (in een *bos* sluiten) van *koch*, of *kok*, waar-
van de Franschen *coque*, oudtijds *coche*, en *coquille* heb-
ben; gelijk ook *décocher* (dat is, *ontbusfen*,) van dat
coche is, zijnde dit de *bus* of *koker* van den boog, die
van de oude Scyten by de Westersche Volken int gebruik
gebleven is, en den pijl uit een bus schoot, waarvan ook
by de Franschen de naam *arquebuse*, dat is, *boogbus*;
welk woord van *bus*, na de invoering der vuurwapenen,
op de *vuurroers* is overgegaan, en ook den naam aan het
buskruid gegeven heeft, en aan de zoogezegde *donderbus-
fen* en *trekbusfen* (in 't Fransch *trebuchets*,) gebleven is.
Het geen toen bepaaldelijk de *bus* was, heet thands de
loop van een schietroer. In 't voorbygaan merk ik aan
dat het Fransche *bouche à feu*, eenvoudig ons *vuurbuse*
of 't Hoogduitsche *feuerbüchse* is, en niet *vuurmond*, ge-
lijk zy het thands, als of 't een metafora ware, verstaan.
Dit *kok*, *coc*, *coque*, is eigenlijk *koig* van *co*, holte. Ik
merk hier nog aan, dat dit *koker* ook verwant is met
kaak, dat is, *wang* of *wand*, bekleedfel, omgeving,
schede; waarvan Gijsbert Japix, in den 127 Psalm:

O wol-lock-sillig iz dy man,

Dy mey sock' pijllen sollt sijn schie.

Van dit *koker* is *kokermuilen*, d. i. *in zijn vuist la-
chen*, gelijk men ook anders zegt, de vuist naamlijk als
een *koker* aangemerkt. Intusschen drukt de uitpraak van

van het woord *koker* de zaak even zoo door de stelling des monds uit, als het woord *buis*, *bos*, of *bus*. Zie ons Voorwerk, blad. 32.

KOKEROL, oud Spaansch woord, ook *karakol*, een flak beteekenende. M. § 100. Men weet welk soort van flakken thands dezen naam dragen.

KOKINJE of beter KOKKINJE, dik en stijf of taai gekookte fuiker. Eigenlijk *lekkerny* in het algemeen, van het oude *kok*, waarvan *kokhalzen* voor onbezuïd gretig zwelgen, in tegenstelling waarvan *kikhalzen* hongrig verlangen naar iets is; in welke twee woorden de volle *o*- en enge *i*-klank tegen elkander overstaan. Het woord is eigenlijk 't participium *koking* of *kokking*, van *kokken*, 't op en uitzetten van den mond der keel; en dus V. § 34. Men had oudtijds hiervan ook *kokin* (met den accent op de laatste sylbe) voor *lekkerbek*. Het woord *kost* voor *spijsze* is hier ook meê verwant; zoo wel als het Hoogduitsche *kosten* voor proeven, smaken, en smakken. Het Thema *ko* drukt de werking der keel uit, en hiervan is ook het werkwoord *koren* voor de spanning der keel by de poging tot braken. — Intusfchen hangt dit woord famen met het Spaansche *cucaña* (uitgesproken *cucanja*) het geen vruchtbaarheid en overvloed beteekent, en waarvan de Franschen hun *païs de cocagne* hebben, waarvoor wy *lui-lekkerland* zeggen.

KOL voor *stok*, thands by ons verouderd, doch Deensch, en nog overig in het Hoogduitsch *keule*, waarvan *kollen*, voor doodflaan door middel van een slag op het voorhoofd. M. als zijnde *ko-el*, van het zelfde Thema met *kuize*, 't geen ook gelijke beteekenis heeft. § 28.

KOL, eigenlijk *voorhoofsplek*, en bepaaldelijk 't geen wy in een paard de *bles* noemen, waarvan de Engelschen een veulen *a colt* noemen, even gelijk wy een *bles* voor het gantsche paard zeggen; en hiervan ook het oude *philtrum*,

trum, de *hippomanes*. In wat ruimer zin, het voorhoofd-zelf; en in dien zin is *kolleren*, (ook *kolderen*,) frequentatief van *kollen*, als bedwelmd en waanzinnig zijn, daarvan; gelijk men de verbeelding in 't voorhoofd stelt. 't Schijnt de wortelsylbe van *kollen*, in den zin van het doodflaan; veellicht ook in den zin van het frequentatief *kolleren*, maar als aanduidende de plaats waar men *kglt*. De slag op het voorhoofd (het *kollen*) bedwelmt, en doet dus (wanneer hy niet doodlijk is) *kollen of kolleren*. Dit een en ander hangt samen. M. derhalve naar § 28.

KOL voor *oud wijf* of *heks* (*tooverkol* zegt men veelal), V. door toepassing. § 55. Het schijnt dan wel ons evengemeld *kol* (stok), of 't Latijnsche *colus* (spinrokken) te zijn. Doch eigenlijk komt het dan voor, als verkort van *kolrijdster*, (dat is, die op haar spinrokken als de oude Noordfche Schikgodinnen of, zoo men 't naderhand nog wat plomper wilde, op een bezemstok rijdt.) Welk woord by ons altijd in gebruik is gebleven. 't Kan echter ook het Hebr. קל (d. i. stem) zijn, en in beteekenis 't zelfde als *fatum*, of in 't Vrouwelijke de *Fata* der Italianen (waarvan 't Fransche *Fée*) dat eigenlijk *fatidica mulier* is.

KOLDER, eigenlijk *lederen kleed*, en voorts by uitbreiding van beteekenis, alle *sluitend kleedjen*, daarvoor in de plaats gekomen, M. § 28. Ook voor een *kleinen vlieger* dien men in de lucht oplaait, dus genoemd om de gedaante van een *lijf* of *rompjen* (*bouchère* plach men in 't Fransch te zeggen). Eigenlijk drukt het woord slacht of slachting uit, van *kolleren*, *kolderen*, als frequentativum van *kollen*, in den zin van slaan (anders *touwen*), en daarom inzonderheid ook het *leder* waar het aldus genaamde kleedjen tot bedekfel tegen stooten of wonden, van gemaakt werd.

KOLF, V. als eigenlijk adjectivum, van *kollen* (slaan) ge-

maakt. § 33. Vergelijk mijne Verh. over 't Letterfchrift, bl. 145.

KOLIBRI, (misfchien eene verbastering en famentrekking uit *cola* en *obryzo*, en dus Goudstaart). M. als vogel. § 57.

KOLIEK of **KOLIJK** (*colica* in 't Lat. daaronder verftaande *passio* of *affectio*), doch O. by ons, als adjectief abfolutè en als fubftantief gebruikt. § 41.

KOLIKOMPAS (als voorheen meest gebruikelijk was), 't Latijnsche *colica passio*, werd ook O. gebruikt, uit toepassing van de Neêrduitsche benaming dezer ziekte, toen in zwang, naamlijk *het grimmen*. § 57.

KOLK, V. als eigenlijk adjectivum, van *hol* of *kuil* gemaakt, of liever, van den wortel van *co*, als *holte* aanduidende. § 33. 't Beteekent alle diepte. Inzonderheid mede waarin iets weggelegd wordt ter bewaring. Dus was by ons de *kolk* onder den haard, waar men 't vuur in *wegrekende* (dat is *rakende*, *raakte*, of *rakelde* of *fchrapte*) welke daarvan oudtijds de *raakkuil* genoemd werd. Zie *rakel*. Hiervan ook 't Friefche *tjalkfchip*, zijnde de *tj* der Friezen onze *k*, en dus *kolk-fchip*. — *Kolk* is inzonderheid met *kuil* na verwant, en inderdaad *kuilige*.

KOLLEGIE. 't Latijnsche *collegium*, en als dit, en ook als collectivum, O. § 100, 49.

KOLOKWINT of **KOLOQUINT**. M. wanneer er *appel* onder verftaan wordt, als veelal het geval is; anders V. als plant of vrucht, en als in de talen waaruit wy het woord overnamen. § 57, 100.

KOLOM, V. als het Latijnsche *columna*. § 100. Doch verwant met ons *kol*, als *ftok*, *ftaf*, *ftijl*, zoo als ook 't Latijnsche *columen*. En van hier mag men het ook in 't Latijn afleiden. Ifidorus zegt zeer wel: *Columnae pro longitudine et rotunditate vocatae*; dit drukt ons *kol* (*ftok*) uit, en zoo is 't ook met het Latijnsche *colus*.

KO-

- KOLON**, 't Gr. woord *κῶλον*, *lid* beteekenende, en by onzergebruikt voor lid van een volzin in de rede. O. § 100, doch als deel der rede ook V. in 't gebruik. Als teeken van zinsnijding beter O. § 57.
- KOLONADE** of **KOLONNADE**, rij van kolommen. Fr. woord en V. § 100.
- KOLONEL**, als ware 't *stafvoerder*, van *kol*, staf. 't Woord wordt zeer kwalijk in *kolom*, als ware 't *kolom-leider*, t'huis gezocht. Nog beter brengt men 't tot *colonia*, als moest het het hoofd van eene uittrekkende volkplanting te kennen geven. M. § 100.
- KOLONIE**, uit het Latijnsche *colonia*, Volkplanting, gelijk men zegt, schoon eigenlijk niet meer of minder dan Landbouwerfchap beteekenende. V. als dit Lat. en het Fr. *colonie*.
- KOLORIET**. De kleur van een fchildery als een geheel en op zich-zelvé beschouwd. O. als collectief, uit het Italiaansche *colorito*, een kunstwoord. § 49.
- KOLOS**. M. als 't Gr.-Lat. *colosus*. § 100.
- KOLUMELLE**. Klein zuiltjen in eene balustrade. V. als in het Lat. en Fr. § 100.
- KOLUVRIJN**, stuk gefchuts, 't zelfde als *flang* by ons, maar van 't Fransche *couleuvre*, in 't Latijn *coluber*. M. door den uitgang, en als in 't Fransch. § 100. Doch als stuk gefchuts ook wel O. genomen. § 57. — Door Engelsche verbastering van 't woord in *culverin*, zei men by ons ook wel
- KOLVERIJN**, 't geen kwalijk van *kolf* afgeleid en op een groote fnaphaan toegepast werd. M. als boven.
- KOM**, V. § 85. Van den wortel *ko*, holte. *Ko-ing* is *omvatting*, en faamgetrokken tot *kom*.
- KOMBOF**, het zelfde in oorfprong zoo wel als beteekenis als *kombuis*, doch naar de uitspraak der Italiaansche Zee-lieden; naamlijk *combochio*, waarvan de *ch* (als veelmaals)

maals) tot *f* overging. M. als het Italiaansche woord.

§ 100.

KOMBUIS, van 't Latijnsche *combustio*, in het Fransch *combuche*, waarvan ook in die taal *bucher* is voor *houtmijt*. V. als het Fransche woord en 't oorspronkelijk Latijnsche. § 100. Beide *kombof* en *kombuis* beteekenen *haardstede*. Zoo als de Spanjaarts en Portugeezen daar ook *fogon* en *fogaõ* voor zeggen, dat is, *vuurhaard*. Zie ook *kajuit*. Kwalijk verwacht Kiliaan dit woord met *kabuis*.

KOMEDIE. 't Latijnsche *comædia*, en als dit en in 't Fransch, V. § 100.

KOMEET, M. als 't Latijnsche *cometa*, V. als uit het Fransch genomen, en in dit geslacht verkiesbaar by ons, om dat er veelal *star* onder verstaan, en het woord-zelf als byvoeglijk van *star* gebruikt wordt. § 57.

KOMIJN, V. als plant, O. als zaad. § 57.

KOMKOMMER of KONKOMMER, M. als 't Latijnsche *cucumber*. V. als *plant*, door toepassing. § 100, 57.

KOMMA, zinfede van een rede by ons, het zij als het deel der rede bevattende, of blootelijk als het teeken. O. als in 't Latijn, maar ook door 't gebruik V. en dit door toepassing op 't Neêrduitsche woord *snede*, § 100, 57. Vergelijk *kolon*.

KOMMANDO, Italiaansch woord, ook in 't Spaansch bekend, beteekenende *bevel*, en, als dit, O. § 100, 57.

KOMMENIJ, V. om den uitgang *y* (§ 69), schoon die slechts een verbastering is. Het woord is het Engelsche *common aid*, dat is, *gemeene toeylucht*, aan die soort van kramen of winkels van allerlei daaglijksche levensbehoefden, gegeven, welke met de Engelsche hulptroepen uit Engeland tot ons overgebracht werden. Deze Engelsche *common-aid's* waren 't geen men by ons *zoetelaarskramen* en *marketenten* noemde. — Zekerlijk schreef men beter: *kommenei*. Vergelijk *shop*, *schup*, Eng. *shop*.

KOM-

KOMMER, M. naar de vorming. § 28. Het woord is eigenlijk *benaauwing*, van *kommen*, waarvan de oude partikel *cume* (naauwlijks), in 't Hoogduitsch *kaum*. — Zie *kom*. Doch dit *kommen* is ook *ge-ommen*, van *om*, dat is, *omringen*; het geen van ouds ook voor *benaauwen*, *omklemmen*, gebruikt is. Voorheen zei men ook *het be-kommer*.

KOMMODE, laâ-tafel of ladekas. Fransch woord, in mijn tijd eerst opgekomen. V. als in 't Fransch. § 100.

KOMPAAN, nu verouderd voor medgezel, waarvan *kompany* of *kompanie* voor 't welk men nu het Fransche *compagnie* schrijft en op zijn Fransch uitspreekt. Dit *kompaan* M. § 55. Doch

KOMPAAN een soort van smal lint of liever passement, van Italiaansche fabriek of uitvinding; zich onderscheidende door uitsteekende ronde tandtjens of lusjens van draad, die men by *klokjens* vergeleken heeft, waaruit de naam van *kampaan*, van *campana*, klok, by ons dus verbas-terd. O. als *lint* dat er door of onder verstaan wordt.

§ 57.

KOMPANIE of COMPAGNIE. V. § 100. Zie *kompaan*.

KOMPAS, O. als wordende *instrument* of *tuig* daaronder verstaan. § 57. Het is eigenlijk *kompastuig*, van 't Italiaansche *compasfo*, van *compasfare*, vergelijken, afmeten. De Franschen (by wie *compas* een pasfer is) zeggen *boussole*, dat is, *busjen*, *doosjen*, van 't Italiaansche *busfola*, diminutief van ons *bus*. Dat het Italiaansche en Fransche *busfola* en *boussole* van *bus* is, vindt men reeds by Gregorio Rinaldi opgemerkt, die aldus schrijft:

„Flavio Gioja, nato in Pafitano, picciol Castello della Repubblica di Amalfi, è stato il primo che a inventato l'uso della Calamita per ben regolare la navigazione in alta mare, ciò che in oggi chiamasi *Busfola*, così detta per lo strumento ove si acconcia l'ago calamitato.” *Saggi di Dis-*

Disfertationi dell' Academia di Cortona, Tom. III, *Disf.* 8, pag. 195. — Zoo neemt men over en weêr vreemde woorden over. 't Spaansch en Portugeesch zeggen eenvoudig *agujar* en *agulha de marear*, zeenaald. Ons woord *kompas* is 't Ital. en Sp. *compasfo*, en beteekent niets anders dan in streken afgedeelden cirkel. Zie Aanteek. op Hoofst G. v. *Velzen*.

KOMPLIMENT. Fransch woord, beteekenende eigenlijk in zijn eerste invoering *vervulling* van 't geen men iemand schuldig is, en dus by ons niet kwalijk door *plichtpleging* uitgedrukt. Het werd dus niet alleen voor een buiging of dienaarstambieding in woorden, maar voor alles gebruikt wat tot kwijting van hulde of eerbewijs strekte, als b. v. geschenken in geld of kostbaarheden. — 't Is O. als deze uitgang volstandig is, zijnde uit den Latijnschen *mentum* verkort. § 100.

KOMPRES op een wond. M. als wortelsylbe van *presfen*, drukken. Doch men neemt het ook O. als *gepres*, en als ware 't voorzetsel *ge-* in de voorsylbe verholen. § 28, 88. Zie bladz. 61.

KOMST, V. door derf uitgang. § 75 en volgg. En dus alle de saamgestelde woorden van dit, welke Huygens niet onaartig in een zijner *Sneldichten* by elkaar vergadert, XVII. B. 91:

*Hans houdt sijn afkomst wel bewesen,
Mits dat sijn opkomst zij gepresen;
Sijn' inkomst weet hy selver best:
Hy laet een yeder in sijn wesen,
Soo maer mijn uytkomst goed magh wesen;
Wat vraegh ick, seght hy, na de rest?*

Dat *komen* oorsprong heeft uit *gaan*, toont zich in 't Eng. *to go*, waarvan 't particip. *going* saamgetrokken *kom* voortbrengt. Vergelijk § 85.

KOMVOOR of **KONVOOR**, verbastering van het Fransche *chauf-*

chauffoir, dat van het oud Italiaansche *caldatore*, verwarmder, en O. is, gelijk het daarvan gemaakte Munnik-Latijnsche *caldatorium*, dat wederom een Fransch *chauffatoir* maakte. — Thands zeggen de Italianen *scaldatore*, maar kwalijk en uit vermenging met het Duitfche *kalt*, en dat (als daarvan gemaakt) eigenlijk *ontkouden* zou zijn.

Onze Ouden zeiden *koffoir* zonder de *m* of *n*. — O. § 100.

KONCERT. O. volgens bladz. 61 van 't Voorwerk.

KONCILIE, O. als 't Latijnsche *concilium*. § 100.

KOND, gemeen woord, uit het Lat. *conditio* verbasterd waarvan zie *conditie*, en derhalve als dit, V. § 100.

KONDE en

KONDSCHAP beide V. § 67 en 72. *Konde* is niet het zelfde als *kundè*, maar *bericht*, *kondigmaking*. Meer gebruikelijk is nog het saamgestelde *oorkonde*.

KONFIJT, het Fransche *confit*, van *confire*, toe- of inmaken, waarvoor wy *konfijten* zeggen, in den tegenwoordigen zin van het woord, waarin 't *doorsuikeren* is. Het woord is O. als zijnde *geconfijt*. § 51. Als wortel echter van 't werkwoord neemt men *konfijt* ook M. § 28. Voorheen zei men *konfekt*, het Italiaansche *confetto*. — En dit zelfde

KONFIJT was toen *rotsel van huiden*; gelijk ook in 't Fransch, *confit* nog de *loogkuip* is, waar de Bontwerkers hun vellen in laten weeken, het geen ook *confire* genoemd wordt. Dus voegen onze Oude Keuren *de vuiligheid uit stillen of pishuysen, giete, loge, of vuilnise van ververye, confijt, volrye, en bete van Pelfers of handschoemakers*, by één. Men zie de *Leydsche Keur* by Mieris en van Alphen, II. Deel, bladz. 518. — Onze zeer oude lieden zeiden hiervan ook nog in mijn kindfchen tijd *confiture* als een deftig woord voor *stinkende vuiligheid*; en niet *per antiphrasin*, gelijk velen het toen opvatteden.

KON-

KONFITUUR of KONFITURE. 't Franche woord, en als dit, V. § 100. Wy zouden zeggen *inmakery*, of *inmaakfel*.

KONFLIKT. Het Lat. *conflictus*, famenhorting, doch O. als naar bladz. 61 van 't Voorwerk.

KONGRES. Van 't Lat. *congressus*, doch O. als collectivum. § 49.

KONIJN, zie *kanijn*.

KONING, M. door toepasfing. § 55. Het is *konning*, macht, als *podefta* in 't Indiaansch. Doch het woord is ook verwant met het Egyptifche *khan*, machtig, waarvan ook verfccheiden Oofterfche eertytels. — Het woord *konnen*, of *kannen*, (want men zegt *ik kan*) is *ge-ennen* dat is eigen hebben, van *an*, *aan*. Die iets *kan*, in diens vermogen is dat, en het is *aan hem*.

KONKEL (spinrokken), verouderd. Maar nog overig als wortel van *konkelen*; doch niet dan in toepasfing op een Vrouwsperoon, waarom het naamwoord dan ook door toepasfing ontwijfelbaar V. is, zoo het dit ook in zichzelf niet ware. § 55, 33. Het woord is van het oud Noordsche *kona*, Deensch *kone*, vrouw, dat ook het Engelsche *queen*, het A—S *cpēn* (*kwen*) is; het beteekent dus eigenlijk *vrouwelijk*, en is niet dan een adjectief.

KONNE, zie *kunne*.

KONPRES, zie *kompres*, naar de betere uitspraak.

KONSERF of KONZERF, het Latijnsche *conferva*, en als dit, V. § 100.

KONSOLE, Fransch woord, in de Bouwkunst ingevoerd voor wat men anders een *kardoes* noemt. 't Is M. als imperatief van *consoler* 't geen zy met *consolider* verwarden, gelijk zy ook voor de Atlantes der Ouden (mannebeelden die een balk-eind onderfchragen) *consolateurs* plachten te zeggen in plaats van *consolideurs*. — § 28.

KONST

KONST of KUNST, V. § 75. en zoo derhalve ook alle de saamgestelde met dit woord. § 39.

KONSTAPEL. Kwalijk voor het oude *konstabele*, dat is *konsteryarene* of *konstbekwame*, 't geen de Franschen met hun *ingenieur* hebben willen uitdrukken. — De *konstabele* was oudtijds die de krijgswerptuigen, en daarna, ook het grof geschut bestuurde; van daar ook de toepassing op den *kanonnier*. M. § 55.

KONTRAKT. Het Fransche *contract*, uit het Lat. *contractus*, doch O. als zijnde van participiale vorming. Zie Voorw. bl. 61.

KONTRAST. Kunstwoord der Schilderkunst, en van daar algemeen aangenomen of toegepast. 't Italiaansche *contrasto* beteekent in die taal eenvoudig *strijd*, doch men verstaat er een soort van tegenstelling door. O. om den participialen aart der vorming. Bladz. 61 des Voorwerks. Vergelijk § 51, 89.

KONTREIE, streek lands, van het Fransche *contrée*, uit het Ital. *contrata*, en als dit, en zoo ook by ons, V. § 100. Het Eng. maakt er *country* van.

KONVOI, of, gelijk wy het uitspreken, *konyoot*, geleide. Fransch woord, doch als ons Neêrd. synonymum, en ook als collectief, O. § 57, 49.

KONZULAAT of KONSULAAT, O. Zie *tribunaat*.

KOOI, M. als wortel van *kooien* (zie *koets*), § 28, en dus in gebruik wanneer men er *slaapstede* door verstaat. Anders, en in 't algemeen, nemen de Schrijvers het V. vooral voor *keyie*. En inderdaad mag men de eenzelvigheid van het woord in *kavie*, *keyie*, *kewi*, *kove*, *kowe* of *kouwe*, en *ku* (*kuwe*) met *kooie*, niet volstrekt ontkennen. Zie *kof*.

KOOL, M. door de vorming. § 28. als *koël*, voor *door-gloeid* en *gloeïend stuk houts* of *turf*. Zie Aanteek. cccc.

KOOL, als *plant*, V. § 57. Van de bolronde dus genoemd. — Dat men het eene *kool* met het andere verward heeft,

heeft, tot dat de herstelling van het spellen met *oo* als tweeklank de onderscheiding kennelijk maakte, weet ieder. Maar daar is nog een derde

KOOL, in 't gemeen gesprek uit de Oudheid overig gebleven, voor *verwarring*, *onrust*, *gerucht* ('t geen het Engelsche *coil* is), M. als wortel van *koolen* (Engelsch, *to coil*), dat is, *winden*, *draaien*. Dit *kool* is derhalve, (gelijk men ook in den zelfden zin zegt,) *gemaal* of *gedraai*, of *gehaspel*. Dus zegt Arthur in Shakespeares King John Act II. sc. 1:

I am not worth this coil that's made for me.

Eigenlijk echter is 't *gerucht*, en verwant met het Hebr. קול (*kol*), waarvan ook ons oude *kallen*, Eng. *to call*. Vergelijk *kol*. § 28.

KOON (wang), V. § 99. Het beteekent de *ronding*, gelijk *kaak* de *wending* van het gelaat of liever van den omtrek des aangezichts, waardoor het benedenwaarts versmalt. 't Is eigenlijk *ge-o-ing* saamgetrokken tot *ko-ing*, en zoo *kone*. In oude schriften vindt men even zoo *heup* voor *wang*. Zie *heup*. Dus, by voorbeeld, in Wigalois, by de beschrijving van 't gelaat, (*antlutze*, nu *antlitz*), vs. 895:

Die huffelin warn ir rosenvar.

dat is, *Haar wangen waren rozenkleur.*

Men zei voorheen ook wel *de appel der wang*.

KOOP, M. als wortel van *koopcn*. § 28. — Niet onnuttig zal het zijn hier een voorbeeld by te voegen, betrekkelijk een geschil dat, federt de algemeene onkunde in onze taal by het tegenwoordig geslacht opkwam, en waarin men de jammerlijkste wanspraak heeft doorgedreven. Ik neem het uit Van Heelu, gelijk het my hier juist onder 't oog valt. Hy spreekt van den afaat voor den slag by Woeronct door den Bisshop van Keulen, aan een der strijderen verleend:

Hi

Hi hadt bat thuis vol eenen sac

Vercregen ieghen hantepas

Vele beteren coep dant daer was.

Dat is, *Hy zou er t'huis een zakvol van tegens gereed geld gehad hebben, veel beter koop dan het hem hier te staan kwam.*

Dus schreven onze Ouden, en maakten van *koop*, geen *kooper* als 't nieuwmodisch onverstand. Ook Hooft zegt als gewoon en gebruikelijk *de beste koop* voor het geen de domme betwetry nu *goedkoopst* zou zeggen. Warnar I. 4.

Het woord *hantepas* by van Heelu is *handgepas*, van *passen*, als men oudtijds voor betaling zei. — *Ik zal u zoo veel passen*, was by 't koopen en bieden nog de gewone uitdrukking by mijne aankomende jongelingstijd.

KOOPHANDEL, M. § 39, 28.

KOOPMANSCHAP, V. § 72, zoo voor den *koophandel*, als voor de *waar*; doch in den eersten zin beter, O.

KOOR, O. als collectivum, voor het oude *chorus*, rei van zangeren. § 49. En dit geslacht bewaart het ook in de beteekenis, daaruit overgegaan, van binnenkerk of heiligdom, of, gelijk men thands zeggen zou, *parket*, waar de zangers geplaatst waren, doch het geen thands algemeen genomen wordt.

KOORAAL of KORAAL, van *choraulus*, voor *koorzanger* of *koorknaap*, M.

KOORD, V. als 't Latijnsche *chorda*; doch niet te min verwant met *gorden*. — O. als men er *het snoer* of *het touw* onder verstaat, naar § 57.

KOORN, zie *koren*.

KOORTS of KOORTSE, V. § 73. Zie Aanteek. cccc.

De oude definitie der koorts plach te zijn, *quod sit CALOR PRÆTER NATURAM, accensus primum in corde, dein delatus per totum corpus*; waarvan ook het Gr. *κάρδος* en

πυρετός, doch 't Lat. *febris* is met ons *bibberen* verwant. Zie *rede*.

KOOT, V. als eigenlijk praeteritum, *geronde* of *rondte* beteekenende; zijnde een *bikkel*, die met een afgeronden kant in een holte gevat wordt. § 36. Men vinde dus de verwantschap tusfchen *koot* en *keutel* niet vreemd. — Vergelijk *kor*.

KOP (hoofd), M. door 't volftandig Gebruik.

KOP (beker), M. naar 't doorgaand Gebruik, doch dat nadenken vordert, zoo men de gemeenfchap van 't woord met ons *kuip*, en met het Latijnsche *copa* en *cupa*, en 't Fransche *coupe*, en zelfs den oorsprong die Oostersche is, nagaat. Het Turksch heeft nog كوپه (*kopa*), voor *beker* of *drinkschaal*. Vergelijk *kuip*.

KOPAAL, als *harst*. V. § 57.

KOPER, O. als alle namen van *metaal*. § 48. Zekerlijk een famenftelling met *er*, ons *erts* (vergelijk *ijzer* en *erts*); en derhalve *bergmetaal* beteekenende, zijnde *kaf* of *kof* in de oude talen *berg*, zoo als ook de *kaukazus* daarvan genoemd is, Arab. كاف (*kaf*), en ook *kop* (Hoogd. *kopf*) by ons *top* en *hoogte*. Dat die naam byzonder aan 't koper is geëigend, is niet vreemd als men aanmerkt dat het oudtijds het algemeenst en eerst bekende metaal was. Of *koop*en van *koper* zij af te leiden, als *vergelde*n van *gelde*n, laat ik daar.

KOPERROOD. Oplofing van koper of ijzer tot een kalkachtige roest, van 't Italiaansche *cuparosa*, dat *verbeten koper* is. O. als delf- of metaalftof. § 48.

KOPIE of KOPY, affchrift, en by uitbreiding der betekenis, namaakfel. 't Is het Latijnsche woord *copia*. Het *copiam facere* van een gefchrift gefchiedde in de midden-eeuwen door middel van affchriften te geven, en wellicht dat men in de l. i. § 1 ff. *de edendo*, voor *copiam describendi*, gelezen heeft *describendo*. — V. als 't Lat. § 100.

KOP.

KOPPEL, O. Zekerlijk, als verkort van *gekoppel*. § 51. Anders V. als in het Latijn, het geen *copula* zegt. Men leest ook *cupplæ canum* in de oude *Capitularia*, doch het geen daar het Duitsche verlatijnschte (niet het echt Latijnsche woord) voorstelt. § 100. Het Fransch maakt zijn *couple* V. en M. — De samenhang met het Hebr. כפל, dubbel of paar, toont zich gereedelijk. De grond ligt in in het Thema *co*, als omvatting.

KOPPER, dat is, *koppenssetter* (in 't Hoogd. *bader*), M. § 28 en 55. Dezen waren tevens de hair- en baardscheerders van vroeger tijd; en naar hen is de *koppermaandag* genoemd, die hun feestdag was, en waarover men van voor eene eeuw zoo lang en vrij hevig getwist heeft. Zie hier de oplossing van dat jammerlijke geschilpunt, te weten: wat de Boekdrukkers knechts en jongens met den *Koppermaandag* gemeen hebben?

Oudtijds was by ons het *koppen* (*ventoufes* zetten) zeer algemeen, en ieder liet zich dit ten minste eens 's maands doen, fommigen drokker. Dit bedoelt Cats als hy zegt:

In het jaar eens bloed gelaten,

In de maand eens in het bad.

Dat is: *Eens 's jaars adergelaten, en eens ter maand* KOPPEN GEZET; want dit *koppen* of *koppen zetten* had plaats by 't baden, en werd verricht door de Barbiers, die daarom ook nog lang *Baders* hieten, waarvan de spreekwijs in Duitschland: *einen zum Bader schicken*, voor *iemand een gat in den kop slaan*; wier winkel daarvan ook in Duitschland nog *eine Badstube* (dat is, *badstooft*) heet. De Vrouwen lieten zich 't zelfde doen door *Kopsters*, die daartoe ook wel badstoven hadden, en den naam droegen van met eenen koppelaarsters te zijn, 't geen juist geene bloote Woordspeling was.

Men hield niets zoo gezond te zijn, en het was by die lieden eene daaglijksche nering, terwijl men daar ook

ceenvoudig of zweeten of de warmte genieten kwam, en altijd gezelschap vond; 't geen zich onderling of met de praatjens en nieuwstijdingen van de *koppers* of *baders* onderhield, en waar ook het eerst de zoogenoemde *borrels* werden ingevoerd (zie *borrel*.) Maar gelijk de oude Almanakken eenige dagen aanwijzen, waarop de Astrologie verbood bloed te laten, waren dan de badstoven gesloten, en de *Koppers* hadden vierdag. Inzonderheid wilde men niet dat het jaar met bloedstorten beginnen zou, en dus hadden de *koppers* en *kopsters* of *koppertijens* op den Maandag na dertiendag of drie Koningen, hun feest, als zijnde die Maandag toen 't begin van het werkjaar. Toen de nieuwjaarsdag verzet werd, bleef echter het bygeloof wegens het *koppen* op dien Maandag. En dus bleef hy *koppertijens vierdag* of *vacantie*, ook bleven zy dan hun Nieuwjaarwenschen doen. En hiervan begonnen dan ook de Hoven van Justitie hunne zittingen, nog in mijnen tijd.

Maar waarom wenschen de Boekdruckers jongens dan ook nieuwjaar op dien dag? Zy traden in de plaats der vroegere boekschrijvers, *librarii*, en hadden van ouds de naauwste betrekking tot de *kop-* of *badstoven*, want daar plachten zy, voor de badenden en de niet badende ledigangers, hun liedtjens en Romances voor te lezen en te debiteeren, en de badstoof was meer gezocht en in trek, naar mate men daar *amufante* voorlezingen hoorde en opdeed.

KOPPLET. Het Fransche *couplet*. O. door den uitgang.

§ 100.

KORAAL, O. als 't Latijnsche *corallum*, (veellicht verwant met *corolla*), voor de stoffe-zelve. § 48. Voor *korallen bolletjen* in een halsnoer, meest *kraal* gezegd, V. even als *parel*. § 57. Als *zeeplant* desgelijks V. § 57. — Als *choraal* (beter *chooraal*, zoo men 't thands begrijpt), van *choraules*, M. § 55.

KO-

KORAN, M. Zie *alkoran*. De tegenwoordige Grieken maken daar *κοράνου* van.

KORBEEL, zie *karbeel*.

KORDEGAARD of KORTEGAARD. Verbastering van het Fransche *corps de garde*, en als dit, M. § 100.

KORDEWAGEN. Oudtijds een *kruiwagen*, zijnde 't verbasterd uit *krodewagen*. *Kroden* of *kroten* is 't zelfde met *kruien* en *kroien*. En hiervan het Hoogduitsche *krote* voor een *padde*. M. § 39.

KORDON. By ons in gebruik uit het Fransch, voor het lint van een Ridderorde. O. als *lint*, en ook door de vorming van 't woord als augmentatief. — Als krijgswoord, voor eene om- of afluitende linie van krijgsvolk, desgelijks. § 57.

KORDUAAN, als leder, waarnaar de schoenmaker in 't Fransch *cordonnier* heet, dat uit *corduanier* verbasterd is; O. § 57. Dat het woord van de stad *Cordua* is, waar de Mooren fabryken van hun voortreffelijk leër vestigden, ziet een ieder.

KOREN, O. als collectivum. § 49. Maar

KOREN, als *korrel* of *korn*, V. § 99.

KORENT, gedroogde bezie, een soort van *aalbes* (welke in Engeland dus ook *currents* genoemd worden). V. als *bezie* of *vrucht*, en als *korn* of *kern*, waarvan zy den naam ontleenen. § 57. De verkeerde plaatsing van den accent heeft het woord van de stad Korinthen doen afleiden, en in 't Latijn door *uva Corinthiaca* vertalen.

KORF zou M. zijn, aangemerkt als 't Latijnsche *corbis*. § 100. — Maar als praeteritum van *ik kerf*, *ik korf*, is het V. § 36. Zoo dat het woord wel eenigzins twijfelachtig is, doch eigenlijk voor V. aan te nemen. — *Korf* is eigenlijk de afgesneden *teen* of *rietscheut*, waar de mand uit gevlochten wordt, en by overdracht, de mand. *Kerven* is *sniijden*. — Het harde Hoogduitsch gebruikt zijn

korb in het mannelijke, ook voor ons *blaauwe scheen*, waarvoor onze voorouderlijke tijd *een biezen hoedijen* plach te zeggen. Ook het Deensch zegt *kurb* daarvoor. *Han fik kurben*; Hoogd. *Er bekam ein korb*; Hy liep een blaauwtjen. — *Ein korb geben* is inderdaad het zelfde als by ons *iemand den zak geven*. Zie *zak*. Elders heb ik deze uitdrukkingen verklaard.

KORHOEN, O. als *hoen*, § 39.

KORIANDER, O. voor 't zaad, V. voor de plant, § 57.

KORK of KURK, V. Eigenlijk *schors*, en daarmede, als ook met het Latijnsche *cortex*, en ook met *corium*, verwant. Het is oorspronkelijk een adjectief. § 33. Als *stof* O. § 48. — Wordt er *stop* onder verstaan (kurken stop), of neemt men 't als de wortel van 't verbum *kurken*, zoo is het natuurlijker wijze M. § 28. Belachelijk genoeg leidt Junius 't af van *κορκορυνη*, 't gerommel in de buik. Hy heeft meer zulke vreemdigheden op Willeramus bygebracht.

KORL, zie *korrel*.

KORMORANT. Engelsche naam, uit het Ital. *corvo marino* verbasterd, en op den *duiker* toegepast. M. § 57.

KORN, V. § 99. Zie *kern*.

KORNALIJN. M. als de steen, O. als de stof beschouwd. § 48, 57.

KORNEL, verbastering van *kolonel*, waarvoor men ook *koronel* plach te zeggen. M. § 55.

KORNET voor *krijgshoofd*, M. door toepassing, § 57; doch het woord is niet te min V. zijnde 't Italiaansche *cornetta*, standaard van Ruitery. Schoon het eigenlijk *hoorn* of *trompet* uitdrukt, en als zoodanig M. zijn zou.

KORNIS in de Bouwkunst, is 't oude Latijnsche *coronis*, in 't Italiaansch *cornice*, en waarvoor wy in goed Hollandsch de *kroonlijst* zeggen. V. § 100.

Doch een ander woord is *karnis*, of eigenlijk *karnisjing*, (als de Timmerlieden 't noemen,) het geen door over-

overeenkomst van klank daar wel meê verward wordt. Dit is eigenlijk van ouds *gaârenis*, gelijk men 't ook nog een *vergaâring* noemt. Het is de samenloop en vereeniging der leden van de lijst eens uitsteks met die der lijst van den vlakken muur.

KORNOELIE of **KORNOELJE**. M. als boom, doch voor de bezie V. § 57.

KORNUIT, verbastering, 't zij van 't oude *konroot*, dat van *camerato* is (zie *kameraad*); 't zij van *keurnoot*, dat *socius*, *asfocid* in 't Latijn en Fransch is, doch in den oorsprong mede-stemgerechtigde in een Volks- of Staatsvergadering. *Keurnoot* en *evenknie*, schoon geene volstreckte fynonyma, beteekenen dus beide 't geen het oud Fransch *pair* noemde, waarvoor onze Ouden echter eenvoudig *genoot* zeiden. M. § 55.

KORREL, M. ten zij als *korreling*, van *korrelen*, wanneer men het ook V. zou kunnen nemen. § 28, § 67.

KORSELET en

KORSET (niet *korchet* of *korsjet*, als men spreekt), beide, verkleinende woorden van *kors* of *keurs* (dat is 't Fransche *corps*), en dus *lijffen*, O. § 100.

KORST, V. § 75 en volgg. en Aanteek. *eeee*.

KORT (zemelen, collectivè genomen). O. § 49. *Het kort is de zemelen*, en *een kort* laat zich niet zeggen. Het woord is verwant met het Latijnsche *cortex*, ons *schorsch*, 't geen wel een derivatief van dit verouderde woord zijn kon. — Het heeft dus niets gemeen met het adjectivum *kort*, waarvan het III Deel mijner Nieuwe T. en D. Verscheidenh. — Berkhey (Nagel. Ged.):

Levert u de Bakker brood,

Let op 't KORT.

Bladz. 75. Ook gebruikt hy 't elders.

KORTAADJE, zie *courtage*.

KORTELAS, M. § 100. 't Italiaansche *coltelazzo*, ver-

grootende uitgang van *coltello*, van 't Latijnsche *culter*, 't Fransche *coutel* en *couteau*. Schoon 't Fransche *coute-las* wel van *lace* kon zijn. Zie *koetellas* en *veter*. Het kon echter desgelijks uit het Deensch afgeleid worden met het volgende.

KORT-JAN (by verbastering). Het woord is *kordijen*, diminutivum van 't Deensche woord *kaard* of *kaarde* (met de Duitsche lange *a*, die in de uitspraak naar *o* trekt), 't geen *zwaard* beteekent; en het is by de Zeelieden met meer Noordsehe woorden overgenomen, en op de gordel- en zakmesen onzer voorvaderen, als kleine zwaarden, toegepast. O. § 45. — Ook de naam van het zwaard van *Ogier* den Deen, in de Ridderromans, *courtain* by de Franschen, is hier van.

KORTOU, voor *stuk geschuts*. Zie *kartouw*. — Doch als verbloemde uitdrukking voor een *borrelflesjen* is 't van het evengemelde *kordijen* verbasterd, in den zin van *zakmes*, om dat men 't in den mes-zak (den dijzak), en dus in de plaats van zijn mes, droeg.

KORTSWIJL, M. § 39. Eigenlijk is het woord *kortwijn*, dat is tijdkorting.

KORVE'T, O. waar er *schip* onder verstaan wordt. § 57. In 'zich-zelfs mocht het V. zijn als in 't Fransch, waar uit het overgenomen is, dat *corvette*, van *korf* zegt. In het oud Latijn was ook *Corbita* bekend, schoon op een ander foort van schip toegepast. Te weten: van de oudtijdsche *mastkorf*, waar voor nu de *mars* in de plaats is. Zie *schip*, en § 100.

KOSSEM, M. § 84. Eigenlijk echter zou het woord het zelfde met *kusfing* en *kusfen* zijn. § 85, 't Werd als een *vet-kusfen* beschouwd, en past eigenlijk op het rund, schoon men het ook wel (by overdracht) van eens menschen onderkin plach te gebruiken. — *Kuzen* is eigenlijk zacht streelen, en wel onder de *kin*. — Sommigen wilden 't

tot

tot het Fransche *gozier* t'huis brengen en tot het Ital. *gozzo*, 't geen eigenlijk is wat wy den *krop* noemen.

KOST, by de Ouden M. als wortel van *kosten* (§ 28), dat is, het Latijnsche *constare*. *Den kost leggen aan iets*, zeiden zy.

KOST, *bereide spijze*, V. van *ko-en* ('t zij als tot zich nemen, innen, 't zij als koken), § 75 en volgg. Vergelijk *kokinje*.

KOSTE (besteding, uitgave), V. in 't Gebruik, en als Hollandsch, doch M. als 't Italiaansche *costo*, in 't Fr. *coût* by samentrekking, en zoo nemen 't de Ouden. Zie Huydecopers *Proeve* II. D. bladz. 250. Aanteek. n, en zijn Melis Stoke VIII, v. 584 en volgg. Ook zeggen wy dus nog *ten koste*. Zie voorts Alewyn, *Maatschappy van Nederl. Letterkunde* VII. D. bl. 339. Echter, als präteritum van een vroeger werkwoord, naamlijk *ko-en* (innen), met *koo-pen*, *ka-pen*, *capere*, enz. verwant, en waarvan ook *kost* voor *spijze* (die men tot zich neemt) is, is *koste* voor *impensa*, zekerlijk als V. niet te wraken. § 36, 75, en volgg. Vooral, daar onze Ouden in dezen uitgang niet vrij van den invloed van het Hoogduitsch waren; 't geen van zeer vroeg reeds een geheel anderen grond van geflachteigening heeft aangenomen.

KOSTELIER was by onze Voorouders een man te voet met een foort van degen gewapend, dat *couillee* hiet, van 't Latijnsche *culter*, waarvan ook *coutelas* is. M. § 100, 55.

KOSTEN (enkelvoudig); M. als 't Latijnsche *custus* der middeleeuwen, gaande de Latijnsche uitgang *us* by ons regelmatig in *en* over. (Dus *Egypten*, *Korinthen*. Het zelfde is waar, van den uitgang *um*, als *Tarenten* voor *Tarentum*.) Uit welk *custus* ook het Ital. *costo* is, en het *coût* der Franschen, wanneer zy zeggen: *le coût en fait perdre le goût*.

KOSTER, dat is, Latijnsche *custos*. M. § 100 en § 55.

In 't Engelsch is *sexton* uit het vroegere *sacristan*, in 't Fransch, *mârguillier*, uit het oude *matricularius*, saamgetrokken.

KOT, V. even als *keet*, dat het zelfde woord is. Zie Maerlant *Sp. Hist.* III. D. de Aanteek. bladz. 16. Maar in het Gebruik is 't ook O. — Het Engelsch zegt ook *cot*, en verlengt het tot *cotage*. Zie ook *hut*.

KOTE, zie *koot*.

KOTE, als vuiligheid, zie *keutel*.

KOTTER. V. door toepassing als vaarttuig. § 57. Het woord schijnt een adjectief van *kot*. Zie *kof*. — Alhoewel het zijn kon, dat het oorspronkelijk Engelsch ware, en eenvoudig *kiel* beteekende, van het Eng. *coat*; overkleed. Doch de Engelschen schrijven het *cutter*, 't geen van *to cut* zou schijnen, en dus *door-snijder*, *doorkruiser* der zee, of *afsnijder* van de koopvaarders, aan te duiden.

KOU of KOUW, voor *kooi*, V. als zijnde *ko-e*. § 67. Van *ko-en*, bevatten; of het zelfde veellicht met *kof*. Zie *kof*.

KOUDE, V. als eigenlijk adjectief. § 33, 95.

KOURANT, zie op de C.

KOUS, welke ook de ware afleiding en eerste beteekenis van het woord zij, (waarvan Aanteek. *cccc*, en mijne Aanmerk. op den *Muis- en Kikvorschkrijg.*) V. gelijk de uitgang schijnt meê te brengen. § 80. Onze Ouden schreven *couce*. De *kous* in het Fransch *chausse*, samenhangende met het Lat. *calceus* en Italiaansche *calze* was eenmaal een volkomen bekleeding van 't onderlijf, met den gordel verbonden; welke naderhand verdeeld werd, waaruit by de Franschen de benamingen van *haut de chausse* en *bas de chausse*. Onze tegenwoordige kousen noemden onze Voorvaders even zoo *neder- of onderkousen*; en de broek, *opperkousen*. Onder 't *les bas* van het tegenwoordig

dige Fransch is geen eigenlijk gezonde zin meer verborgen, maar voorheen werd *le bas* collectivè gezegd, en *de chausse* daaronder verstaan. De Italianen noemden onze tegenwoordige losse kousen *calze tagliate*, dat is afgesneden kousen, en niets anders beteekent ook het Hoogduitsche *strumpfe*.

KOUT (gesprek), M. als wortel van het werkwoord *kouten*. § 28. V. als verbale van *kallen*, en dus eigenlijk *kalte*. § 36.

KOUTER, O. door 't Gebruik. Zekerlijk, door toepassing van *mes*, of *tuig*, § 57; want het is het Latijnsche *culter*, *mes*, in oud Fransch *coultre*, en in Chaucers Engelsch *coulter*.

KOVEL, zie *keuvel* en *kochel*. De Bast in zijne *Recherches* Vol. I. p. 31, merkt op, dat het Latijnsche *bardocuulus* nog in Brabant *baardkovel* heet. Het oude Hoogduitsch zei *kogel* en verbindt het met *hoed*. Om een eed te doen, moet men blootshoofds zijn; dit wordt bevolen met de woorden *sinen huedt und kogel aff doin*. Veelliecht was 't een foort van *kalot* dien men onder den hoed droeg, en waarvoor de pruik in de plaats gekomen is, en die, ook na de invoering der pruiken, nog lang de dracht onzer Predikanten bleef.

KOVENANT, overeenkomst. Een Fransch woord. O. als *verdrag*. § 57.

KOZAK, piekenier, of lansvoerer, of spietser, van het in de Lingua Franca van 't Oosten bekende en ook Italiaansche *cozzo* en *cozzare*, stoot en stooten, en van daar ook in algemeener zin, *vechter* en *vechten*; waaruit het vergroevende *cozzaccio* of *cozzaccio*, dat dus plumpe spietser beteekent. M. § 55.

KOZIJN. 't Fransche *cousin* uit het Ital. *cugino*, 't geen een samentrekking van 't slecht Latijnsche *cognatinus*, van *cognatus* is. M. § 55.

Doch

Doch voor *Gefelschafter*, als de Duitschers spreken, is het van *kozen*, waarvan *kozelen* (nu zeggen wy *keuzelen*), en het is dus het zelfde als ons *kozelaar*, *keuzelaar*.

KRAAG of KRAGE, eigenlijk *de hals*, V. Het Gebruik verdeelt zich tusfchen het M. en meer eigenaartige V.

KRAAI, M. als *vogel*, § 57, en ook als wortel van *kraai-en*. § 28. Hoewel onze Ouden, den vogel *kraie* noemende, daar het V. geflacht aan toeëigenden, het geen men volgen mag. § 67.

KRAAK, foort van vaartuig, van 't Spaanfche *caraca*, uit het Italiaanfche *caracca*, vracht- of lastfchip. V. § 100.

Doch dat

KRAAK, als wortelnaamwoord van *kraken*, M. is, verftaat zich. § 28. Men nam het oudtijds ook voor den *kram* waar een deurhengfel op draait; waarvan de oude uitdrukking: *op hem craect het al te maal*, d. i. *draait het, kooft het aan*.

KRAAL (of oudtijds ook GRAAL), als *bolletjen* van een geregen hals- of ander fnoer, V. Zie *koraal*, waarvan het veelal een famentrekking fchijnt, even als men *krol* van *corolla* voor 't tegenwoordige *krul* plach te zeggen, 't geen inzonderheid voor de Ionifche *voluta* aangenomen was. — Doch van ouds werd het algemeen gebruikt om ronden kring of ronde gedaante te beteekenen, als de *Kralen der Kaffers* of *Hottentotten*, dat is, hunne ronde dorpsomhuizing, en in vroeger tijd de ronde tafel, of difch, of fchotel (of wat het geweest mag zijn) van Koning Arthur; en dit, M. als de uitgang met zich brengt. § 28. Ook in 't Fransch zei men *le Roman du Graal*. De Ridderfchap van den Graal is door vele oude fchriften en Romans in 't Ooften en 't Noorden bekend. Ook de beroemde Elius of Helias van Grail (zekerlijk de zelfde perfoon met den Lohengrin) is daarvan benoemd, en kwalijk heeft de onwetendheid daar *Helias van Graien* uit

uit gemaakt. Men zie van dit *Graal* op 't woord *paarl* of *parel*.

Graal beteekende oudtijds ook *beker*, en van daar is de gemeenschap des Heiligen Graals, welke naar die van den Egyptischen Hermesbeker geboost schijnt te zijn.

KRAAM. Eigenlijk *geraame*, en dus V. § 88, of, (en dus in vroeger tijd,) O. § 87. Het is *ge-raam* genoemd, als uit latten bestaande, slechts met doek behangen. Zie *raam*. En dus is ook het *kraambed*, een *lattenbed*; dat is, een *bed* met latwerk rondom, waar men doekbekleedsels of gordijnen aan of over hangt; 't zelfde dat men een *lit de camp* of *veldbed*, nu by verbastering *ledikant* noemt. Zoodanig een *veldbed*, of *overdekt bed*, werd voor de zwangere vrouw toegericht, om in te verlossen: anders sloop men in *krebben* zonder behangsel of latwerk. Dat men zegt *in de kraam bevallen van een zoon of dochter*, is goed, maar *bevallen* behoort niet tot *kraam*, maar tot het kind. *Het kind bevalt* de moeder in het *kraambed*; maar de moeder *bevalt* niet. *Zy kooft, ligt*, of *valt* in de *kraam*, en *wordt* daar van 't kind *bevallen*, dat is, *overvallen*, *verrast*, *verblijd*, *begelukt* als men op zijn Hoogduitschersch zou zeggen. Desgelijks zeiden onze vroeger Ouden niet, *de vrouw misviel*; maar *HAAR misviel van eenen kinde*. — In den zin van *kinderbaring* (als, by voorbeeld, *zy had een moeilijken kraam*, of *by haar derden kraam*;) neemt men 't M. als wortelsylbe van 't verbum neutrum *kramen*. Zie *miskraam*. Dat men 't oudtijds O. nam, was het zij als collectief, het zij als kenbare contractie van *geraam*; doch het is geen verbale en volgt dus den regel van § 51 niet, maar § 88.

In de kraam, niet *in kraam*, zegt men als Huydecooper opteekent. Het is zoo, men zegt *DE kraam*, als by uitstek *de kinderkraam* of het kinderledikant beteekenen-de. Maar Vondel om het *in kraam gevallen* te gispn, is

is te veel. Immers zegt men *in bed* zonder 't artykel, en dit *kraam* is *bed*. *She is brought to bed* zegt het Engelsch.

KRAAN, V. § 99; doch als *vogel*, naar de algemeene regelmaat en toepassing, M. § 57. Als het *werktuig*, naar de hals van den vogel genoemd, V. Als *tap*, desgelijks. Men zie de Etymologie van dit woord in den laatsten zin genomen, by de Kamer *in Liefde bloeiende*. Lelyveld leidde 't in een HS van hem niet onaartig af van het Grieksche *κρήνη* (fontein), 't geen te meer voor zich heeft, om dat men een besloten waterbus van steen of blik, met een kraan voorzien, ook een *fonteintjen* noemt. In Duitschland zegt men in dezen zin, *haan*, in het Engelsch ook *cock*; op gelijke wijs als wy by ons ook *haan* zeggen van alle vergulde torenspitsteekens. Namelijk: om dat men daar oudtijds de gedaante van een haan aan gaf, en naderhand door den naam de zaak-zelve, en niet meer de gedaante verftond.

KRAAUW, voor *schurft*, M. als wortelwoord van *krauwen*, dat het zelfde woord met *krabben* is. § 28.

KRAAUWEL of KRAUWEL, als werktuig tot *krauwen* of *krauwen* (anders *krabben*), M. § 28. En zoo ook als uitwerking van *krauwen*, in den zin van *jeuken*. — Voor *de schurft* zegt men ook *het kraauwel* wel in het O. verstaande daarby *het ongemak*. § 57.

KRAB of KRABBE, 't zij het gebruikt wordt voor schavende kwetsing met een spits, het zij voor den schaalvisch dus genoemd, V. als *krabbing*; doch *krab* als wortel van *krabben*, of *krauwen*, dat is, met nagels of lange poten, het zij op den grond of waarover 't ook zijn mag, *schrabben*, en in dezen zin ook *kruipen*. M. § 67, 28. Zie ook *eb*. In 't Oosten noemt men *akreb* of *ekreb* (عقرب) den schorpioen, en geeft dezen naam ook aan den wijzer van een uurwerk.

KRAB-

KRABBEL, als wortelfylbe van *krabbelen*. M. § 28.

KRACHT, V. als voorleden tijd van *geragen*, faamgetrokken tot *kragen*. § 36. *Ragen* is *reken* en *rekken*, *uitspreken*, enz. Een zeer vruchtbaar werkwoord, om de wijldloopigheid hier niet uit te halen; doch zie *vracht*, *vraag*, en *rank*. — 't Gr. *κρατος*, *κρασις*, behoort hier ook toe.

KRAK, M. als wortel van *kraken*. § 28.

KRAKEEL, O. § 99, van *kraken*, voor *breken*. *Breken* is *vijand worden*.

KRAKELING, hard gebak, oudtijds ook *korst* genaamd, gelijk het by de Latijnen ook *Crusta* heet, en als dit, V. § 57 en 71. Taerten, krakers (of krakelingen), en koeken voegde men van ouds als lekkernyen ten feestdage by een.

KRAM, V. als faamgetrokken uit *kra-ing*, *kraving*, grijping, omklemming. § 85. En dus, de meeste eengrepige woorden op *m*. Oudtijds beteekende 't ook een eenvoudigen *spijker* of *nagel*.

KRAMERIJ (kraam- of winkelwaren), V. § 69, als zijnde derivaat van *krameren*, frequentatief van *kramen*, dat is *een kraam uitstallen*. Doch

KRAMERIJ (waar men te Leyden langs de straat meê roept), is *crémery* van 't Fransche *crème* (in 't Latijn *cremor*), room, voorheen algemeen in ons Land. In 't Fransch zei men ook *crémérie*. V. § 69.

KRAMP, V. praeteritum van *ik krimp*, *ik kramp*, nu *ik kromp*. § 36. Het Spaansch heeft dit woord van ons overgenomen, maar zegt *calambre*, by verbastering.

KRANKTE, V. § 33, 95.

KRANS, V. § 73. *Krans*, in 't mannelijk geslacht, is 't Hoogduitsch *krants*, en verwerplijk, ofschoon in onze Bybelvertaling dus gebruikt wordende. Het is eigenlijk een vervrouwelijking van *kram*, als omgrijping. (*Entourage* zegt het Fransch).

KRAP,

KRAP, anders *meckrap*, een plant, en als zoodanig, V.
 KRAS, M. als wortel van *krasfen*. § 28.

KRAT (van een wagen), O. door 't Gebruik. Waarschijnlijk door er *shot* onder te verstaan. § 57. 't Is 't Latijnsche *cratis*, en beteekent de *horde* waar men de wagen oudtijds van achteren mede floot, en van daar ook het loshangende achterschot van een boeren wagen. Men verstonde er echter oudtijds doorgaands het voorste fluitbord door, en van daar *op het krat zitten*, by Huygens en elders.

Een geheel ander woord is *kraat*, waarvan de spreekwijze: *Hy heeft kind noch kraat*, uit dartelheid of uit onkunde in *kind noch kraai* verbasterd. *Kraat* is van 't Lat. *cara*, en uit *curatus* voor *curatura* saamgetrokken, en beteekenende dus, 't zij Voogdy van bejaarde of *onbejaarde weezen* als men plach te zeggen. De spreekwijs zegt dus: hy heeft voor eigen kind noch wees te zorgen.

Dit woord is M. als het substantief *curatus* was. § 100.
 KRATS of KRATSE, V. § 73. Van *kra-en*, d. i. *krauwen* of *krabben*.

KRAUWEL of KRAWEL, van *krauwen*, M. § 28. Doch voor de ziekte, waar men dien naam aan geeft, ook by toepassing V; als *ziekte* is. § 57.

KREB of KREBBE, anders *krib*, en *kribbe*, (bedding, dat is, diepte of uitholling waar iets in ligt,) van 't oude *graben*, ons *graven*, als *præteritum*, V. Doch als wortel van *krebben*, dat is, *kreb maken*, *graven*, in welken zin men *greb* zegt, ook M. Zie *greb*. § 36, 28. Men zegt ook wel *kreb* voor een dwarsdam, van de gedaante eener omgekeerde *kreb*. De overeenkomst met het Gr. en Lat. *καρπάρον* en *grabatum* loopt in 't oog.

KREDENTIE (*credentie*) anders *dresfoir*, *tresfoor*, enz. schiktafel by de tafel waar aan men ter maaltijd zit. Anders *aanrechtbank*. Van *gereeden*. V. § 19.

KRE-

KREDIÉT, zoo voor geloofwaardigheid, als in andere toepassing, O. om 't Italiaanfche *credito*, dat participium is. § 51. En even zoo

KRÉDIT voor de *creditzijde* van iemands rekening in eens koopmans boek, gelijk *debet* voor de *debetzijde*.

KREEFT (schaalvisch), V. als *kreefte*, van *kreef* adjectief (waarvan ook *krepel* of *kreupel*), kruipend, schrappend. § 33, 95. — M. echter door toepassing als *visch* ('t Fransche *ecrevise* is ons Neêrduitsch woord *krevetse*). Het woord is van 't oude werkwoord *kreyen* of *kreeven*, kruipen; waarvan ook *krevelen* en *kriewelen*, als frequentativen, gelijk *krabbelen*, *krauwelen*, en *krabbelen*, van *krabben* en *krauwen* zijn. Dit *kreyen* lees ik nog by Rodenburg in zijn *Poëetens Borstweeer* bladz. 210:

„Het luk zeer spoedig rugwaerts kreeft.”

Maar

KREEFT voor *borstwapen*, als *kraag*, waar het gemeenschap meê heeft, twijfelachtig, offchoon meest M. gevonden. Dus: *Aenghedaen metten kreeft des geloofs en der liefde, en met den helm des hopes der saligheyt* (Efezen VI); gelijk men nog sprak en schreef in de zeventiende eeuw. Even zoo by Vaernewijk bladz. 100, en elders. — Dit woord *kreeft* is zekerlijk door een verbasering, van *ge-kraagte* uit *kraag*. Men weet, dat het geheele *pantser* naar de hals, en dus *halsberg* genoemd werd, en hieruit is het M. af te leiden. § 57. 't Is ook hiervan dat een boos wijf een *kreeft* plach genoemd te worden. 't Wil zeggen: die de *halskraag* of 't *pantser* draagt, het gene het zelfde is, als die voor Hoofdman speelt, want de gemeene Soldaten droegen die niet; waarvan ook nog de zoogenoemde *halskraag* (nu een bloot versierfel) het teeken eens Officiers is.

Nog moet ik hier byvoegen, dat uit dit *kreeft* als een *halskraag*, het Fransche *cravate* (nu *cravatte*) voor ons

II.

I

hals-

halsdas of *bef* is , door het Wendische *krawdát* , 't geen ook eenen kreeft (*cancer*) beteekent.

KREEK of KREKE , V. als præteritum van *kraken* , dat is , *breken*. § 36. *Kreek* is even als *broke* (nu *broek*) van *breken*. Eigenlijk beteekent het een en ander den *kil* van den plasch. 't Fransch heeft er *creche* van gemaakt , oudtijds *krêke* uitgesproken ; dat nu *kreb* beteekent.

KREEKEL , nu gewoonlijk *krekkel* geschreven , schoon het van zijn geluid 't geen men *krieken* heet , dus genoemd is , en daarvan ook *kriek* of *kriekjen* , en in 't Fransch *criquet* , en in het Latijn *cicada* , 't geen met *k* uitgesproken werd. M. door de vorming. § 28. Van 't *krieken* , zijn geluid. 't Heet in het Engelsch *cricket* , en by ons ook van ouds *kriekjen*.

KREET , M. van 't oude *kreeten* (nu *krijten*) , als wortel. § 28. V. als præteritum van *krijten*. § 36. Vergelijk § 103.

KREION , zie *kraion* of *craion*.

KREITS , V. in zich-zelfen naar den aart der Hollandfche taal , § 73 : maar ons Hollandsch zegt eigenlijk , *krijt* ; en *kreits* is uit het Hoogduitsch overgenomen , met zijn geslacht , dat zich in die taal zeer veel naar de menigte van slotkonzonanten richt. Het M. is dus te verdedigen met § 100. Kwelijk is dit woord somtijds verward met *krets* of *krits* , als hoogte of top , *fastigium*.

KRENG , V. doch in het Gebruik veelal O. oudtijds *croenge* , van 't Franfche *charogne*. Italiaansch *carogna*. § 100.

KRENT , of KRENTE (bezie) , door valsche toonzetting verbasterd uit *korente* van *koren* , *korrel*. V. door den uitgang. Men zie de Aanmerking achter mijn *Muis-* en *Kikyorschkrijg*. — Zoo ook voor *keutel* , doch in nog een anderen zin was het altijd O. als wordende er dan *gat* onder verstaan. § 57.

KREP (anders ook wel KRIP) , 't Franfche *crêpe*. O. als stof.

stof. § 48. Het is van het Latijnsche *crispus*, kroes, dat is saamgekrompen, gekruld of verward; bestaande de eigenschap dezes weeffels in de omkronkelingen van de draaden der sbering of ketting, gelijk het genoemd wordt.

KRES of KERS, een moeskruid. V. als plant. § 57. Zie *kroos*. De samenhang van dit woord met het Lat. *crispus* loopt in het oog.

KRETS, zie *krits*.

KRETSE, kaarde. V. als dit. En zoo ook als 't voor *kratse* genomen wordt. § 73.

KREUK, M. als wortel van *kreuken* of *kroken*. § 28; doch V. als vroeger adjectivum, waarvan dit verbum gemaakt is, van het thema *kro*, waarvan ook *krol* of *krul*, enz. § 33. — De Roman van Limborg heeft het woord M. in den zin van *krul hairs*.

Het soude mi alle miin leuen scaden (d. i. spijten, grieven),
Gave ic y een haer wt minen croke.

KREUKEL, M. § 28.

KREVEL, M. als wortel van *krevelen*, 't zelfde als *kravelen*. § 28.

KREWEL en KRIEWEL van *krewelen* of *kriewelen*, 't zelfde woord, M. § 28.

KRIB, M. als wortel van *kribben*, moeilijkheden in den weg leggen. § 28. V. als *kribbe*, 't zelfde woord met *krebbe*, het zij in de beteekenis van *grebbe*, waarmee het één is, het zij als *bak*. — Als *dam* is het mannelijk, om dat er dit onder verstaan wordt, zijnde het volkomen woord als dan *kribdam* of *krebdam*, § 57, van waar het overdrachtig voor hindernis genomen wordt, en het werkwoord *kribben* maakt. Zie *kreb*.

KRIEK voor foort van *kars* (*merise* in 't Fransch), V. als dit, het geen er onder verstaan wordt. § 57. — Voor *kreekel*, als dit, M. als wortelsylbe van *krieken*. § 28.

KRIEKEN, O. als zijnde een infinitivus. § 43. *Krieken*

is *gloeien*, rood worden. Het woord is *ge-roo-igen* van *ge-roo*, waarvan ook *kroot* kooft, maar de *oo* als 't oude *eo* uitgesproken, gelijk in meer woorden. Uit welke uitspraak ook *gliezen* en *glimmen*, *licht* (lumen) van *lo*, en zoo ook 't Engelsch *to believe*, ons *gelooven* is, en dus honderd woorden meer. Dus is een *rietpeer*, een roode peer, en behoorde geschreven te worden met *d. Riedpeer*. Men zei oudtijds ook de *grieking van den dag*.

KRIEL, M. als wortel van *krielen*, omranden. Als eigenlijk *keerel* zijnde van 't verbum *keeren*, stuiten of bepalen. § 28. Of liever als *ge-rielen*, gelijk oudtijds geschreven werd, gelijk thands ook *grillen* voor *ge-rillen*, en vele andere meer.

KRIEL voor KRIEUWEL. Zie *krul*.

KRIEUWEL. M. § 28. Doch zie *krewel* en *krul*.

KRIJG, M. § 28. als wortel van *krijgen*, dat is, *aangrijpen*. Of wel in 'den zin van *krijen*, in 't Fransch *crier*, schreeuwen, waarin het by de Ouden ook, en wellicht oorspronkelijk, gebruikt werd, en als zoodanig dan ook V. als zijnde *krij-ig* of *krij-ing*, van *krij*. § 33.

KRIJT, voor delfstofte, O. § 48. 't Zij om dat men er meê *krijt*, d. i. schraapt, 't zij van het Latijnsche *creta* dus genoemd.

KRIJT voor omperking, als *gekrijt* zijnde. In dezen zin zei men oudtijds ook *inkrijt* voor de ingewanden der borst. O. § 51. Men zei ook 's *warelds krijt* voor het wareldronk, 's *warelds omtrek*. By Hinlopen op Huydecopers Proeve X, 470, kan men de erger dan beeftelijke dommigheden van Le Long en Alkemade omtrent dit woord opgeteekend vinden. Vergelijk *kreits*. — Het woord is van gelijke afleiding met *kring*. De oorsprong des woords en zijn ware beteekenis is uitgedrukt in den Walewein. Deze keerde naar een verflagene te rug, dien hy beloofd had ter aarde te bestellen. Naby en in het gezicht van het lijk gekomen,

So

So beetti, eñ bant sijn peert
 An sine schacht, eñ nam sijn zwaert,
 Eñ BECRIJTTER hem mede in tsant,
 Dat hem negheen Gods viant
 Ne mochte ghenaken omme te deerne
 No weder in spele no in scerne.

KRIJT wordt in 't byzonder voor strijperk gebruikt, en de wijze van toerichting daarvan wordt naauwkeurig in den zelfden ouden Roman van Walewein uitgedrukt. Aldus:

Den camp buten ander heiden
 Ghinc men dus dapperlike ghereiden,
 Eñ staken in die aerde staen;
 Men deder corden omme gaen
 Datter niemen in soude comen
 Dan die den camp hadde ghenomen.
 Alst al ghereet was eñ ghedaen,
 Doe sprac hem aen die coninc zaen:
 Here riddere, alst iou dinket tijt,
 So vaert ende beit uwes ghesellen int CRIJT.
 Ic wane wel, hi sal varinc comen.
 Mettien heefti sijn ors ghenomen,
 Eñ quam met ouermoedicheden
 Binnen in gont crijt ghereden.

De *gheselle* is hier de tegenkampioen. Dat *varinc* spoedig is, zal (vertrouw ik,) ieder Lezer verstaan. — Dat men oudtijds ook *de krijte* gezegd hebbe, lost § 67 genoegzaam op.

KRIM (De). V. als in 't Fransch *la Crimée*. § 100. De naam is in 't Oosten *قريم*, en mogelijk verwant met het Arab. *قراير* (*kirar*), vaste woonplaats, in tegenstelling aan de zwervende Tartaren; of veellicht waarschijnlijker nog, van *قرايرين* (*kerin*), famenhoudende, vast, verbonden, naamlijk met het Turksche Rijk waar 't naby ligt, en in betrekking meê staat.

KRING, als eigenlijk *keeriag*, en dus *rondte*, V. § 34.

Als wortel van *kringen*, dat is, *ge-ringen*, M. § 28.

KRINKEL, als verbale van *kringen*, en als wortel van *krinkelen*, M. § 28.

KRIOEL, wortel van 't werkwoord *krioclen* en dus M. § 28. Dit *krioclen* een verbastering van *kriëlen* of *kriewelen*, ook *krielen* gezegd, dat eigenlijk *ge-riën* is en verwant *rillen*. Zie *ril*, en *rimpel*.

KRIP of KREP, in 't Fransch *crêpe*, O. als *stof*. § 48. Van *crispus*, of van *crispare* (*kroezen*) 't geen ook het Hollandsch *krispen* is, en het Fransche *crêper*, sints lang als een pruikenmakers en hairkappers kunstwoord in gebruik.

KRISTAL, O. voor de *stof*, uit het Latijn; doch M. als er *steen* onder verstaan wordt, even als met *diamant*, *robyn*, enz. Ook M. wanneer het als wortelsylbe van *kristallen*, dat is, *kristal schieten* (*cristallizeeren*) gebruikt wordt. § 48, 57.

KRISTALLIJN, O. als *stof*, en altijd substantivum by ons, en *stof* beteekenende, schoon in 't Latijn adjectief. Waarom men er *kristallijnen* als adjectief van maakt, even als *kristallen* van *kristal*. § 48.

KRITS, top, spits, als by Vondel, in *Lucifer*:

In zijnen vollen krits omhoog ten toon gezeten.

Doch het woord is noodwendig V. en 't gebruik daarvan in het M. is Hoog- en geen Nederduitsch. Men vergelijkte Kiliaan op het woord. — Het kon wel verwant met het Latijnsche *crista* (kam) zijn. Zie *kers*.

Veellicht is *kristal* (Gr. *κρύσταλλος*) dat eigenlijk *ijs* is, van *kristelen*, uit dit *krist* of *krits*, als naald- of spits-schieten, waarin toch het kristallizeeren of bevrozen bestaat. *Kritselen* is ook prikkelen, en zeker verwant met *krijt*. Zie *krijt*.

KRITS of KRIS (Maleitsch woord), in 't Oostindiaansche, *ponjaart*, V. § 57.

KRITS,

KRITS, beter *kreits*. Zie *kreits*.

KROCHT (hol, diepte, en dus ook kelder), V. præteritum van *kro-en*, kruien en kruipen. § 39, 96. 't Latijn heeft *crypta*, Gr. *κρύπτη*, zichtbaar een zelfde woord met het onze.

KROEG, V. § 33. in zijn oorsprong *kruik*, en het zelfde woord daarmee, in 't Hoogduitsch *krug*, en van daar overgegaan tot de *drinkhuizen*, waar een kruik plach uit te hangen. — Het woord is oorspronkelijk adjectief, en beteekent in de eerste beteekenis het handvatfel van de *kan* (oudtijds ook *kruk*, het geen tevens *steel* en alle *dwarshout* is), verwant met het oude *ragen*, uitsteken, en *gerogen* of *ge-rugen*, aanvatten, aanroeren, waarvan *raken*, *rocken*, enz. en het beteekent de *kan* door er dit woord-zelf onder te verstaan, even als *flap*; het een, naamlijk, is *oor-* of *steelkan* (cantharus), het ander *dek-selkan*. — Zie ook *hans*.

KROES, het zelfde woord met *croeg* of *kruik*, door het Fransche *cruche*, dat men *kruke* uitprak toen *ch*, *k* gold als in 't Italiaansch. Het Rusfisch (meen ik) zegt ook *kroeschka* (крѣшкѣ) voor *kan* of *kruik*. Het Grieksch had ook, als een watervat, *κρωσός*. Dit woord is buiten alle bedenking V. Echter gebruikt men 't ook M. om dat men er *beker* onder verstaat. § 57, § 33. — Zie echter *kroos*.

KROKODIL, M. van 't Latijnsche *crocodilus*. § 100.

KROL, zie *krul*.

KROL als verkorting van *makrol*, scheldwoord aan vrouwen gegeven, welk *makrol* uit het Fransche *maquerelle* verbasterd is, en voor makelares in verboden minnenhandel gebruikt wordt: en wellicht is dit Fransche woord uit ons *makelaar*. V. § 28.

KROMTE, V. § 33, 95. Van *krom*, met *kring*, *krul*, *krinkel* en *kronkel*, enz. van *keeren*. Zie *kring*.

KRONIJK, V. het Latijnsche *chronica*, *historia* daaronder verstaan. § 57 en 100. Men zei voorheen ook *kronykel* (in 't Fransch *chronicle*) van het verkleinend Latijnsche *chronicula*.

KRONKEL, als wortel van *kronkelen*, M. Gemaakt van het präteritum van *krinken*, dat *ik kronk* in imperfecto heeft. § 28.

KROOK, zie *kreuk*.

KROON, V. als 't Latijnsche *corona*, en ons *kruin*, schoon dit laatste thands de beteekenis van *top* heeft aangenomen. § 99, 100. — Oudtijds zei men ook 't *kroontjen van 't oog* voor de *iris*; en de *kroon van een hartebeest* voor de hoornen.

KROOS (eendgroen), V. of O. als eigenlijk adjectivum, het zelfde met *kroes* of *kroesch*, en verwant met *grauw*, en 't Grieksche *γρᾶυς*, *schuim*, en *oud wijf*. — *Kroos* en *kroes* draagt de merken, van het zelfde woord te zijn. En zoo is *kroes*, in den zin van *beker* (gelijk men 't gewoon is te nemen), niet het zelfde met *cruche* of *kruik*, dan voor zoo veel oudtijds de *kruiken* bekers of de bekers, waar men uit dronk, de *kruiken-zelve* waren, waarmee 't bier uit de open vaten of tonnen gefchept werd. Zie Saxo Grammaticus van den Noordschen Koning, die op een gastmaal dus by het scheppen, in 't biervat verdronk. — *Kroes* is eigenlijk een byvoeglijk woord *kroesch*, en beteekent *schuimend*; en van de schuimbobbels is ook de benaming van *kroesch hair*, dat is, *bobbelend hair*, als ware 't in bobbels opschuimende, ontleend. *Het kroos* beteekent dus *floatschuim*, en de beker wordt, als *schuimer*, een *kroesbeker* genoemd, waarvan men het eigenlijke en zelfstandige woord *beker* onderdrukt, gelijk dit in duizend woorden plaats heeft. (Zie onze *Korte schets*.) Zoo is *bekrozen* voor *dronken*, dat is *beschuimd*; en even zoo is een *kroeze* of *kroeskop* een hoofd dat licht *opbruischt*.

Het

Het Thema is *groën*, opwellen, waarvan ook *groeien*, gelijk *welig* (dat is, *tierig*, welgroeïend) van *wellen* is. — Dat echter *kruik* verwantschap met *kroes* of *kroos* heeft, toonen de *kruikbladen*, die de groote *kroosbladen* zijn. Ook het woord *kres* of *kers* behoort hiertoe. Van dit *kroos* of *kroes* is ook 't werkwoord *bekruizen*, waarvan men *bekroosd*, en *bekrozen* zegt voor bemorst, en *kroes hair* voor dicht en als met vlokken in één krullend.

KROOS voor een foort van pruim. V. als *pruim*, § 57. Doch het woord is eigenlijk *kruispruim*, en dus genoemd van het kruisen van verschillende foorten door inenting op elkander.

KROOST. Naar § 77 en volgende, moet het naar 't uiterlijk aanschijn V. zijn, en is van *gro-en*, in 't Engelsch *to grow*, by ons thands *groeien*: doch de Vlaamsche vermenging van V. en O. mag het geslacht veranderd hebben. Echter het mag wel eigenlijk *ge-roëst* zijn, dat is, *opgerezen*, *opgekomen* (geslacht); en dus als een participium præteritum van *ro-en* zijn aangemerkt. Hoe het zij, wy gebruiken het niet meer, dan als collectivum, en dus is het O. § 49. — De beteekenis van gelaat of karakterzweem, door Huydecoper opgeteekend, *Proeve I*; 316, is bloot overdrachtig, op *geslacht* of geslachtstrek toegepast. Dus ook by Cats, uit Catullus *Epithalamium*:

— *dat een aardig kint*

Sijn Vader even soo geleck,

Dat yemant die het maer bekeek,

Terfont aen 't Kroos en wesen sagh

Wie dat de Vader wesen magh.

Hooft misbruikt het woord geweldig en zelfs onverstaanbaar, in de plaats door Lelyveld bygebracht. Echter steunt die plaats op het wezendlijk gebruik van dien tijd. Zoo noemt Sam. van Hoogstraten in zijn Schilderkunst

de Physiognomica *kroostkunde*. Men merke hier de verwarring op tusfchen *kroos* en *kroost*. Zie ook *flag*.

KROOT (wortel), als 't Italiaanfche *carota*, en 't Hoogduitfche *karote*, V. — Zie Aanteekening *cccc*. Voor zangspeeltuig (*crota*,) is 't verouderd.

KROOTS of KROOTSE ('t Fransche *crose*), voor een Bifchopsftaf. V. § 100. Zie *krots*.

KROP, als oorfpronklijk adjectivum. Zoo voor *bolronctie* (als by ons in de teelgroente, en in Duitschland voor luchtig gerezen gebak, *krab*), als voor de *krop* der vogelen, en by overdracht de *keel* of *ingang* der maag (*stomachus*). § 33. Doch als wortel van *kroppen*, waarvan wy *verkroppen* en *opkroppen* gebruiken, M. § 28. — Ons *krop in den zak* daartegen, is het meel dat als het laafte van eenig maalfel in den mond van den zak kooft, en O. als *meel*. § 57. Voor een halve eeuw nam men 't woord voor den hals of het bovenfte van de borst, en onze Grootmoeders droegen *kroplappen*. Ook zei men *het kropbeen* voor den Adamsappel of cartilago thyroïdea. In het Deensch komt *krop* met ons *balg* overeen.

KROS of KROTS, Geestelijke ftaf, 't Fransche *crose*, V. Oudtijds by ons *kromftaf*. § 100. Dit *kros*, of *crose*, waarvan *croche* (haak) en voorts *accrocher*, (aanhaken, aanhechten,) is eigenlijk 't zelfde woord met *croix* (kruis), gelijk ook de oude Geestelijke ftaven oorfpronklijk een kruis droegen, eer, ten blijk van onderhoorigheid aan den Pausfelijken zetel, de gebogen of *kromftaf* (als 't genoemd werd) plaats greep.

KROT, als Hollandsch woord, een verfchillende uitspraak van *grut*. — Doch uit het Fransch overgenomen, als 't *crôte* of *crotte* (dat thands *slijk*, *modder* beteekent), is het alles wat morfig en slijkerig is, en zoo, inzonderheid eene gemeene vuile *hut*. 't Fransche woord-zelf is oorfpronklijk van 't Italiaanfche *crosta*, ons *korst*, en eigenlijk

lijk *omkorfing* van *flik*. O. § 100. Zie voorts *grut* en *grutte*.

KROT voor flechte woning, eigenlijk 't Lat. *cratis*, is een teenen hut, en in 't gebruik, O. als contractie uit *geroedet*, van *roede* voor teen. § 42, 53.

KROTE, vedel, V. — Ook als *padde*. Zie van dit woord de Aanteek. op mijn *Muis- en Kikyorschrijg*, en voeg er by, dat de Franschen hiervan oudtijds hun *rote* hadden, voor *vedel*, anders *vielle* by hen. Of liever, dat de *rote* by hen een byzonder foort onder die velerlei foorten was, als de eigenlijke *vielle*, de *gigue* (onze *geige*), de *violon*, enz. Veelal echter vindt men de *rote* by de harp genoemd, b. v.

Ou a la harpe ou a la rote;

Of by de *saltere* ('t *psalterion*), dat ook een byzondere foort van harp was: als

Et el faltere et en la rote.

Zie Le Grand Fabl. I Deel, bl. 106, 304 en ook 56. — Bonifacius, Bischof van Mentz, zegt uitdrukkelijk: *Citharizare in cithara, quam nos appellamus rotam*, by den zelfden Le Grand bl. 57. De Engelschen zeiden *crowd* of *crowth*, en fommigen hunner Schrijveren maken onderscheid tuschen *crowd* als *a species of violin*, en *rote* als *a sort of guitar*. Te onregt, wat den naam betreft: het eene woord is ons Nederduitsche, het andere 't Fransche. Ook by Vinc. Fortunatus lezen wy 't als een Britsch fnarentuig:

Romanus lyrà, plaudit tibi Barbarus harpà,

Græcus Achilliaca, CROTTA Britanna canit.

Die van Wallis noemen 't *crwth* of *grwth*, en den speler daarop *crythor*, in 't Engelsch, *crowder*. De Ieren zeggen *cruit*, een verschillende uitspraak van 't Wallische, en noemen de harp *clarfèch*. — De *Achilliaca* is zekerlijk de eigenlijke *testudo*, of bespannen schildpadfchelp, *χέλυς*

der

der Ouden. De Duitfchers zeiden ook *rote*. Aartig is 't geen men in den Tristan vindt van iemand die zich ten spot had gesteld door van een tweegevecht, dat hy eerst vorderde, af te staan :

Der arme Truhfæze was

Ir gige unde ir rote ;

Si triben in mit spote

Umbe und umbe als einen bal. vf. 11364 en volgg.

Hy was hun speeltuig. Zie ook den zelfden Tristan vf. 13123, en den Lohengrin, ft. 458.

KRUID, O. § 41. Het woord is *ge-ro-ed*, dat is, *ge-groeid*. Van *ro-en*, voortfpruiten. Het fijne onderscheid in onze taal tusschen *plant* en *kruid* verdiende wel opgemerkt te worden. In 't meervoud plach men *kruideren* te zeggen, om verschillende foorten uit te drukken.

KRUIDERIJ in alle beteekenissen V. § 69.

KRUIK, 't zelfde woord als *kroeg*; eigenlijk *kruk*, in den zin van handvatfel. Het is *krukkan*. Zie *kroeg* en *kan*.

KRUIM, als *gruma* in 't Latijn, of als eigenlijk *gru-ing*, verwant met *gruis*. V. § 100 en 85. Het slaat eigenlijk op het grove (kwalijk gemalen) roggen- of gemengd brood by onze Voorvaders, dat, niet wel samenhangende, licht kruimelde, terwijl de korst hard was en aan één hield. Zie *gruis* en *grut*.

KRUIMEL, schoon als adjectief, of als 't Latijnsche *grumula*, in het V. gebruikt, echter inderdaad als Hollandsch substantief M. § 100 en 28.

KRUIN, V. § 99. 't Is *keering*, draaiing, van 't hoofd-hair, als het Latijnsche *vertex* van *vertere*.

KRUIS, schoon met het Latijnsche *crux* overeenkomende, volftrekt O. 't zij dat men er *teeken*, 't zij *hout* onder verftaat. § 57.

KRUIS (voor *kroos*), zie *kroos*.

KRUISBEZIE, elders *kroesbezie* en *kresfelbezie*. V. als *bezie*.

zie. § 39. Het woord is *kretsbezie*; *krets* is een kaarde, en de struiken dezer plant werden tot het kaarden of kretsen der wol gebruikt, waarvan de benaming is.

KRUIS EN MUNT (plantnaam), verbastering van *kruize* (of *kroeze*) *munte* of *mente* (*menthe crispata*, *scause munte* by de Duitschers), ter onderscheiding van de andere soorten van *menthe*. V. als *plant*. § 57. Doch *kruis of munt* is een kinderspel, by de Romeinen *capita aut navia* genoemd. Zie Macrobius Saturn. I. c. 7.

KRUIT, voor *korrel* (als in *buskruit*), inderdaad het zelfde woord als *krot*, en *grut*. Zie *grut*. En dus ook voor *specery*: want *kruit* is eigenlijk de naam dien men den peper gaf, en die naderhand uitgebreid werd tot alle Indische specien. O. als zijnde *ge-rut*. § 51. Zie *grut*.

KRUK, V. als 't Latijnsche *crux*. Men houdt het verwant met het Deensche *krog* (*haak* en *hoek*), en het Fransche *croc*; doch te onrecht zou men het zoo verr' van huis willen zoeken. 't Is een adjectivum, *kro-ig*. Zie *kromte*. Ook in het Turksch heet een *kruis* کرواج (*haak*).

KRUL, of **KROL**, zoo men plach te zeggen, V. van *colla*, § 100, of wel, van *ge-rollen*. Maar het echt Hollandsche *krul* is *kriewel*, en daaruit saamgetrokken, en dus M. als dit, § 28. Vergelijk *kriel*. — *Kriewen*, waarvan *kriewelen*, (anders *kreyen* en *krevelen*, nog over in *krevelkruid*), is het zelfde met *krauwen* en *klawwen*. Zie Aanteek. *eeee*.

KUB of **KUBBE**, klein fuikjen, met *kuf* en *kuip* verwant. V. Vergelijk *kof*, en *ebbe*.

KUCH, M. als wortel van *kuchen*. § 28. — Een ander woord is *kich* en beteekent *kort-ademigheid* (asthma), waarvan ons *kikhalzen*, dat is van verlangen naar iets hijgen, ontleend is.

KUDDE, V. als zijnde *kudding*, dat is, eigenlijk *fokkery*. § 67. Of wel, als *kode*, dat is, *staf*, even gelijk een

rot

rot krijgeren, een *roede* (een *staf*) is. — Het kon echter het zelfde woord met *kooi* zijn. Zoo lezen wy in oude HSS, een *coye en een herde*. Van 't oude *kudde* voor *varken*, zie op *bigge*.

KUF, hol, slechte hut, verwant met het oud Fransche *gouffe*. V. § 100. Veellicht is *koffchip* daarvan. Vergelijk *kof*.

KUIER, M. als wortel van *kuieren*. § 28. 't Werkwoord beteekent in zijn oorspronk *veedrijven* met de *kui*, of *kodde*, welk *kui*, of *keu* 't Fransche *queue* maakt, en het daarvan gevormde *quenouille*. Zie ook *kuize*. Het is in beteekenis eigenlijk heen en weër gaan (zoo als *wandelen* ook), van het derivatief werkwoord *kuien*, welks frequentivum het is.

KUIF, V. als *kuiye* voor *kuiving*. § 67, dat is, *bedekking*. Als wortel van *kuiven* zou het M. zijn. § 28. Men plach ook *kuifel* te zeggen voor dit *kuif*. *Kuiven* of *koyen* ('t Fransche *couver*,) is *bedekken*, en maakt dus ook *kover* ('t zelfde als *koffer*, doch M.); zoo als ook 't Engelsche *to cover*, waarvan *covre-chef* (nu *kerchief*, in *handkerchief*), 't Fransch *couyrir*, enz. 't Oude *gover*, voor *kap*, is eene verbastering van dit zelfde *kover* (*to cover*). Het Engelsche *covrechief* vindt men ook in de Trojaansche Oorlog die men gelooven mag van Maerlant te zijn, waar *wimpel* en *coverkief* samen gevoegd wordt.

Die ioncf'n als hē haer hoet

Of haer mantel niet wale stoct,

Of wimpel of coverkief, —

Die spieghel dedet hem te verstante.

vf. 614 van het Fragment.

KUIKEN, 't zelfde met *kieken*, O. even als *kind* en met dit van éenen oorsprong. Van het Thema *ku*, als *telen* of *broeien*. [Let wel: In de Verhandeling staat blad 7. 247 een belachelijke drukfeil ten aanzien van dit woord en het

Deen-

Deenfche KYLLING; naamlijk, *koekjen*, voor *kuiken*, 't geen reeds in den eerften Druk plaats had, en onopgemerkt gebleven was.] Hiervan 't oud Duitsche, Keltifche, en nu Jutfche en Fransche *kok*, *coq*; of is dit veel-
eer als foortnaam van 't *gekakel* der hoenderen?

KUIL, M. als *ko-el*, van *ko*, holte. § 28. De verwantfchap met het Gr. *κόλος*, hol, loopt in 't oog.

KUINDERT, M. door den uitgang. § 28. 't Woord is faamgetrokken uit *kociendrecht*, en heeft dus niets gemeen met het adj. *kuin*, voor *feil* gebruikt, dat eigenlijk een bloot dialekt verfchil is van *koen*, ftout, en by Vondel veel voorkomt als in den Noach: *Kuin in top gefteigerd*. Men merke op, dat onze boerenmeiden de *koe* in haar wanspraak *kui* noemen, en ze met dit woord van *kui-kui* by een roepen om ze te melken. En dat ons woord *kuieren* (voor wandelen) eigenlijk dit nalooopen der koeien uitdrukt.

KUIP, V. van ouds, als oorfpronklijk adjectief van 't zelfde thema, en inderdaad 't zelfde woord als *kop*. § 33. Beide ook præterita van *ik kaap*, *ik koop*, als *ik draag*, *ik droeg*, *ik laad*, *ik loed*, *ik vraag*, *ik vroeg*, enz. en met het Latijnsche *cappio* verwant, van het thema *co*, holte. In 't Latijn *cuppa*. Het Turksch zegt *قاب* (*kab*), voor een *vat*, *kuip*, enz.

KUIS, jonge *koe*, V. en ook gebruikt voor 't voorhoofd der rundbeeften. 't Eerfte is een vervrouwelijking van *kui* (dat is, *koe*), als foortnaam aangemerkt van beide geflachten. Gelijk ook *gaw* of *kaw* in het Perzifch, 't geen het zelfde woord is, (*گاو*), den *os* of *fier* beteekent. Het laafte, van 't overoude *kuizen*, doodflaan, dollen, waarnaar dat voorhoofd ook wel de *dol* genoemd is. Maar in deze beteekenis behoorde het M. gebruikt te worden. § 55, 28.

KUIS of KUIZE, oudtijds *knots*, waarvan ook *kuizen*, dol-

dollen; ook *kuile* (Hoogduitsch *keule*). Van *kui* of *keu*. Zie *keu*, *kol*, en *kolf*. Waarschijnlijk ook verwant met het Perzisch *کشتان* (*kushtan*), doodslaan, slachten. V. § 79.

KUIT, V. De eerste beteekenis is die van *vischgrom*, schijnbaar van het thema *ku*, telen. Doch men zei oudtijds *kiete* en *kijte*, en men kon het dus ook tot *kote*, als uitwerpfel, t'huis brengen. De tweede is *heup en dij*, en voorts het dik beneden de knieholte als thands. — In de laatste beteekenis (hoezeer men by een Volksvooroordeel een zware kuit als een teeken van mannen vruchtbaarheid plach aan te merken,) kon het echter een zeer onderscheiden oorsprong hebben, doch vergelijk *verzen*. § 79.

KUITE, oude naam van het *Bier*, V. als adjectief. 't Is 't Latijnsche *cocta* en Fransche *cuite*. (*La cuite* zeiden zy.) § 100, 33. Men zei ook wel by verbastering, *keite*, onder welken naam de Goudsche Keite buiten 's lands zeer beroemd plach te zijn.

KUNDE, V. Van 't oude adjectief *kun*, oudtijds *listig*, *sluw* beteekenende. (§ 33, 95.)

KUNDSCHAP, V. § 72.

KUNNE, V. Oorspronkelijk adjectief, of participium *kuning*, of wellicht *ku-en*. Van het Thema *ku*, telen. § 33, 36. Het beteekent dus niets anders dan *Geflacht*, en zoo van ouds ook *afkomst*. Dus Melis Stoke, II B. vf. 77:
Des Hertogen Diederix dochter van Zassen;
Van edelen conne wt gewassen.

En in den Rom. van Limborch, fol. 38:
Ik woudse ware van soe hoghen conne
Datmen uwes hare gherne onne;
Want, opdat si edel ware,
En wetic niemen die ic vor hare
Woude dat ghi ghetrouw hadde.

Opdat is indien, of mits. Onnen, vergunnen.

En

En even zoo in het Hoogduitsch, als b. v. in *Kon. Ro-ther*, vf. 4349:

*Der liz ouch sine kunne
Daz to jmer Vorsten name hat,
Die wile das dise werelt stat.*

Waar *die wile* is, zoo lang als —.

De verwantschap met het Perz. *kun* (خون), als *bloed*, loopt in 't oog. Het Deensch zegt *kiön* voor *geslacht*.

KUNST of KONST, V. van *kunnen* of *konnen*. § 75 en Aanteek. *ww*.

KURAS, 't Italiaansche *corazza*, in 't Fransch *cuirasse*, en als dit V. of (hoewel minder goed) O. § 100. Van 't Fransche *cuir*, 't Italiaansche *corio*, leder. Oudtijds zei men ook *curie* voor 't *curas*.

KURBIS, als *vrucht*, dat er onder verstaan wordt. V. § 57. Doch het woord is uit het Hoogduitsch, en verbasterd van *corbis*, korf. Het Hollandsche woord is *kawoerde*.

KURK, zie *kork*.

KURKEMA, een geelmakende wortel, en als zoodanig, M. § 57.

KUS, M. als wortel van *kusfen*, eigenlijk *kisfen*, (waarvan *a kifs* in het Engelsch,) dat is, 't *zuizend klappen* der lippen. § 28. V. als *kuse*, van het Thema *ku*. § 73, 107. In welk laatste geval het de mannelijke omhelzing in vollen zin is. Vergelijk Aanteek. *rrr**. Het Perzisch zegt بوس (*bus*), het geen met het Fransche *bouche* verwant is.

KUSSEN, by onze Ouden *kusfijn*, gelijk nog in het Fransch *cousfin*. 't Is dus als een verkleinend woord van *koets*, enz. Waarvan de orde van afftammung elders! De overeenstemming met het Hebreeuwische כסף (*kisfe*), dat is *zetel*, toont zich-zelf. Het is derhalve O. § 45. Men zegt echter in sommige oorden *de kusfen* in 't Vr. Dan is 't woord eigenlijk *kusfing*, en dit wellicht is van *gus* (*goes*

II.

K

of

of gans) om dat men 't met ganzenveeren vulde, die men eersttijds even zoo ter ligging op de rustbank spreidde, als de losse biezen op den vloer. Zie mijne *Muizen- en Vorscheustrijd* (Aant. bl. 44).

KUST, V. 't Is het Fransch *côte*, in 't Italiaansch *costa*, en beteekent *rand*. § 100, 75.

KUT, gemeen onbeschaafd woord uit het Engelsch genomen, gelijk men, uit schaamte, dergelijke deelen in een vreemde taal noemde. Men nam er het Vr. Lidwoord *de* voor aan, als beandwoordende aan het Engelsche *the*.

KUUR, V. als 't Latijnsche *cura*, wanneer men 't als Medicijnsch kunstwoord gebruikt. § 100. En even zoo gebruikten onze Ouden 't voor *kunstenary*. — M. als *gril*, en van 't Thema *ko*, eigenlijk *drift*, als *gloed*, *hitte*. § 28. Zie Aanteek. *cccc*.

KWAAD, O. even als *goed*. § 41. 't Is van 't thema *kw*, en beteekent uit den aart, *afgewend*, *geschud* of *geschokt*, *beschadigd*, *afgekeurd*.

KWAAK (beter *kwak*), 't zelfde als *kwakkel* voor *brug*, en door dezelfde toepassing, V. § 57.

KWAAL, V. als zijnde 't praeteritum van *ik kwel*, *ik kwal*; ook *kwol*. § 36. Even als *halp* en *holp* van *helpen*; en *wan* en *won* van *winnen*.

KWAAT (*quaet*), anders *kaat*, werd oudtijds voor *drek* (*merda*) genomen, en is zekerlijk 't zelfde woord met *koot* waarvan *keutel*. V. Zie *koot*.

KWAB of KWABBE, als *kwabbing*, V. § 67. Of als adjectief van *kwa*. § 33. *Kwa-en* is *schudden*, verwant met het Latijnsche *quater* en *quasare*. *Kwab* werd soms by de Ouden met *kwal* verward. Onze Grootvaders noemden daarvan de kikvorsch *kwab*, (zie *kwal* en *kwalster*.) en van daar de naam *kwab-aal*, 't zelfde als *puut-aal*, om dat men meende dat deze soort van *aal* met de *vorsch* paarde. — Zie Kiliaan. — Echter is *kwabbe* ook de be-

na-

- naming van een anderen visch dien men ook *goveke* plach te noemen. Vergelijk voorts *kwast*.
- KWADRANT**, 't Fransche *quadrant*, Lat. *quadrans*, vierde van een cirkelrond. O. zoo wel als *vierdedeel*, als als *instrument* der *sterre- of wiskunst*.
- KWAK**, V. voor *grap*, *klucht*, als eigenlijk adjectief. § 33. Van *kwa-en*, schudden, en als zoodanig voor *geweldig lachen* gebruikt. — Voor *neersmijting*, als wortel van *kwakken*, dat is, *werpen*, M. § 28. *Kwak* was oudtijds ook *tuber*, en inzonderheid een *knol*, waarvan *knollen verkoopen* voor *kwakjens* uitventen.
- KWAKKEL**, M. als *vogel*, en door de vorm. § 57 en 28, schoon 't Italiaansche *quaglia* zijnde. 't Is eigenlijk een verscheidenheid van *wachtel*. Zie dit woord. Het Fransche *caille* en Engelsche *quail* zijn verbasteringen van 't Italiaansche.
- KWAKKEL**, eigenlijk *kwak-*, dat is, *werpbrug*, M. door de vorming, doch ook V. § 28. als *brug*, 't geen er onder verstaan wordt. § 57. Het waren voorheen losse bruggen, die men na 't overgaan van het water wegtrok, omdraaide, of ophaalde, en die naam is gebleven.
- KWAKZALVER**, eigenlijk *kwabzalver*, die *kwabben*, gezwollen, smeert; *iatrolipta*. Uit bespottling schijnt men daar *kwakzalver* van gemaakt te hebben, 't geen (als veelal plaats had) het echte allengs verdrong. § 28, 55.
- KWALM**, dat is, *gewalm* van *gewalmen*, M. als 't eenvoudige *walm*, om dat men *kwalmen* voor *walmen* zei. — Ook voor *modder*. § 28.
- KWALSTER**, M. en V. van *kwal*, 't zelfde als *kwijl*. § 28. V. naamlijk, als van *kwallen*, door den uitgang § 73; en M. als wortelfylbe van *kwalsteren*, § 28.
- KWANT**, M. Voor *man*, door toepassing. § 55. Het woord zou *gevent*, dat is, *geviend*, kunnen zijn, van *ven*, vriend, nog in 't Deensch gebruikelijk, en by ons in *vennoot* overig. Maar in 't Spaansch vinden wy *quanta*

(dat is, ons *want*, *handschoe*) voor een flecht vrouw-mensch gebruikt, en veellicht is het van hun overgenomen, en algemeen toegepast, doch altijd met verachting. Zoo het echter 't oud Engelsch *quaint* of *coint* niet is, dat is, *vreemde*, *zonderlinge*, ook in 't Fransch bekend; of wel, gelijk Kiliaan aan de hand geeft, met *kwanselen* in verband staat, het geen hy niet gants onaannemelijk voor *kanselen* (d. i. kans spelen, en 't oude *tuischen*, Hoogd. *tauschen*) gehouden wil hebben, waar naar *kwant* in 't Lat. *collusor* zou zijn. Hoe het zij, het woord was by ons nooit vereerend. Het Ital. *ganzo* en *ganza* schijnt het nog nader tot *kans* te brengen. — Met dat al, kon het wel van het oude Spaansche *quantia* zijn, dat is, kwaliteit, waardigheid, die ieder Spanjaart naar ingeboren trotsheid zich toefchreef, en waardoor men by ons onder *Filip den schoone* spottenderwijze een *quantia* begon te zeggen voor 'elken onbekende van die hooghartige Natie, die men zich toen onderworpen waande en verachtte; even gelijk de Franschen wel *une Altesse*, *une Excellence*, *une Eminence* zeggen om den geen die dien tijtel voert, te beteekenen. Welk laatste my hoogstwaarschijnlijk voorkomt.

KWAREEL, pijl met vierkante spits. M. als *pijl*. § 57.
't Is het Fransche *quarel*, van *quarré*.

KWARREL (met den accent op de eerste fylbe). Schijnbaar het zelfde woord als het *quarrel* of *quarle* der Engelschen, maar dat toch eigenlijk het Fransche *querelle*, van 't Lat. *querela* is. V. als dit, wanneer men 't als zoodanig gebruikt, § 100. Doch eigenlijk is het, als Duitsch, voor een samentrekking van *gewarrel* te houden, en dus met den accent op de *a* uit te spreken, en M. 28. Het beteekent ook van ouds niet zoo zeer eigenlijke twist of gekijf; als wel *gewar*, of (zoo als men 't ook uitdrukt,) *gemaal* of *gedraai* over iets. Zie *kwern*.

KWART.

KWART. Het Franfche *quart*. O. als eigenlijk adjectief, waaronder wy *deel* verftaan, even als by ons *vierde*. § 41.

KWARTTEL, als *vogel*, en door de vorming, M. § 57, 28.

KWARTIER (vierdedeel), O. als *deel*, 't geen er onder verftaan wordt. § 57.

KWARTIER voor *Soldatenverblijf*. Het is van 't Franfche *chartre* in den zin van *klooster*; want men lei ze gewonelyk daar: en hiervan is de naam der *Kartuizers*, *Chartreux* in het Fransch. — *Chartrer les gens* was, de Soldaten inkwartieren, als men thands fpreekt. De zelfde verwarring van *k* en *ch* heeft ook plaats in *kaart*, en *quaarte*, als men oudtijds voor *speelkaart* zei, en waarover ik Wagenaar en Van Hasfelt twisten laat. — Men zou echter dit *quartier* uit het Spaanfche *quadra* en *quarto* (vertrek) kunnen verklaren. O. als *verblijf*. § 57.

KWARTIER in *kwartier vragen* (altijd kwalijk verklaard), is *gevangenis* vragen, en dus, zich overgeven. 't Is 't Franfche *quartier*, dat bloote verbastering is van *chartre* (*claustrum*), dat tevens voor *klooster*, en alle andere opfluiting gold, en waarvan *chartier*, *cippier* is; zoo als ook 't Franfche *chartreux* (ons *kartuizers*) daarvan is. De Engelschen fpraken by hun oorlogen in Frankrijk, hun *quarter* (kwartier), en 't Franfche *chartre*, dat toen nog *kartre* was; eveneens uit, en verwarden die twee geheel onderscheiden woorden; en zoo zegt men nu nog *quartier* of *kwartier*, en meent te onrecht, dat dit het leven vragen of losgeld aanbieden is; waarvoor men dan ook de valsche oplossingen uitgedacht heeft, die bekend zijn.

KWAST, V. door den uitgang, het zij voor *vezelknoop* of *vezel spat* in het hout, het zij voor *bestrijk-* of *befprengtuig*. § 75, en volgg. Zie *kwispel*. — Het is van *kwa*, wortel van het werkwoord *kwa-en*, *schudden* of *spatten*; waarvan ook 't Lat. *quatere*, en *quasfare*. Maar

KWAST voor een *kwintig mensch*, M. door toepasfing.

§ 57. Men lette, dat dit *kwast* van *kwa-en* is, als ongezond of ziek zijn, waarvan *kwaal*. *Kwintig* is dus ook kwalijk in 't hoofd.

KWAST voor uitgerafeld *koordeind*, hoedanig men als sie-raadje heeft ingevoerd, is een bloote toepassing van den naam op zoodanig af- of aanhangfel, en die toepassing strekt zich zelfs uit over het geheele koord, dat door dat aanhangfel beteekend wordt; als in de zoogenaamde *beddekwast*, uitvinding van den Heiligen Hieronymus, in zijne zwakheid. — V. als boven.

KWE of **KWEE**, M. of V. naar men er, 't zij *peer* of *appel*, 't zij *vrucht*, onder verstaat. § 57. Het woord is een adjectief, en beteekent *wrang*. En inderdaad is het wortel van *kwe-en*, wringen; en waar 't op den zin des woords aankoomt, behoort dus het M. voorgetrokken. § 28.

KWEEK, onkruid, V. als *plant*. § 57. 't Is in den grond een adjectivum *kwe-ig*, omwringende, en dus verftikken-de. Zie Huygens Korenbl. VI. B. bl. 312, en IX. B. bl. 539 van den 4to Druk.

KWEEK voor jong gebroed gevogelte. M. als wortelsylbe van *kweken*. § 28. — Dus by den Fabelaar;

Den oyevaer slikt aes om voor den Queek te spouwen.

KWEEN, in het Deensch *qvinde*, uit te spreken als *kwinne*. 't Keltisch zei *cwens*, *cona*, *chena* en *quina*; van welk *cona* ons *gonde* is in de saamgestelde namen van *Vredegonde*, *Hillegonde*, en meerdere. — Dit woord *kween* is ontwijfelbaar V. welke dan ook de eigenlijke afleiding in ons Hollandsch zij. § 55. Het beteekent *vrouw* of *wijf*, en is in de Noordelijke talen nog overig. — In de Boerdery heet het eene *onvruchtbare koe*; en 't wordt daarom op een oud wijf toegepast, vooral als zy manziek is. In 't Deensch is ook *qvië* en *qvine*, koe.

KWEL, M. als wortelsylbe van *kwellen*, uit het Th. *kwe*, waar-

waarvan ook *kwaad* is, als zijnde *verwongen* en dus *onrecht*. Zie *kwe* of *kwee*. § 28.

KWELLAADJE, V. § 100.

KWERN (molen). Goth. **WAIKN** (*quairn*), en ook in 't A—S en Deensch *cyænn*, *cyynn*, en *quarn*. V. als zijnde eigenlijk *kwering*, van *kweren*, dat *draaien*, in 't *rond wringen* is, van den wortel *kwee*. Zie *kwee*. § 99. Hiervan *grind* of *grinte*, meel, uit *kwernte* of *kwernde* gesproten; waarvan *grinden*, dat *malen* is.

KWESTIE, 't zij voor vraagstuk of gefchil, het Lat^e. *quaestio*, in later tijd ook voor *questus* en *querela* gebruikt, van welk laatste ook het Fransche *querelle* is. In alle geval, V. § 100.

KWETS, foort van pruim, V. als vrucht. § 57. Het woord is verbasterd uit het Hoogduitsch dat *zwetsch* zegt, dat is *smeltend* en *zerp*. Eigenlijk noemt de oude Duitfcher de pruim, een *kloot*, en uit hun *griene klooten* is by verbastering de sierlijke Fransche naam van *Reine Claude* ontstaan.

KWETSUUR, V. als deze vreemde uitgang medebrengr. § 100. Het woord is van *kwetten*, dat is pletten of brijzelen.

KWEZEL, V. door toepasfing, als *Non*, en als adjectief. § 57, 33. Het beteekent eigenlijk, wat in 't Engelsch *quaker* is: beide zijn van *kwa-en*, fchudden of beven. Echter is *kwazel* geen naam van verachting; immers in Vlaanderen niet waar het volkomen als fynonymum van *kloppen* verftrekt. De famenhang van dit woord met het Lat. *quasilla* en ons *kwast* loopt in 't oog, en wellicht ziet de naam op de *wijkwast*, en de befproeiing daarmede.

KWIEBUS op een fchoorsteen, is een Q, van de gedaante. 't Heet *kuwefe* of *kuw-bus* ook *kwibfe*, van *kwibben*, *kwicbben*, waarvan *kwiebelen*, *wiewelen*, bewegen. 't Kon ook *keu-bus* (ftaartbuis) zijn. Zie *keu*. Het geflacht is

- zekerlijk V. § 73, 74. — Doch in toepassing op iemand die draait of dwarrelt, M. en 't laat zich van geen vrouw zeggen. § 57.
- KWIJL, O. als zijnde 't *ge-welde* vocht, dat opvloeit uit den mond. § 51, 48. — M. 't zij als verbale van *kwijen*, 't zij als wortel van het daarvan gemaakte *kwijlen*, § 28.
- KWIK, adjectief (*levend*), en als zoodanig verouderd, zoo als ook voor *vee*, waarvoor het oudtijds in gebruik was; doch thands gebruikt voor *kwikzilver*, O. als *zilver* dat er nu altijd onder verstaan wordt. § 48, 57. Oudtijds was het V. § 33; en die het als op zich-zelf staande M. neemt, beschouwt het als wortel van *kwikken*, bewegen. § 28.
- KWIK voor *kwikzand*, dat is *welzand*. O. § 39, 57. Men past dit woord ook wel toe op al wat geen vasten beftaanbaren grond oplevert, in de spreekwijze: *dat is maar kwik*; waarvoor men anders ook zegt: 't is *maar kweek*, d. i. onkruid dat zich om 't jong geboomte kronkelt en 't in den groei verftikt.
- KWIK, voor *opfchik*. M. als zijnde de wortel van *kwikken*, in den zin van verlevendigen, verferen. — En zoo desgelijks voor een *grap* in een vrolijk gefprek. § 28. In beiderlei verftand zegt men *kwikjens en kwakjens*.
- KWIKSTAART, M. als *vogel*. Van *kwikken*, in den zin van *bewegen*, en *staart*. § 57, 28.
- KWINK, *gewink*, van *gewinken*, en M. § 28.
- KWINK, tril, van *kwinken*, trillen. Dus is *kwinkslag* een trilslag, slag die *schudden* doet (t. w. van lachen). M. als wortelfylbe van 't verb. § 28. Het werkwoord-zelf is een contractie van *ge-winken*.
- KWINKSLAG, als *slag*, M. § 39. 't Is *winkslag*.
- KWINT of KWIJNTE, (kuur, gril), 't oude Fransche en Oud-engelsche *cointe*, en *quainte*. V. § 100. Het schijnt op de quint-accoorden in de Muzyk te flaan. Doch daar

de

de *kwintfnaar* op de Fiool lichtelijk springt, en ook wel eens door roemzuchtige maar niet genoegzaam bedreven spelers by een moeilijke plaats moedwillig met den nagel doorgesneden wordt (als ik dit eens by herhaling verscheiden malen achter een juist op de zelfde plaats der voorgelegde muziek bywoonde tot er geen snaren meer overig waren om op te spannen) zou ik byna denken, dat gelijk het by ons het Fr. *saillie* moet uitdrukken, het woord *kwint* eigenlijk *kwintsprong* moet zijn. — Oudtijds betekende *kwint* (of *quint*, als men schreef,) ook *winst*, in 't gebruik.

KWINT, voor een der vioolfnaren of voor den toon, in het Fr. *quinte*, Ital. *quinta* genoemd. V. als dit. § 100.

KWINT voor winst, verouderd, en onzeker of M. dan V. gebruikt, doch V. naar de verklaring van Kiliaan, § 100; in 't Fransch M. schoon *quinte*.

KWINTAAN of KWINTEIN. 't Fransche *quintaine*, de paal waar men oudtijds te paard zittende met de lans op stiet, om het steekspel te leeren. 't Woord is echter niet Fransch of uitheemsch maar Nederduitsch en eigenlijk *windhaan* (of *wendhaan*), om dat deze paal als een wind- of weërhaan draaide, wanneer men hem kwalijk trof. Naderhand gaf men er armen aan die by dit draaien den gene die den stoot kwalijk deed een wederslag gaven. En op deze wijs heb ik er nog een aan de zuidzijde in het Haagfche bosch gezien, waarop de Boeren by Zondag- of ander feest een nagemaakt Ridderfpiel drevén, zittende op een houten paard dat tusfchen twee flaken aan touwen hing en als een schommel toe- en afflingerde; 't geen zy toen noemden *op den paal steken*. Het woord is M. by ons, schoon de Franschen 't vervrouwelijken en onze Ouden het even zoo gebruikten. Dus b. v. by Walewein fol. 60:

*Si hadden ene quintane ghefteld,
En redenre jeghen met ghewelt.*

En even zoo in den Rom. van Limb. die *quinteine* zegt :

Ene quinteine hi rechten dede ,

Daer hi op reet.

Versta tegen reed. fol. 100 r.

KWISPEDOOR. Het woord is, toen het tabakrooken van de Spanjaarts tot ons kwam, die haar inderdaad als *kwijlmiddel* (sialagogen) gebruikten, uit spozucht naar 't Spaansch gevormd, en, als alle woorden dier taal op *dor* uitgaande. M. § 28. Het beteekent eigenlijk den *kwijler*-zelven. Wy zouden *kwisper* zeggen, van *kwispen*, slijm opgeven, en ook; slijm met den mond uitspatten. Waarmede ook samenhangt de algemeener beteekenis van *befspatten*, en het naamwoord *kwispel*, dat hierdoor synonymum is geworden van *kwast*, zoo wel als van *geesfel*. Doch als *kwispedoortuig* of *kwispedorpotjen*, 't geen wy er door verstaan, neemt het best en gewoonlijkst het O. aan, schoon ook wel V. gebruikt. § 57, 39.

KWISPEL van *kwispen*, *kwespen*, *kwasperen*. Als verwant met het Latijnsche *quassare*, schudden, schokken, slingerend slaan, van 't welk ook *kwetsen*, dat is, *wonden slaan*, waarvan op *kwast*, en M. door de vorming in *el*. § 28. Het beteekent het ding waar men meê *kwispt*, dat is, *staat*, *slingert*, *spat*. Van daar de beteekenis van *geesfel* in den eersten zin, van *wij-kwast* in den laatsten zin. Dat het voor *staart* plach gebruikt te worden, is alleen voor zoo verr' een dier met de staart slaat en slingert, en verder niet; en dus is *kwispelstaarten* zeer goed gezegd, en Hinlopen in zijne Aanteekening op Huydec. *Proeve*, III. Deel, bladz. 277, bedriegt zich door Kiliaans vertolking van het woord te streng op te vatten. Dat men voor *kwispelen* ook *wispelen* zegt, en voor *kwispen* als *zweepen*, *gisp*, weet ieder. — Het naamwoord *kwisp* of *gisp* is verouderd.

KWIST, nu verouderd, waarvan 't verb. *kwisten* overig is.

is. V. als præteritum van *kwijten*, als kwijt worden. V. § 77 &c. Men zei oudtijds: *te kwiste gaan* als naderhand *kwijt gaan*.

KWISTGOED, M. als wortel van *kwisten*. Doch het neemt ook 't geslacht van toepassing aan. § 28, 55.

KWITANCIE of QUITANTIE, voor handschrift van geene aanspraak meer op iemand over eenig verschuldigde te hebben of te behouden. V. als het Fransche en Italiaansche woord. — Eigenlijk is het daad van *kwijting*, en *kwijten* is 't Fr. *quiter*, verlaten. *Kwitancie* is dus het zelfde als 't Lat. *littera dimissoria*, ontslagbrief. Men zegt op gelijke wijze, *iemand van zijn ampt verlaten*, voor *ontslaan*. *Zich van een zaak kwijten*, is even zoo, *zich van de verbintenis daartoe ontslaan, losmaken, afmaken*, door daaraan te voldoen.

KWOIN, scheepswoord, van *cuneus*, in 't Fransch *coin*, wigge, als in het Latijn en Fransch, M. § 100.

L.

LAAG of LAGE, V. als præteritum van *ik ligge, ik lage*. § 36.

LAAN, V. § 99. 't Is *la-ing*, uitstrekkung in de lengte, dreef. Vergelijk Aanteek. *yyy*.

LAARS, eigenlijk *leers* of *leersch*, V. § 79. Zie van dit woord Aanteek. *yy*. Ik voeg er alleen nog by, dat het Scheepswoord *leerzen* van den zelfden oorsprong is, zijnde eigenlijk met lederen riemen slaan, schoon het nu met touwen geschiedt.

LABAAR, een doek, en door den uitgang, M.

LABAAY of LABAY. Zie *laway* of *lawe*.

LABARUM, standaard der Grieksche Keizers. O. als het Latijnsche woord, schoon men ook dit woord veeleer van ons

ons Duitsch *labberen* dan uit Gr. of Latijn af zou leiden. § 100.

LABBEKAK, eigenlijk *lebbekaak*, V. als *kaak*, en alleen toepasselijk op een vrouw. § 39. *Lebben* is (eigenlijk) met losse lippen spreken, en in een tweeden zin, *zeveren*. Een man die een verwijfde uitspraak had, noemde men in mijn jongen tijd een *lijbe*, de *ij* blatende, als de Griekfche *η*, uitsprekende.

LABDANON, en dergelijke, waaronder in 't Latijn *emplastrum* verstaan wordt, by ons V. om dat men er *zelve* by denkt. § 57.

LABSAL. Een Hoogduitsch woord, uit *laben* (ons *laven*) afkomstig, doch by ons gemeen tot *lapzalf* verbasterd. Zie dit woord. Het Hoogduitfche woord is M.

LABYRINTH, O. in het Gebruik als *doolhof* thands. § 57. Doch ook mannelijk als in 't Latijn en Grieksch. § 100.

LACH, M. als wortel van *lachen*. § 28. Ter gelegenheid van dit naamwoord mag ik opmerken 't onderscheid tusschen *met iemand lachen*, naar mate van den accent op *met* gesteld. Als by Huygens:

„Men lacht wel met u (d. i. *nevens* u),

„maar met u is 't dat men lacht.”

(d. i. *om* u, als voorwerp.)

LACHTER, verbale van *laken*, M. § 28. Uit *lacht*, præteritum, voortgesproten. Zie § 96.

LADDER, V. door het Gebruik. Veellicht als *laddering*, van *lad* of *lade*; of liever, als verbastering van *leer* of *leder*. Zie *leer*.

LADE, V. als *lading*, dat is, *schuiving*. Hiervan *van liever lade*, nu *liever lede*; dat is, *met zachte afschuiving*, *ongevoelige helling*. § 67.

LAF, eigenlijk adjectivum, maar als substantief door de toepassing. M. § 55.

LAGE voor ligging, en dus ook voor *hinderlage* of *lage*
ter

ter verrassing, V. als præteritum van *liggen*; *ik lig*, *ik lag*, oudtijds *lige* en *lage*. § 36. Hiervan het oude: *met geleider lage*. In het Ijsl. is *Lagná* het Noodlot als beschikking, en dit hangt samen met ons *overleg*. — *Lage* nam men oudtijds ook voor *frik*.

LAIJE (vlam), V. als naar het tegenwoordig gebruik voor adjectivum gaande, schoon het eigenlijk het zelfde met het substantief *loing* is; doch ook als dusdanig V. § 33, 34. *Laje*, *loë*, *lowe* (welk laatste ook Engelsch is), zijn alle het zelfde woord en beteekenen *vlam*. Zie *vlam*. Men zegt dus kwalijk: *Een lichter laje vlam* of *gloed*; maar te recht: *lichter laje branden*. — 't Zelfde *loë* of *lowe* is ook *loge*, nog by Hooft; b. v.

't *Waterspel* van 't *lichter loogje*

Dat er flikkert in u oogje.

En elders:

Helderschitterende loogjes, enz.

Even zoo in 't Hoogd. by Reinb. v. Dorn, van de Zon sprekende:

Ir lö wart gar von glafte toub.

Nu zegt men *lohe* in 't HD.

LAK, M. als wortel van *lakken* of *laken*, dat is, *smetten*. Dit *lak* is het zelfde als *klak* en *klik* (dat *gelak*, *ge-lik* is), naamlijk, *spattend opwerpsel*. § 28. Doch het trouwloos *lak* by Hooft (in Ger. v. Velz.) is het Fransche woord *lac*, *frik* of *net*, waarom hy 't *geweven* noemt; van het Ital. *laccio* en 't Lat. *laqueus*. Hy schijnt het O. te nemen als *weeffel*, zoo hy 't niet met alle *lak* (als in de verwarring van zijn tijd niet ongewoon was in woorden van eenen klank of uitspraak,) vermengde, en dus alle *lak* O. nam. Van dit *lak* (als *frik*) is ook ons *verlakken*, in de gemeene spreektaal voor *misleiden* of *te loor stellen* gebruikt, af te leiden, doch dat in allen opzichte M. moet zijn. § 100. Het hangt samen met *lage*.

LAK,

LAK, als *stof*, O. § 48. Van *laken* of *lakken*, *lekken*, druppen. En dus ook *zegellak*. § 39.

LAK of **LEK** voor *meertjen*, in 't Latijn *lacus*, O. Waarvan elders omstandig. O. als *ge-lek*. § 51.

LAKEI. Fransch woord, het zij van het Spaansche *lacaio*, het zij van ons oude *lakker* of *lekker* gemaakt, doch in den grond Duitsch 't geen oudtijds *lakken* voor springen zei. Dus vindt men 't in oude Bybels Jezaias XXXV, 6, en elders. *Lakei* is dus 't zelfde als *trawant*, eigenlijk looper of draver. Zie *lekker*. M. § 55.

LAKEN, O. als *stof*. § 48. Oudtijds beteekende 't alle *doek* of *weeffel*.

LAKMOES, een deeg uit de plant *heliotrope* en eenige andere toemengfels bereid, ter blaauw verving. O. als *moes*. § 39.

LAM, O. Het meervoudig is *lammeren*. Zie van dit woord, Aanteek. *cccc*.

LAMBAAR, lap of vendel. Verbasterde uitspraak van *ld-barum*, de standaardvaan van Constantinus den Grooten. O. als 't Grieksch-Latijnsche woord. § 100.

LAMBEL in de Wapenkunde, M. als in 't Fransch. § 100. 't Is niets anders dan *lap*, ter breking van 't wapen, en hangt niet samen met *lampet* of met *lamfer*, als sommige zich verbeeld hebben. By ons heet het veelal *barensteel*, eigenlijk verbasterd uit *barenstolle*, dat is, *dwaars-lap*. Zijnde *bare* dwarsstok (het Fransche *barre*) en *stolle*, lap. 't Kon echter ook *bare stelle*, open, ledige plaats (uitbreking) zijn, en met *lamfer* samenhangen.

LAMBREQUINS, Fransch woord; by ons het *helm-dok*. Het is van het Duitsche *lap-brech*, en dit is in den uitgang verkleind, gelijk het ook het helmdok voorstelt als in strooken gesneden, waar de wind, by de tentoonstelling van 't wapenschild op feesten gebruikelijk, meê speelt. Het Fransche woord is meervoudig, en M. als de uitgang meê-

meëbrengt; het Duitſche, als *dek*, O. § 39. Wil men 't woord echter liever van 't oud Lat. *lamberare* afleiden, ik ſtel er my niet tegen. Zie *lamfer*.

LAMBRISEERING (van 't Franſche *lambris*), in 't Hollandsch, *ſchoeiing*, dat is, *overtrekſel*, van *ſhoe*, dat is, *ſchede*. 't Franſche woord is niet anders dan 't Hoogduitsche *umb-riſs*, om- of overtrekking, met het artykel *le* en M. en V. als de uitgang *ing* meëbrengt. § 34.

LAMOEN (diſelboom,) nu verouderd. Het oud Franſche *lamon*. M. § 100. Zeer kwalijk verwacht ons gemeen dit woord met ons *limoen*. — Men vindt het echter wel O. gebruikt, gelijk men daartegen wel *d'raedſel* vindt; door dat de *l* en *r* voorheen naar verſchil van uitſpraak nu *d'* en dan 't voor zich namen.

LAMP, V. als 't Latijnsche en Griekſche *lampas*. § 100. Of, zoo het Hollandsch is, als *lo-ing* of *la-ing* (§ 85), dat is, *vlamming*. In 't oud Fenicisch *lapid*. Alles van het Thema *lo*, *la*. Zie *laje*.

LAMPER of LAMFER, O. by vele Schrijvers; maar kwalijk, ten zij, wanneer het als eene *ſtof* aangemerkt wordt, het geen echter tegen den aart van het woord is, alhoewel Antonides het dus in zijn *Ijſtroom* gebruikt. § 48. Het daaglijksch Gebruik maakt het M. overeenſtemmend met den uitgang, § 28, en 't oud Franch. *Lampen* is *hangen*, *ſtodderen*; ook *likken*, in 't Franch, *lamper*, in 't Engelsch *to lap*, by ons *leppen*. Griekſch *λάπω*, *ſorbeo*. By onze Ouden was 't als *ſluter* in gemeen gebruik; in later tijd niet dan als een lap van rouwgaas of krep. De ſamenhang van het woord met het oud Latijnsche *lamberare*, door Pomp. Feſtus met *ſcindere* en *lacerare* verklaard, is in 't oog loopend; en 't *labarum* der Romeinſche legers is inderdaad het zelfde.

LAMPET, in zich-zelf O. § 99, doch V. voor *lampetkan*. § 57. *Lampet* wordt gezegd uit hoofde der gedaante,

te, gelijk aan die de Ouden aan de lampen plachten te geven; en het is dus even zoo veel als nagebootst *lampjen*. Even zoo gebruikt men in 't Fransch, *lampie* voor een groot drinkglas, van de lampgedaante die voorheen aan die foort van beker eigen plach te zijn.

LAMPION, Fransch, uit het Spaansch genomen, beteekende een groote lamp, nu op een kleine tot sierlicht toegepast. O. als augmentatief door zijn vorm, of als diminutief in het Fransch. § 45.

LAMPREI of LAMPRY. Oudtijds zei men *lampe* voor *konijn*, en daarvan is *lamper*, het mankonijn, en het daarvan gemaakt *lamperig*, *lampering*, of *lampery*, het jong. V. door den uitgang, § 69, en Aanteek. II. 't Woord schijnt oorspronkelijk van *lap* als *lapoor*, waarvan de ooren *lepels* genoemd worden; en hiervan ook het Latijnsche *lepus*, en oude *leberus* der Grieken, dat zichtbaar met ons (*leberei*) *leprei*, nu *lamprei*, één is.

LAMPREI, voor een *visch* van dien naam, het zij dan de groote *zeelamprei* (*muræna*), het zij de *prikke*. V. om den uitgang. Zie Aanteek. ccc. Ten zij men er *visch* onder verstaat. § 57.

LANCET, 't Italiaansche en Fransche *lancetta* en *lancette*, V. § 100, en, als een diminutief zijnde, ook O. gelijk het thands in het gebruik altijd genomen wordt. § 45. 't Is *lansjen*, *spietsjen*.

LAND, O. § 41. Het woord is participium van *la-en*, strekken; het *la-ende*. § 98 en 41.

LANDAART, M. als *aart*. § 39.

LANDOUW, V. als *ouwe*. § 39.

LANDSCHAP, thands O. door 't Gebruik. Zie § 72 en 91.

LANGET, een foort van grof geweeffel als de *kant*, dus genoemd van de stad *Langet* in Frankrijk. M. als *kant* daaronder verstaande, en O. als stof of weeffel. § 57, 48.

LANKEN (meervoudig), de lendenen van een dier, en als

als dit V. Zie *lende*. Eigenlijk de *ilia* in 't Latijn, zijde, of 't weeke des buiks.

LANSS, V. als Hollandsch woord, § 73; en als uit het Latijn of Fransch, § 100. Doch zie Aanteek. *cccc*.

LANSPASSAAT, d. i. die schoon geen *lancier* (of *soldaat*) zijnde, daarvoor echter by de Revue doorgaat. *Pasfeeren* is in de Revue van ouds een gebruikelijke term voor *toelaten*. Zie de oude Ordonnantie op de Wapening, en 't Plakaat opt stuck van de Monstering van february 1599. — M. § 55.

LANTAARN, V. als 't Latijnsche *laterna*, waar het meê overeenstemt. Het schijnt echter Hollandsch en *land-hoorn* te zijn. Het is oorspronkelijk een *hoorn*, die men op 't land over de kaars of lamppijp zette, voor het uitwaaien. Het kon echter met het Deensche *taarn*, d. i. *toren* (*turris*) gekoppeld zijn. — Waarvan het Latijn zijn *laterne* heeft, is moeilijk te bepalen. Wellicht is het van een verloren adjectivum *laternus*, gevormd als *externus*, *internus*, *paternus*, *maternus*, *fraternus*, &c. en 't zou dan van *latus* of 't oudere *lateris* (nu de genitivus), dat is, *zijde*, of van *latere* (werkwoord), kunnen zijn; het zij als op zijde gedragen, en misfchien wel oudtijds by donker aan den gordel gehangen, het zij als het licht verschuilende, bergende. Zoo dat het Latijnsche en Duitsche woord dan toch niets gemeen zouden hebben. Doch zie Aanteek. *cccc*.

LANTERFANT. Verbasterd van *Landtrawant* als Kiliaan aanmerkt, en dus *landlooper*. — Doch men zie mijne Aanteekeningen op Hoofts *Baeto*. — M. § 55.

LANTURLU, een oud Kaartspel, zeer geliefd in de 17^e. eeuw; O. als *spel* dat er onder verstaan wordt. § 57. Het woord is eigenlijk *l'entoure le loup*, en een van de spelers werd *la bête* (dat is *de wolf*) genoemd. — 't Zelfde woord byna is ook in de Fransche spreekwijze *perdre*

son turlulu verholen. *Turlulu* is *tourne le loup* (keer den wolf,) een uitroep, waarnaar ook een spelletjen genoemd was, waar iemand, als wolf, de overigen jaagde en zelf onderschept werd. — Onze taal zegt voor dit *perdre son turslu*, *zijn belul kwijt raken*, dat is *van de wijs raken*, (gelijk men ook zegt) naaml. de *zangwijs*. Zie van dit woord mijne Nieuwe T. en D. Verscheidenh., II Deel, bladz. 112.

LAP, M. als wortel van *lappen*. § 28. V. als adjectief van *la-en*, waarvan *lang* (als *la-ing*), *laan*, *lat*, enz. § 33. Vergelijk Aanteek. d. In het IJslandsch is *laf* de rand, zoom, of strook van een kleeed, en in 't A.—Sax. is het zelfde *laf*, *overgebleven*, waarvan ook voor een Weduwe *lape* (*lase*), het *relicta* der latere Latiniteit. — Dat het Engelsche *to leave* en *left* hiervan is, toont zich-zelf. Maar minder klaar is mischien, dat ons *leveren* ('t geen niet anders dan *overlaten* is (want het is meer dan *tradere*) van dit *leave* of het IJslandsche *leife* en Gotsche **ΛΕΥΣΑΝ** (*lewjan*) is; waarin men wederom het Lat. *liber* en *liberare* erkent, Fr. *délivrer* dat eigenlijk *afleveren* zegt.

LAP, scheldwoord, M. door toepassing, als wordende alleen van een man gebruikt. § 55. Eigenlijk schijnt het het adjectivum *laf*. Fr. *lache*.

LAPS *van tijd*, in de Rechtsgeleerdheid (schoon als Fransch, en als *lapsus* in 't Latijn, M.) is by ons O. Zie het Voorwerk bladz. 61.

LAPZALF, V. als *zalf*. § 39. *Lappen* is heelen; doch, voor *genezen* genomen wordende, een zeer laag woord. Zie ook *labfal*.

LARIE of LARY, V. door den uitgang, en met *lorre* verwant. § 69. Eigenlijk echter is *laar* een adjectivum, en beteekent *ledig*. *Lary* dus, *ledigste*. En zoo ledigen klap, en daar dit ook zoutelooze of *laffe* klap wordt genaamd,

naamd, is *lary* ook tot de beduiding van *laffigheid* overgegaan. Hiervan is de *lariekoek* by Cats, hiervan een *larie* voor een laffaart, en, in toepassing op een Vrouw, voor een laffe *klappei*; en het werkwoord *larien* voor *klappeien*.

LAS of LASCHE, voor de aanhechting der dijen aan de buik, V. als zijnde *lasfng* of *lasfching*. § 67. Buiten dezen en in algemeener zijn is

LASCH, M. als wortel van *lasfchen*, § 28.

LAST, V. § 77 en volg. Vergelijk Aanteek. *ww*. Het Fransch heeft daar zijn *lest* voor ons *ballast* van. Doch

LAST, voor een *hoeveelheid*, O. door het Gebruik. Men zegt: „*Het LAST granen* te ... ingenomen, maakte de „*geheele LAST* uit.” Intusfchen is niet te ontkennen dat men *last* M. gebruikt als wortel van *lasten*, waarvoor wy tegenwoordig altijd *gelasten* of *belasten* zeggen. § 28. Een gebruik dat my altijd geweldig tegen de borst fliet, fchoon verre onze meeste affchriften van oude boeken en brieven daar meê instemmen. Immers is het van *laden*, en eigenaartig door zijn uitgang V. § 36, 77.

LASTAADJE. Oudtijds naam van een buurt in Amftterdam aan den Ijkant. V. om den uitgang, dus verbasterd. § 100. Kwelijk zou men het van het Lat°. *lastagium* (fcheepsballast) afleiden. Het is een Noordfche benaming, hoedanige aldaar meer in dat gedeelte der Stad, toen buiten de muren, en door Noorlieden en Oostzeevaarders bewoond, plaats hadden. Het woord is *lad-ftadga*, dat is, *fchuur*- of *lootsbuurt*. *Lad* of *lade* in 't Deensch, is *fchuur* of *loots*, en *ftadga* is *inftelling*, *inrichting*, *orde*, *fchikking* (*etablifement*). Men heeft dus in Amftterdam meer Deenfche benamingen in dien hoek, als *Marken*, *Vloënborg*, waarvan op zijn plaats!

LASTER, M. § 28. — Ook, gelijk men oudtijds zeide, *lachter*; van *lachten*, frequentativum van *during*, van

laken, misprijzen, berispen. In het Deensch is *last*, ondeugd. „*Fattigdom er störste Last*, dat is:” Armoede is de grootste ondeugd. En zoo is *laster* in 't Hoogduitsch ook *ondeugd*. Vondel gebruikt het in dien zin nog in zijnen *Lucifer* tot driemaal toe, en zoo nemen onze Bijbelvertalers het ook in Nehemia, kap. XI, 18 en 26. Doch in die beteekenis is het geen Hollandsch. Een *lasterstuk* is activè een *lastering*; en, passivè verstaan, 't geen *te lasteren* is, doch nooit is dit, met recht veroordeelen of misprijzen. In de kunstwoorden der oude Meefterszangeren werd *laster* genoemd, het rijmen van een tweeklank op een eigenlijke vokaal. In dien zin zijn zy die *ei* op *y* rijmen, *lasterlijke* Dichters.

LAT, V. van *la-en*, uitgestrekt zijn, praeteritum. § 36. gelijk ook 't Lat. *latus* voor *breed*, en 't Neêrd. *laat* voor *spade (fero)*, hiervan is. Vergelijk Aanteek. *d*.

LATIJN, schoon uit een adj. *Latinus*, *a*, *um*, wordt in onze taal niet als adj. aangemerkt gelijk Fransch, Spaansch, enz. maar als een substantief, waarvan dan het adj. *Latijsch* wordt gevormd; en het is dus niet O. als adj. maar als collectief, ten aanzien van al 't geen die taal bevat. § 49. Hierom zegt men niet een *Latijsch woord*, maar een LATIJSCH *woord*, en waanneer wy zeggen, *dat woord is Latijn*, drukken wy uit dat het die taal is, niet dat het daartoe behoort.

LATINISMUS. M. of O. Zie het kort overzicht hier over, blad. 61.

LATOEN, als *metaal*. (By onze Ouden, *koper*.) O. § 48.

LATOUE, of LATUW, V. als 't Latijnsche *lactuca*, Fr. *laitue*, en als *plant*. § 100, 57.

LATWERG in onze oude Artsenyboeken, en nog in Duitschland, is niets anders dan een verbastering van het Latijnsche *electuarium*, en, als dit, O. § 100. *Electuarium*-zelf werd door Scaliger van 't Gr. *λεϊχον* afgeleid.

Zoo

Zoo konden wy 't tot ons *likken* t'huis brengen. Onze Grootmoeders noemden 't een *likpotjen*.

LAUDAAT, woord van dubbelzinnige speling, in schijn van lofspraak als Latijnsch (*laudatus*, geroemd of loffelijk), verwijt van traagheid bevattende, als *lauw van daad*, traag in 't doen of werken, en dus op een luiaart toegepast. Meestal wordt het van een Vrouwsperfoon gezegd, en is ook eigenlijk V. als *daad*. § 39.

LAUWER, M. als 't Latijnsche *laurus*; en desgelijks door toepassing van *boom* of van *tak*. § 100, 57.

LAUWERS, stroom die Friesland verdeelde, by de Ouden *Lavece*, V. § 80, en ook als *rivier*. § 75.

LAUWRIER, M. als *laurarius*, in 't Fransch *laurier* (Zie Aanteek. q); en door toepassing van *boom*. § 100 en 57.

LAVA, de vuurstroom uit een brandenden berg nedervlietend. M. als zijnde de imperativus van 't Lat. en Ital. verbum *lavare*, in den zin van afspoelen, of liever van 't oude *labare*, voor *vallen*. § 28. Als provinciaal woord beteekent het te Napels een *beek*, zoo Björnstahl in zijn reizen getuigt.

LAVAMENT, O. door den uitgang. Zie *fondament*.

LAVAS, V. als *plant*. § 57.

LAVEI van *laven*, voeden, en, by uitbreiding van betekenis, *voedsel zoeken*, (*viander* in het Fransch). Hier van worden de Jagers gezegd te *laveien*. Zie Merula. — Van daar gebruikt men 't voor uitgaan zonder bepaald oogmerk werwaart. *Lavei* is dus in 't rond *zwieren*, en 't woord zou als wortel van 't verbum, M. zijn, maar wordt V. gebruikt, als zijnde *laveie*, *lavei-ing*. § 28, 67.

LAVENDEL, V. als *plant*, en 't Latijnsche *lavendula*. § 57, 100.

LAWAI of LAVAI, is verbasterd van de uitdrukking, *laat waaien!* feestgeschreeuw by 't uitsteken van de vlag, 't geen by alle gasteryen plach te geschieden. O. § 53.

LAZARET, 't Italiaanfche *lazzaretto*, ziekenhuis voor befinettende krankten, en als dit woord *huis*, O. Dat de naam van *Lazarus* een eigennaam is in 't Euangelie, weet ieder, doch hy wordt ook als adjectivum gebruikt en dit zonder verandering in geslacht, naamval, of getal.

LAZUUR (wel te onderscheiden van *azuur*, 't geen een kleur, en dus adjectief is) is, even als *purper*, een stof, gelijk alle de namen der *émails* in de Wapenkunde stoffen uitdrukken. Zie mijne Nieuwe T. en D. Verscheidenh. IV Deel, bladz. 69 en volg. Het is de *lapis lazuli*, van het Oofterfche لاجورد (*ladjurd*, *dj* als in ons *paadje* (Fr. *page*) uitgesproken). O. § 41, 48.

LEB of LOB, zie *lob* en *lobbe*.

LEB of LEBBE (stremfel). Eigenlijk *lebbing*, dat is, *zevering*, hui- of wei-making. *Zever* is dun vocht dat men doorzigt. Zie *zeef*. — V. § 67. De betrekking van dit naamwoord met het werkwoord *lebben*, en 't Gr. λάβειν en λάπτειν, waarvan Valckenaer het Latijnsche *lambo* afleidt, blijkt zonder aanwijzing. Waartoe ook het half Hoogd. *lappen*, en 't Fransche *laper*, van de honden gezegd, en ons *stabberen* en *slobberen* behoort.

LEDE (verouderd), V. Zie *lid*. Hieruit meent men de spreekwijze *van lieverlede* ontstaan, als ware 't, *van lid tot lid*, of liever, *van lid tot lede*; even gelijk men zegt *te keus en te keur*, een pleonasmus door samenvoeging van twee byna eensluitende synonyma, die by ons voor eene algemeene *amplificatio* ging. Zoo zegt men *lomp en plomp*; en nog in mijne kindsheid waren er vele zoodanige in zwang.

LEDEKANT of LEDIKANT, O. Men verstaat er *bed* door. § 57. 't Is het Fransche woord *lid de camp*, veldbed. — V. wanneer men er losse *bedstede* (*lit de bois* by de Franschen,) door verstaat; edoch daar men ook *bed* voor *bedstede* zegt, heeft het O. ook in dien zin plaats.

LE-

LEDEMAAT, als *maat*, focijs, en M. als dit § 39. Dit woord is niet eenvoudig *lid*, maar *medelid*, *lidmakker*. Dus zegt men kwalijk *ledematen van ons lijf*; eenigzins beter, *lidmaat van de Kerk*; maar 't behoort eigenlijk in betrekking op een ander lid gezegd te worden, als: *ik ben UW LEDEMAAT in de Kerk*, en wy zijn *ledematen*.

LEDER of LEÉE, O. als *stof*. § 48. Men zou mogen vragen of 't woord ook in verband stond met *leder* of *le-er*, van 't zoogenaamde *lojen*. Zie *loog*. — Doch het is een oorspronkelijk adjectief, en de uitgang *er* is daarin adjectivaal. Het is *aanklevende* (huid), van het Thema *le*, waarvan Nieuwe T. en D. Versch. IV D. bladz. 107 en 108; en *lojen* of *logen* is van 't Thema *lo*, vlam, en daardoor zuivering.

LEED, O. Eigenlijk adjectief, waarom men oudtijds ook *leed hebben* even als *lief hebben*, en *leeder* in comparitivo even als *liever* zei. Het is eigenlijk *lede* (gebroken, waarvan ook *leelijk* of *ledelijk*,) of *leide*. (Zie Huydecooper,) § 41. — Dat dit woord als naamwoord geen präteritum van *lijden* is, toont het geslacht, want in dien gevalle moest het Vr. zijn, § 36. Doch wat *lijden*—zelf betreft, de eigenlijke beteekenis van dit werkwoord is niet (als men meent) *patis*, *souffrir*, *ondergaan*, maar *transire*, *voorbygaan*, gelijk wy het *lang* of *kort geleden*, het *lang lijden eer iets gebeurt*, het *voorleden* enz. nog dagelijks gebruiken. Zoo ook zegt Vondel: *Het LEED pas zeven jaar* enz. En dus is het een verbum neutrum.

In het gebruik als verbum transitivum, b. v. in *pijn* of *ongemak lijden*, heeft het den zelfden zin als *voorbygaan*, en wy drukken het daarom ook uit door *ondergaan*, waar in *gaan* de zelfde beweging inhoudt en is *actûs transeuntis*. Hiervan zegt men 't is *lijdelijk*, niet als *pijnlijk* (drukkend), maar als *verdraaglijk*, dat is, met dragen

overgaande. Aartig heeft Claes Willems dit uitgedrukt in zijn brief van Hero aan Leander :

*Want al valt mi 't beyden hart ,
Mijn lijden waer een lijdelic noot :
Maer dattu verwerven souts die doot ,
Dair wair ic ymmer bi verderft.*

Het *immer* wordt daar tegen *lijdelijk* overgesteld door een fijne woordspeling. — *Lijdelijk* kwaad is tijdelijk, voorbygaande, naar de innige beteekenis des woords. Zie den Brief in de oudere T. en D. Verscheidenh. IV Deel, bladz. 104, vf. 125. — Zie ook op het woord *lij* of *lijde*.

Ik mag hier nog aanmerken dat het Engelsch *lith* in den zelfden zin heeft, waarvan ook *littel*, by ons *lut-tel*, Eng. *little*, voor 't welk men by mijn kindsheid te Amsterdam veelal *luttig* zei.

LEEK, M. als zijnde 't Latijnsche *laicus*. § 100.

LEEM voor *klei*, 't zelfde als *kleem*, O. als *stof*. § 48.

M. voor *lijm* gebruikt. § 28. Vergelijk over dit woord de Nieuwe T. en D. Versch. IV D. bl. 107 en 108, en III D. bl. 42, en IV. D. bl. 108 en volg.

LEEMTE, eigenlijk *lemte* (*lamte*), van *le-ing*, hanging, en dus krachteloosheid, dat in dit woord tot *lem* saamgetrokken is. Zie § 85. Sommigen schreven *lempete* of *leempte*, en achtten 't woord met het Lat. *limpidus* of *lympa* saam te hangen, maar kwalijk. V. § 33, 96.

LEEN, M. als wortel van *leenen* (mutuari). § 28. V. als *lene* voor *lening*, *omheining* of *leuning*. § 67. Zie ook § 99, en 't woord *lene*.

LEEN, als geleende, O. En zoo ook

LEEN voor *leengoed*, *feudum*, O. § 57. Zie § 99.

LEENING, daad van *leenen* of 't *mutuum*. Doch daar is in 't Krijgswezen nog een ander *leening* of *lening* in gebruik voor de betaling des foldaats, en dit is geen Neder-maar Hoogduitsch, *Löhnung* en dus *belooning* of *loon*. V. § 67.

LEEP,

LEEP, V. als præteritum van *lijpen*, druipen, waarvan ook 't adjectivum *lijp*, druipend, hangend, flap, dat nog by Cats voorkomt, in zijn *Weduwe*. Hiervan ook de spreekwijze: *van de leep geven*, dat is, van den *drup*. Men kent de uitdrukking van *uit de oogen doen druipen*, dat is, *tranen doen storten*. 't Zelfde wordt beteekend door *van de leep geven*. Ook is *leep* (adjectief), druipend, en *leepoog*, druipoog. § 36. Ook wanneer men zegt *iemand van de leep geven voor hem de loef affteken*, is 't niet anders dan hem van den drup geven, om dat het bruiſchen des waters van die de loef wint, den ander beſpat.

Dat het adjectivum *leep* voor ſcheelziende gebruikt wordt, is om dat men dit als een gevolg van 't eerſte aanmerkte, 't geen aanleiding gaf om het voor ſlim of liſtig te nemen, als niet recht uit, maar *ter zijde af*, ziende.

LEER, M. als wortel van *leeren*. § 28. ſchoon V. als *leere*, by verkorting van *leering*. § 67. De Geleerden echter die 't Latijnsche *doctrina* in 't hoofd hadden, hebben zich verhard om het V. te nemen, gelijk dergelijke onverſtandige toepasſingen van geſlachten uit een Latijnsch woord, maar al te gemeen zijn geweest, toen men nog geen inzicht ter wereld in de taal had. Onze Ouden zeiden *lore*, 't geen, als een nu verouderd præteritum zijnde, V. was. Het woord *leer* is van *le-en*, verbinden of aanhechten. Hierdoor is *leer*, ſyſtema; en, als *discere*, is *leeren*, *le-e-ren*, dat is, een trapswijs verbinden. Even zoo is 't met *kloven* verwant. Zie Nieuwe T. en D. Verſch. IV D. bladz. 107, 108.

LEER (ladder) als *ladder*. Van *lede*, dat is, *lid*, waarvan *le-en*, en *le-er*, adjectief. Ieder ſport is een geleding in 't opklimmen der hoogte. § 57. 't Woord is dus V. § 33.

LEËR, als dierenhuid, zie *leder*.

LEERS, V. § 73. Zie Aanteek. *yy*, en hierboven *laars*.

LEEST, V. § 77 en volg.

LEEUW, M. als 't Latijnsche *leo*. 't Vrouwlijke is *leeuw-in*. De oorsprong is in 't woord *leuwen* of *lowen*, dat is, *loeien*, waarvan *löwe* nog in 't Hoogduitsch. Zie echter *losch*. Het Latijnsche woord is uit het Duitsch, of liever uit de oude Oscische Taal, die een Duitsche spraak was, of even natuurlijk, uit het Grieksch, het geen in het Oostersch met ons Duitsch een gemeene sprinkader heeft. Want, wanneer de groote Valckenaer in de Scholæ in N. Test. Vol. II, pag. 510 zich uitlaat: Dat de Grieksche *radices* niets met de Oostersche talen gemeen hebben, moet dit *secundum quid*, niet *absolutè*, verstaan worden.

LEEUWERIK, M. als *vogel*. 't Woord op zich-zelf zou als adjectief V. zijn, van 't geluid ontleend. § 57, 33. Vosfius *de vitiis sermonis* leidt het niet onbekwaam nevens het Fransche *alouëtte* van het oude Gallische *alauric* af, dat ook met het *alajda* der Latijnen samenhangt. De zaak komt altijd neder op *lauwerig*, d. i. *zangerig*, van *laud*, geluid, dat Oostersch en Westersch is. Even zoo zeggen sommige dialekten *liwerik*, van *lie-en*, waar *lied* van is, en van 't welke ons *leuwerik* een bloote verfijning van uitspraak is. Ook by onze Ouden is 't *liwerke*. Dus b. v. in den Rom. van Limb.

Smargens doe die dach ontspranc

Entie lieve liwerke sanc.

Zie *lijster*,

LEG, M. als wortel van *leggen*. § 28. En zoo ook de faamgestelde *aanleg*, *inleg*, *toeleg*, *uitleg*; maar niet *overleg*. § 33, 89.

LEGENDE, 't Latijnsche *legenda*, doch thands niet dan voor een fabelachtig verhaal of sprookjen genomen, wanneer

neer men er niet een Geschiedenis van de Wonderdaden der Roomsche Kerkheiligen door verstaat; waaraan deze benaming geëigend is. V. in 't Gebruik, s'choon het woord oorspronkelijk een meervoudig van 't O. geflacht was. — § 100.

LEGER, O. als collectivum, voor *oorlogsmenigte*. § 49. — Dat onze Voorvaders het M. gebruikten naar de vorming, was recht, maar nu zou het verkeerd zijn, nu men in alles der Toepassing al steeds meer en meer ingeruimd heeft. — Cats in eens Krijgsmans bede: (*Zie David en Abigail.*)

*Wilt u tot onzen Leger wenden,
Waar dat hy sich ter neder stelt!*

LEGER, M. als verbale van *leggen*, voor *slaapplaats*, of *dierennest*. § 28. offchoon het Gebruik dit minder gewone met het daaglijks voorkomende collective woord *leger*, als *oorlogsmenigte*, verward, en daardoor ook O. heeft doen nemen. Het Goth. heeft ook **ΛΙΓΚ** (*ligr*), voor *koets*. 't *Byleger* noemde men voorheen ook de huwelijksgemeenschap in 't bruidsbed.

LEgger, voor een vaartuig genomen, is eigenlijk *logger*, waarvan op zijn plaats. V. § 57. — Voor een handboek is 't noodwendig M. § 28.

LEGIOEN. O. als collectivum, s'choon het woord in 't oorspronkelijk Latijn, en daaruit in 't Ital. en Fransch V. is. 't Italiaansch zegt *legione*, welke uitgang, by ons overgebracht, O. wordt, waarvan zie op *escadron*.

LEI, V. Voor *schalie*, of *lage*, en dus voor de *schrijf- of cyfertafel*, dus genoemd. Maar men zegt ook *lei* voor *leifteen*, dat is, *laagsteen*, steen uit lagen bestaande, en dan volgt het *steen*. § 39.

LEI, voor den stok van een handwagen, ook wel *leiwagen* gezegd. M. als wortelsylbe van *leiden* (*ducere*). § 28.

LEIDSE, V. § 73. van *leiden*.

LEID-

LEIDSEL, O. § 50, 85.

LEIDZEEL, als *zeel*, § 39, en dus O.

LEK, M. als wortel van *leken* of *leken*, dat is, *druppen*; schoon men dagelijks het *lek* hoort zeggen: doch dan beteekent men daar *het lekgat*, of de breuk waardoor het *lekt*, mede. § 28. *Lekken* wordt veelal verward met *likken*; doch het onderscheid toont zich allerduidelijkst in *leksteen* (doorzigt-steen) en *liksteen* (glad-steen). Echter is beide inderdaad *leken*, waarvan ook het Fransch zijn *lecher* heeft, dat niet te min voor ons *liksteen*, *lisfe* zegt. Het wezendlijk onderscheid is, dat in den inslopenden en doorzigtenden *leksteen* 't woord *leken* als verbum neutrum, in den wrijvenden daartegen als verbum transitivum verstaan moet worden. In den *liksteen*, likt of lekt de steen, in den *doorzigt-steen* is 't het water dat *lekt*.

LEK voor *meertjen* (*lacus* in 't Latijn), O. — Doch voor de rivier van dien naam, als riviernaam in 't algemeen, V. § 57.

LEKKER (jongen), eigenlijk *lakker*, is *looper*, van *lakken*, loopen, waarvan der Franschen *laquai*, en Spaansche *Lacaio*, by ons in *lakey* weder overgenomen, en by de Italianen *lacchè*. § 28.

LEKKERNY, § 70. Kwalijk voor *lekkery*. *Lekkerny* is de hoedanigheid van de persoon die men zegt *lekker* te zijn. *Lekkery* daartegen is het *lekkere voedsel*. Men neemt dit onderscheid echter niet meer waar. Zie *razerny*.

LEL, V. in het Gebruik. Zeker als *lelle* voor *lelling*. § 67. Want *lel* en *lil* zijn noodwendig M. als wortel van *lellen*, *lillen*, dat is, *schudden*, als frequentativum van *le-en* (bewegen), waarvan ook *leven* en *lever* afkomstig is. § 28.

LELIE of LELY, V. als *bloem*. § 57. schoon van het Latijnsche *lilium*, 't Grieksche *λίλιον*. In 't Perzisch is *laleh* een *tulp* (*دل*). De Franschen verwarren 't met de
lis-

lisbloem, hun *fleur de lis*, volgens Daniel eerst sedert 1214 door Philippe Auguste in de banier aangenomen.

LEMMER, voorheen V. van 't Latijnsche *lamina*. § 57; doch nu in 't Gebruik O. het geen noch met het Latijn, noch met het Hollandsch overeenkomt. Het schijnt als adjectivum, of ten minste als epitheton, *lamper* (glinster) van 't oude *lampen* (Grieksch *λάμπειν*), aangemerkt te zijn. By Maerlant heet het *die lempele*. Sp. Hist. fol. 215 v. Men zie echter 't aangemerkte op *adder*. — Voor *belemmering*, als van *lam*, *lem* (verzwakking), is het ten eenemaal verouderd. — Het Keltisch woord is *lem*, waarvan 't Fransche *lâme*, V. Onze Huygens zegt ook *lem* voor *lemmer*, in zijne Zedeprinten.

LEMMET, O. als zijnde *ge-lammed* of *gelamped*. § 51. Men zei oudtijds *lembed* en *lemmetbed*, dat is, *lamppit*. Zie *pit*. — Onze Grootouders hadden ook kaarfen met meer dan één lemmet of pit. Ik heb die nog gekend.

Lemmet en *lemmer* konden echter wel van 't oude *limmen* zijn, dat ook oud Hoogd. is en waarvan *ge-limmen* (samengetrokken) ons *glimmen* is, van 't thema *leo*, *li*, waarvan *licht*. — Ook mag daarvan 't Lat. *limpidus* (klaar, helder,) zijn. Vergelijk *lamp*.

LEMPEL voor voorwendfel ter ontschuldiging. M. § 28. Het is of *glimp*, als *lamper* in den zin van dun overhangfel waar men de waarheid wel door heen kan zien, of eenvoudig *uithangfel*. Zie *lamfer*, en *lemmer*.

LENDE of LENDEN, V. als de uitgang *de* medebrengr. § 33, 95. Huydecoper vermoedt dat het woord van *lenen* (*leunen*) zij. *Proeve* II, 109, III, 271. Het is vermoedelijkst van *lengte*, en van gemeene oorsprong met het Engelsche en oud Fransche *loin* en *loign*, 't geen van 't Italiaansche *longia* is; ook zelfs het Latijnsche *lumbi* of *lombi* is van *longus*, en het *lank-evel* daarvan genoemd, de *iliaca pasfo*. Want by ons bevattede het woord *lenden*

den geheel het benedenste deel der rug en haar holligheid tot aan den stuit.

Men zegt *lenden* in 't Meervoudig van *lende*, en ook als een eenvoudig, dat dan in het meerv. *lendenen* maakt, gelijk in onze Bijbelvertaling, en niet *lendens*.

Niet te min kon het aangemerkt worden als van *le-e* of *lede* als *buiging* van de rug. Van 't welk ook *lenig* ('t Lat. *lenis*), en 't oude *lenken* (nog Hoogduitsch) voor buigen of afwenden (deflectere) als verb. activ. en *linken* en *slinken* als verba neutra zijn. Ook *links* en *slinks*, en ook *linkerhand* of zijde, enz. in tegenstelling van *rechter*, dat *rijzend* is terwijl *linker*, (buigend, of krommend,) ook dalend beteekent, gelijk wy dan ook de *hooger* en *lager hand* zeggen. 't Geen dus samenhangt met het Italiaansche *Levante* en *Ponente*. Zie *lancken*.

LENE of LENING, nu meest *leuning*, V. § 99 en 67.

Het woord heeft kennelijk zijn oorsprong in *lede* (lid). *Lenen* of *leunen* is, niet eigenlijk steunen op iets, maar *buigen*. Hiervan is *lene* in de overoude taal in 't byzonder toegepast op de *kromte* der maan in haar eerste verlichting of afgaan, en zoo voor de *maan* in 't algemeen gebruikt. Hiervan de *Nehalennia* in onze Oudheden, dat is *Nea-lene* of *nye-lene* (nieuwe maan), welke onze Voorouders als wasdom gevende Godesse met offers van landgewassen vereerden. — Ook is meer algemeen het woord *lene* voor een kromme zicht, waar men koren meê snijt.

Een *lening* of *leuning* is derhalve een buiging, 't zij als rondgaande balie, 't zij als 't gene waar men zich over buigt, en zoo op steunt. — By Willeramus leest men daar *lineberga* (d. i. leenberg) voor.

LENG of LING, stokvisch, M. als *visch*. § 57. Het woord is van 't oude adjectief *leen* of *lien* (Engelsch *lean*) d. i. schraal, mager, waarvan ook ons *Lente* is (zie *lente*); en deze visch is dus genoemd in tegenstelling

ling van den *rondvisch*, eene andere foort van *kabeljaauw* of *stokvisch*. — Platte Amsterdammers, om Siegenbeeks *hemelling* te verdedigen, kennen dit *ling* niet zoo wel als hun *leng*. — Waarom (zoo zy geene Ouden lezen willen) gaan zy niet naar Utrecht, waarvan men de dagelijkse bekendmakingen zien kan van *oesters*, *stokvisch*, *linge* en *winterharing*, tot de *civielste prijzen*? Kiliaan verklaart zelfs het woord *leng* door *ling* als den eigenlijken naam; en alleen op *ling*, de eigenlijke foort van den visch.

LENGTE, V. § 33, 95.

LENS of LUNSE, V. § 73.

LENTE, V. § 33, 95. Het beteekent eigenlijk *magerte*, van *len*, in 't Engelsch *lean*, en strekt dus tot benoeming van *de vasten*. Zie Aanteek. rr.

LEPEL, M. § 23, 28. De betrekking van 't woord met het adjectief *leep* als druipende, en het verbum *leppen* (Gr. *λαπτειν*) loopt in het oog.

LEPELAAR, M. als *vogel*, en door de vorm.

LEPROZY. Van het Gr. *λεπρα*, uit het byvoeglijke *λεπρος*, *ruuw* beteekenende. V. § 69. — Het woord *melaatsch* (want dus behoorde 't geschreven te worden,) schoon van gelijke toepassing, is van 't algemeener Italiaanfche *malattia* afkomstig, in 't Fransch, *maladie*.

LES, van ouds V. als ware 't een praeteritum, waarvoor wy nu *las* zeggen; gelijk men ook *wes* voor *was* gebruikte, zoo als voor de *liquidae* de *a* en *e* eveneens werden uitgesproken. Niet te min is het woord zekerlijk M. als wortel van *lezen*, en ook wederom V. als *leze* voor *lezing*. § 36, 28, 67. Onze Ouden zeiden altijd *lesse*. In 't Perzisch is *lezen* (لسان), de spraak, en ook de *tong*. Voorts is de verwantschap kennelijk van het Latijnsche *legere*, in 't Ital. *leggere*, maar in de Dialekt van Bergamo, (waarin de Arlekin spreekt) *lezer*.

LES-

LESSENAAR of LEZENAAR, M. van *lezenen*, frequentativum van *lezen*. § 28. Onze Grootouders onderscheidden den *lezenaar*, als byzonder standaardbord voor den Huisbĳbel, van den *lesfenaar*, die alle schuinstaand lees- en schrijfbord beteekende.

LEST (nuttelooze last) een verflaauwde uitspraak van *last*, en in het Fransch als by ons aangenomen voor een soort van ballast. V. zie *last*. — Het kooimt in zĳn overéén met het *mat* in het schaakspel doch dat een adjectivum is, gelijk dit *lest* ook op de wijze als een adjectivum gebruikt wordt.

LET, O. door 't gebruik, zekerlijk by verkorting van *gellet*, § 51, schoon zich opdoende als de wortelsylbe van *letten* (hinderen) en als zoodanig M. § 28. Vergelijk *hinderder*. Het saamgestelde *verlet* en *belet* is gebruikelijker dan dit eenfyllbige.

LETSEL, O. § 50, 86.

LETTER, V. als 't Latijnsche *littera*, in 't Fransch *lettre*. § 100. De afleiding van 't Grieksche *λίτρος*, als comparativus van *λυρός*, *simplex*, is niet ongeestig; maar men zou het woord als oorspronkelijk Duitsch mogen aanmerken, van *letten*, merken, en het dus M. nemen. Vergelijk 't geen wy op *lijkteeken* aanmerken.

LETTERGREET, als *greet*, § 39; echter houdt het Gebruik genoegzaam alleen aan het V. geslacht, als zijnde 't präteritum *greete*. Zie *greet*.

LEUGEN of LOGEN, V. § 99, en ook als wordende er *taal* onder verstaan. *Logentaal* is het woord. Zie *taal*. Men kan echter *logen* op zich-zelf ook als V. laten gelden, zijnde het een adjectivum of verbale van *loog* of van *logen* als verbum. § 33 en 99. Namelijk, *io* is *vlam*, *loig* (saamgetrokken *loog*), zuiverend, en *logen* of *loigen*, zuiveren; en hiervan is het hier in aanmerking genomen *loge*, *loging*, of *logen*, zuivering, dat is, schoonmaking, ont-

ontkenning, of, wil men, verandwoording: zonder dat in het woord de minste beteekenis van onwaarheid ligt. Ook beteekent het een eenvoudig ontkennen in het oude spreekwoord: „*Liegen is de eerste regel van rechte.*”

LEUNING, zie *lene*.

LEUR of LOOR, of wel, *lore* (ook, minder goed, *lor* of *lorre*), V. als präteritum van een verloren werkwoord, waarvan het Hoogduitsche *verlieren*, ons *verliezen*, het saamgestelde is. § 36. En dit präteritum is ook in *te loor stellen* kenbaar. — Als scheldwoord is het door toepassing M. in welk geval men ook *loer* en *loeris*, dat eigenlijk *loerische* zijn zou, hoort zeggen. Doch beide verkeerdelijk. Zie § 55. Men zei oudtijds iemand *in de LEUR leiden*, even als *te leur stellen*; 't geen men by spotterny veranderde met *in de LUIEREN leggen*. — Thands neemt men *lor*, *leur*, en *loor* ook O. — Vergelijk mijne *Nieuwe T. en D. Verscheidenh. IV. D. bl. 161.*

LEUS of LOOS, V. § 73.

LEUTER, M. § 28. voor gebrek aan iets, zekerlijk verwant met *let*, *letsel*. — Doch het zelfde werkwoord *louteren* waarvan dit de grondsylbe maakt, werd ook eertijds gebruikt voor *louteren*, als *verbeteren*, en dus, voor een vonnis in hooger beroep brengen, maar dan was het eigenlijk *lauteren* of *louteren*.

LEVEN, O. als infinitivus. § 43. Ook in den zin van geraas of gerucht. — Dat het eigenlijk *bewegen* is, merkt Huydecoper op in zijn Proëve. Even zoo is *vivere* in 't Latijn, en *βίωσ* in 't Gr. met *we* of *wi* dat de wortel van *bewegen* en *wiegen* en *wiegelen* is. En dus is de samenhang met *geraas* en *geweld* (ook van dit zelfde *we*) ook de zelfde als die met *vis* in 't Lat. en *βίω* in 't Gr.

Doch in *raad leven*, 't geen voor Vondels tijd onbekend was, en een zeer lage uitdrukking is, welke hy niet verftond, is 't een geheel ander woord, en wel 't

oude *leffen*, van gelijke beteekenis als *kallen* (garrire). 't Beteekent *raad bespreken* in een gemeenen praat en is of wy thands zeiden *raad kakelen*. Hiermede is Hinlopens vraag beantwoord. Proeve III. D. bl. 215. Vondel heeft meer zulke lage uitdrukkingen, thands onlijdelijk, en die zijn gemeene opvoeding toonen.

LEVER, V. door het Gebruik, als de ingewanden in 't algemeen, die eigenlijk adjectiven zijn. § 33. Indien niet van *leb* of *lob*, als de gedaante meëbrengt, zoo heeft zy haar naam van *leven*, als ware 't oorsprong des levens, om dat de Ouden haar den oorsprong van 't bloed geloofden, waarin de dierlijke ziel of 't levensbeginfel. Levit. XVII, 11. De verwantschap met het Hebreeuwſche לב (het hart, als levensbeginfel), valt in het oog, waarvan ook het Turfſche لبيب (*lebib*), *verſtandig* beteekent, gelijk ook in 't Latijn *cor* voor *verſtand* wordt gebruikt. De naam *Caleb* beteekent *geheel hart*. Zie voorts *leb*.

LIAS, M. van 't Italiaanfche *liasfo* van *ligare*, in 't Franch *lier*. Doch als Franch *liasfe* V. § 100. — Kluit ſchijnt het wel voor een verkorting van *Ilias* te houden, op *Ilias*. — Het woord is in beteekenis, gelijk de zaak-zelve, ons Hollandſche *veter*.

LIBAART, of beter LIEBAART, voor *Leeuw*, in de Heraldie onzer Ouden, M. § 100. — Het is geen verbastering uit *Leopard*, als gemeend wordt, en wordt ook niet voor *luipaard* gebruikt dan by misvatting, door welke men ſints de Franch taal algemeener werd, met dien laaſten naam in de wapens een leeuw met het aanzicht *en face* beteekend heeft, maar voor een gewonen Heraldicè dus genoemden *leeuw*, dat is, leeuw met het aanzicht *en profil*. En dus ook gebruikt het Melis Stoke, alwaar hy het Wapen des Graven van Holland gedenkt, het *den liebaert van kele* (d. i. rooden leeuw) noemende. Zie de verklaring van het woord-zelf hier lager op LIE.

LI-

LICHAAM, O. als het stoffelijke, in tegenstelling van den Geest, zoo men aanneemt: maar als stoffelijke klomp zou het M. moeten zijn. Doch het is niet het doode maar veeleer het levende lijf, en kwalijk leidt men 't van *liggen* af, en beschouwt het als een samengesteld woord. Het is in beteekenis een van beide, 't zij *living*, 't zij *lijking*; het een van *liven* of *lijsten*, dat is, *bewegen*; het ander van *lijk*, het zichtbaar zijn uitdrukkende, van het Thema *li*, *leo*, *lo*, wortel van *licht*, van *λαβωω*, van *lux*, *lumen*, *luceo*, enz. Dat dit thands zoo plomp klinkende woord een samenstelling met *haam* voor *brok* of *ham*, *klomp* zij, is eene bloote inbeelding, doch die oud is. Het is *lichem* voor *liching*, wat dit verbum *lichen* dan ook zijn moge. Zie § 85. Het Deensch heeft er nog *legem* voor. In allen gevalle echter is 't geslacht onwifelbaar door het Gebruik. Men vergelijkte hier omtrent Aanteek. *fff*. Wel te recht zegt Huydecoper ergens, altijd bevonden te hebben, dat afleidingen uit twee woorden bedrieglijk zijn; en echter de groote hoop wil in alles compositie vinden. Men zie echter ook wat ik op Huygens III. Boek in de Aanteekeningen bladz. 130, omtrent het schijnbaar verband tusfchen *hemd* en *lichaam* opmerkte, en voorts, wat het Geslacht betreffe, de Aanteek. *p* der Verhandeling-zelve.

Het geen ik in dit artykel van 't ontwifelbare van het geslacht dezes woords gezegd heb, versta men wel. Het woord is als 't stoffelijke des lichaams (het vleesch en been) beteekenende, zekerlijk O. Maar het komt voor den levenden of dooden menschenklomp van ouds voor als M. Zie hier eenige voorbeelden zoo uit Maerlant als uit den *Leeckenspiegel*, die ik by de hand heb. *Leeckenspiegel*, II. Boek, cap. 38:

Den lichame *dede hi af*
En wantene in een zuu' cliet.

Dat is : *Ily nam het lichaam af, en wond het in een zuiver lijnwaat.* Voorts :

Eñ den lichame stelen zoudē.

Cap. 58 :

Drie maechden quamē d' zaen

Die den lichame zouden dwaen.

Even zoo , I. Boek , cap. 15 :

Alle die lede eñ alle die zinne

Die de lichaem hovet inne.

Cap. 16 :

So gaet die lichaem bucken neder.

Op gelijke wijze Maerlant *Sp. Hist.* III. Paert. f. 185. r.

Eñ bat den pape dat hi beware

Sinen lichame naer sine doot.

En f. 189. v.

Si (naaml. de Britten) goten een beelde bequame

Van copere dat si so begaden

Dat sire finen lichame in daden.

t. w. het lichaam van Cadewall. — En f. 215 v.

Den lachame van Roelande

Dedi begaden te hande.

Ook (om niet nog meer by te brengen) , f. 245 r.

Den lachame van onsen here

Tordensi onder voet.

Ik voeg er nog deze plaats uit den Rom. van Limb. by :

Men sach haren lichame

Die te sene was bequame

Dore dat hemde dat si drouch.

Bequame is schoon , aangenaam.

LICHT, O. in alle beteekenis. Eigenlijk adjectief. § 41.

LICHTEKOOI (eigenlijk *lichte koe* , zie Aanteek. rrr*) ,

V. als *koe*.

LICHTER (eigenlijk *luchter* , waarvan de Franfchen hun *lustre* voor *spiegel-* of *armblaker* hebben , van 't oude *lucht*) ,

lucht), M. van *lichten*. § 28. Oudtijds was *lucht* het tegenwoordige *licht*, en *locht* het tegenwoordige *lucht*.

LICHTER voor *schip*, desgelijks M. van *lichten* (dat men thands kwalijk *ligten* schrijft) of *liften*, dat is, *onladen*.

§ 28. *Licht* (*levis*) is *lift*, en kan by geen mogelijkheid de *g* dulden. Voor *licht* (*lumen*) ware zy nog on-eindig beter te wettigen. Maar zoo heeft men alles wil-lekeurig omgekeerd! Vergelijk Aanteek. *d*.

LICHTMIS, M. door toepassing, sehoon in eigen betee-kenis V. § 55. Zie ook *mis*. Men leidt het van de *lichtmissen* of *matines* der Roomsche Kerke af, en wil er dus, als iemand die vroeg op is, een nachtlooper door verstaan. Maar is het niet veeleer een verbastering van *lichtmuts* voor *lichthoofd*, gelijk men in mijn jongen tijd ook een *zwaarmuts* voor *zwaarhoofd*, en een *zware muts op hebben* voor *zwaarmoedig zijn* hoorde? — *Muts* kon zoo licht in *mis* veranderen als *mis* in *mus*, gelijk in *sent Jutmus* waarvan mijne Nieuwe T. en D. Verscheidenh. III. Deel. En zelfs kan dit als eene voorbedachte aartig-heid ingevoerd zijn, hoedanige verwisfelingen van naar elkander zwemende woorden steeds by ons onder de ge-wone geestigheden behoorden.

LID, O. Zonder meervoudig, waarvoor *leden* gebruikt wordt, van *lede*. 't Is eigenlijk *gelid*. § 87. En de oor-sprong is in het Thema *le-en*, hangen, als ware 't aan-hang des lichaams.

LIDTEEKEN, kwalijk voor *likteeken*. Zie lager *lijktee-ken*.

LIEBAART, M. als *leeuw*, waar het synonymum van is. Men leidt het zeer te onrecht van *leopard* af (zie *lui-paard*). *Liebaart* beteekent *leeuw*, en is eigenlijk *liewert* of *liewaart* van *lieuwen* brullen, waarvan de gemeene ou-de Volkspraak ook *lieuw* voor ons deftiger *leeuw* zegt, en de aaloude uitspraak ook *liouw* of *liocw* was (gelijk de

Engelfchen nog hun *vieu* doen hooren), zijnde een nabootfing van 't geluid dezer dieren. *Liebaart* is dus *brul-ler*, in bepaalde toepafing op den leeuw.

LIED, O. als 't meervoudige aantoot, dat *liederen* is. Het woord moest dus eigenlijk *gelied* zijn, van *lie-en*, waarvan *lijfter* en *liewerik*, en dat met *lui-en*, waarvan *geluid*, famenhangt. § 57. — 't Oude Fransch heeft er zijn *lay* van voor *lied*, en in 't Latijn zei men *leudi* voor liederen. Dus Fortunatus Ep. ad Greg. Turon. „*Barbaros leudos harpā relidebat*;" waar *relidere* even zoo van het zelfde Thema is, en tegenzingen of klinken beteekent.

LIEDEN (meervoudig) voor *menschen*. Ook *luiden*; van 't oude *leod*. Men hecht er veelal een duistere *nuance* van onderscheid aan, 't geen zijn oorfprong uit de betrekkingen van stand in de Middeneeuwen heeft, hier niet te verklaren. Doch dat het van ouds een volkomen fynonymum van *menschen* was, toont het *leuttflaisch* voor *menschenvleesch* in de Oudftbekende Hoogduitsche fchriften. M. in allen geval. § 57.

LIEFDE, V. § 33, 95. 't Zij van 't oude *lie-en*, *liev-en*, zachte ftroking, waarvan *linde*, *gelinde*; 't zij van den wortel *leo*, *lie*, en *lo*, vlammen, blaken, gloeien, waarvan ook 't Eng. *love*. Vergelijk ook *geloof*.

LIER, speeltuig, fchoon eigenlijk van *liën* (klinken), waarvan ook *lied* is, en dus uit den aart, M. echter aangenomen als V. uit het Latijnsche *lyra*, Fransch *lyre*. § 100.

LIER (verouderd) voor *wang*, was V. Desgelijks voor de *hinterbakken*, gelijk de Hoogduitschers het nog noemen; waarvan de oude naam *lierenboom* tot benoeming van den middelsten vinger. De Latinisten verftaan dit.

LIES, V. 't binnendeel van de *heup*. § 73. Van *lasfen*, verbinden. Zie *las*. Ook voor *vlies*. Eigenlijk echter

li-

ligamentum. Oudtijds nam men het ook bepaaldelijk voor het *netylius* des buiks (het *Omentum*). Zie de aanhaling by Huydecoper, Proeve XIV, 85. Kiliaan maakt er zeer kwalijk het *diaphragma* van. *Membrana* is *ylies*.

Doch wanneer Hooft, Antonides, en anderen wien Hooft en Vondel tot orakels strekten, *liezen* voor *vimina*, teenen, rijzen, gebruiken, moet het in den zin van bindfels zijn, en zy schijnen 't dus met *lisfchen* of biezen verward te hebben. Zie ook *lasch* of *las*.

LIEVEREI, of LIEVREI, of LIVREI, V. als 't Fransche *livrée*, waar 't zekerlijk van is, schoon men 't ook voeglijk van *lijfgerede* kon afleiden. § 100. Ook in 't Oud Engelsch (als by Chaucer) schreef men 't *lyveree*. — 't Werd in oud Fransch ook voor de *kleur* gebruikt, waardoor zich livereien onderscheidden, en dus voor *kenteeken*; en van daar of in dien zin is het dat de Engelschen *colours* voor *vlag* zeggen.

LIEVERY, ook LEVERY (want dit Hollandsche woord is, wat Huydecoper ook zegge, even zoo goed als het Fransche, schoon van geheel verschillenden oorsprong), V. § 69.

LIGUE, 't Fransche woord (verbintenis van *ligare*), en dus als in 't Fransch V. § 100.

LIGUSTER. Een bloem, en als zoodanig V. schoon het van het Latijnsche *ligustrum* is. § 57.

LIJ of LIJDE, V. als *lijding* (voor *lijden*). § 67. Ook als sloopsterm. Doch *te lei* en *in lei* ware veellicht beter dan *te lij*, om dat men het van *leën* afleidt. Zie *loever*. Ten ware men 't boord aan de windzijde als *heerschende*, het andere als *lijdende* mocht aanmerken, 't geen zich denken laat. — Lij als sloopsterm, is *ligging*, van 't Thema *li*, en staat tegen over *rijzend*, *rijzig*, of *verheven*. Ons *liggen-zelf* is niets anders dan *li-igen*, van *li-ig*. Het woord *links* of *linker* is hier ook van, door 't parti-

cipium *li-ing*. Het staat tegen over *rechts*, dat rijzig, of gerezen is van het Thema *ro*, of hoog van *ragen*, uitsteken (waarvan T. en D. Verfch. III. Deel, bladz. 202 en volg.) en *regen*, nu *reiken*. Hiervan is ook *flinken*, eigenlijk lager en zoo kleiner worden, en ons *klein-zelf* is *ge-lé-en* en dit *lé* met *lij* verwant, waarvan 't Engelsch ook *less* voor *minder* heeft. — Hierom is de rechter, de *hooger*, de linker, de *lager hand*. — Dan, van waar hoog en laag zoo en niet anders toegepast? Het is, dat de onderstelede stand is, het oog op de niet veranderende noordstar gevestigd te hebben, wanneer de zon aan de rechter zij rijst, en aan de linker flinkt of verdwijnt. *Dexter* en *δεξιός* zijn van 't oude *δεξιω* en drukken het verschijnen, en *sinister* het afnemen (*desinere*) van 't licht uit, en *ἀπρητος* is van het verfteken des lichts, uit *ἀπρη*.

Men leidt dit *lij* wel van *leën* af, maar ik denk, te onrecht. Doch nog een ander

LIJ of LIJDE hadden onze Voorvaders, in de beteekenis van *doorgang*; zijnde van dat werkwoord *lijden*, waarvan Vondel zegt: *Het LEED pas zeven jaar*, en van 't welk wy *lang geleden*, *voorleden*, en *overleden* zeggen, en wy vinden 't by Hooft nog. Ook werd hiervan het Pascha by ons voordezen *Doorlijd* (d. i. *transitus*,) genaamd. En dus is 't woord *lij* ook M. § 28.

LIJF, O. verwant met *leven* en *lijsten*. Vergelijk Aanteek. d. Gelijk het ook by de Ouden tevens *leven* en *lichaam* beteekent, waarvan de oude Notaris-term: *by lijve*, naderhand uit onkunde in *levenden lijve* verbasterd. § 41. Dus leest men, by voorbeeld, *een lichaam sonder lijf*, en: *Al siestu eenen lichaam die gheen lijf en heeft*; het geen thands onzin zou zijn. — Oudtijds was het woord ook V. waarvan men nog *halver lijf*, en *ter halver lijf* zegt. *Ten halven lijve toe* zou men nu zeggen, maar *halstijfs* zou een verkeerd denkbeeld geven.

LIJF-

LIJFTOCHT, V. als *tocht*. § 39. Doch zie *tacht*.

LIJK, O. 't Is het lichaam (*oorpus*), *levend* of *dood*, het geen door Siegenbeek zeer wel gezien is. Zie *lichaam*.

LIJK, scheepswoord, doch meestal meervoudig gebruikt, beteekenende de *touwen* waarmee de zeilen omboord zijn. O. als *lijk*, lichaam, als gevende aan 't zeil zijn zelfstandigheid.

LIJKDOORN, of LIKDOORN, of LIDDOORN zoo anderen willen, maar waarschijnlijkst in beteekenis *wrijfdoorn* van *likken*, wrijven. V. als *doorn*. § 39.

LIJKTEEKEN, gelijk men zekerlijk behoort te schrijven, en niet met anderen LIDTEEKEN. Het is, *blijkteeken*, en als *teeken*, O. § 39. Het heeft zekerlijk noch met *lid*, noch met *lijk* als *lichaam*, eenige de minste gemeenschap; als het aloud gebruik des woords toont. Men richt een steen op tot *lijkteeken* van een gebeurtenis: Een Koning heeft zijn Kroon en Scepter tot *lijkteeken*: De Lazarus draagt een *klep* (of *klapspaan*, als men zeide) tot *lijkteeken*: De Maerfchalk van den logifte (dat is, Hofmaerfchalk) des Hertogs van Burgondie behoort in zijn gevolg een *cornette* te hebben *ten litteekene*, enz. enz. Ook eischte de Hertog van Bourgondie aan tafel geen drinken (zegt Olivier de la Marche) „*dan by eenigen lijteiken*.” Men denke niet dat die Vorst om zijn dorst te beteekenen iemand een snee in 't gezicht gaf. Zoo verhaalt ook Hendrik van Limborch wel tweehonderd jaar vroeger, dat iemand tot zijnent kwam en bericht bracht dat zijn verloren Zuster in Griekenland was. Dit getuigde hy, zegt de Ridder,

Ende seide soe guede lictiken mede,

Dat hiis ons gheloeven dede.

Wat dan? 't Woord is het zelfde als *blijkteeken*, zie *blijk*. — Doch het kon echter ook wel *letteeken*, en het eene met het andere woord verward zijn. Zie *letter*. —

Ook is *lidteeken*, voor achtergebleven merk der *geleding* of samenhechting eener wond zeer wel aan te nemen als een nieuw woord, dat de Ouden niet kenden. En even zoo ook *letteeken*, *led-* of *leedteeken*, als wond- of breukteeken. — By onze Ouden werd voor het tegenwoordige *pillegift* gezegd een *doop-lijkteeken*. Maerlant *Spieg. Hist.* fol. 202, r°. spreekt dus van een pillegift door den Paus aan zijn Doopeling gegeven:

Neemt deze cleenode van mi,

Dat u lijtekijn altoef si

Dat ic u doekte mitter hant

Hier in de Kerke en hout den pant.

Men noemde dit een *pand der minne*, dat is, *des aandenkens*. — Zie op *min*. Doch in later tijd toen men die beteekenis van *minne* niet meer kende, heeft men met dien naam van *pand der minne* een *pignus Juris Civilis Romani* verstaan; dat is, een goed, voor een schuld verbonden.

LIJM (anders *leem*), O. als *stof*. Doch M. voor zoo verr' het lijmt of dient om te *lijmen* (te *klevén*). § 48, 28. *Lijm* is *lijng*, verbinding. Zie *lijst*, en vergelijk ook *leem*.

LIJN (streep), V. als 't Latijnsche *linea*, waarvan men ook *linie* zegt. § 100. En zoo ook voor een touw.

LIJN, als *plant*, anders *vlas*. V. § 57.

LIJNWAAD, O. als *gewaad*, oudtijds *waat* of *wat*. § 39.

LIJNX, of LINX, of LYNX (wild dier), M. als de groote dieren in 't algemeen, wanneer zy zonder opzicht op de kunne gedacht worden. Anders M. en V. Doch zie *los* of *losch*.

LIJST, V. § 77 en volgg. Van *lien* of *lijen*, binden, 't Fransche *lier*; en dus *band*, waarmee ook 't Latijnsche *licium* en *allicere* verwant is, en zoo ook rand of invatting van een schildery. Ook als *smalle brook*, *rand* of *boord-*

boordsel van een kleet, en als reeks. 't Fransche *limier*, en Oud-Engelsche *lime-hound*, is van dit *liën*, zoo het echter niet (gelijk wy *spoorhond* zeggen) van 't Fr. *limer* (*limis oculis tueri*), nijpooogen om juister te zien, is.

Lijs, waarvan men een *lange lijs* zegt, is niet anders dan *lis*, dat is *bies*. Een *lange bies* zei men voor een lang schraal figuur, even als een *kapstok*, en als een *smalle smient*.

Lijs was oudtijds ook een bank langs een muur. De Sineefche beelden op 't porcelein noemt men ook *lijzen* om hunne schrale lengte. Doch het woord *Lijspond* heeft hier niets gemeens meê, maar is uit *Leipziger pond* verbas-terd.

LIJSTER, V. als vrouwlijke werker van *ly-en*, *lie-en*, zingen, waarvan *lied*. § 82. Echter vindt men 't woord als *vogel* ook M. gebruikt, hoewel dit eene volstrekte tegenspraak is. Men heeft er echter zoodanige meer, als by voorbeeld, *voedsterheer*; en gelijk men dit van *voedsteren* afleidt, waarom men ook *voedster* zoo wel als *voedsteraar* in het mannelijke heeft gezegd, zou men *lijster-vogel* kunnen zeggen als van *lijsteren*, uit *lijster* gevormd. Van 't zelfde *lie-en* is ook *lie-erig* of *lieverig*, kwalijk tot *leuwerik* en *leewerk* verhaspeld door de onkundige taalschuimers. Niet te min kon men ook *lijster* als strik-vogel aanmerken, en van *lijste* (band), en *lijze* (strik) afleiden.

LIKEUR, 't Fransche *liqueur* en als dit, V. schoon 't Lat°. *liquor* zijnde.

LIL, zie *lel*. Doch beteekenende *gelei* ('t Fransche *gelée*), is het als een *stof* of *substance* als men het noemt, O. § 48.

LIMOEN, M. als *appel* daaronder verstaande, of eenvoudig als zijnde het Fransche *limon*, of Italiaansche *limone*. § 57, 100.

LIM-

LIMPIDO. Italiaansch adjectief, beteekenende helder, zuiver, en als substantief derhalve by ons O. § 41.

LINDE, V. in zich zelfs; doch daar *boom* onder verstaande, M. § 57. 't Is verwant met het Hoogduitsche *ge-linde*, zacht. Ook ons Neêrduitsch heeft *linde* als adjectief, voor *zacht*. Zie een voorbeeld in de T. en D. Verscheidenh. IV. D. bladz. 99 en 105. Zie *liefde*. — Men voege hierby, dat de oude Hoogd^o. naam van dezen boom *libs* was, waarvan de stad, nu *Leipsich* by verbasering geheeten, haar naam heeft, zijnde eigenlijk *libsig* in den zin van *Lindenhain*, en waarvan dan ook een *libs-* of *lipspond* in den Koophandel genoemd is.

De meening is dat die oude naam van het Oosterfche לב (*leb*), het hart, is, om dat het blad de gedaante van een hart heeft. Ik laat dit daar.

LINDZE of LINZE, zie *lunze*.

LINEAAL, met ons Hollandsch woord, *rijg*. M. als by de Boekhoudery uit het Italiaansch overgenomen, waarin het toen *lineale* en M. was. § 100.

LING. Zie *leng*.

LINIE, als 't Latijnsche *linea* en Fransche *ligne*, V. § 100.

LINK, striem (*yibex*). V. als *li-ing* zijnde, dat is *blijking*. § 34.

LINK of GELINK voor *geleding*, verwant met *lid*, en faamgetrokken uit *li-ing*. Desgelijks V. § 34.

LINKERMAN, oppasfer van eene Vrouw, in goeden en kwaden zin.

Oudtijds gebruikte men 't woord voor Apotheker, als altijd den Geneesheer verzellende. M. § 55.

LINNEN, O. als *stof*, of als *stoffelijk* adjectief. § 48, 41. 't Woord is *lijnen*, dat is, van *lijn*.

LINT, O. in 't gevestigd Gebruik, het zij als zijnde *linet* (§ 100), of wel, als van *lijn*, in den zin van *strook*, of eindelijk als band van *li-en*, 't Fransch *lier* (waarvan

op

op *lijst*), doch in welken zin het woord beter V. zou zijn, als zijnde dan *linte*, offchoon naar later analogie, (§ 41, 42,) zoo men *lind* schreve, te wettigen. Vergelijk *gelinte*.

LINZE, als *veldyruucht*, V. § 57.

LIP of LIPPE, Perzisch لب (*leb* of *lib*), waar meê ook 't Latijnsch *labium* samenhangt, V. als *lepping* van *leppen*, § 67.

LIS of LUS, eigenlijk *lisfe*, *lutse*, V. § 73.

LISCH (*bies*) O. als wordende altijd collectivè gebruikt.

§ 49. Een *lisch* kan men niet zeggen, maar wel een *lischhalm*, en ook *lischbloem*, 't geen by de Franschen *fleur de lis* is, welk woord onverstandig met *lelie* verward wordt; waarvan Menétrier in zijn *Art du blason* verdient nagelezen te worden. Zy hebben ook *lisfe de Perse* voor de *irias*, 't geen Oosterfche *lischbloem* is, van *یر* (*ir*) in het Turksch en Perzisch *geruisch*, *gepiep*, en voorts ook *gezang*; waarvan in het Turksch ایرلامک (*ir-lamak*) zingen, en اری یغمور (*iri jachmur*) plasch-regen. Even zòo is σόρυξ, σπιξω, enz. en zelf ons *zingen* zoo wel als het Oosterfche שיר en سیر *sira* (*modulatio*) met het *fibilare* (wy zeggen *piepen*) van 't riet verwant, en hangt met ons *sisfen* en *suizen*, en 't Arabifche *sefir* (سفير), (waarvan ook *zefyrus*), en 't Perzifche سفیدن (*siftiden*) ons *siffelen*, te samen. Men schrijft *lisch* met *sch* om dat het oorspronkelijk *lisp* is van 't geluid des winds daardoor, even als *bies*, waarvan wy ook *biezen* voor een piepend geblaas zeggen. Het woord zou op zich-zelfs, en niet in collectivèn zin gebruikt, dus ook M. zijn als wortelsylbe van 't werkwoord, 't zij dan *lischen* of *lispèn*. § 28. Hooft zegt *liezen* in 't meervoudig, doch zie hiervan op *lies*. Gelijk de Franschen *lisbloemen*, voeren de Groningers en Friezen *plompbladen*.

LIST, V. § 77 en volgg. zie Aanteek. ww. Dat *list* by de

de Ouden *kunst* was, in een goeden zin, hebben wy meermalen in onze verklaringen van oude schriften aange-
wezen. Ook by de Hoogduitschen was *arzaten-list*, ge-
neeskunst; *schül-list*, geleerde kennis, taalkunst, rede-
kunst, enz.

LITANY. V. als in 't Fr. en Latijn *litanía*, Gr. *λιτανία*,
van *λιτανεum*.

LITS, zie *luts*.

LITTEEKEN, zie *lijkteeken*.

LIVRE. Fransch woord voor gelds- of gewichtsbepaling.

In 't eerste geval, M. als *penning*, *gulden*, enz. In 't
laatste geval, O. als *pond*, enz. § 57.

LIVREI. Zie *lieverei* of *lievery*.

LOB, M. voor 't Grieksch-Latijnsch *lobus*. § 100. Byna
't zelfde als *lel*. — In byzondere toepassing beduidt het
de *appendicula viri*; waarvan *lobben* of *lubben*, voor *ont-*
lobben, even als *villen* voor *ontvellen*, *schillen* voor *ont-*
schillen, ja zelfs *koppen* voor *onthoofden* is, enz.

LOBBE of LUBBE, V. als zijnde *lobbing*, van *lobben*, dat
is van de lucht opgedreven worden, waarvan 't frequen-
tativum *lobberen*; en dus werd het by toepassing de eigen
benaming van een op de hand afhangende mouwstroom.
(Zie *loef*). § 67. Het woord is zichtbaar met *lap* ver-
want, zoo wel als met *labben*, waaïen, slingeren. Ook
heeft het verband met *leb* of *lebben*, by Valckenaer tot
λάβειν en *λάπτειν* en 't Lat. *lambo* t' huis gebracht. Zie
voorts *lever*.

LOCH, LOG of LOK, eigenlijk adjectief *lo-ig*, doorzich-
tig, open, O. § 41. Of wel door toepassing van *gat*.
§ 57. Het thema is *lo*. (Zie *log*.)

LODDER of LODER (*gloed*), M. als wortel van *loderen*,
en werker van *loden*, *lo-en*, *lojen*, en *lajen* of *lajen*,
branden. § 28. Waarvan *lodderig*, *lodderoogen*; en ook
lodderen als de oogen van vaak en vermoeyenis ontftoken

of

of heet op 't gevoel zijn, en men ze daarom sluit. Thands is *lodderig* niet dan meestal in den zin van *slaperig* bekend, en *lodderlijk* in dien van aantrekkelijk, het zij van louter bevalligheid, het zij van weelderigheid. Van den zelfden wortel kent ons oud Nederduitsch ook

LODINNE, meest voorkomende als *byzit*, zoo als in 't bekende oude liedtjen van Gerard van Velsen, V. § 28.

LOEF, V. oorspronkelijk adj. § 33. 't Is *lu-ig*, of *lo-ig*, van *lu-en*, waarvan *luw*, en *lu-cht* (zie § 96). Het woord beteekent *windzijde*, en *zijde* is 't geen er onder verstaan wordt. Iemand *de LOEF afsteken*, is den WIND *afwinnen* op zee. Zie ook *luif*. Doch de eigennaam *Loef* is het Fransche *loup*, in 't Vr. *louve*, van *Lupus*, ons *Wolf*, welke naam, even als die van *Beer*, zeer aanzienlijk plach te zijn.

LOER, M. Het is *lo-er*, verspieder, van *lo-en*, spieden. Hiervan *loeren*, verschalken, en 't Fransche *leurrer*, waarvan men uit moedwillige scherts *luren* en *in de luren leggen* gemaakt heeft. § 28. — Voor een *onnoozele* gebruikt men het kwalijk. De echte toepassing van 't woord is op iemand die zich onnoozel veinst, gelijk een betrapte spie gewoon is. Vergelijk *lodder*, *loog*, en *laje*.

LOEVER, in 't Gebruik V. als 't primitivum *loef*, § 57, schoon door de vorming, M. *Loeven* is by den wind, in den wind opzeilen; en *de loever* is die zijde des vaartuigs welke zich den wind aanbiedt, en dus, de *loefzijde*; waarvan weér 't frequentativum *loeveren*, waartegen in 't Hollandsch *lenzen* overstaat, dat is hangen of overhellen, van *le-en*, in 't Fransch *layer* (*laveeren*) genaamd, dat is, *met de zijde in het water spoelen*. *Loever* derhalve is werker van *loeven*, of wortel van *loeveren*, § 28; maar het wordt V. als adjectief genomen, hoedanig er meer zijn in *er*.

LOF, V. als oorspronkelijk adjectief, § 33, voor *prijs*, ver-

- verwant met *loft*, als feest, gejuich; M. als wortel van *loven*, § 28. — O. als collectivum voor *gebladerte*, § 49. Onze Schrijvers van de zeventiende eeuw verwarden dit onderscheid veeltijds, doch toonden het echter somtijds wel te gevoelen. Het Latijn zegt *laus*, het Slavoonsch en Russisch **СЛАВ** (*slaw*): men erkent het zelfde woord in die alle met ons *lof*, waarvan ook de samenhang met *lieven* en ook met *geloof* zeer opmerkelijk is. Vergelijk *geloof* en *liefde*.
- LOFT, verouderd met *locht*, waarmede het één is. Zie Aanteek. c. V. § 36, 96.
- LOG, nog by Hooft en Vondel voor een *gat*, O. Het is dus te wettigen als een adjectivum, en inderdaad het zelfde met *low* of *luw*, dat is lucht-, of tocht-doorlatende. § 41. Zie *loch*.
- LOGE, Fransch woord, en dat eigenlijk één met ons *loots* is en als dit, V. § 100, 74.
- LOGEMENT, O. Zie *fondement*.
- LOGEN, zie *leugen*.
- LOGGER, een vaartuig, en als zoodanig, V. § 57. Van *loggen*, 't zelfde als *lobben*, waggelen, wiegen, schudden. Zie *lobbe*. Hiervan beteekent het een platbodemd vaartuig.
- LOGLIJN, uit het Engelsch overgenomen. Het is treklijn van 't oude *loggen*. Goth. en A-S. **ΛΙΝΓΑΝ**, *zēluŷzian*, *luŷzian* (*liugan*, *geluggian*, *luggian*), trekken, halen. Waarvan ook *log*, een *blok*, en mischien ook ons *blok* voor een *katrol*. V. als *lijn*. § 39.
- LOK, V. als oorspronkelijk adjectief, *lo-ig*, dat is *blond*, gelijk onzen Landaart van ouds eigen was. Of liever (met de Hoogd. *ō*) *luik*, waarvan wy thands *fluik hair* zeggen. § 33.
- LOL, nu *lollepot*, of voor zang genomen, M. als wortel-sylbe van *lollen*. § 28. Doch zie *lul*.
- LOMBERT, M. als de uitgang aanwijst, § 28. Van *lommen*,

pen, dat is, *vodden*, of *lappen*, als zei men *lappert* of *voddert*. Natuurlijker echter veellicht zou men het van het Deensche woord *lomme* (*beurs* of *zak* beteekenende) kunnen afleiden, gelijk men ook *lommert* zegt. Alhoewel men het algemeen en alom van de *Lombarden* of *Lombardijers* benoemd wil, het geen in andere talen, waar het woord geen beteekenis door zich-zelf heeft, juist mag zijn, doch by ons, op zijn hoogst genomen, twijfelachtig is; schoon het waar en zeker is, dat Bernardijn van Feltro in Italie 't eerst de broederschap van den *berg van barmhartigheid* omtrent het begin der zestiende eeuw instelde, om den schriklijken geldwoeker te stuiten, die echter niet alleen in Lombardyen t' huis was. Zie *ka-werzijn*.

LOMMER, V. als zijnde 't oogschijnlijk het Fransche *Pom-bre*, met het artykel, van 't Latijnsche *umbra*. Zie Aanteek. x. Echter kon *lommer* Hollandsch en M. zijn, van *lommen*, schudden, beven, dat van *lo-ing*, *lowing*, waaiing, is. § 100, 28. Kwalijk schoon algemeen neemt men 't O.

LOMPE, V. als *lap*. — Meest in het meervoudige gebruikt. Het is in beteekenis eigenlijk eene afgesleten of verworpen lap of weeffel, en verwant met *loom*, weefgetouw. Het verouderd *loën* of *laën* voor weven, maakt *loïng* en hieruit is *loom* en *lompe* door samentrekking en verbastering. § 85.

Voor een soort van suiker is 't volkomen, woord, *lomp-suiker*, d. i. suiker die niet, als de beter soort in vormen van hout, enz. geschept werd om daarin te droogen, maar in saamgenaaide lappen, als waarin ook de kristalschieting geschiedt der zoogenaamde *kandy*.

LONG, V. als *lo-ing*, in den zin van *blazing*, *luchting*. § 34. Oudtijds zei men *longer*, van het derivative werk-

woord *longen*, en ook *lofe*. Dat het woord verwant is met *locht* of *lucht*, *luwen*, enz. loopt in 't oog. Men zou mogen vragen of ons *verlangen* niet met het evenge- melde werkwoord *longen* (als *hijgen*) te samen hangt.

LONK, M. als wortel van *lonken*. § 28. V. als *lo-ing*, van *lo-en*, vlammen, schitteren. § 34.

LONT, V. als *lo-end*, vlammend, brandend. § 34. Ech- ter ook O. § 41.

LOO, dat is *lode* (*hoogte*) van ouds V. doch door het Ge- bruik O. by toepassing van *land* of *gehucht*. § 57. Kwa- lijk leidt men 't van *locus* af.

LOOD, O. als *metaal*. § 57. Het is eigenlijk 't zelfde woord met het Engelsche *loth*, dat is *traag*, *zwaar*; en de oorsprong is in *lo* met de *hol-doffe o* die met de open *o* der Duitscheren samenhangt welke wy *ui* uitspreken, en dus *lui* zeggen. Van welk *lo* ook *log*, d. i. *lo-ig*, en *loof* voor moede of vermoeid ('t geen het zelfde woord is,) en *loom*, d. i. *lo-ing*, als adjectief; en *lomp*, dat weder *belomp* maakt en te samengetrokken *plomp* is; en waarmee dus ook *laën* of *laden* (dat is bezwaren); en zoo ook het Latijnsche *plumbum*, en Fransch *plomp* ver- want zijn.

LOOF, collectivum, O. als *gebladerte*. Zie *lof*, van *lo- wen*, *luwen*, waaien. § 49. Kwalijk maakte Vondel hier een meervoudig *loven* van.

LOOG, V. als adjectivum *lo-ig*, van *lo-en*, branden, en van daar zuiveren; waarvan ook de *Loogers* (nu *Looiers*) genoemd zijn, die men elders ook *huyvetters* (huidenvet- ters) plach te heeten. — Hoofst echter gebruikt dit *loog* voor vlam. Zie *laje*. Voor Looier heeft het Vlaamsch het evengemelde *Huyvetter*. Zie hiervoor: *Huidenfal*. § 33.

LOOK, V. als *plant*, en als *lo-ig* van *lo-en*, branden, om den heeten smaak. § 57, 33. — 't Angel-Sax. zegt *leac* (*leak*) voor moes in 't algemeen. Zekerlijk was in vroe- ger

ger eeuwen de *look* wel het meest gebruikelijke *moes*. — Doch men merke op dat de spijs onzer Voorouderen voor etlijke eeuwen in vleesch en in graan- en peulvruchten (grutten en erwt- en boonfoorten) bestond, en hun moeskruiden bloot *condimenten* tot het vleesch waren; alle scherpe of sterkmakende en riekende.

LOOM voor weefgetouw is bloot Engelsche verbastering van ons Hollandsche *laing*, naar de *lade* die in 't weven aangefchoven wordt, dus genoemd. Het woord is dus V. § 85. Zie ook *lompe*. — Het kon ook in den zelfden zin met *lommer* verwant zijn. Zie *lommer*.

LOON, V. § 99. — O. als verkort van *geloon*, of als collectief § 51, 49; doch M. als wortel van *lonen*, gelijk Cats het nog gebruikt in alle drie geslachten. § 28. Eigenlijk is 't het zelfde woord met *leen*. De oorsprong is met *lof* gemeen; het oude Fransch zei *loyier*, en wijst ons tot het Thema *lo*, dat evenzeer *lo-en* en *loven* geeft, welk laatste het Fransche *lou-er* is, dat daarom tevens *prijzen* en *huren* is. Zie Aanteek. 000, bl. 310.

LOOP, M. als wortel van *loopen*. § 28. — Dat men *ter loops* zegt, is eigenlijk het adjectivum *loopsch*, als substantivum gebruikt; of wel het woord *loope* voor *looping*, als met dezen uitgang by verzachting der keelklemming zeer gemeen plach te zijn, gelijk onze Bijbelvertalers dus ook *ter loope* gebruikten. Een blijk hoe onhollandsch dat stotende van het tegenwoordig *n-g* als twee letters uitgebracht, zij! § 33. De aanmerking van den naarstigen Alewijn (Maatsch. van Letterk. VII. Deel) is onjuist op dit woord.

LOOPGRAAF of LOOPGRAVE, V. als *graving*. § 67.

LOOPMAAR, M. als wortel van *maren*, bekend maken, waarvan *vermaard*. § 28. Doch zie *maär*, en *mare*.

LOOR. Zie *leur*.

LOOS, of LEUS, V. § 57. Zie *les*. — Het woord is

niets anders dan *lesfe*, *spreuk*; en 't beteekent dus oorspronkelijk zoo 't wapendevis als den wapenkreet (*cri de guerre*), en ook 't wachtwoord; van waar het by uitbreiding overgegaan is om alle teeken van herkenning aan te duiden. Zoo hebben wy de dagen beleefd, dat een oranjen bloemtjen in den mond, en een oranjen papieren koffijzakjen, voor een leus doorging, en als oproer, met geesfeling en tuchthuis gestraft wierd. — Men zie voorts mijne *Vaderlandsche oranjezucht* (in de Hollandsche uitgave met koperen plaattytel) waar het woord verklaard is.

LOOS voor LOOZE, (als in *water-loos*) voor *loozing*, ontlasting, en dus voor goot, riool, en dergelijke gebruikt, V. § 67. 't Is een Amsterdamsch woord, en by Welkens bezigt, in zijn *Endenhout*, bladz. 75.

LOOS voor de *long* genomen, als nog by Cats (zie zijne Hofged. 27) uit *loze* van *lo-en*, ook V. § 67. Vergelijk *long*.

LOOT, V. als *uitspruitfel*; eigenlijk *lote*, voor loting, uitspruiting. § 67. Zie *lot*.

LOOTS (schoor), V. 't Is het Fransche *loge*. § 100. Vergelijk § 74. Zie van dit woord Maerlants *Sp. Hist.* III. Deel in de Aanteek. bladz. 19.

LOOTS (peil), V. als vervrouwlijkt van *lood*, § 73, maar voor *lootsman* M. door toepassing. § 55.

LOR (met de doffe o), zie *leur*.

LORI (in het Portugeesch-Maleits de naam van den Papegaai), anders *nuri*, M. § 57. Men heeft er ons *lorre* of *lorretjen* van.

LORK, een boom, oudtijds *lark* (waarvan het Dorp Laren genoemd is) in 't Latijn *laria*. Men zegt ook *lorckenboom*. M. als boom. § 57.

LORK of LURK. Zie *lurk*.

LORRE is van oudsher een Vogelgedaante van lappen en vederen, waarmee men den havik uit zijn vlucht te rug roept,

roept, door ze aan een snoer in de rondte te draaien. Zie *leur*. — En hierdoor zegt men *lorrendraaien* voor bedriegen met een valsch voordoen. — Zie ook *larie*.

LOS of LOSCH, voor *lynx*, M. door het Gebruik, als *wolf*, dat er waarschijnlijk onder verstaan wordt. § 57. Het heeft het voorkomen van uit het Latijnsche tot *lusch* en zoo tot *losch* geworden te zijn. Zoo het echter niet van *lo-en*, zien, is, en op het scherp gezicht van dit dier slaat; of wel, op zijn geele kleur, waarvan de *leeuw* ook genaamd kon zijn.

LOT, O. als zijnde *ge-lot*; van *lo-en* uitspruiten. § 51. Het beteekent een uitspruitsel, bot, of takjen van een boom of heester. En om dat men zulke botjens, takjens, of staafjens, met kerven gemerkt, uitrok tot beslissing van het geen men aan het geval overliet, werd dit trekken-zelf *loten* genoemd, en is die naam overgegaan op het *geval*-zelf, en op elk teeken, dat tot zulk trekken gebruikt werd. En hier van is ook

LOT (noodlot) voor *toeschikking*, en *lotgeval*, toeschikkend geval. Desgelijks O. als zijnde één zelfde woord. Zoo het echter niet van *laden*, opleggen, is, dat in zijn praeteritum van ouds *ik lode* maakte, of het zelfde met *lage* als oplegging; gelijk *Lagna* in 't Ijsslandsch het noodlot beteekent. — Doch

LOT (schatting) in *schot* en *lot*, is *lade*, dat is *lage*. Zoo zei men *huslad* en *huslade*; en andere schattingen meer droegen dien naam van *lade*, 't zij als *oplegging* van *laden*, 't zij als *schuiving*, even als *schot*, *schieting* is. Vergelijk *lade*. *Klein geld* schiet men by rijen, *groot geld* legt men neer. Hier van is *verschot*, voorttrekking van kleine uitgaven; grootere noemde men *uitlagen* voor iemand. Dit behoorde tot de netheid van uitdrukking nog in mijn tijd. *Schot en lot* zegt dus groote en kleine uitgaven. Door verloop is dit *lot* mede O. in 't Ge-

- bruik, als ware 't van dezelfde vorming met het vorige.
 § 51.
- LOTBEDEEL en LOTBESCHEER (fors), O. als *bedeel* en *bescheer*. § 89, 39.
- LOTERY, V. § 69.
- LOUW, een visch dus genaamd. Anders *zeelt*. M. § 57.
- LOUVRE (Kon. Paleis) V. als geheel Fransch woord, in zijn geslacht overgenomen. § 100.
- LOVER; O. als 't primitivum *lof* of *loof*, § 57. Name-lijk als collectivum gebruikt. Anders is *lover* V. en heeft het meervoudige *loveren*, als eigenlijk adjectivum. § 33. De oorsprong is in *loën*, *lu-en* (*luwen*, *waaien*) waarvan ook *lucht* is.
- LOVERTJEN, O. als diminutief. § 45.
- LUB, zie *lob* of *lobbe*.
- LUBBERT, M. § 55. Als appellativum is het in pasfiven zin een *eunuchus*, of in activen zin, iemand die dieren ontmant; maar als eigen naam is het *Lobert* of *Lobaard*, dat is, of *moeddragende*, of *blondbaard*.
- LUCHT, V. § 96, als van *luwen*. Zie 107, en Aant. 000.
- LUCHTER, (waarvan de Franschen hun *lustre* voor *blaker* gemaakt hebben) van 't oude *lucht*; nu *licht*, van *lo-en*, M. § 28. Zie Aanteek. 000.
- LUDEGER of LUDEGAAR, 't mannetjen in de maan, dat gezegd werd een doornbosch op zijn rug te hebben, en om dat hy 't gestolen had, niet hooger ten hemel te mogen opklimmen, maar daar ingebannen te zijn. Doch het woord is eigenlijk *Luikenaar*, en van *Ludig*; nu saamgetrokken tot *Luik*. Zy hadden by de Nederlanders den naam van *maansiek* te zijn, en van daar deze spotterny. M. beide om uitgang en toepassing. § 28, 55.
- LUIER of LUËR, en saamgetrokken, LUUR; als werker-aanduidend verbale van *luien*, M. § 28. Als *doek* des-gelijks, het zij het van *lu-en*, in den wind hangen (als *lap*)

lap) afgeleid wordt, het zij van *lo-en*, warmen. Als *leur*, zou het als dit V. kunnen zijn. Als men er *doek* onder verstaat, is het desgelijks door toepassing, M. doch ook O. Zie *leur* en *doek*. — Het mannelijk geslacht weegt dus over. Men gebruikt het in de wandeling in alle drie de geslachten.

LUIF. Eigenlijk *loef*, adjectivum. V. § 33. Het beteekent in de eerste plaats *wind*DAK. Zie *loef*. M. daartegen, als wortel van *luiven*, dat is, *luwen*. § 28. Maar in de tweede plaats en eigenlijk is het *afdak*, dat is, aflopend of hellend (anders schuinsch) dak. Van *luif* uit *loef* gevormd om *schuin* te beteekenen, om dat het *loeven* een schuine richting en stelling met zich brengt, en aldus behoort het V. genomen te worden. § 33. Ik mag hier byvoegen, dat het Engelsche *aloof* in *to keep aloof something* desgelijks tot dat *loeven* behoort. Het is *on loof*, d. i. *te loef* of *te loever*. Die zich *te loeyer* houdt is boven zijn vijand, en deze nadert hem niet. Die het ook te loever windt, wordt ook niet door den wind op eene ondiepte gedreven. Johnsons verklaring van deze uitdrukking raakt het tegenwoordig gebruik des woords, maar niet de beteekenis als woord. Recht gepast heeft onze Vader Cats in zijn Spiegel:

Te loever *man*; *te roer!* te loever, *lieve maat!* enz.
Van dit *a* voor *on* zie de Verhandel. bladz. 347.

Intusfchen, daar men voor *loof* ook *luif* plach te zeggen, kon een *luif* of *luifel* wel oorspronkelijk slechts een *afdak* van geboomte beteekenen. Zoo lees ik by Vermander: *De rechte stammen te bekleen met hun groene luiven*. Kap. 8 § 39.

LUIFEL, M. door den uitgang. § 28.

LUIK, O. door 't Gebruik, om dat er *berd* onder verstaan wordt, als zijnde *luikberd*. § 57. In zich-zelf zou het M. zijn, als wortel van *luiken*, sluiten. § 28.

LUIM, V. als *lui-ing*. § 85. Het is *lo-ing*, van *lo-en*, gloeien, dat ook *lust* maakt. Zie Aanteek. *ww*.

LUIPAARD, gelijk men kwalijk schrijft, maar beter *luipard*, als verbasterd uit *leopardus* (Latijnsch), of *luiperd* en *luipert*. — Doch in de Wapenkunde is 't bloote verbas-tering van ons *liebaart*, en als kunstterm geëigend aan een leeuw met het volle aangezicht te onswaart gekeerd, terwijl by den naam *leeuw* 't hoofd *en profil* onderfeld wordt. Twee benamingen voor den leeuw hebbende, heeft men ze in de wapens, in verschillende toepassing aan die tweederlei stelling van den leeuw toegeëigend, en de Franschen hebben daar hun *leopard* van gemaakt, dat wy wederom in dien zelfden zin aannamen. M. § 100.

LUIS, V. door den uitgang. § 74. Het schijnt van het Keltische *laou*, dat is, lui, loom. Van daar zegt men by ons *een luizige vent* voor een *luiaart*. Het Vlaamsch heeft *leuzig* of *lozig* voor *lui*.

LUISTER, V. als vrouwelijke uitgang, en van *lui-en* ('t zelfde als *lo-en*, vlammen, blinken, in 't Fransch *luire*, (waarvan ook 't Latijnsche *lux* enz.) § 82. Men gebruikt het echter mannelijk, en dus is het, als van *luisten* afgeleid, het geen men *leisten*, en, met het augment, *gleisten* vindt, waarvan 't oude *gleisteren*; waarvoor wy nu *glinsteren* zeggen. § 28. — Onze Vaders plachten ook *luisterend* voor *blinkend* te zeggen, en dus Vondel in zijn Treurspelen:

— *azurig luisterde de slangenhuid.*

Doch *luisteren* voor aandachtig toehooren is van *luien* waarvan *geluid*. 't Is geluid opvangen, en zou als een compositum uit *luid* (voor *geluid*) en *sterren* of *starren* (waarvan op *star*) of 't ware *inhiare sermoni suspensis auribus* kunnen beschouwd worden, zoo het niet duidelijk uit het Ijslandsch *hlystan* en A-S *hlystan* ('t Engelsche *to listen*) als frequentativum voortvloeide, waarmee ook

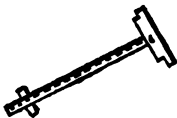
hlyst,

hlyst, als *oor*, samenhangt, doch waarvan de oorsprong toch altijd in de fylbe *lui* van *geluid* en *luien* ligt.

LUIT, V. door 't Gebruik, schoon het Fransch *lute*, M. heeft. Het schijnt byna dat er een ander woord onder verstaan wordt, waardoor alle speeltuigen V. gebruikt worden. Alhoewel het eigenlijk *lute* van *lu-en* ('t zelfde als *li-en*,) mag zijn. § 33. Ook in 't Oosten zegt men *laut*, (لوت) voor de *chelys* of *lyra*.

LUIWAGEN, schoonmaaksters werktuig om den vloer te kuifchen, bestaande in een langen stok met een breedten vloerborstel aan 't beneden-eind. M. maar niet als of 't het geslacht van den *wagen* volgen moest waar het woord meê saamgesteld is, maar als zijnde eigenlijk *lei-wagen* voor *wagenleider* en dus imperatief of wortel van *leiden*, in gelijke koppeling als een *sla-dood*, een *schreeuw-lelijk*, een *doe-niet*, een *spil-penning*, enz. § 28.

Het is dus genoemd van den boom van een handwagen, waarmee men dezen leidt, trekt, of stoot, als met welken het in gedaante overeenkooft. — Vergelijk *Fourgon*.

Leiwagen.

Luiwagen.

LUK, verkorting van *geluk*. O. § 51.

LUL, M. voor *kadans* van het vers. (Zie Cats in zijne *Mandragende maagd*.) Wortel van *lullen*, waarvoor men nu verkeerdelijk *lollen* zegt, het geen altijd *warmen*, *lollen*, *lo-eren* (*luieren* zegt men thands), plach te beteekenen, van *lo-en*. Waarvan nog een *lollepot*, dat is, *vuurpot*, overig is. Zie den zelfden Cats, in den *Spiegel*: „*Die zit en LOLT*” enz. Vergelijk mijne Nieuwe T. en D. Verscheidenh. II. Deel bladz. 112. .

LUL, voor een zeil, en inzonderheid een voorzeil. M. als *lu-el*, van *lu-en*, windvangen, waaien. § 28. Winfchoten verklaart het door *kluijfok*, en dus spreekt men inderdaad, maar by verbastering: dit woord is *luif-fok* of *ge-luif-fok*, van 't zelfde *lu-en*. Zie *loef*, *loeyer*, en *lucht*.

LUNZE (*embolium*). De pin die voor 't wiel van een rijtuig gestoken, dit weêrhoudt van van de as te rollen. V. door den uitgang. — Eigenlijk *lundse*, van *lunden*, *lunderen*, ophouden. Men zei ook *lindse* en *londse*, en de laatste spelling is wel de rechte, als famenhangende met *lo* als thema van *loom*.

LURK, voor den gene die lurkt of zuigt, of voor dat gene, waaraan gelurkt of gezogen wordt, is de wortel-fylbe van het verbum *lurken* of *lorken*, en dus M. § 28. *Lurken* is een uitdrukking van de zuiging die door 't omflaan van de tong geschiedt.

LURVE (slip), waarvan nog, *iemand bij de lurven krijgen*, dat is, by de *slippen*, V. § 33. 't Is eigenlijk *lorig* of *leurig*, van *lore*, *leure*. Zie § 97. — Doch

LURVE of LORVE, 't Latijnsche *larva*, de omkleeding van een vlinder of rups. V. § 100. 't Beteekent ook de lederen vogelgedaante (Fransch *laurke*) waar men den valk of sperwer meê te rug lokt; dat ook 't zelfde Latijnsche *larva* is, als lederen *pop*, die de Franschen daarom in het onderwijs der Vroedkunst *phantome* noemen.

LUS, zie *luts*.

LUST, V. zie § 77 en volgg. Van *lo-en*, branden, gloeien, waarvan ook *gloeien*, door samentrekking van *ge-lo-en* enz. In alle taten zijn de benamingen der begeerten, van hitte ontleend.

LUSTER, van 't Fransche *lustre*, om 't Lat. *lustrum* te beteekenen, tijdperk van vijf jaren. O. als 't Latijnsche. § 100. — Voor 't Fr. *lustre*, als armbaker, is 't M. als dat. § 57.

LUTS

LUTS of LITS, als men oudtijds zei, eigenlijk *losse*, van letten, ophouden. 't Is *remora*, ophouding, en zoo, vang, strik. Hiervan is het Fransche *haute lisfe* voor tapijtwerk, dus genoemd om dat het bloemwerk, daarin gewerkt, boven den grond verheven was. *Lisfe* werd voor 't weeffel-zelf gezegd. V. § 74. *Lus* echter levert ook een verbastering op van het oude *lijse*, dat als adj. *fil*, en als substantief *strik* of *bedrog* beteekende.

LUTTEL, adjectivum, en derhalve als substantief gebruikt wordende, O. § 41. Het woord is van 't Deensche *liden*, in 't Onzijd° *lidet* of *lidt*, weinig of klein. De Duitsche hooger dialect zei ook *lutzel* en *lutzig*, van welk laatste men uit dardelheid *luizig* maakte. — By de Hoogduitsche Minnezangers leest men ook *lutzel* en *luizel* voor *kort* of *weinig*. Men zie den Iwain, en Michaëlers Aant. op I, vf. 320.

LUUR, zie *lui-er*, van *lu-en*, waaien, windvangen, M. § 28. doch O. desgelijks door 't oud gebruik.

LUWTE, V. § 33, 96.

LYCEE, of met het Latijnsche woord-zelf, *lyceum*, O. als dit. § 100.

LYNX. Zie *losch*.

M.

MAAG ('t spijsverteerend ingewand), is *maig*, en dus adjectivum, V. § 33. Zie op *made*. De verwantschap van dit woord met *mogen*, verdiende omstandiger verklaring dan hier plaats kan vinden. Men ziet dat het ook betrekking heeft tot het Fransche *manger*, van 't Italiaansche *manicare*, eten, verslinden, 't Latijnsche *manducare* enz. Vergelijk echter *gemak*, en *mangel*. Men mag over dit Thema mijne Aanteek. op den *Muis-* en *Kikyorschkrig* raad-

raadplegen. Het Deensch zegt *mave*, 't geen ook oud Engelsch is.

MAAG (verwant) van een ander *ma-en*, waarvan *maat*, *makker*, *mand*, enz. Zie § 98. Het Schotfche *mac*, als zoon, toont zich naauw verwant hiermee. M. en V. naar de toepassing medebrengt. § 55.

MAAGD, V. door toepassing, § 55, en ook door de vorming, *magede*, als *maaghede*, § 96. Het onderzoek naar de afleiding beware ik voor elders. Echter men mocht in bedenking nemen, of het misfchien als vervrouwlijkt van *maag* (verwant,) zij aan te merken, even als *graafhede* (graafnede,) van *graaf*? Zie Aanteek. ccc. Beter verklaart Kiliaan het als *macht*, door *potentia*, kunne. Het nog niet manbare meisjes draagt dien naam niet. En onze Ouden gebruikten dit woord, zoo wel als *maagdom*, ook voor de jeugd (*pubertas*,) in beide fexen. Ook hangt *maget* of *maagd* even zoo wel met *man* en *macht* te famen, als *virgo* (uit *virago*) met *vir* en met *vis*. Zeker is het, dat de wortel van 't woord *ma* is. Ook het Goth. zegt **MAVI** (*mawi*), en zelfs is de *mam* (vrouwenborst) niet anders dan *ma-ing*. Ook behoort er het (*mazos*) *μαζος* der Grieken toe, 't geen ook in den grond Duitsch is. Dus by Tatiaan :

Salig uuamba, thiu thih truge,

Intie thie MANZON, thie thu fugi. Dat is:

Zalig de buik die u droeg, en de borsten die gy zoogt.

MAAGDOM, M. Zie § 91. — Maar *maagdom*, dat is, niet *virginitas*, maar *puëllarum cohors*, O. als collectivum. § 49.

MAAGSCHAP, V. § 72.

MAAK, alleen gebruikbaar in de uitdrukking: *in den maak*.

M. § 28.

MAAKKLAAR, M. Schoon dit het woord *makelaar* niet is, het geen van *makelen* (frequentatium van *maken*) is,

is

is het echter een goed Hollandsch woord. Men maakt dergelijke naamwoorden van den imperativus, by voorbeeld, *beschik-al*, *roer-me-niet*; *slok-op*, *bemoei-al*, *pis-in-'t-bed* enz. welke daarin van de naamwoorden die uit den wortel der werkwoorden bestaan, onderscheiden zijn, dat zy de afscheidbare voorzetsels achteraan hebben, en in de beteekenis iets bespottends. Waarom Hoogstraten recht heeft, niet juist met het woord, maar met het gebruik van dit woord als een amptbedieding (gelijk men het in mijn tijd nog hier en daar te Amsterdam aan de deurposten las,) den spot te drijven. Zy zijn M. of V. door toepassing. § 57. Intusschen eischt het opmerking, dat dit *maakklaar* den accent op de laatste sylbe eischt, en niet op de eerste als in *makelaar*.

MAAKSEL, O. § 50, 86.

MAAL, voor *komst*, en zoo ook als byeenkomst, reize, en spysneming, in 't middeneeuw-Latijn, *mallum*. O. § 100. Zie Aanteek. c. Het *middagmaal*, *avondmaal*; een goed of slecht *maal* doen, enz. *het derde maal*, *dat maal*, behooren hier toe. — Dus van ouds. — Men mag het woord veellicht uit *mannen* (waarvan b. v. een schip *bemannen*,) afleiden, als ware 't een samentrekken van *mannelen*, mannen vergaderen, enz. Als *reize* of *komst* gebruikt men het thands ook M. en V. schoon minder goed. Onze Bijbelvertalers schreven: *op dat maal*. Deuterón. IX, 19 &c. — Het is eigenlijk *beurt*, en het Goth. **MEΛ** (*mel*), tijd. — Van dit woord *maal* is ook het oude *maalberg* (*mal-bergum* zei men in 't middenlatijn) voor vergadering der oude Duitschen.

MAAL, voor *vlek* of *merk*, M. als wortel van *malen*, merken, en als verbale, § 28. Hier toe behoort *moedermaal*, enz. Vergelijk *maze*.

MAAL, voor *zak*, of *koffer*, of *bondel*, desgelijks M. niet zoo zeer om de vorming, van *ma-en*, van het thema *ma*, verbinding, (§ 28) als om dat men er *zak* of *bondel*,

del, onder verstaat. Niet te min heeft men 't V. gebruikt, van het *maille* der Franschen, dat ons *malie* is, maar by hen ook voor bondel diende (nu in dezen zin verouderd), en waaruit hun *maillot*, wikkelband, en *mailloter*, omwikkelen (ons bakeren) is. Eigenlijk is het *maalzak*, dat is *reiszak*. Niets is gemeener in onze taal, dan dat de composita dus afgekort worden, en 't generique woord dus verloren gaat, waardoor het specificerende waar het mee saamgesteld was, op zich-zelf blijvende, dan onkennelijk wordt. § 57. — Dat men 't ook als het later Fransche *malle*, V. neemt, is niet vreemd. § 100.

MAAL, voor *rede* (van *malen*, Frankduitsch *muelian*) nog in het Deensch overig, en waarvan ons *melden* is, V. Het woord is verouderd, niet te min is ons *na-de-maal*, dat is, *naar* of *om de rede*, (ter zake), overig gebleven hiervan. Vergelijk § 67.

MAALTijd, V. § 37, gelijk *tijd* oorspronkelijk is. Zie Aanteek. c. Op gelijke wijze zegt het Deensch *dagverd* en *nachtverd* (nu in *dayre* en *nadver* verbasterd,) dat is, *dagvaart* en *nachtyaart*, voor *ontbijt* en *avondmaal*.

Oudtijds zei men even zoo *eten-tijd* voor *maaltijd*. Dus, om een voorbeeld te geven, lezen wy by van Heelu in den slag van Woeront:

En wert met hongereger moede
Niën ghedaen etentyt,
Daer daer ghedaen wert na den srijt.

't Spreekt van zelfs, dat het *eten*-zelf gemeend wordt.

MAAN, V. Zoo voor het hemellichaam, als voor paarden- of leeuwen-halslokken. Zie § 99. 't Eerste als *deficiens*, afnijding of afmaaiing (*defalcatie*) ondergaande; 't laatste als *afsnijdsel*. Zie de Aanteek. op mijnen *Muis- en Kikvorschkrijg*. 't Is opmerklijk, dat dit hemellichaam in het Perzisch *mā* of *māh* heet (ماه), terwijl *mail* (مايل) gebogen, en *mahir* (ماهر) puntig en scherp is.

De

De samenhang met ons *maaien* is kennelijk. 't Grieksche *μαῖν* toont ook zijn verwantschap.

MAAND, V. als *gemaande tijd*, van *maan*. § 36, 57. Zie Aanteek. c.

MAANKOP, V. als *plant*. § 57. — O. niet dan als *vergif* of *geneesmiddel* (*materia medica*). § 48. 't Woord beteekent *maan-bol*. — De Duitschers noemen 't *mohn*. De vergiften schreef men van ouds aan de werking der *maan* en der nacht toe, waarvan ook by ons de benaming der *nachtschade* is.

MAAR, M. wortel van het werkwoord *maren*, verbreiden, melden, waarvan *vermaard*. § 28. Echter is *mare* als *maring*, of het adjectivum *mare*, voor *vermaard* by de Ouden gebruikt, ook regelmatig V. wanneer men het als substantivum neemt, het zij men dan *mare* of *maar* zegt. § 67 en 33. En dus deden onze Ouden veelal.

MAAR, voor gerucht of tijding. M. of V. Zie 't vorig artikel. Doch LOOPMAAR, als vertolking van het onduitsche *Courant*, neemt men M. als dit Fransche

MAAR (Het bindwoord), gebruikt als een bedenkelijkheid, zwarigheid, of gebrek te kennen gevende: gelijk in het Fransch *il y a un MAIS et un SI*; en dus stoffelijk als woord, O. § 48. Vergelijk *item*. — 't Is oorspronkelijk *ne waar*, ware 't niet.)

MAAR of MEER, anders *merriepaard*, V. doch oudtijds *paard* in 't algemeen, waarvan *maarschalk*, *paardenknecht* of *paardenvoogd*. Zie *merrie* en *schalk*.

MAARTE, eertijds voor huismeid gebruikt, en ook wel eens by wijze van spotterny op een huiskat toegepast, is de naam *Martha*, met welke de R. Katholijke Priesters hunne huishoudsters of bywoonsters plachten te benoemen. V. § 55. — Doch

MAARTEN of MEERTEN, voor een *aap* by onze Grootouders gebruikt, was een diminutivum van 't woord *meerkat*,

kat, afgekort zijnde, en eigenlijk *meertjen*. M. § 57.
Zie *meerkat*.

MAAS, zie *maze*.

MAAS (Rivier). V. § 57. — Dat de stad Mechelen eigenlijk *Mazele* heet, van de Maas, zal men waarschijnlijk nu even weinig raden, als dat *Brusfel* (in 't Fransch *Bruxelles*, en uit *bruchelle* verbasterd,) van *Burch* is. — Dat *Mazele* schijnt echter uit een ouder woord *Mazelheim* verbasterd, welk *heim* in de namen van steden en plaatsen meestal tot de eindfylbe *em* en *en* is overgegaan. — Wat gemeenschap 't woord hebbe met het Hebr. מַמַּת לאת ik daar.

MAAT, V. praeteritum van *ik meet*, *ik mat* of *mate*. § 36.
De oorsprong mag in *ma-en* en *me-en* (dat is affnijden) zijn, waarvan *meier* en *maaiër* is; naamlijk, in den zin van bepaling eener groote. — Hiervan *matig* en *matigen*. Zelfs kan ook *moeten* hiervan zijn, als *aangepastheid* bevestigende, even als *gading* en *gelijken* van 't paren en overéénstemmen gezegd is.

MAAT, *medgezel*, van *ma-en*, verbinden. § 98. M. door toepassing. § 55.

MAAT voor *wei-* of *bouwland*, als by Slichtenhorst Geld^o. Geschied^o. en elders voorkomt; mede van *maën* of *maaien*, waaruit ook het Engelsche *meadow*, 't geen met ons *ourwe* (grond) saamgesteld is even als ons *landouwe*. V. § 36. — Ook *gemate* en *gemeete lands* zou hiervan kunnen zijn zonder tot *meten* betrekking te hebben. Zie ook *made* en *mat*.

MAATSCHAP, V. en O. § 72, § 49.

MAATSCHAPPY, V. door-den uitgang. § 69.

MACHECOULIS verbasterd van *mock-coulis*, dat is *valsche coulís*, eene Engelsche uitdrukking. *Coulís* (Fransch woord) is wat door een schuifreet heen zijgt, en zoo is *portecoulís* een valdeur; en dus noemde men ook de *val-hamei*
in

in een stads- of burchtpoort. *Mathecoulis*, nu is een vooruitstekend roosterwerk van balken boven een poort of ingang, niet zoo zeer om er hamei-palen ter sluiting van den ingang door te doen vallen, als om er steenen, kokend water, en dergelijke, op den vijand die den doorgang vermeestert en intrekt, door af te werpen. M. als 't Fransche *coulis*. § 100. Het Eng. *Mok* is van ons *maken*, gelijk wy *gemaakt werk* zeggen voor geveinsd en nagemakt, ook *maakwerk*. Het wordt dus in den zin van tegenstelling aan *natuurlijk* of *echt* gebruikt. Wat *coulis* betreft, dit behoort tot het Fransche werkwoord *couler* oudtijds *coulir*, waarvan ook 't *coulisse*, nu kwalijk voor den tusschenstand der schuifschermen op een tooneel gebruikt, doch eigenlijk 't schuifscherm-zelf beteekenende.

MACHT, V. als präteritum. § 36. Zie Aanteek. 000. Vergelijk wijders Aanteek. i.

MACHIENE, 't Fransche *machine*, Lat. en Gr. *machina* en *μηχανή*. V. als in deze talen. § 100. 't Woord zou eigenlijk *uitvinding* beteekenen, van *μέω*.

MADE (beemd), hetzij wei- of bouwland, by de Ouden ook *mate*, van *maaien*. In 't Goth. **MÄITAN** (*maitan*). V. § 67.

MADE of MAË, *worm*. (Zie de Aanteek. op den *Muisen Kivvorschrijg.*) Ook *maai* by samentrekking. — V. als zijnde *ma-ing*, verteering, van *ma-en*, waarvan *maai-en*, en waarvan ook *maag* is. § 67. Waarmede ook **MÄTGAN** (*matjan*) voor *kaauwen* verwant is, en zelfs **MÄT** en **MÄTS** (*maaltijd* en *spijze*). Ook behoort het woord *malen* voor *kaauwen* en voor *vergruizen*, hiertoe. Ook het Engelsche *mead*, en Fransche *mét*. Ja ook 't Latijnsche *metere*, en Grieksche *μετρέω*. Het Goth. heeft voor dit *made* **MÄΨÄ**, 't A—S. *maða* (*matha*). — Vergelijk *mond*.

MADIELIEF, of **MATELIEF**, dat is, *weide- of beemdlief*. (Kwalijk *maagdelief*.) V. als *bloem*. § 57. — Oudtijds was de naam *kerfouw*.

MADRIGAAAL. Fransch woord, waar een soort van kort Dichtstukken met benoemd wordt, van het Spaansche *madrigo*, d. i. *snedig*, *slim*. — 't Is eigenlijk een adjectief, van dit afgeleid, en dus, als substantief gebezigd, O. § 41.

MAGAZIJN, 't Ital. *magazzino*, Fr. *magasin*; maar zekerlijk van éénen oorsprong met *maat*, *makker*, *maagschap*, byéenvoeging uitdrukkende. Zie § 98. Hoe na het met het Oosterfche of Levantfche مخزن (*machfen* of *machfin*) samenhangt, dat ook bergplaats (*gewölbe* in Duitschland, of *kelder*) beteekent, kunnen wy hier niet uitmaken. — 't Schijnt ook saam te hangen met *gaza*, *schat*, en 't Hebr. מִצָּנָה, bewaren, en מַחְזָן (*machazin*) bewaar- of zamelplaats. O. als collectivum. § 49.

MAGISTRAAT, V. als *lichaam*, of als *waardigheid*; M. als perfoon met de waardigheid bekleed. § 57. Van 't Latijnsche *magistratus*.

MAGNEEL, Blijde, en dergelyk werktuig ter muurbreking. M. of V. naar de afleiding van den Italiaanschen uitgang in *ello* of *ella*. (§ 100,) schoon het woord in zijn wortel en aart Nederduitsch is en met ons *mangelen* als pletten of brijzelen samenhangt. Ik zou 't M. geflacht voegzaamst achten.

MAGNEET, M. als 't Latijnsche *magnes*, later *magnetes*, en als wordende daar *steen* onder verstaan. § 100, 57. Onze Ouden verwarden den magneet op een wonderlijke wijze met den diamant, en onderscheidden hem van den zeilsteen. Zie, by voorbeeld, Maerlants *Lapidaris*, op *magnes* en *adamas*.

MAI of **MAY**, V. als de namen der maanden, wanneer men

men er *maand* onder verstaat; en anders hebben zy by ons geen gellacht. § 57. Men gebruikt ze echter ook in het geslacht der Latijnsche woorden; dan het geen te ongerijmder is, om dat zy in 't Latijn adjectiven zijn, en aldaar het geslacht van een woord ontleenen, dat er onder verstaan wordt, en er by ons niet onder verstaan kan worden: waarom wy ze noodwendig als geslachtloos over moeten nemen, en zelf naar den aart onzer taal een geslacht toeëigenen.

MAÏS, voor Turksch koren, gelijk wy het gewoonlijk noemen, V. als plant. § 57. Cats trekt het woord tot eene fylbe samen, doch kwalijk.

MAJESTEIT, V. van 't Latijnsche *majestas*. § 100.

MAJOLEIN, van 't Italiaansch Latijnsche *majolana*. Zie *marjolein*.

MAKARONI. Italiaansch meervoudig woord en M. doch by de Franschen en ons als enkelvoudig gebruikt. M. § 100; maar zoo men 't als *deeg* neemt, O. § 57, 48. Vergelijk *vermicelli*.

MAKKER, M. van 't Frankduitsch *machon* (voegen, *junger*), waarvan ook *mag*, maag, en *gimahha*, als *gezelle*, voor *gemalin* (A—S. *maz*, *mæg*, en *ǣmæcca*); gelijk men ook *te maal* en *gemalijk*, voor te samen, gezamenlijk, plach te zeggen, het geen zoo wel *junctim* als *simul* beteekent. Het Deensch heeft *magger*, het Runisch of IJslandsch *mag*. — Zie *gemaal*, *maat*, *maze*.

MAKREEL, M. als *visch*, door toepassing, en als uit het Fransch; § 57, 100. Schoon het Italiaansch *machiarella* in 't V. heeft.

MAKROL. Scheldwoord, zijnde 't Fransche *maquerelle*, 't vervrouwelijkte van *maquereau*, en dus in beteekenis, *koppelares*. V. § 55 en 100.

MAL, vorm, van 't Fransche *modle*, uit het Latijnsche *modulus*, M. als 't Fransch. — Niet te min is *mal* als

vorm, Hollandsch, en daarvan is *malen vormen*, d. i. vorm, gedaante geven, of daarstellen; schoon meestal op het schilderen toegepast, echter algemeen in zijn oorsprong en aart. Het woord is uit *ma-el* faamgetrokken en van *ma-ken*, even als *gedaante* van *doen* is, en *façon* (ons *fatsoen*) van *facere*, waarvan ook *facies*, eigenaartig ons *gedaante* uitdrukkende. Zoo mag ook *macula* van *ma-ken* zijn.

MAL of MALLE, 't Fransche *malle*, waarvan men in Leyden en elders een *malle-wagen* voor een kleinen pakwagen zegt, V. § 100. Zie *maal*.

MALDER, een korenmaat. Eigenlijk van *malen* en adjectivum, even gelijk *mudde* van *mouldre* is. V. derhalve als van passieve beteekenis. § 31.

MALIE, V. zijnde een trisyllabum, *malië*, schoon het veelal tot twee grepen wordt faamgetrokken. Het woord is eigenlijk *macle*, schoon men het als *malege*, van *malig*, kon aanmerken, en uit *ma*, thema van verbinding, afleiden, waarvan ook *maze*, als *lits* of *luts*, *maken*, enz. Zie § 98. Doch

MALIE, voorheen in de maliebaan als slachhout of handpalmstok, M. als het Fr. *mail*, waar 't van is. § 57, of als wortelsylbe van 't werkwoord *maliën*, § 28.

MALLOOT of MALLOTE. De Latijnsche naam *melilotus*, een kruid, en als zoodanig, V. § 57. Maar

MALLOOT, niet dan ten opzichte van een vrouw gebruikt, als *zottin*, en dus door toepassing V. § 55. Doch men zie over dit woord in zijne eigenlijke beteekenis als *Sireen*, mijne Aanteekeningen op Huygens II D. VIII B. bl. 53. In den zin dien 't by ons heeft, is het faamgetrokken uit *mal-hoofd* toen men *hoot* voor *hoofd* zei, en derhalve *malhoot*. Zie Huydecoper op M. Stoke, III D. bl. 294.

MALROVE. Het Lat°. *marrubium*; doch als plant, V. § 57.
MA-

MALUWE of MALVE, V. als *plant*, in 't Latijn *malva*.

Van 't Gr. *μαλακός*, *zacht*. § 57, 100.

MALVEZY, M. als wordende er *wijn* onder verstaan. § 57.

Even als met *muskadel*, *rommeny*, *sek*, *klaret*, *ipokras*, en andere oude en nieuwe benamingen van *wijn*. Het is eigenlijk *wijn* van Chios, dus genoemd naar een uithoek van dit Eiland, waar deze druif wast.

MAM, V. als 't Latijnsche *mamma*. § 100. Ook in 't Turksch *meme* *مامه*. Men heeft het echter van geen van beide af te leiden, maar uit den zelfden oorsprong met *mommelen*, *mond*, *melk*, enz. Zie *melk* en *mond*. Het is altijd evenzeer V. als präteritum van het oudere *mommen*, waar *mommelen* 't frequentativum van is, en dat *ik mom*, *ik mam* heeft, even als *ik kom*, *ik kam* (nu *kwam*), en *ik drom*, *ik dram*; *ik grom*, *ik gram*; en meer verouderde werkwoorden.

MAMMELUK, M. § 55. 't Woord is niets anders dan *مملوك* (*memluk*), dat is *lijfeigene*, *dienstbare*.

MAMMON, eigenlijk Syriesch woord, en M. § 100.

MAN, M. door toepassing. § 55. Zie van 't woord-zelf Aanteek. *i*, waar het met *macht* en *maken* van eenzelfde Thema wordt afgeleid, gelijk *vir* en *vis* en *fio* ook te samen hangen.

MAND of MANDE, V. Eigenlijk participium *ma-end* van *ma-en*, vlechten, verbinden. § 34 en 98. — Zie *maze* en *mat*. Die het liever tot *ma-en* in den zin van snijden (maaien) betrekken wilde, mocht het met het Gr. *κοφίνας* van *κοπῶ* gelijkstellen.

MANDOLINE, verkleining van *mandorè* of *mandòla*, een foort van luit of viool, en V. als deze beide, in 't Fr. en Ital. § 100.

MANÈGE. Fransch woord voor rijfschool, en, in algemeener toepassing, voor bestier en africhting van een rijpaard; verwant met ons *mennen*, maar van 't Spaansche

manejar, (Ital. *maneggiare*,) dat van *mano*, hand, het Lat. *manus*, Fr. *main* is. M. als in 't Fr. en als 't Italiaansche *maneggio*. § 100.

MANGEL, M. door den uitgang, en als wortel van *mangelen*, pletten. § 28. En dus beide als *muurbreker* (*mango* en *mangonello* in 't Latijn en Italiaansch der middeneeuwen, Fr. *mangonau* en *mangonel*,) en als *linnenpletter*. Doch O. als *ge-mangel*, voor *ge-brek*. § 51. — Als *vrucht*, V. Men zie de uitvoerige Aanteek. over dit woord in mijn *Muizen- en Kikvorschkrijg*. Hiertoe behoort ook *Mangana*, als het Arsenaal genoemd werd, dat Konstantijn de Groote deed bouwen: welk woord een meervoudig is van het enkelvoudig *manganon*.

De *Mangana*, waarvan hier gemeld is, heeft den naam aan de daar naby gestichte Kerk gegeven, door Constantinus Monomachus gebouwd, en aan sint Joris gewijd, van welke (als men weet) de daaraan liggende Bosforus weder genoemd is. Deze Kerk is bekend onder den naam *Sancti Georgii ad Mangana*, en de Bosforus werd daarvan *de arm* (d. i. inham) *van St. George* geheeten. Van dezen gewaagt Maerlant Sp. Hist. IV Paertie, III Boek, fol. 250 v°. waar hy van Peter den Hermiet spreekt:

Te constantinoble in skeyfers lant
Quā pieter weldra als .i. triwant.
.v. daghe lach hi buter port,
Eñ van danen trac hi vort
Bi des Keyfers rade eñ sinē otroye,
Ov' die zee an braes faint jore,
Dat in dietsch alsfemen fiet,
Sente Joris arm te hetene pliet.

By den ouden *Mangel* of *Mangoneel* mag men ook aan den *Tarant* denken, een boortuig (naar 't schijnt) ter muurbrijzeling. In den Oudduitschen Roman, *der H. Georg*, (een stuk van de 13° eeuw) lees ik vf. 5729:

— Die

— *Die kammer* (men versta *Burcht*)
Was so starck erbauwen,
Man hette nicht darab gehauwen
In drisfig jaren umm eyn nusz.
Es were worff ader schusz,
Tarant ader mangan,
Das mochte nicht da gelangen.

Gelangen is baten of uitwerken, kwalijk heeft het latere Hoogd. *gelingen*. *Ader* is of (*oder*). *Umm eyn nusz* is ter grootte van een noot. — **TARANT** is zekerlijk van *taren, tornen*.

MANIER, 't Franfche *manière* en Italiaanfche *maniera*, V. van *maniare*, handelen. § 100. — 't Werd oudtijds ook wel voor *foort* gebruikt. — Ook wel voor *plechtigheid*. Waarvan overig is 't zeggen: *Met maniere!* voor *spot er niet mede*. Vergel. Gesch. der Rederijk. b. 220.

MANIFEST, openbare aankondiging. Maar O. als zijnde 't Lat. adjectief *manifestus*, dat is *openbaar*. Doch eigenlijk om dat het benoemd is naar het eerste woord van de algemeene formula, waarin deze afkondigingen vervat plachten te worden, zijnde: *Manifestum fit* (of *fiat*) *omnibus* &c. Zoo zegt men het *fiat* op een Verzoekschrift, van 't eerste woord der formula: *Fiat ut petitur*; zoo het *Committimus*. — Even zoo spreken wy van de *Authentica Habita*, van de *lex*, *Si qua mulier*, enz. Doch dan in 't Geslacht van de woorden *lex* en *authentica*, om dat deze 't hoofdwoord zijn. Het onderscheid is het zelfde als of ik HET *beest hyena*, of DE *hyena* zeg, of DE *nette stad Haarlem* en HET *nette Haarlem*. § 48.

MANKOP, zie *maankop*.

MANNA, van 't Hebreeuwfch, (Exod. XVI.) O. als *stof*. § 48.

MANSARDE, (eigenlijk *à la manfarde*,) een dak, in twee-
der-

derlei schuinte opgaande, naar den Architect Manfard, dus genoemd. V. § 100.

MANSART (ringelduif). Een Fransche benaming. M. als vogel, doch V. zoo men er *duif* onder verstaat. § 57, 100; 57.

MANSCHAP, V. § 72.

MANSLACHT, V. § 39. Zie *slacht*.

MANSLAG, M. § 39. Zie *slag*.

MANTEL, M. van 't Italiaansche *mantello*, van *manto*. § 100. Ook 't oude Fransch zei *mantel*, doch de oorsprong is zekerlijk in het Gr. *μανδύς* en *μανδύν*, waaruit ook het Lat. *mantile*. Veellicht schuilt de oorsprong des woords in het oude Perzisch voor Alexanders tijd.

MANUAAL. Handeling van iets; inzonderheid gebruikt voor handeling van het schietgeweer. 't Is een adj. zijnde 't Lat. *manualis*, van *manus*, hand; en dus, absoluut gebruikt wordende, O. § 41. — Adverbialiter of adjectivè genomen, zegt men *manueel*, uit het Fransche *manuel*, (by hande).

MARE voor *moeras*, en ook voor *merrie*, van ouds, V. En zoo ook

MARE voor *meer*, *moeras*, of *legplaats van vaartuigen*, V. door onderstelling van het woord plaats of gracht. § 57. — De *Maarne*, door Leyden vloeiende, is *meercning*, in den laatsten zin. En daar lag een dorp aan, thands in de stad getrokken en dat nog in den buurtnaam *marendorp* bestaat, schoon de plaats nu *Haarlemersstraat* heet.

MARIONET. V. zoo om dat er *pop* onder verstaan wordt, als om dat het Fransche *marionette* is. § 57, 100. — 't Is inderdaad een diminutief van het oude *marion*, helm, beteekenende, en aan deze poppen gegeven om de hooge pluimen die zy allen op 't hoofd hadden, waarin de touwen, waarmee zy bewogen werden, voor het oog verborgen waren, en die tot achter de hangende bovendoeken

ken des tooneels reikten. Dus heb ik het beeldenfjel der zoogenaamde *vier kroonen* op de kermisfen in mijne kindsheid gekend.

MARJOLIJN, gewoonlijk *majolijn*, V. als *plant*. § 57. Van *amaracus*, en het naderhand daarvan gevormd *marjorana*. — Kwaliik *mariolijn*, als van *Maria* afgeleid, gelijk men zich wel verbeeld heeft.

MARK, zie *merk*. — Doch als *gewicht*, O. — Als *grens*, V. Dit onderscheidt ligt, het zij in de verschillende tijden waarin dit woord, dat eigenlijk een adjectivum is, die verscheidenerlei beteekenis bekomen heeft (§ 33, 41), het zij in de talen waaruit men 't overnam. *Marca*, by voorbeeld, is in 't Italiaansch *land* of *landgrens*; *marco*, een gewicht. Wellicht is de oorsprong des woords in *marren* en *meeren*, ophouden, en doen ophouden, te zoeken. — Doch voor *grenslandfchap* is 't wederom, O. als collectivum. § 49. — Voor *merkpaal*. M. § 39.

MARKAZIET. Een delfstof, en als zoodanig, O. § 48. Doch als een steen beschouwd, M. § 57 en 100.

MARKEN, naam van een buurt in Amsterdam, is het Deensche *marken*, dat is, **HET veld**, met het Deensche artikel. Ook *het Mark Brandenburg* beteekent *veld*. Zie *lastaadje*.

MARKETENT is dus ook *veldtent*, niet *marktent*. V. § 39.

MARKT, afgepaalde ruimte of vlakke, van *mark* of *merk*. Eigenlijk *markte*, en V. § 33.

MARL (anders *mergel*) V. als aarde, daaronder verstaan, § 57; of, als contractie van *mergel*, § 48.

MARLIE of **MARLY**, een foort van stevig *gaas*, O. als dit. § 41. 't Heeft den naam van de plaats waar het eerst uitgevonden werd.

MARMELADE, V. zie *chocolade*. Het is eigenlijk *marmolada* van *marmolar*, Spaansch woord, beteekenende op *marmar* of in een marmeren mortier wrijven, van

het Spaansche *marmol* dat marmer is. Vergelijk Aanteek. *ccc.*

MARMER, dat met het Latijn, Grieksch, en Turksch overeenstemt, en veellicht van 't Hebreewfsche מור, *mur*, verouderd is, waarvan ook het Perzifche مار (*mar*), *flang*, om de afwifeling van zijn kleuren. O. als *stof*. § 49.

MARMER, of als men elders zegt *marmel*, eigenlijk een adjectief waaronder *bol*, of by ons *knikker* verftaan wordt. M. als dit § 57.

MARMOT (bergrot of muis uit Savoiën), doorgaands V. als in 't Fransch, waaruit deze naam overgenomen is. § 100. Doch het Fransch zegt dan *marmote*; en *marmot* daartegen (het mannelijk woord) beduidt in die taal een foort van aap of meerkat dat een zeer lange ftart heeft; en het is ook in dezen zin, dat *marmot* by ons een fcheldwoord is.

MAROT, zotskolf, en als dit, V. § 57. Het Fransch zegt ook *la marotte* in 't V. Doch kwalijk verklaart Millin in zijn Dictionn. des Beaux-Arts dit woord door *petite mère*. 't Is van het Gr. μωρος (*moros*), zot, en dus *zotjen*.

MARS (ook *mers*), voor draagbaar *kraamtjen* der zoogenoemde *marskramers*, V. Waarvan *ontmerzen* voor *uitkramen*. § 74. Kiliaan mag gelijk hebben als hy het van 't Latijnsche *merx* (koopwaar) fchijnt af te leiden. Doch zie *marsch*.

MARS, voor het geen thands op de fchepen de plaats inneemt van de oude *mastkorf*, desgelijks V. als naar de marskraamtjens genoemd, om de gedaante; gelijk het oudtijds ook omvlochten was als de korf der marskramers. § 74. Cats zegt *merfche*. Dus in den Huisvader:

Een man die 't feyl noyt foo en felt

Dat mast en merfche words gevelt:

MARSCH, M. schoon 't Franfche *marche* V. is. § 28.

Het

- Het is wortel van *marfchen*, in 't Fransch *marcher*, en, met ons bastertwoord, *marcheeren*. En dit is waarfchijnlijk de oorfprong van 't andere *mars*, het welk eigenlijker *markraam*, en, als *kraam*, vrouwelijk is, beteekenende *trekkraam*, *reiskraam*, of *wandelkraam*, of, duidelijker gezegd, *marcheerkraam*; dat is, kraam, waar men meê *marcheert*.
- MARSEPAIN. 't Ital. *marzapane*. Doch zie *massepain*.
- MARTELAAR. M. als de uitgang meêbrengr. In 't Vr. is 't *martelares*. § 24, 55, 28.
- MARTER, V. als 't Lat. *martes*, waarvan het is. § 100. *Marder* te zeggen is Hoogduitsch; ook het Fransch zegt *la marte*.
- MARTICHORA. Oostersch fabeldier, zijnde een leeuw met menschenaanzicht en fchorpioenenstaart, waarnaar de flinx gevormd fchijnt te zijn. M. § 57. 't Is het Perzisch *مردخوړ* (*mardichor*), dat is *menfchen-eter*.
- MAS, klomp, M. als zijnde 't Italiaanfche *amazzo*, in 't Fransch *amas*, of wel 't Italiaanfche *mazzo*, bondel; maar V. als het Latijnsche, Italiaanfche, en Fransche *masfa* en *masfe* is. § 100.
- MASKER, O. als *gemasker*. § 51. De oorfprong des woords is in het Latijnsche *maxilla*, waarvan 't Italiaanfche *mascella* en *maschera*, of wellicht ouder en uit het Hebr^e. *מַשְׁכִּית* by ons door *beeltenis* vertaald, en van den wortel *שָׁכַח*, d. i. *zien*, *aanzien*, zoo dat het met ons aangezigt overéén komt. Ook in 't Turksch is *مسحرة* (*masfhere*), *mom*, 't Fransche *masque*. Het Oud-Spaansch heeft ook *maxcar* en *mascara*.
- MASSE, by onze Ouden even als in 't Oud-Fransch, dat thands (met onzen uitgang *uwe*, waarvan § 97,) *masfue* zegt, voor *kolf*, V. als zijnde eigenlijk of *metfe* of *mas-te*; staf, stok, verwant met *metfen*, doodflaan, moorden, en

en 't Italiaanfche *amazzone*, dat het zelfde beteekent; gelijk ook met het Fransche *masfelier*, by onze Ouden *mesfelgier*, voor *boodschapper*, *bode*; hetgeen onmiddelijk van *masfel*, kleine staf, is, en dus *stokdrager*. Zy droegen, namelijk, een stok met een zilveren knop, als nog de hardloopers. § 67, 75, 77, 80. 't Hedendaagsch *mesfagier* der Franschen is van *mesfage*, maar dit *mesfage*-zelf is van *masfe*, stok.

MASSEPAIN (kwaliijk zegt men naar 't Italiaansch, *marsepain*). Dicht op één geperst amandeldeeg. O. als *deeg* § 57, 100. — Men zei voor dezen ook *masfelein*.

MAST, V. naar de regel. § 77 en volgg. Doch het wordt mannelijk gebruikt als *mastboom*, waarvan het verkort is, gelijk het in 't Italiaansch ook *albero di nave* heet. In 't Spaansch is *masto* een stam, en van daar is *mdt* in het Fransch ook M. § 39. Zie *bezaan*.

MASTELEIN, als adjectief, beteekenende *gemengeld*, O. § 48; doch eigenlijk *masteling*, d. i. mesteling, gemengd graan ter mesting van 't vee; en dus V. § 34.

MASTIK, V. zoo wel, als een foort van harst zijnde, als, in overeenkomst met het Grieksche woord *μασικη*. § 57, 100.

MAT, V. in gebruik. Ook van ouds O. Van *ma-en*, vlechten, en dus adjectivum of participium præteriti. § 36, 41. Het is het zelfde woord met *mand*, en staat daarmee gelijk, als gewrocht; doch *mat* noemt men wat van *biezen*, en *mand*, wat van *rijzen* gevlochten is. Doch ook de *bies*-zelf was oudtijds *mat* genoemd van *ma-en* (nu *maaïen*), snijden, en wanneer men van den Ouden tijd *matten* genoemd vindt, moet men losse *biezen* verstaan, die aan de Hoven en in deftige zalen over den vloer gespreid werden, en waar men ook de kleine kinderen op beddede. Zie voorts de *Muis- en Kikyorschkrijg*. Als *tafelkleed*, of *tafelapjijt* is 't niet O. dan door misbruik,

bruik, in *op 't mat komen*, voor *op d' mat*, gelijk men sprak, dat is, *ter snede komen*, *ter gedekte tafel*, wanneer men het van een perfoon zegt. En van een zaak sprekende, is ook *ter TAFEL komen*, het zelfde als *te BORDE komen*, het zij als *ter maaltijd*, het zij als *in 't SPEL komen*. *Op 't TAPIJT komen*, en *op 't MAT komen*, is, hoe men 't neemt, in den grond ook het zelfde. Die hier meer van begeert, zie de bovengemelde Aanteekening, en vergelijk *made*. Het woord is zoo wel in 't Italiaansch *matta*, als in 't Nederduitsch, en de bespreiding met *mat* van die Landaart algemeen overgenomen. — 't Franche *natte* heeft met ons oorspronkelijk *mat* niets gemeens, maar is weeffel, en 't zelfde woord met ons *net*. Het beteekent als weeffel, de geknoopte of gevlochte mat, niet de bies, en bevat ook vloerkleeden van touw en dergelijke. Zoo als by ons de *hangmat* nu ook juist geen bies of biezen weeffel beteekent. MAT of *bakermat* is ook een van biezen gemaakte mand of krebbe met een halven kap, als een wieg zonder 't houten onderstel; waarin onze Grootmoeders zich plaatsten om een kind (op een beddekussen op hare kniën gelegd,) te zwachtelen of te bakeren. V. als boven.

Hiervan is ook onze spreekwijze *in de mat zijn* voor *krank zijn*, dat eigenlijk is *in de kraam liggen*.

MAT, als Spaansch geldstuk, M. naar den algemeenen regel van munt of geldstukken. § 57. 't Is eigenlijk pronkpenning, *maton*.

MATADOOR, Spaansch woord, beteekenende *doodslager*.

M. § 55, 100. Het is van het Spaansche *mattar* (dooden), dat met ons *mat*, *afgemat*, moede, vermoeid) samenhangt, en uit het thema *ma* (kracht) is, en dus eigenlijk en innig, verkrachten, vermennen, overweldigen, en ook affnijden uitdrukt. Vergel. *macht*, *man*, *mat*. Het Italiaansch zegt *amazzare* voor moorden.

MA-

MATELIEF. Zie *madelief*.

MATFOS, eigenlijk een schraapzuchtige woekeraar. 't Is eene Neêrduitsche en dus omgekeerde verbinding van het Fransche saamgestelde woord *Fesse-Matthieu*, dat is iemand die een *Mattheus* (d. i. een tollenaar) *van de leep geeft*, of (gelijk men ook zegt) by wien Mattheus een klein kind is dat men voor 't . . . geeft. Men zei oudtijds *Mat-fes*, maar heeft dit woord met het Spaansche *Marfuz*, bedrieger, verward, waardoor men *matfoes* en *matfos* zegt. Thands wordt het op alle verachtelijkheid, en in 't byzonder lafhartigheid, toegepast. M. § 55 en 28.

MATRAS, M. Het is het Fransche *matelas*, niet uit het Italiaansche *matelasfo*, maar van *mat* en *lasfen* als samenhechten (en dus, als biezenweeffel), gemaakt. § 100.

MATRIJS, het Latijnsche *matrix*, V. Vergelijk § 26.

MATROOS, M. § 55. — Veel heeft men over dit woord ghaspeld. De een leidde het af van *mast*, de ander van *maat*, de derde van 't Grieksche *μασσαλιωτης*, dat is *Marsciljaan*. Inderdaad echter is 't eenvoudig van 't Italiaansche en Spaansche *matelasfo* of *matelazzo* en *materasfo*, waarvan ook 't oud Fransche *materas* en nieuwere *matelas* (ons *matras*) is, en 't beteekent eigenlijk *slaapplaats*, *kooi*, by ons, en dus ook, een *hangmat*. De accent toont dat het een vreemd woord is, en de *Bydragen* II. Deel, bladz. 232, hebben 't kwalijk. Men zei een schip *met zoo veel matroozen* (*hangmatten*), of *met zoo veel zeelen* (want ook de *hangzeelen* beteekenden de *hangmatten*, en deze gingen onder dien naam); en men heeft beide benamingen *matroos* en *zeel* (*ziel* in de gemeene uitspraak,) op de manschap toegepast. Waarvan ook de naam van *zielverkoopers*, dat is, *zeel-* (of *hangmat-*) *verkoopers*, die in den oorsprong niets anders waren dan lieden die de toerusting op den *risico* van de zee-

mans-

mans-gagij verkochten. Men merke op, dat bemand met zoo veel *zielen* (eigenlijk *zeelen* of *hangmatten*) nooit dan van Koopvaardyschepen gezegd is; van een Oorlogschip heet het, bemand met zoo veel *Koppen*.

MAZE (aanknoping), V. § 98.

MAZE, vlek (ook *moze* gezegd), V. § 74, 78, en

MAZEL, waarvan de *Mazelen* (voor *morbilli*), d. i. de vlekken, V. als adj. en als *mazeling* § 33, 34. Het is in beteekenis 't zelfde met *mo*, vlek, waartoe *morfen* behoort, en zelfs *moor* en *moer* (zwart); ook 't Lat. *macula*. Doch oorspronkelijk geeft het een *indruk* te kennen, waarvan het woord *moet* (overgebleven indruk), en waarin ook de oorsprong van ons *munst*, het Lat. *moneta* ligt. En het grondthema is *ma*, kracht, waarvan *man* en *macht*. Want *man* is *ma-ing*, dat is *krachtoefenend*, en zoo is *vir* ook met *vis* verwant. Doch wy mogen hier niet dieper intreden.

Van dit zelfde woord zijn ook de *mouches*, kleine zwarte gompleistertjens, die de vrouwen zich voorheen (en zelfs nog in mijne vroege kindsheid) in het gelaat plakten, om hare blankheid des te beter te doen afsteken; welke reeds van de veertiende eeuw af, in gebruik waren, toen men ze *mezelkins*, en by samentrekking, *meskins* noemde, en die met de *juweelkens*, de *smalle riemkens* (linten) de *zijden snoeren*, enz. tot den *mundus muliebris* behoorden, waar meê men *moey maecte*, dat is opschikte. Zie *Pelgrimmagie*, MS.

Maze en *maal* worden als synonyma by één gevoegd. Dus b. v. in den H. Georg:

Sin wunden die sint heil

An mafen und an mail.

Zie vf. 4134, en vergelijk vf. 4411. — Dat is *zonder vlek of lidteeken*. *An* is *ane* (nu *ohne*), zonder, *even gelijk ader* of *adder* in stukken van dien tijd *oder*, dat is
of,

of, en voor substantief nu *otter* is. Van dit *maze* of *moze* zegt men ook bemoezelen en *bemuizelen*.

MAZIER, gemerfeld kijkgat of venstertjen in een poort of walmuur, O. als wordende gat of open daaronder verstaan.

MEANDER. Als riviernaam, volgens 't Lat. en Gr. M. § 100. En zoo ook voor de gebogen randen, stroken, of omboordingen, die men in mijn tijd *à la Grecque* plach te noemen, 't zij hoekig, of uit ronde slingers bestaande, waarvan dit de eigenlijke kunstnaam by de Ouden was, van de kronkelingen dezer rivier afgeleid.

Junius vergelijkt dit borduurfel ergens by de *lacs d'amour* der Franschen die hy *minneknopen* noemt, doch oneigen. *Lac d'amour* is een strik die by verwijding der voorwerpen die hy verbindt tot een vasten knoop wordt, en waarmeê men in de Heraldry het wapen eener Weduwe met dat van haren overledenen man plach te verbinden.

MECHANISMUS. By ons O. waarvan zie de Voorrede bladz. 62. En even zoo wanneer men 't voor 't Lat. met den Franschen uitgang gebruikt.

MED, zie *met*.

MEDAALJE, MEDALJE of MEDALIE. 't Italiaansche woord *medaglia*, en als dit, V. § 100. Zekerlijk is de oorsprong in *metallo*, *metaal*.

MEDALJON, augmentatief van het vorige, (*medaglione*,) en als zoodanig, O. § 45. Men gebruikt het woord echter ook M. als in 't Fransch, *medaillon* is. § 100.

MEDEDOGEN, O. als infinitivus. § 43. *Dogen*, nu altijd *gedogen*, is *lijden*, *dulden*. Even zoo

ME-

MEDELIJDEN, O. als infinitivus. § 43.

MEDGEZEL, zie *gezel*. § 39.

MEDICAMENT. By ons O. als zijnde 't Lat. *medicamentum*. § 100.

MEDICIJN, het Latijnsche *medicina*. V. als *geneesmiddel* of *artfey*. — M. voor den *arts*, gelijk de Franschen het nemen. Zie § 55, 57.

MEDINA. O. als zijnde de naam van een stad, en dus collectief. § 49. Zie ook het kort overzicht hier voor.

MEËDE of MEËDE, of MEDE, (een drank, uit honig gegist,) V. als *me-ing*, dat is, *menging*. § 67. Het beteekent, in de zaak, het *mulsum* der Latijnen, maar in het woord, hun *mixtum*, dat tegen *merum* overstaat. Het Perzisch heeft *می* (*mei*) voor *wijn*; het Grieksch *μέθυ* (*methu*). Doch deze taal heeft ook *δινος*, dat ons Nederd. *wijn* is, en van Valckenaer van *ύω* (*fero*, dragen) afgeleid wordt, als ons *wijn* van *winnen*. Vergelijk *wijn*. In 't Wendsch is *meda*, honig.

MEEKRAP, oudtijds ook blootelijk *meed*. V. als *plant*. § 57.

MEEL, O. Het is *ge-maal*, van *malen*. § 51, § 43.

MEEP of MEP, M. als wortel van *mepen*, snijden. Van 't Thema *me-en*, waarvan *mes*, *maaien*, *demetere*, enz. en mischien zelfs de Grieksche naam der Graangodin, *Δημήτηρ*. § 28. Hiervan is het adjectief *meepsch*, eigenlijk *gesneden* (scilicet *castratus*), maar voor *zwak* (*verflescht*, als men wel zegt,) in gebruik gebleven tot na Cats, by wien het meermalen voorkomt.

MEER adjectief, als substantief gebruikt, gelijk in: *Het MEER of MINDER maakt groot onderscheid in een zaak.*

O. § 41, 48.

MEER (*lacus*), O. anders *meir*. — Als het Hollandfche *mare* (zie boven) is het ook V. maar dus niet in ge-

bruik dan in eigennamen, als *de Diemermeer*, enz., om dat men er dan *polder* onder verstaat (§ 57,) dat V. gebruikt wordt. — De oorsprong van dit V. hangt aan 't Fransche *marée*; 't een en ander is van 't verloren werkwoord *maren*, dat is, *bruischen*, dat met *morren* samenhangt. Zelfs is dit V. het ware geslacht van dit naamwoord; en 't O. is slechts *ge-meer*, dat zijn voorzetsel verloren heeft. Trouwens, dit is de grond aller collectieven. Het voorzetsel *ge-* is inderdaad het Latijnsche *cum*, *con* in compositie. Het geeft niet alleen eene koppeling te kennen, maar eene omvatting, als het Thema *co* (holligheid) meëbrengt; en zelfs is de koppeling niet dan eene daaruit voortgevloeide of derivative beteekenis. Die dus zegt het *gevogelte*, zegt het *omvatfel van 't vogelen*; of 't *vogelte* (de *vogeling*) in zijne gantsche omvatting. — Ik heb elders getoond dat het *augment* der verba in de *participia perfecti* inderdaad deze zelfde beteekenis heeft, en dat daaruit zijne beteekenis van voleindigheid voortvloeit. Men zie de Aanteek. *y* op § 37. der Verhandeling, bladz. 218.

Weshalve onze onderscheiding van 't *augment* en het voorzetsel *ge*, alleen als eene *artificieele distinctie* in het Taalfstelsel, *docendi causa*, aangemerkt moet worden, en niet als in den aart-zelven der zake gegrond, dan voor zoo verre de verschillende aanwending gezegd kan worden eene zaak te onderscheiden.

Het is ook uit deze omvatting door het Thema *co* uitgedrukt, dat het Hebreuwsche כֹּל (*col*), ons *heel* en *geheel* (welk laatste eigenlijk *heel en al* of *alles te samen* uitdrukt,) en ons *al* (dat zekerlijk ook in den oorsprong die sterke keeladspiratie had) voor ons verstand de volkomenheid schildert.

MEER voor *merrie* is V. Oudtijds ook *mare* by ons als in het Engelsch, en 't oorspronkelijke van dat *merrie*, 't
geen

geen als alle woorden in *ie* het blijk van derivatief met zich brengt, en *marige* of *merige* is. Vergelijk § 83, 2°, en Aanteek. *ppp*, bladz. 312. Het woord is het Franfche *mère*. 't Is *moeder-paard*. — Zonderling openbaart zich fomtijds de betrekking der woorden in verfchillende talen. Een Franschman vroeg in Londen aan een Engelschman, die met zijn vijf of zes kinderen zat te fpelen: *Sont ils de la même MÈRE?* Hy, die *mère* niet verftond, maar met het Engelsche *mare* (ons *meer* of *merrie*) verwarde, gaf daadlijk tot antwoord: *Yes, Monsieur, of the same MARE, but I have some doubt whether of the same HORSE.* — Dat het Fr. *mère* uit het Ital. *madre*, van 't Lat. *mater* verbasterd is, behoeft hier geene melding. Men zie Aant. *gg*.

MEERKAT. Spaansch *gato de mar*, en in dezen zin eigenlijk een zeevisch, maar ook by verkorting van of verwarring met *gato marrano*, d. i. *varkenskat* gezegd. De Spanjaarts gebruiken *gato* (kat) als een zeer algemeenen naam, waaronder zy ook *lofschen* en *apen* betrekken, en dat zy door byvoeging van een ander woord onderscheiden. De *meerkat-aap* schijnt om zijn vooruiftstekenden muil dus genaamd. Een ander foort van aap heeten zy *Gato Paul*. — Ons woord is V. als *kat*. § 39. — *Marrano* is een zwijn.

Ook het Franfche *marmouset* en *marmoufin*, en *marmot*, heeft hier betrekking toe, als van den Varkensnuit ontleend. Zie ook *marmot*.

MEERKOOT, in 't Latijn *fulica*. M. door toepassing als vogel. § 57. 't Is van den Engelschen naam *coot*, die moeras beteekenende, op dit dier toegepast is.

MEERLE, schoon *vogel*, V. als 't Latijnsche *merula*. Echter door toepassing. M. 't Woord is niet te min Nederduitsch, en eigenlijk *meerel*, derivativum van *meer*. 't Beteekent *watervogel*. § 80, 57.

MEERMIN. Zeevrouw, van 't oude woord *minne*, d. i.

Vrouw. V. § 55.

MEERSCH, zie *mersch*.

MEES, met de dubbele *ee*, meervoudig *meezen*, V. schoon *vogel*. § 74, 79. Echter door toepassing, M. § 57.

MEET. Het Lat. *meta* (eindpaal) maar by ons voor begin of punt van aanvang gebruikt. *Van meet af aan* — zegt men. 't Neemt in dezen zin geen artykel of adjectief aan. — Als uit het Latijn genomen, zou 't V. zijn.

MEEUW, M. als *vogel*. § 57.

MEI of MEIE (groene of lovertak), M. en V. *Meien*, is besteken (met groente of lover). § 28, 67.

MEID, in 't Engelsch *maid*, het zelfde als *maagd*, A—S. *mæð* (*maed*), IJslandsch *mey*, Goth. **MAIÞ** (*magath*), en **MAWI** (*mawi*). In 't Perzisch en Turksch is *maad* of *mاده*, in 't algemeen eene vrouw, of vrouwelijk dier. (Het Egyptisch zegt *neit*). Het woord is door toepassing V. § 57. En dus ook wanneer men 't aanmerken wilde als *gemeid*, oud woord dat *zuiver*, en ook *schoon* beteekent, zijnde dit laatste samenhangend met *mooi*, als *gewasfchen*, gelijk ook 't Eng. *fair* (Fr.-Duitsch *fagar*) van *vagen*, d. i. kuifchen, is. § 41. — Ook als *dienstbode*, of *flavin*. § 57. *Gemeid* is *gemooïd*, van *mooi*, 't geen voor *schoon* of *fraai* gebruikt wordt, maar eigenlijk van het Oosterfche **מׁימ** (*mojim*), en Koptifche **μουδ** (*mooi*), dat is, *water*, afkoomt, waarvan ook Mozes zijnen naam ontleende; en het Spaansch nog *mojar* voor *nat maken* heeft. Het is dus in eigenlijken en eerften zin, *gewasfchen*; en zoo is *schoon* inderdaad ook, en verwant met *schaven* en *schuren*, afwrijven. Ook het Hoogduitsch zegt van ouds *ge-maid*. In den Wigamur, vf. 43, is dus *manich Junckfraw gemaid*, 't geen by onze Ouden *menig maged* *schoon* was. Men merke hierby op dat echter in later tijd, *mooi* minder dan *schoon* zegt.

zegt. Hiervan heeft het by Jan Vos byzonderen nadruk :

Ik waande u mooi te zijn , maar gij zijt meer dan schoon.

In het Deensch is ook nog *mø* of *møe*, vrouw.

Ook in de oude Hoogduitsche schriften wordt Jezus Christus

— *der meide kint*

Des die riche alle sint

(d. i. het kind der maagd, aan wien alle heerschappy en gezag toebehoort) genoemd. — Dus in den H. Georg vf. 4508 en elders. Even zoo *der meide sun*, in den Trifstan vf. 3849, enz. — Alles verklaart zich dus onderling in de Taal, alles is eenvoudig, en uit klare algemeene beginfels gesproken. Zoo is *rein* ook van *water*, van *re-en* (Grieksch *ῥέον*, *ῥέιν*.) vloeien, waarvan ons *regen*, Engelsch *rain*, A—S. *ren* en *renz* (*ren* en *reng*), 't Grieksche *ῥήναι* (adsperegere); van welk *reën* ook de *Rhijn*, *Rhenus*, zijn naam heeft, als *vloed*. — *Zutver* daartegen is een epitheton, dat eigenlijk aan *vocht* behoort, en is van *zigen* en *zogen*, 't geen *doorzigt* en *doorzuigt*, en met *zeef* verwant. Zie ook § 107, van *zu-en*.

MEIER, mengbeker, van *me-en*, mengen, M. § 28. Zie *berkenmeier*, en *meede*.

MEIMAAND, zie *may*.

MEINEED, als *eed*. Zie *eed*. § 39. — Even als *meineed* zei men in 't Duitsch voorheen ook *meinthat*, (*meindaad*), voor wandaad of misdad.

MEIR. Zie *meer*.

MEISJEN, en MEISKEN, O. als diminutivum. § 45.

MEISNEDE, *mesnede*, *maifniede*, *masniede*, (huisgezin, gevolg, enz.) V. Zie Aanteek. *ccc*. Het is een woord in oud Fransch, Italiaansch, etc. zoo wel als by onze Ouden zeer bekend. 't Is zekerlijk oorspronkelijk *masoned*, (in 't slecht Latijn der middeleeuwen *masonagium*,) en

daarvan in het oud Spaansch *mesnada*, waaruit even zoo 't Fransche *mesnage*, tot *ménage* geworden, en dus niet het zelfde met een ander *ménage*, dat van *mèner* is (ons mannen) en bestier beteekent. Zie Huydecoper II. Deel, bladz. 354, 606. 't Italiaansch zegt nog *masnada* voor *troep*; *masnadière*, voor *soldaat*, en *masfajo*, *a*, voor *huisbezorger* of *huisbezorgster*. De oorsprong is in 't oud Italiaansch, *masone*, 't Fransche *maison*, waarvan *masonade*. 't Oude Fransch zei ook *mesnie*, *mesgnie*, en *meignéé*.

MEISSEL. M. § 28. Schoon by ons niet zoo algemeen in 't gebruik gebleven als in 't Hoogd. is het echter volkomen Nederlandsch. Zie mijne Ziekte der Geleerden in de Aanteek. bladz. 32.

MEKKA, O. als zijnde de naam van een stad, *مكة*, bij de Turken uitgesproken *Mekkie*, en van *مكان* of *مغان*, woonplaats. Zie *Medina*.

MELAS, Fransch woord, *melasse*, van *melas*, zwart, uit het Grieksch *μέλας*. Gewoonlijk zegt men *melis*. 't Was van ouds het overblijffsel van den gezuiverden suiker, dat zich zoo lang het vochtig is, donker van kleur vertoont; het geen dus in Sicilië genoemd werd, en door de Marfilianen (met Grieken) overgebracht. M. als *suiker* dat er onder verstaan wordt, § 57. Zie *suiker*.

MELESOEN (verouderd) voor den *rooden loop*. O. door den augmentativen uitgang. Het woord is verbasterd uit *μελεσον*, van *ὁι μινες*, by wege van gelijkenis toegepast.

§ 45.

MELIS, zie *melas*.

MELISSE, als een kruid. V. § 57.

MELK, V. als adjectief, § 33; doch niet als *melig*, noch ook als in den eersten oorsprong *schapenmelk*, van *mè*, *μη*, blatend geluid, waarvan 't Grieksche *μήλον* voor *schaap*. Noch ook van 't Latijnsche *mel*, honig; afleidingen die een

- een tijd lang gangbaar waren! Eigenlijk is het *molk*, van *mo-e-len*, dat is, *zuigen*, en dus *zog*. Het grondwoord is *mo-en*, waarvan de *mond*, dat is, *mo-end*, en ook *muil*, dat *mo-el* is. Nog zeggen wy *momelen* en *mommelen*.
- MELK, eigenlijk *malk* of *mallyk*, dat is, *manlyk*, zoo voor den hom der vischen, als voor de mannelijkheid der vogelen gezegd, O. § 41. Hiervan de naam van *duiven- en hoendermelker*, dat is, *lubber*, *kapoener*.
- MELODY, 't Fransche *melodie*, uit het Grieksch en Latijn, en als dit, V. § 100. Van *μέλος*.
- MELOEN, V. als er *vrucht* onder verstaan wordt. § 57. Anders M. als in 't Fransch, enz. § 100. 't Is het Italiaansche augmentatief *melona* van *meli*, *appel*, en beteekent dus in den grond niets anders dan *grootte appel*. De oorsprong is dus in 't Latijnsche *malum*, en niet (als men zich verbeeld heeft) in *mel*, honig. Indien 't echter niet van het Perzisch *مولا* of *مولي* (*mewla* of *mewli*), vorst, heer, of voortreffelijkst, is.
- MEM of MEMME. Oorspronkelijk moeder of voedster, maar in een lagen zin; doch niet meer gebruikelijk dan als scheldwoord, in toepassing op een lafaart, V. Zie vooral § 58. In 't Wallisch of Oud-Britsch is 't desgelijks *moeder*.
- MEMORIAAL, als zijnde een adj. substantivè gebruikt. O. § 41.
- MEMORIE, V. als 't Latijnsche *memoria*. § 100. Ook voor *geschrift*, 't geen de Franschen *mémoire* in 't mannelijk noemen.
- MEN, daad van *mennen*, in 't Fr. *mener*, voor bestieren. M. als wortel van 't werkwoord. § 28. Zekerlijk voor *mannen* gezegd als *meeſter zijn*.
- MENGELEN. Zie *mingelen*.
- MENIE of MENY (*minium* in 't Lat.) V. om dat er *verf* onder verstaan wordt. § 57.
- MENIGTE, V. om den uitgang. § 33, 95. 't Woord

menig was oudtijds *manig*, van *man*, gelijk in de verwantschape Talen. Goth. **MĀNAGA** of **MĀNAT**; A—S. *manige*, *mænige*; (*managa*, *manag*, *manige*, *menige*). Zweedsch *manga*, *menigte*; Fransch *maint*. De samenhang met het Hebr. (מנא) (*mana*), tellen, wijst zich zelve aan.

MENIZOEN (oudtijds *de roode loop*), O. in het Gebruik, en dit reeds van den vroegsten tijd. Waarschijnlijk door er *euyel* onder te verstaan. 't Is afkomstig van 't later Grieksche *μηνιαίον*, *maandylociende*, van *μήνη* of *μηνάς*, *de maan*, en by overdracht, op alle bloedvloeijing toegepast.

MENSCH, eigenlijk adjectief *mansch* (*humanus*) van *man*, gelijk het ook in 't Goth. **MĀNNISK**, en in 't A—S. **menniro**, (*mannisk* en *mennisc*) is. — M. door toepassing, 't zij voor *man*, 't zij voor die van het menschelijk geslacht is, zonder aanmerking van kunne. § 57. — O. als adjectief, § 41, welk geslacht in het Gebruik met verachting (ten minste met minachting of een daaraan grenzend meelijden) verbonden is. Zoo zegt men *het vrouwmensch*. In Duitschland is *mensch*, van een vrouw gezegd, een gevoelige scheldnaam. Een Hollandsche vrouw haalde zich ten mijnen bywezen een groote moeite op den hals door in 't Brunswijksche eene bedelares af te wijzen met de woorden: „*Mensch*, ik kan u niet helpen.”

MENSCHDOM, O. als zijnde altijd een collectivum. § 49.

MENUET. O. als de verkleinende uitgang meëbrengt; doch M. als er *dans* onder verstaande. § 45, 100, 57.

MEP, M. als wortel van *meppen*, *mepen*, in repen snijden.

't Oorspronkelijk Thema is *ma-en* of *me-en*. Zie *meep* en *mop*.

MERG, O. 't Is een adjectief, en 't zelfde met *murf*, *murw*, of *mur-ig*, *moerig*, dat is week. § 41. *Moerwen* (d. i. *moerigen*) is *murf worden* by onze Ouden; wy zeggen nog in activen zin, *ver-murwen*. — De *medulla* is dus van haar weekheid toegepast.

MER-

MERGEL, O. als *stof*. § 48; en V. als *aarde*, daaronder verstaan. § 57.

MERIDIAAN. Het Latijnsche adjectief *meridianus*, *a*, *um*, en M. of V. naar er *middagcirkel* of *middaglijn* door verstaan wordt. § 57.

MERK, O. als oorspronkelijk adjectief. § 41. Zekerlijk van *merren* (*marren*) als ophouden, het zij van hem dien het voorkomt, het zij van het geen er door bepaald wordt. Vergelijk *mark*. — In allen gevalle bepaalt en vestigt het het gezicht en de aandacht by zich, en van daar zegt men *opmerken*.

MERRIE, V. als wijfjen van 't *paard*. § 55, enz. Het woord is eigenlijk van drie grepen, schoon het thands volstandig als disyllabum gebruikt wordt. Oorspronkelijk is het *mere*, in 't Engelsch, *mare*. *Merrie* is eigenlijk het adjectief *merige* van *meer*, en beteekent daarom het *wijfjen des paards*. Zie § 81. Vergelijk *meer* als *merrie*.

MERSCH en MEERSCH, oorspronkelijk adjectief, en dus V. § 33, doch wordt het dikwijls M. gebruikt zoo wel als V. Zekerlijk naar het substantivum, dat er onder verstaan wordt, zoo niet door verwarring, en om dat men 't ook O. nam (§ 41), en dus *in den meersche* zei. § 57.

MES, O. Men verstaat er *tuig* onder. — *Metsen* is *moorden*; hiervan *mets-tuig*. Dit verklaart het geslacht; doch de oorsprong des woords ligt in *ma-en*, *me-en*, snijden. Zie *meep*, *mep*, en *made*. § 57. In 't Slavoonsch en Turksch is *mesch* een breed zwaard.

MEST, en ook MIST, eigenlijk *metse* of *medse*, dat is, *vetmaking*, van *met* of *med*, V. § 77. Dat men wel eens *mes* zei, was verbastering.

MESTIES. Het Spaansche *mebizo*, gemengeld. Adjectief, en naar toepassing, M. of V. als zijnde alleen van het menschlijk geslacht gebruikelijk, en inzonderheid ten aanzien van eene Westindische vermenging. — Van eene

- Oosterfche zegt men **MULAT** in betrekking tot den zwartblanke, 't geen het Spaansche *mulato* is, van *mulus* in 't Latijn (Sp. *mulo*), muilezel, als ware 't *gemuilezelde*. § 55.
- MET**, of **MED**, dat is, *vet*, nu alleen van een varken gebruikelijk, O. als *stof*. § 48. Waarvan *medworst*, in 't Deensch *medisfer*.
- METAAL**, als 't Latijnsche *metallum*, O. en dus ook als een *stof* uitdrukkende. § 48.
- METHODE**. 't Grieksche *μθοδος*, en als dit, en gelijk men ook voorheen dit Fransche woord plach te gebruiken, V. § 100.
- METOPE**, tusfchenwijdte of liever tusfchenplaats in de rij van triglyffen, tanden, of modiljons in het Hoofdstel eener Bouworde. V. als in 't Grieksch. § 100.
- METSSEL** pro *moord*. § 100.
- METTEN**, meervoudig woord, niet in het Enkelvoudig gebruikelijk. 't Is het Fransche *matines*, vroegmis, van *matin*, d. i. vroeg, en als substantief, de uchtend. V. als eigenlijk adjectief, waaronder *mis* of *dienst* verstaan wordt. § 57. Men zegt hiervan: *iemand de metten lezen*, en ook: *donkere metten*.
- MEUBEL**. Adjectief, uit het Latijnsche *mobilis*, *e*, in het Fransch *meuble*, maar by ons als substantief aangenomen voor elk stuk huisraads. O. § 41.
- MIDDAG**, M. als *dag*. § 39.
- MIDDEL**, als zijnde een overgang tusfchen het oogmerk of voornemen, en 't uitwerkfel. O. door het Gebruik, en als adjectief. Doch als substantivum eigenlijk M. § 28. Gelijk het ook by de Vlamingen is.
- MIDDEL**, als midden- of middeldeel des lichaams, V. door het Gebruik; zekerlijk als adjectief. Ook door er *deel* of *lijf* onder te verstaan, O. § 41, en 57.
- MIDDEN**, O. Eigenlijk adjectief, waarom 't ook in 't V. gebruikelijk is. § 33, 41. Zie over het onderscheid en

en gebruik van *midden* en *middel*, mijne Aanteekeningen op Antonides.

MIEDE (*loon*, en ook *gave*), V. Ook als *tijding*. Oorspronkelijk mag het spijs of onderhoud (*bodenbrood*) zijn. Vergelijk *made*.

MIER, M. als *mie-er*, en dit zoo voor *stof*, *drek*, Engelsch *mire*, in welken zin er ook *merda* meê verwant is; als voor het *diertjen*. Schoon dit in 't Gebruik V. geworden is. Immers de oude Fabelaars zeggen *zuster mier*. Zekerlijk, door er een ander woord (*worm*, by voorbeeld) onder te verstaan. § 28. Het Thema is *mie*, waarvan *mead* en *mica*, en waarvan misfchien ook *formica*, als *spijs-voerster* (*fer-mica*), schoon Ifidorus het woord van *far* en *mica* afleidt. Het Perz. zegt *مور* (*mur* of *muur*). Vergelijk *ceempte*. — De Griekfche naam kooft ook met den onzen over een, *μυρμηξ* (*myrmex*), en in 't Wallifch noemt men 't diertjen *mur*. — Het Latijnfche *formica*, waaruit het Franfche *fourmi*, kon echter wel uit den Griekfchen naam voortgevloed zijn.

MIERIK (anders peperwortel), eigenlijk *morek* of *morak*, van 't Latijnfche *armoracia*. Als *plant*, V. doch als *wortel*, M. § 57.

MIJL, V. naar 't oud Gebruik, fchoon het het Latijnfche *mille* is. Het is gelijk men nog zegt *de duizend*; b. v., *de duizend kost zoo veel*; *de honderd kooft op zoo veel*. Men maakte dan naamlijk van het adjectief een V. fubftantief. § 33. Thands gebruikt men op deze wijze 't onzijdige, en zegt *het honderd*, *het twintig*; door er getal onder te verstaan, het geen echter beneden de *twintig* niet aangaat.

MIJN, V. § 99. 't Is het Italiaanfche en Spaanfche *mina*. Ons Hollandfche woord is *groef*.

MIJNENT, in de fpreekwijze *tot mijnent*, is als een waar fubftantief aan te merken, en even zoo *onzent*, *urvent*,
zij-

zijnent enz. 't Is een nomen adjectivale in *te*, als *lengte*, *grootte* enz. van *mijnen*, *onzen*, als stoffelijke adjectiven van *mijn* en *ons*, voor primitiven genomen. § 95. Het moet dienvolgende ook V. zijn, schoon de constructie daar geen lid- of bywoord by toelaat. Echter zou men niet moeten zeggen b. v. DE, maar HET *mijnent is beter of slechter gelegen dan HET uwent*, of dan HET *zijnent*. Het is dat men 't woord dan adverbialiter gebruikt.

MIJT, V. door het Gebruik in alle beteekenis, het zij van worm, geldstuk, of houtstapel. Doch het is dan ook als *mijte* voor *mijting* aan te merken, zoo men de regelmatigheid vast wil houden. § 67. Intusfchen die *mijt* in of voor *houtmijt* M. gebruikt, misdoet zekerlijk niet zwaar. § 28. Zie *houtmijt*. *Mijt* echter voor geldstukken, was, zoo Junius wilde, geen Neêrduitsch woord, maar uit *minuta* saamgetrokken. Doch zoo mag *mijt*, voor stapel of hoop, ook het Lat. *meta* zijn; en in alle gevallen is 't Vr. geslacht onberispelijkst.

MIJTER, of MYTER, doch beter MITER. M. door het Gebruik; doch behoorende V. genomen te worden, het zij men het Latijnsche woord *mitra* beschouwt, 't zij het oud Perzische, dat er de oorsprong van is, het zij het Hollandsche, dat er onder verstaan kan worden, en thands geen ander dan *mutse* is. § 77. Oudtijds echter zei men *myterhoed*, en zoo zou het M. zijn. Hooft zegt er *top* tegen, en dit leidt ons hier tot de afleiding uit het Oostersche *mu* of *mui* (مو of موي), dat *hair*, en *tir* (تير), dat *pijlsplits* beteekent. Zoo dat het *hairspits*, maar ook tevens *omstraling* van 't hair, of *coma radians* uit mag drukken, welk laatste op de zon past, en overeenkomt met den naam dien de Perzen haar gaven.

MIK, *kruk*, en als zoodanig, ook *galg*. Eigenlijk de kruk waarop men de oude schietroers lei om te mikken, (vergelijk *affuit*); en van daar alle dwarshout, en zelfs de paal

paal met het dwarshout te famen genomen. Als wortel van *mikken*, M. § 28. Het is echter al vroeg V. gebruikt, waarschijnlijk om dat men 't als adjectief nam. § 33. Voor *herdersstaf* neemt Vondel 't ook V.

MIKROSKOOP, M. Zie Aanteek. *ppp**. en *horoskoop*.

MILITIE. 't Latijnsche *militia*, en als dit, V. § 100.

MILJOEN of MILLIOEN, 't Fransche *million*, uit het Lat. *millio*, en het Ital. *millione*. O. als augmentatief van *mille*, § 45, om dat gelijk wy meermalen opmerkten de *augmentativen* ten aanzien van 't geslacht, met de *diminutiven* gelijk staan, als zijnde even zoo, uitdrukkingen *in concreto*.

MILT, V. als alle ingewanden, buiten *darm*. Gelijk het ook eigenlijk een adjectief is, en niet zoo zeer 't ingewand als de plaats waar dit ligt beteekent. 't Is de *mildte*, dat is, *de weekte* van den buik, en de *milte* wordt gezegd, voor *milte-ingewand*. § 33, 95. *Mild* is zacht, en *mildereren* of *vermildereren*, verzachten. Oudtijds zei men *midel*, waarvan *mild* een samentrekking is. Doch dit *midel* is eigenlijk *mijdende*, inschiklijk, uit den weg gaande, schoon wy 't woord nu voor 't Duitsche *freigebend* gebruiken.

MIN, zoo voor *liefde*, als oudtijds voor *gedachtenis*, V. § 99. — Zie § 65, en vergelijk Aanteek. *u* en *gg*. In dezen zin dronk men oudtijds *sinte Geerdens minne*, den dronk dien onze ongelukkige Graaf Floris de Vijfde den verraderlijken Gijsbrecht van Aemstel toebreacht, wanneer zy ter jacht gingen. — Het was een dronk van affcheid, waarvoor men, na dit afgrijslijk schelmstuk, *sint Jans minne* of *gedachtenis* in de plaats stelde; doch deze was aan Keizer Lodewijk doodelijk, wanneer zy hem toegebracht werd. Die mijne *Geschiedenis van ons Vaderland* gehoord hebben, weten dat ik dit, en wat de vroeger tijden en gebruiken belangrijks hebben, gewoon ben daarin

in te verklaren, doch het zou hier misplaatst zijn. Moge 't echter de opmerking opwekken!

MIN of MINNE in de beteekenis van vrouw, als wanneer men *Meermin* zegt van 't mannelijke *meerman*, spreekt het V. van zelfs. § 55. Doch men merke omtrent dit woord *meermin* den accent wel op, die daarin op *min* valt. Men zie de reden op *stadhuis*. Anders is het met *Meerman*, *Meermaagd* enz. Vergel. het I Deel mijner Nieuwe T. en D. Versch. bladz. 80.

MINARET, foort van toren op de Mahomedaanfche Moskeén, ter uitroeping van het gebedsuur منارة (*menareh*); doch in eigenlijke beteekenis van het woord, *vuurtoren*, van نار (*nar*) vuur, en zoo ook *wachtoren*. V. § 57, of naar 't Fr. M. § 100.

MINE, houding (of beweging) van gelaat of lichaam. Fransch woord, en als in die taal. V. § 100.

MINERAAL, adjectief, voor delfstoffen gebruikt, en dus O. § 48.

MINGELEN of MENGELEN, een maat, oorspronkelijk van *wijn*, doch sedert van allerlei vochten gebruikt. Het woord is eigenlijk *mengeling*, en drukt uit zoo veel als men gewoon was van wijn en water voor de maaltijd in een grooten beker af te mengen. 't Was dus voorheen V. toen men er die *mengeling* (en door deze 't gemengelde-zelf) door verstond; doch als bloote hoeveelheid van een vocht is het (en waarschijnlijk ook door de verbastering in de vorm als infinitivus) O. Vergelijk *last*, *pint*, enz. De *mingelen* is de holle maat zelve, waar die hoeveelheid meê toegemeten wordt, en als zoodanig blijft zy V. § 57.

MINIATUUR, 't Latijnsche *miniatura* van *minium*, vermilioen; waarna ook de *miniator* of *miniateur* genoemd werd, dat is, die de roode letters in de oude handschriften teekende en naderhand ook de overige figuren en schilderijen in 't boek, of zelfs ook op den band daarvan.

Waar-

- Waaruit de toepassing van dien naam op alle schildering in waterverven, 't zij op pergament, papier, leër, of ijvoor ontstaan is. V. als 't Latijnsche. § 100.
- MINK, voor *mangel* of *gebrek*, van *minken*, M. als wortelsylbe des werkwoords; waarvan *verminken* en *verminkt* overig is. § 28. Elders wordt het voor *vlek* genomen, waarvan een *geminkelde koe* of *os*.
- MINNE, by onze (en vooral de Vlaamsche) Rederijkers voor *kat* gebruikt, V. als *kat*. § 57.
- MINUUT, 't zij als tijdverdeeling, of zestigste deel van een cirkelgraad, O. als adjectief. § 41. V. als 't Fransche *minute*. § 100.
- MINUUT of MINUTE, voor 't opstel waarvan een *gros* of *grosfe* uitgegeven wordt. V. als het Latijnsche *minuta*, waaronder *scriptura* te verstaan is. § 57, 100.
- MIRAKEL. Het Latijnsche *miraculum*, en als dit, O. § 100.
- MIRRHE of MYRRHE, 't Latijnsch-Grieksche *myrrha*, V. § 100. Schoon men 't als gom, ook M. nemen kon. § 57.
- MIRRIGWORTEL, als sommigen voor *mierik* zeggen, als om zijn bitter, dat men voor de eerst gebruiklijke myrrhe in de plaats stelde, dus genoemd, M. als wortel. § 39. De eigen Hollandsche naam is *peperwortel*. Doch zie *mierik*.
- MIRT of MYRT, M. als er *boom* onder verstaan wordt. § 57. In zich-zelfs kan men het woord geen geslacht toekennen, als zijnde uitheemsch.
- MIS, V. als 't Latijnsche *misfa*, voor de kerkdienst, en ook voor marktfeest. § 100.
- MISBAAR, O. als *misgebaar*. § 51.
- MISBRUIK, O. als *misgebruik*. § 51. Zie § 89.
- MISDAAD, V. als *daad*. § 39.
- MISDRIJF, O. als *misbedrijf*, § 51, gelijk men ook *wanbedrijf* zegt.

MI-

MISERERE. Behalven als Roomsche-Katholijke Canticque (de LI. psalm) waarvan dit het eerste woord is, beteekende het ook voorheen een byzonder soort van *colica passio*. O. als *gezang*, en ook als *koliek*. § 57. Doch MISERIE, het Lat. *miseria* (jammer), als dit, V. § 100. MISGREEP, als *greep*. § 39.

MISKRAAM, M. schoon kraam V. is. Want het is hier de wortelfylbe van *kraam*, als kind-baren, en verbum neutrum, en niet het *ledikant* of de *bedkraam*. § 28. Zie *kraam*.

MISPEL, M. door de vorming. Doch men gebruikt het best V. als *vrucht*. § 28, 57. Het woord is oorspronkelijk Grieksch, *μσπιλη* of *μσπιλον*.

MISSIVE, in de buitenlandsche verstandhouding, een *brief*, en beandwoordende aan het Gr. *επισολη*, als van het Latijnsche *mittere* (zenden); doch thands meer algemeen gebruikt, en wel, V. als *missive* in 't Fransch, schoon het Italiaansch *missivo* in 't M. zegt, 't geen ook met ons *brief* overeen zou stemmen. — § 100.

MISSCHIEN, O. als alle stoffelijk gebruikte woorden, by voorbeeld, het *vaarwel*, het *god-lof* enz. Het Woord is oud Duitsch en half Noordsch, *mag 't schiën*, mag het geschieden, *potentialiter*. Het Deensch zegt *maa-skee* en *kan-skee*. Zie Huydecoper op Melis Stoke, II. D. bladz. 380.

MISSLAG, M. als *slag*.

MIST, V. § 77 en volg. — Men gebruikt het echter ook M. als verstaande daar *damp* onder. § 57. 't Is verwant met het oud Fransch *moiste*, waarvan nog *moisir* over is.

MIST of MEST, zie *mest*.

MISVAL, M. als *val*. § 39. Inzonderheid ook in den zin van *miskraam*. — Ook O. als *misgeval*, en in dit geslacht alleen gebruikelijk in den zin van *infortunium*. § 51.

MITS, O. als adverbium zijnde, doch gebruikt wordende als

als een naamwoord, en in de plaats van het woord *voorwaarde*, V. gelijk dit. Zie over dit woord mijne Aanteek. op Antonides *Istroom*.

MITER, zie *mijter*.

MODDE, vuil wijf. V. § 55. 't Is een spottende nabootsing van de Oud-Overijselsche boerenuitspraak van 't woord *moeder*. Zoo zegt men *Modde van Gompem*, d. i. *Moeder van Campen*.

MODDER, by onze Ouden *modere*, adjectief van *moude*, even als *mo-el* en *mo-ër*, of *moër*; alles verwant met het Latijnsche en Fransche *mollis* en *mou*, ook met ons *meuken*, weeken en broeien. V. als adjectief; doch als stof genomen, O. § 33, 48.

MODE, V. als in 't Fransch, waaruit het genomen is, en als der Italianen *moda*, onderscheiden van hun *modo*, dat het Latijnsche *modus* is. § 100.

MODEL. Voorbeeld waarnaar iets gemaakt wordt. Het Fransche *modèle* uit het Italiaansche *modello*, dat een diminutief is van *modo*, 't Latijnsche *modus*; en als zoodanig is het woord dan ook O. zoo wel als door toepassing van *voorbeeld*. § 45 en 57.

MODILJON in de Bouwkunst. O. als de uitgang van dit oorspronkelijk Italiaansche doch by ons uit het Fransch aangenomen woord met zich brengt. Zie *kanon*. — Men weet dat men dus de blokkens onder de vlakke der kroon in de kroonlijst noemt, welke aan de verhevener orders eigen is. Het Latijnsche woord is *mutulus*, waarvan *modiljon* inderdaad verbasterd is. Deze naam van *mutulus* is, van oudtijds en oorspronkelijk *uitspekende sparren* te zijn, van buiten met de kroonvlakke die daarop ligt, egaal afgekap. Want *u* en *i* zijn in deze woorden hetzelfde als in *optumus*, *maxumus*, enz.

MODUL (Het Lat. *modulus*, maatstaf en, als dit, M. § 100, en 57). — Dat de Nederlandsche Architecten *het*

II.

Q

mo-

modul zeggen, steunt op den diminutiven Latijnschen uitgang. § 45.

MOED, M. Zie *gemoed* en *moet*, indruk.

MOED voor *gemoed*. Beter MOEDE, als *moeding*, en dus V. § 67.

MOEDER, V. § 57. Zie Aanteek. *gg*.

MOEDWIL, M. als *wil*. § 39.

MOEI, eigenlijk *moederszuster*, V. door toepassing. § 57.

Zie Aanteek. *gg*. — Dat ons gemeen in Amsterdam *meuē* zegt, is klaarblijkelijk (als zoo veel andere benamingen,) van de Denen, by wie *møe*, vrouw, en een woord, van eerbied was.

MOEITE, V. § 33, 95, van het adjectivum *moede*, *mocie*.

Zie den oorsprong Aanteek. *gg*.

MOELIE, oudtijds baktrog (*mactra*). V. door den uitgang, en als wordende *bak* daaronder verstaan. Denkelijk van 't bereiden van 't deeg, dat in 't kleinzen, dat is doorkneden met water, bestaat, en dus van het Fransche *mouiller*. — Het Hoogduitsche *multer* verbindt dit woord met ons *moude* of *mout*.

MOËR, V. als saamgetrokken, het zij van *moeder*, het zij van *moër*. Zie *modder*. — Doch als stof, O. gelijk wanneer men van het *wijnmoer* of het *veenmoer* als een bijzondere foort van zelfstandigheid spreekt, § 48. Van dit *moer* is *morsen* en *morsig*.

MOËR (ook *muier*, eigenlijk *muider*, dialect verschil van de *oe* met *ui*, als in *boet* en *buit*, *snoet* en *snuet*, enz.) voor *moederschroef*, zie § 26. Als *schroef*. § 39. — In een oude dubbelzinnigheid spraken de Amsterdammers dus wel van de *muider poort* en den sleutel van die, en dus in een rijmtjen, by mijn kindsheid reeds volstrekt niet meer verstaan, en dat men in eenvoudigheid de jonge kinderen leerde opzeggen als een onnoozel spelletjen ter oefening in het spreken, schoon in oorsprong en by 't ver-

't verstand der woorden vrij onzedig ; ja, (beter gezegd) de onbefchaamdheid-zelve. Men had er by mijn geheugen nog verscheidene van dien aart, die ons van de zeden dier dagen geen voordeelig denkbeeld geven.

MOERAS, O. in 't Gebruik, dat meer mannelijke vreemde woorden in dit geslacht heeft overgenomen; doch wellicht werd het als een adjectivum beschouwd, § 41. Echter gebruikt men het ook M. als zijnde het Italiaansche *marasco*, en *maraccio*, waarom het ook *moerasch* en *marasch* plach geschreven te worden. — Ook V. als zijn primitivum *moer*. § 100, en 57.

MOERBEI als *bei*. § 39. — 't Is *zwarte bes*, en eigenlijk *moorbei*. *Moor* is zwart, waarvan 't Fransche adjectief *morel*.

MOES, of *moese*, kopsel, haksel, van *mo-en*, pletten, kort en klein maken, en zoo ook inzonderheid *kappen*, *hakken*. Waarvan ook *moeskoppen*, of *moeskappen*; het eerste in den zin van koppenkloven, het laatste, in dien van 't platte land te berooven. — O. als zijnde eigenlijk *gemoes*. § 51.

MOES, O. als *kruid*, dat er onder verstaan schijnt te worden. Doch zekerlijk was het oudtijds *gemoes*, gelijk nog in het Hoogduitsch, *gemuse*. § 87. Ook *kruid* is saamgetrokken uit *geroot*. *Múas* is by Kero, spijsze, en zoo *abandmuasa*, avondmaal. Doch de oorsprong van 't woord is niet te min in *moesen*, of *moezen*, hakken of kleinmaken, en dus ook kaauwen en eten by overdracht, welk *moezen* naderhand ook *muisen* gezegd werd, gelijk in meer woorden de tweeklank *oe*, even als de Hoogd. *ō*, in *ui* is overgegaan.

MOESJANKER is *mutsjanker*, dat is, *liefdeklager*, van *mutse*, liefde. § 28, 55.

MOESJE. Zie *mouche*.

MOET of MOETE, indruk, overgebleven merk van iets.

Van 't oude *moēn*, drukken, waarvan ook *gemoed*, als bewustheid of geweten; en *moeten*, genoodzaakt zijn. (De *moed* daartegen is de active *indruk* of kracht.) — V. als zijnde eigenlijk 't pasfve participium *gemoēte*. § 95. — Men zegt ook een *moet* voor een noodzakelijkheid, doch dan is het de wortelfylbe van het werkwoord *moeten*, en dus M. § 28.

MOETE, ledige tijd, in 't Hoogduitsch *musse*, V. § 95. 't Is eigenlijk de *ruitsijd* of *ruiging* der vogelen, en verwant met het Fransche *muē* en *muēr*, (dat niet alleen op vogelen ziet, want men zegt het ook van het afvallen der hoornen van de herten;) en van daar beteekent het tijd van ledigheid en afzondering van 't gewone bedrijf.

MOETE, MEETE, dat is, *moeting*, *meeting*, verwant met der Engelschen *to meet*, en hun *meeting* (byeenkomst, vergadering), van ons *met* (*simul*), gelijk het Deensch ook *mod* zegt voor tegen. Alleenlijk nog in gebruik wanneer men zegt iemand *te moet*, of *te gemoet*, of *in 't gemoet gaan*. Waartoe ook *ontmoeten*, en *gemoeten* behoort. Van daar is dit *moete* ook op *voorkomende gelegenheid* toegepast. V. § 95.

MOETZALF (kwajlijk *moedzalf*,) is zalf ter verzachting of wegneming van overgebleven lidteekenen van wonden, enz. V. als *zalf*. § 39.

MOEZEL, boeren fluit. M. door den uitgang. § 28. Ook, als er *zak* onder verstaan wordt, voor *zakpijp*. Dit woord begreep onder zich drie foorten: de *ruispijp*, de *lullepijp*, en de *zakpijp*. De naam is van 't geluid genomen.

MOEZEL, Rivier, in 't Latijn *mosella*, en V. § 57, 100. 't Is eene zichtbare verkleining van *Mofa*. Of beide die namen met *oos*, als water of vloeijing, samenhangen, en hoe, onderzoek ik hier niet.

MOE-

MOEZEL, vlek, van *moze*. Waarvan ook 't verb. *bemoezelen*. M. § 28.

MOF, MOFFE, 't zelfde woord als *mouw*, zijnde *mo-ig*. V. § 33. Een *handmof* is ook in daad en oorsprong niets anders dan een losse *mou* waar men de handen in verbergt voor de koude. Ook als vrouwenhandschoe zonder vingers is een *moffen* een *moutjen* of *mouwetjen*. — Als scheldwoord is *mof* M. zijnde 't dan de wortel van 't werkwoord *mou-en*, Engelsch *to mow*, dat is, maaien. Een *mof* is een (Westfaalsche) *maaiër*. Een *mof* of *mow* zegt men, even als een *slijp-schaar-en-mes*, een *mantjenskoop*, enz. Ook plach men voor *handmof*, een *moffel* te zeggen, en dus schrijft Cats. *Wegmoffelen*, hiervan gemaakt, is dus *in de mou stoppen*, en het zelfde woord is *wegmaaien*, en dus, *vermoorden*, in welke zin het ook van *moude* (aarde), als *onder de moude stoppen*, af te leiden zou zijn. Vergelijk *moude*. — Van dit *moffelen* is ook het woord van *meuchelmoord*, uit *moffelmoord* verbasterd, en by ons tot *muichelmoord* overgegaan. Van het zelfde Thema is ook 't oude *muigen* en *smuigen* by ons voor *snoepen*. Zie de Aanteek. op mijn Perzius.

MOFFEL, in 't Fransch *muffte*, M. voor *muil*, dierenmuil. § 28. Hiervan is *moffelen*, kussen, 't geen voorts in beteekenis verder en tot omarmen uitgestrekt is.

MOKER, M. van *moken*, breken, verwant met *maaien* door den gemeenen wortel *ma* en *mo*. Zie *maag*, *made*, *moot*, enz. § 28. Het Gr. *μαχνη*, *strijd*, schijnt hier ook wel meê saam te hangen, en ook *μαχμηρα* (zwaard) als strijdgeweer of *flagzwaard*; ook zegt het Ijslandsch en en Angelfax. *mækir* en *mæki* voor strijder of dapper. Het Lat. *pugna* en *pugnare* staat even zoo in verband met *pungere*, *pugio*, *pugnus*, enz.

MOKKEL, M. als wortelfylbe van *mokkelen*, frequentatief van *mokken*, d. i. *mo-igen*, van *moën* waarvan *mond* par-

ticipium is. Het beteekent den mond of kaken opzetten, en zoo is *mokkel*, die opgezette wangen heeft, en van daar zegt men een *vette mokkel* voor die met dikke vette konen voorzien is. M. § 28, of M. en V. naar de kunne, § 55. Van dit *mokken* (d. i. *moigen*) is ook ons Nederd. werkwoord *mokken*, als betooning van onvergenoegdheid of wrevel over iets; en ook 't Fransche *moquer* (nu *moquer* geschreven) voor een wrevelig spotten uit onvergenoegdheid of gevoel van beleediging, maar dat allengs tot allen spot en eindelijk tot luchtige en dartele of lichtzinnige jokkerny overging. Men merke hierby op, dat het Fransch se *moquer* zegt, d. i. eigenlijk: *ZICH de wangen opzetten*. Maar ons *mooi* behoort daar niet toe, als ik elders aanmerkte.

Een *vette* of *dikke mokkel* is by ons ten aanzien van jonge of schootkinderen voornamelijk in gebruik. Het Vlaamsche *mokkelen* voor *omhelzen* is ons *moffelen*, en behoort hier niet toe.

MOL, eigenlijk *aarde*, of *stof*; anders *molde*, *moude*, en verwant met het Fransche *mou* en Latijnsche *mollis*. V. § 33.

MOL, voor *dier*, is *mol*- of *molddier*, doch wordt in het geslacht van *mol* of *molde*-zelve, en dus V. gebruikt. *Mul* zegt het Vlaamsch voor *aarde*, 't geen by ons *mol* is. Zie *mou* of *moude*. De Duitscher noemt dit dier hiervan *molwerp* (*maulwurf*), en veellicht is dergelyk een thands verzwegen en verloren byvoegsel de oorzaak van het mannelijk geslacht, waarin het tegenwoordig gebruik van dit woord zich ingedrongen heeft. 't Kan echter ook van *mollen*, als begraven, M. gebruikt worden. § 28. Zie *molm*. Men zegt ook *mullen*, dat is, *mollen*, voor wroeten, en elders meer eigenlijk voor de aarde bewerken, omspitten, graven, en delven, enz.

MOL, als *drank*, M. voor zoo verr' er *drank* onder verstaan

ftaan wordt. In mijn jongen tijd een zeer aangenaam wit Zomerbier. § 57. Het hangt famen met het oud Noordfche *ohl* of *öl*, nu by de Engelfchen *ale*. Vergelijk *aal* en *melk*.

MOLEN, dat in alle zoo Oofterfche als Weterfche talen voorkomt, V. van ouds. Ook in 't Latijn *mola*, en in 't Koptifch $\mu\upsilon\chi\lambda\upsilon\sigma\alpha$ (*moulon*); doch fints eeuwen ook in het M. gebruikt, 't geen thands (hoewel zonder grond) meest algemeen is aangenomen. § 99.

MOLIJ of MOLY een *kruid*. In weêrwil van 't Griekfch en Latijn, als plant, V. § 57.

MOLIJK, van *Moloch*, waarvan 't verbasterd is, als alle mannelijk onderfelde afgoden, M. § 55.

MOLLEM of MOLM, V. als *molling*. § 85. Zie *mou* of *moude*. Oudtijds zei men ook *melm*. Vergelijk *meel*.

MOLSEM, voor *molfig*, van *molfe*, het zelfde als *mol* of *mou*, *moude*. V. § 34.

MOM, foort van bier, naar den uitvinder (een Brunfwijker) genaamd. M. als drank. § 57.

MOM of MOMME, V. (§ 67,) als *momming*; maar M. (§ 28) als wortel van *mommen*. Kwelijk en volftrekt onhollandsch zie ik 't thands by fommigen als O. gebruikt.

MOMBER (voogd), M. door toepafing en door vorming. § 57, 28. En dus ook wanneer men *momboir* zegt. De afleiding van *mondberg* is bekend en ftemt met het Latijnfche *mondiburgium*; maar dat *monden* in zich-zelf en door zijne eigen beteekenis, befchermen is, wordt weinig bedacht, en wellicht dat dit woord of *onmondig* niets gemeens heeft met den *mond* of het fpreken. Waarvan elders ter gelegener tijd! — Men herinnere zich intufchen wat het Latijnfche *munire* zij en welke verwantfchap dit in het Duitsch hebbe. Van den Oofterfchen wortel en 't Griekfche $\mu\acute{\nu}\nu\omega$ rep ik niet cens.

MOMENT, 't Franfche *moment*, uit het Lat. *momentum*,

en als dit, O. § 100. Dat dit *momentum* eigenlijk *movimentum*, een *beweging* is, weet ieder; maar in den grond is het blootelijk een vertrekking van den mond, 't geen het grond-thema van 't woord is.

MOMMERY, van *mommen*, V. § 69. Ook als verbastering uit *mahommery*, gelijk onze Ouden het noemden, 't woord van *Mahom* voor *Mahomet* afleidende, om daarmee het Islamismus te beteekenen. Die 't van 't Grieksche *μωμηδριον* afleiden, waarvan de Nov. 105, cap. 1. gewag maakt, zoeken 't wat verr'.

MOMPILING, V. van *mompelen*. § 34. *Mompelen*, als frequentatief zijnde, wijst terug op *mompen*. Doch de oorsprong is in *mom* als *mo-ing*, van *mo-en*, waar *mond* van is, doch in anderen zin. *Mommelen* is 't geluid *mom* (een geruisch zonder verstaanbaren zin) maken, gelijk het geluid der zwevende bijen is; maar *mompen* is den mond stoppen, fluiten, en dit met een kracht die de versterkende *p* meëbrengt. *Mompen* is dus eigenlijk *silentium imponere*, *verbazen*, (*étonner* zegt het Fransch, 't geen het Duitsche *erstaunen* is, en inderdaad ons *verstommen*); doch allengs is het overgegaan tot den zin van bedriegen of door valschen schijn misleiden, en zoo niet te vreden stellen maar tot zwijgen of berusting brengen.

MONARCH, 't Grieksch-Latijnsche *monarcha*, M. § 55. Het vrouwelijke zou *monarchin* zijn.

MOND, M. in 't Gebruik, ondanks de participiale vorming, die 't V. moest maken. § 34. Het Thema is *mo-en* (*sniijden*), met *maaien* verwant, en 't woord beteekent dus ook *sneede* of *opening*; zoo wel als *mouth* in het Engelsch, en als *maul* (dat is, *mo-wel*,) in 't Hoogduitsch, dat het zelfde met ons *muil* is. Het oorspronkelijke V. blijkt ook in 't oude en altijd bewaarde *met* of *uit voller mond* (*pleno ore*), en *ter halver mond* (*submisâ voce*), en *met luider mond* zoo wel als *met luider keel*

keel (altà voce), schoon daartegen *binnansmonds* tegenwoordig wel schijnt te strijden, 't geen echter dit woord niet meer M. maakt, dan het *des zons* van Hooft, de *zon*, dewijl men van ouds alle eenfybige woorden zonder eenig onderscheid van geslacht, met deze *s* in den tweeden naamval gebruikte. Het M. moet dus uit toepassing zijn, door den mond als werkenden openaar aan te merken. Vergelijk § 32. Zie *melk*.

MONDVOL. Zie *handvol*.

MONNIK. Zie *munnik*.

MONOPOLIE. Gebruiklijkst in het M. Geslacht als in 't Fransch, schoon dit *monopole* zegt; en O. als 't Lat. *monopolium*. § 100. Ik zou het eerste verkiezen. Het is even zoo met *folie*, met *spatie* en anderen. De uitgang *ium* houdt by ons zijn geslacht niet, maar volgt het Fr^e. woord daarvan gemaakt.

MONSTER, O. voor *wangedrocht*, als 't Latijnsche *monstrum*. § 100.

MONSTER, voor *staal*, *proef*, van *monsteren*, het Latijnsche *monstrare*. M. § 28.

MONSTER, voor *stift*, van 't Latijnsche *monasterium*. Behalven in eigen namen, verouderd; doch oudtijds V. als *stift*. § 100, 57.

MONTANT. Fransch adjectief, by ons als substantief gebruikt voor *beloop* (van een Rekening b. v.) en dus O. § 41, 57.

MONTEERING (van het Fransche *montrer* of *monstrer*, het *monstrare* der Latijnen, verbasterd) is kenmerking, en dus in innigen zin het zelfde als *liverei* ter onderscheiding. V. § 34. — Kwelijk verwart men 't met *montuur*.

MONTUUR, (van het Fransche verbum, *monter*, klimmen of opstijgen, uit *mont*, het Lat. *mons* (berg) gevormd is 't geen waar men op rijdt, het zij paard, muilnier,

of ezel. V. als *monture* in 't Fr. is. — Men moet opmerken, dat dit *mont* eenvoudig als hoogte gebruikt werd, gelijk men ook *à mont* en *à val* zei, voor *en haut* en *en bas*, als by ons nog *te berge*.

MOOR, gewaterd stof, O. § 48. Zijnde 't woord in zijn oorspronkelijke beduidenis waarin het het *water*-zelf betee-kende, en met ons *meer*, en het Latijnsche *mare*, ver-want is, verouderd.

MOOR, pastinakel, 't *scorza nera* der Italianen. Als plant, V. Als wortel, M.

MOOR, als Zwart of Moorenlander of Mauritaan, 't Griek-sche *μαυρος* en Latijnsche *Maurus*, M. § 55. Het heeft in het vrouwelijke, *Moorin*.

MOORD, M. als wortelsylbe van *moorden*. § 28. Doch dat het in zich-zelfen een präteritum is, en zoo ook oorspronkelijk V. by ons was, blijkt uit genoegzame plaat-sen der oude Schrijveren. Het onderscheid tusschen *moord* en *doodslag*, van de oudste tijden af waargenomen, is in onze taal (ondanks de verwarring, door het redenlooze en verstandverwoestende Fransch in de denkbeelden ge-bracht) onuitwisbaar. *Moord* sluit overdachtheid en voor-nemen vooraf, verraad, en opgezet *overvallen* des slacht-offers in, en dit ligt in het woord-zelf. Men vergelijkte de aanmerking op *mof*, *moffe*. — De *leges Salicae* beves-tigen dit onderscheid reeds. Men zie Éccard ald. p. 38.

Eigenlijkst is *moord* een geweldig verftikken, en in de-zen zin is *smooren* daar na meê verwant. *Mooren*, voor in den adem bezwijkend sloven, behoort hier ook toe. Dat het woord samenhangt met het Lat. *mori* en Perzi-sche *مردن* (*murdan*), sterven, ziet ieder, schoon deze twee woorden verba neutra zijn, en *moorden* by ons transitief is. In 't Perzisch is *mord* (*مرد*) eenvoudig, *dood*.

MOOT, V. als präteritum, van *mo-en*, affnijden, En-gelsch

gelsch *to mow*, waarvan by ons *maaien*. Hieryan is ook het Franfche *moitié* (eigenlijk *gemoote* als wy zeggen zouden,) voor *helft*, en *motte* voor afgestoken aardklomp, af te leiden; zoo echter het eerste het Lat°. *modietas* of *medietas* niet als onmiddellyken oorfprong te houden is. — Doch 't Lat. *mutilus*, 't zij als adjectivum, 't zij als substantivum hangt met dit *moot* en *motte* even oogfchijnlijk te famen. Ook het Engelfche *moat* voor een gracht, die een ftad, burcht, of grondvlakte, van het omliggende land affnijdt is hiervan. — Opmerklijk is 't, dat men wel een *moot vifch* zegt, maar van brood of vleefch niet dan een *snel*, of *sne*. § 35. — Zie *maag*, enz.

MOP, V. Het zij als *steenbrok*, het zij als *koek*. Het woord is het præteritum van *meppen* of *mepen*, en beteekent *roep*, waarvan ook een *mopmuts*, dat is, *muts* met *kinrepen*. Zie *mep*. Oudaan gebruikt ook meer dan eens *bemoppen* voor *bewinden*, en zoo ook voor *bedriegen*. § 36. Als *mopmuts* is het ook V. door *muts*. § 57.

MORAAS. Wijn van moerbeien of morellen, voor etlijke honderd jaren hoog geacht, en in de oude Romans zeer bekend. M. als *wijn*. § 57. — Thands is

MORAAS een geweven ftof, even als MOOR, en, als zoodanig genomen, O. § 48.

MORCEEL. Zie *morfeel*.

MOREL, V. om dat er *kars* onder verftaan wordt. Het woord is een adjectief, en beteekent in 't Fransch *zwart*, of als *morello* in 't Italiaansch, ook *donkerbruin*. Zie de Aanmerk. van Fr. Burman, meest uit het oud Fransch. Anderen echter leiden het af van het Italiaanfche *amaro* ('t Latijnfche *amarus*,) *bitter* beteekenende, als zijnde *amarello*.

MORGEN of MERGEN, voor *ochtend*, van *meeren*, als *meerend*, toenemend, in tegenftelling van *avond*, als afnemend. Zoo læest men in oude fchriften ook *de morgen-*
gen-

gende dag: En het is veellicht door er op deze wijs *dag* onder te verstaan, dat het door 't Gebruik M. geworden is, naar § 57. Zie § 98 en Aanteek. *ooo**, in de Verhandeling kwalijk tot § 96 gebracht.

MORGEN (*cras*), het adverbiale woord, als substantivum gebruikt wordende, O. gelijk alle woorden stoffelijk genomen; als b. v. *die 't morgen niet beleefd*. Dus in 't Latijn *aliud CRAS*. Vergelijk *heden*. § 48.

MORGEN of MERGEN, als *maat lands*, O. door 't Gebruik. — Zoo men wil, is 't het zelfde woord met *morgen* voor *ochtend*, en daar naar genoemd. Daar naar genoemd is het echter niet; maar van *moer* of *mor*, door *mor-en*, *morjen*, *mor-ig-en*, graven, ploegen, eten, of aarden; 't geen men ook *moren*, *moeren*, in den zin van *wroeten en zwoegen*, en hiervan ook *morelen* of *morrelen*, zegt. Zoo dat een *morgen Lands* een *omploeging* is; te weten, zoo veel men op eens ploegt of pleegt.

Dat nu *morgen* voor *ochtend*, het zelfde zou wezen, 't zij als toebereiding van den dag, of als werk- of ploeg-tijd, is, in zich-zelve beschouwd, zoo gants onaanneemelijk niet. Doch behalven de hier aangevoerde natuurlijke en zich als van zelve opdoende afleiding, kan het ook aangemerkt worden als van *mark*, bepaling, ingang van den dag, *limes dici*, te zijn, en dus verwant met het Latijnsche *margo*. 't Goth. heeft *MARKKOS* (*markos*), *eindpalen*, *grenzen*, en daarvan *ΓΑΜΑΝ ΚΤΙΔΑ* (*gamaurgida*), *beperkte*, *verkortede*. Mark. XIII, 20. Wy hebben er ook ons *Markgraaf* van, en de Italianen en Franschen hun *Marchese* en *Marquis*.

Dat *morgen lands* O. is, als infinitivus, § 43, verklaart zich dus gereedelijk.

MORGENSTOND, M. als *fond*, dat fints lang meestal M. gebruikt wordt. § 39. Oudtijds zei men ook *morgenfond* in het vrouwelijke, en in den grond beter. Zie *fond*.

MO-

MORIAAN. Oud woord, gevormd naar den uitgang der Latijnsche volksnamen, van *Morie* of *Morye*, 't geen onze goede Ouden voor *Moorenland* zeiden, en tevens met *Morea* verwarden. M. § 55. Vrouwelijk heeft het niet.

MORIELJE, foort van zwarte *kampernoelje*, en V. als dit en het Fransche woord. § 100, 57.

MORILLON, stormhoed in onze Oude Ordonnantiën, en als zoodanig ook M. naar § 57. — Eigenlijk is het een verkleining van het oude Fransche *morion*, by Ronzard en zijn tijdgenooten een stormhoed, en dus zou het O. zijn uit den aart, doch zoo niet gebruikt.

MORSCH, verbasterd van *mersch*. V. Zie *mersch*.

MORSEEL. 't Fransche *morcel*, nu *morceau*; maar dat van ons oude *morfe* is, waarvan *mórfel* en *vermorfelen*. *Te morfel slaan* is nog gebruikelijk, en misfchien beter dan *te mortel*. De rijke verwantschap van dit woord roeren wy hier niet, waartoe ook 't Fransche *mordre*, 't Latijnsche *mors*, en ons *moord*, behooren. 't Is O. als zijne synonymen, *stuk* en *brok*. § 57.

MORTEL, is eigenlijk *gruis*. Kwalijk fchrijft Mr. L. Trip derhalve:

Die Bazans eiken, hoe geworteld,

Met eenen klop aan fpaanders mortelt.

Men *mortelt* geen groeiend hout, maar wel fteen; men *mortelt* ook niet aan fpaanders, maar aan *gruis*, of (als men ook zegt) tot ftof of tot zand. — Het woord is niet, als fommigen wanen, een adjectief, maar een zelfftandig woord, en M. § 28. Als ftof is 't O. § 48. Doch er wordt dikwijls een ander fubftantief onder verftaan. Vergelijk *pletter*. — In de uitdrukking *TE mortel*, *TE pletter* en dergelijke wordt het voorzetfel *te* (archaïcè) voor *tot* gebruikt; daartegen zegt men niet *TE gruis*, *TE ftof* enz. maar *tot*. Het is, dat men *mortel* en *pletter* als verkorte infinitiven aanmerkt.

MOR-

MORTIER, M. als 't Fransche *mortier*, voor *vijzel* of voor *bomketel*. § 100, 28. — Als een *stof*, en als zoodanig verwant met *mortel*, O. § 48. Voor *muts*, om de gedaante dus genoemd by de Franschen, die hun *Présidents à mortier* hadden, is het by ons onbekend.

MOS, vogeltjen, zie *musch*.

MOS of **MOSCH**, boombegroefel. Eigenlijk *mucor* (waarvan *mucidus*), slijm, schimmel; en dus, als een *stof* gerekend, O. § 48; maar als *plant* zegt men *de mosch*, in het V. § 57. — Oudtijds zei men ook *mies*, als (by voorbeeld) in den Wigalois van Wernt von Gravenberch, en hiervan 't Fransche *mêche*, lont, dat eigenlijk de *boomzwam* beteekent.

MOSE voor 't *semen genitale*, V. § 67. 't Is eigenlijk *spat* of *spatting*. Doch zie *maze* en *moze*.

MOSIE (verouderd) voor *mugge*. V. als zijnde 't Fr. *mouche*. § 100.

MOSKEE. Arabisch, Turksch, en Perzisch مسجد (*mes-ged*) of مشكك (*meschket*), waaruit het verbasterd is. V. als in die Europische talen, door welke het woord tot ons overging, en waarin de uitgang verminkt is. § 100.

MOSKIE T. Amerikaansche vlieg, of eigenlijker mug. Het Spaansche *mosquito*, uit *mosca* ('t Latijnsche *musca*,) gevormd. M. als dit, schoon de Fransche taal het woord V. neemt. § 100.

MOSSSEL, M. als een foort van *schelpvisch*, en door de vorming. Zonder dat er eenige reden blijkt waarom het woord V. zou zijn. § 57, 28. Ik houde 't voor 't Latijnsche *musculus* by Ifidorus, dat met het ouder *mutilus* verward is geworden.

MOSSON (by de Franschen **MOUSSON**), vaste wind tusschen de Keerkringen. 't Is het Italiaansche *mosfona*, een augmentatief van *mosfa*, beweging, vaart. O. derhalve schoon men het veelal als in 't Fransch of als wind M. neemt. § 45, 100.

MOST,

MOST, V. § 77 en volgg. Eigenlijk *gist*, of *gegiste*. — Als *wijn* daar onder verstaande, of als wortel of fybe van *mosten* genomen, zou echter het M. plaats kunnen vinden. § 57, 28. 't Is verwant met het Fransche *mousser* en *modter*, en 't Latijnsche *mustum*. — Van dit *mousser* (of liever van het bruizen der gisting waarvan dit gezegd is,) hadden wy ook *moezen* voor bruischen, tieren, en razen; en hiervan was *moezelaar* en *moezeman* een wilde knaap, vrolijke gast, of lichtmis (*fervidus juyenta*). Het *moezeman* waarvan hier gewaagd wordt, was in mijn kindsheid tot *mosfelman* verbasterd, in een zeer ontuchtig liedtjen maar dat men sints verscheiden geslachten niet meer verstond, en 't welk men even als *de Govert* en *het Patertjen* de jonge kindertjens op hun speelpartijen deed dansen. Alles in Oud-bestemoeders argelooze eenvoudigheid. De twee laatste waren rondedansen om de Hoofdpersonaadje die de *Govert* of de *Pater* was; maar de dans van den *Schotelaar* en den *Mosfelman* bestond in twee elkander toenaderende rijen, nu nader en dan weêr te rug tredende tot zy in een wederzijdsche omhelzing by één kwamen. — Het woord *schotelaar* beduidde in vroeger tijd, wat men later een *potlooper* en, meer verachtelijk, *tafelschuimer* noemde, die zich aan een rijken lichtmis verbond, en hem in de huizen van plaizier opleidde, waarvoor deze hem den vrijen slemf gaf. Dit behoorde tot die ongebondenheid van zeden, in de langdurige Spaansche oorlog door de legerbenden en de vermenging van burgers met soldaten (veelal bloote partygangers uit het schuim aller Natiën,) aangebracht; waarover Stevin (in zijn 4to werk) zich zoo hevig uitlaat. Nog in mijn kindsheid bestond er een zeer oud en morsig rijmtjen of liedtjen van den *sleutel van de muiderpoort*, waar men volstrekt niets meer van verstond, en dat men als wartaal den jongen kinderen leerde opzeggen, wanneer men hun een

een sleutel in de hand gaf, om meê te spelen of over te brengen. Vergelijk *muier*, tegen welk woord, *schroef* over staat als *cochlea mas* tegen over *cochlea femina*, en waarvan men ook *moeren en muieren* zoo wel als *schroeven* in senfu obfcæno zei, en van 't welke men het *moeren* in de Studententaal van later tijd wel onderscheiden moet, zijnde dit blootelijk *rumoeren*, d. i. rumoer maken. Ook, het *moeren* voor *modderen* d. i. vuiligheid beredden. — Ook het Spaansche *mozzo* schijnt hier wel meê famen te hangen.

MOSTAARD, V. als 't Fransche *modtarde*, of het *aard* ware, doch M. als *mostaart*. § 100 en 25. 't Heeft den naam van zijn scherpe gistingreuk.

MOT, vraatziek wormtjen, V. Eigenlijk 't zelfde woord als *made*, maar anders toegepast. § 34. Hiervan ook * *mot-uil*. Zie *uiltjen*.

MOT voor 't infekt dat 's avonds vliegt, waarvan men de 's avonds uitgaande lichte vrouwen en de hoerhuizen be-noemt.

MOT voor *zaagsel* of *spaanders*, tot brandstof verzameld, O. als een *stof*. § 48.

MOTS of MOTSE (anders *snots*). Licht vrouwspfoon. V. § 28.

MOTSE, een wijde schippers overbroek. 't Is oogschijnlijk het Spaansche *mozzo*, Fransch *mouffe*. — V. als *broeck* 't geen wy daaronder verstaan. § 57. — Doch eigenlijk schijnt het wel uit *smotse* verbasterd, of wel uit *moze*.

MOTSJONKER, M. § 28. Kwelijk verward met *moesjanker*.

MOU of MOUWE, V. als eigenlijk *moue* of *mouwe*, dat is, *mo-e*, voor *mo-ing*, snede of snijding, zijnde 't de infnede van een kleeed, waar men den arm doorsteekt; het zij op zich zelve of met de daar aangelaschte omkleeding des arms; en zoo ook deze omkleeding-zelve afzonderlijk.

lijk. § 67. Daar is echter geen reden, waarom men *mouw* ook niet in het M. zou mogen nemen, als wortelfylbe van *mo-en*, 't werkwoord, waar 't van is. § 28. Doch by onze Ouden was 't V. — Dus in den Rom. van Limb.:

Hi slouch den h'toghe w't
Opten erm met goeder trouwen,
Dat hi hem al metter MOUWE,
Eñ metten spere viel ter neder.

Ter goeder trouwe is wat wy *ter deeg* zeggen of *voor goed*. *Viel* is hier het præteritum van *vellen*, doen vallen. *Hem* ziet op den *arm*.

MOU of MOUDE, oudtijds *molde*, en verwant met ons *mul* (adjectief), en het *mollis* en *mou* van Latijn en Fransch. Het was by onze Ouden *aarde*, en V. Zie *mol*. Hiervan de gewoone uitdrukking, *ter moude gaen*, voor *sterven*. Maerlant zegt *mulle* voor *aarde*, *Sp. Hist. f. 139 r°*.

Hem bestuyende met mulle
Ogen, anfschijn eñ mont.

De *Spiegh. der sonderen* heeft, I. Boek, cap. 59:

Die diepe begrauen is ond' der molde, enz.

In den *molten* leest men voor *in 't zand*, in den Lohengrin.

Het Gothisch zegt *𐌹𐌺𐌿𐌸𐌹* (*mulda*), 't A—S. *molō* (*molā*); het Ijslandsch *molld*, en het Engelsch *mould*. Het Vlaamsch heeft *mul*. — Hoe zeer dit alles met *malen*, *molen*, *meulen*, 't Hoogduitsche *mullen* en *muller*, enz. samenhangt, en het Thema zich wijd en zijd uitbreidt en wederkeert, behoeft niet aangewezen.

MOUCHE. Fransch woord, *vlieg* beteekenende, van 't Lat. *musca* (Zie *mug*); doch de by ons reeds in de 14e eeuw bekende kleine zwarte pleistertjens die de vrouwen ter versiering in het aanzicht droegen, hadden wanneer ik een kind was en deze dracht weér eenigermate was opgekomen, dezen Franschen naam. Het woord werd V. genomen als in het Fransch (§ 100); doch is eigenlijk 't Hol-

landsche *mose*, anders *maze*, d. i. vlek, Zie *maze* en *mazel*.

MOUD, houten bak; ook *mout*, V. van ouds, als wordende *bak* daaronder verstaan. § 57. 't Is eigenlijk *moudbak*, dat is, aard- of gruis- of meelbak. Hoogd. *molde*.

MOUT (nu voor gedroogde en tot vatbaarheid van gisting gebrachte *gerst* gebruikt), meestal O. in het Gebruik. Echter ook V. vooral waar men er 't woord-zelf van *gerst* onder verstaat. § 35, 57. Doch het is in beteekenis eigenlijk *gest*, of veellicht ook wel *maafsel*, van 't Franſche *mouldre*, of Duitsche *mullen*.

MOZAÏEK, bedorven woord voor *muſief*. Zie *muzief*.

MOZE (zie op *maze*), vlek, vuiligheid. V. § 74, 78. Vergelijk *mouche*.

MOZIER (verouderd woord), eigenlijk *goot* beteekenende.

M. door den uitgang. § 28. Van *moze*, als vuiligheid. —

MOZIERGAT (als gootgat), O. § 39.

MUD of MUDE, MUTTE, en MUTSE, verſchillende holle maten; benamingen, die alle verwant zijn met *muite*, en als dit, V. § 67, 33, 74; doch als *hoeveelheid* of *meetsel* genomen, en niet als de maat-zelve waar men meê meet, even als by *last* gezegd is, O. HET *muſde tarwe*, by DE *muſde gemeten*, zegt men; en zoo zegt men ook het *mut*. — Met *mutſe* is dit minder gebruikelijk, om dat men deze als eene kleine maat meest altijd in diminutivo noemt, het *mutſjen*, dat als zoodanig, in alle gevallen, en hoe men 't neemt, O. is. § 45. Het Franſch zegt *muid*. — Zie *muite*. — De ſamenhang met het Lat. *modius*, van *modus* als maat, toont zich zelf.

MUFFEL, 't Franſche *mouſſe*, by ons een dommekracht, zoo in algemeener als enger zin. Van het Griekſch-latijsche *mochlion*. — By toepaſſing, zegt men 't voor een *lompaart*. — In allen geval M. § 28.

MUG of MUGGE, V. eigenlijk adjectief, en 't zelfde woord

woord met het Hoogduitsche *mücke*, het Fransche *mouche*, en 't Latijnsche *musca*. Even als ons *bigge*, 't Fransche *biche* is; ons *tokken*, 't Fransche *toucher*; ons *lekken*, 't Fransche *lcher*; ons *kans*, 't Fransche *chance*; en ons *wiket*, 't Fransche *guichet*; en even zoo duizend andere woorden, waarin 't Nederduitsch en Fransch zich over en weder meêdeelen, en waarin de oude uitspraak van de Fransche *ch* als *k* op te merken is. Intusfchen ligt de oorsprong van dit alles in het gonzend geluid *mu*, *moe*, *mo*, waarvan ook het *mommelen*, dat men aan de bijen toeschrijft. Zie *hommel*. Ook in 't Slavoonsch is *МѸХЪ* (*moucha*), vlieg. § 33.

MUIDE, nog overig in den uitgang van fommige namen van plaatsē, waarin men ook *muiden* zegt. 't Is het zelfde in beteekenis met *monde* of *monding*, en 't Engelsche *mouth*, waaruit het verbasterd is. § 67.

MUIER, moederfchroef, (*cochlea femina* in 't Latijn), V. als *moeder*, in de beteekenis van de *baarmoeder* (*uterus*) als waaruit het door een valsche uitspraak der *oe* verbasterd is, en waarvan men wederom *muiëren* voor *moederen* of *vroelmoeren* heeft, en ook voor *wroeten*, in welken zin wy nog *moeren* zeggen, dat eigenlijk ook wel, overdrachtelijk gesproken, *parturire* of *obstetricari*, is. Zie § 26. Hiervan *muiserwerk*; dat is, fchroefwerk, of ook martelwerk. — Vergelijk *most*.

MUIL, M. § 28. Van het Thema *mo*, waarvan *mo-el* (muil), zoo wel als *mo-end* (mond). Hiervan ook het Friefche *mūwlck*, bekjen of kus, *suavium*. — Het Hoogduitsch zegt *maul*. Zie *mond*.

MUIL (fchoeifel), van 't Latijnsche *mullcus*, van het oude *mullare*, dat is, *naaien*; als zijnde zy in tegenstelling van de bandzolen der Ouden dus genoemd. Zie Festus. Zy behoorden tot de dracht der oude Koningen van Alba, en werden door de Patricii van Rome aan- en over-

genomen; de overige Romeinen droegen *perones*. — M. § 100. Maar ook V. als by ons overgenomen uit het Fransche *mule*. § 100.

MUIL, anders *muilezel* of *muildier*, M. als 't Latijnsche *mulus*, § 100, en gelijk de groote dieren in 't algemeen. Het is echter by ons inderdaad slechts een epithetisch woord, waarby *ezel* gedacht wordt, en daarom heeft het geen Vrouwelijk, en volgt dus den *ezel*. § 57.

MUIS, voor het dier, V. door de vorming. § 74. Wes-halve 't in de oude Fabelen ook altijd *zuster Muis* heet. Het Perzisch zegt *موش* (*musch*). Dat het met het Itali-aansche *mufo* (muil of snoet) en Gr. *μύω* zoo wel als met ons *mond*, *mommelen*, en *muil* samenhangt, en het dier dus van het knagen of vreten genoemd is, loopt in het oog. Vergelijk *muil* als *mo-el*.

MUIS van de hand, (de *thenar*) M. als zijnde eigenlijk *muisfel*, van *musculus*. Waarom het meervoudige ook *muisfen* is, niet *muizen*. § 100, 28.

MUITE (hol, nest, of gevangenis), V. § 33. Dus zegt men *uiter muite* komen. En zoo ook voor *kist*, en voor *vogelkooi*. — De oorsprong des woords is in *muën* (zie *moet*); en het beteekent dus *rust-* of *schuilhoek* of *hol*. Het Latijn der middeleeuwen maakt daar *muta* van. — Voor *schuilhoek* is het algemeen. Dus in den Rom. van Limb., fol. 16:

Alse alle die crude beginnen spruten,

Entie liewerke hare muten

Ghelaten (d. i. *verlaten*).

In het oud Fransch was ook *muid* een kooi. — Het kooimt dus nu en dan voor, en somtijds ook zijn synony-mum van dien tijd, *feuilette*; 't geen men als *feuille* verklaart, als of zy 't fatsoen van een blad hadden. Kwa-lijk. Dit *feuilette*, *feuillete*, en *filette*, gelijk men 't ge-schreven vindt, is verbasterd uit het Engelsche *fowl-latch*,

ca

en met meer Engelfche woorden in de vijftiende eeuw by de Franfchen aangenomen, en kwalijk gefchreven.

MUITER, als het metalen beflag van de lederen banden der boeken, oudtijds gebruikelijk. Van 't oude *moten*, *mooten*, *muiten*, uitfteken, ftoten, en dus, als *ftoorkant* of *ftootplaat* te verftaan. M. door den uitgang. § 28. Dat

MUITER, als **MUTTELING**, M. is, verftaat zich, § 28 en 55. Het is in dien zin meê van het zelfde *muiten*, als *op-* of *uitfteken*. — Men zei van dit werkwoord oudtijds ook *uitemuiten*, waarvoor het nieuwere *uitemunten* is aangenomen.

MUIZENESSE of **MUZENESSE**, V. § 73. Van *muzen* of *muizen*, peinzen, Engelsch *to muse*. De spotzucht of domheid heeft er *muizennesten* van gemaakt. 't Oud Fransch had *musardie* voor *fantaisie*. Ook is *amuser*, iemand van 't *muizen* of *peinzen* aftrêkken.

MULAT. M. door toepafing, of ook (als een adjectief gebruikt wordende,) M. en V. § 55. Zie de verklaring van 't woord op *mesties*.

MUMMIE of **MUMIE**. Van 't Arabifche *موم* (*mum*), hetgeen wasch beteekent (*cera*). V. om den uitgang *ie*, welke, of met *y* eenzelvig, of uit het Latijnsche *ia*, 't Franfche *ie* is. § 100. Doch zie ons kort *Overzicht* en de Geflachttafel hiervoor.

MUNNIK of **MONNIK**, van 't Gr. *μοναχός*, als eenzaam levende. Echter heeft men 't wel, als tegenovergefteld aan *non* of *klopje*, van 't oude Duitfche *mannich*, (*castratus*) willen afleiden. — Inderdaad heeft *monnik* geen vrouwlijk, en, fchoon adjectief in oorfprong, geldt het by ons als een louter en onveranderlijk mannelijk fubftantief, en dat op geene vrouw toegepast kan worden. § 55.

MUNSTER, zie *monster*, voor *monasterium*.

MUNT, voor *ftempel* of *gestempelte*, V. als 't Latijnsche

moneta. § 100, 95. Doch *mint* is ook *slag*, en *slag* wordt voor *mint* (*moneta*) gebruikt. Dus zegt Maerlant *Sp. Hist.* f. 145 r. van de zeven slapers, toen zy een brood kochten, en hun geld uithaalden, dat men hun te gemoet voerde:

Deſe ſlach es overwaer

Ouder dan .cc. jaer,

En es van Keiſer Decius ſlaghe.

MUNTE, als *plant* (het Latijnsche *mentha* of *mintha*), en als zoodanig V. § 57. En even zoo de *gekroesde munte*, die men kwalijk *kruis-en-munt* noemt.

MURF voor *snuit*. Van het Fransche *morve*, als ware 't *morvig*. V. als adjectief, § 33. Het is dus een smadelijke benaming, en niet onmiddellijk verwant met het adjectief *murf* of *murw*, dat het Noordsche *murk*, week, is; alſchoon het daarmee, en met het Fransche *mou* en *mür*, het Latijnsche *mollis*, en nog vele andere woorden meer, tot het Thema *mu* behoort, dat *meuken*, broeien, uitdrukt.

MUSAART of **MUZAART** (in het Hoogduitsch *muſarn*, dat is, *muſarend*), foort van havik, en roofvogel, maar van 't minſte foort, die men mede tot de jacht afrechtte, vooral by mindere lieden wien geen valk (als een edele vogel zijnde), werd toegelaten; doch ook zelfs by den hoogeran rang niet verſmaad, zoo als daar dan ook in de oude Ridderromans by het zoogenaamde vliegen, vogelen, of vogelaren (de meest geliefkoosde tijdkering voor mannen en edele vrouwen), van gewaagd wordt. Men betrektze tot het vogelgeſlacht der *uilen*, en het is van die dat het ſpreekwoord zegt: *Ieder meent zijn uil een valk te zijn*; het geen van geen eigenlijke of gewone *uilen* te verſtaan is, als Cats daar by afbeeldt, in zijn *Spiegel*. De eigenlijke naam beteekent *muizenyanger*, en als zoodanig vindt men het ook voor een ſcheldwoord gebezigd; en

en dit veelal met verwarring van dit *mufaart* en 't verbale van *muzen*, waarvan op *muizenese*. M. § 24, 28. Men noemde hem ook wel *bufaart*, als in 't Fransch aangenomen is. De Engelschen zeggen *buzzard*; doch beide 't Fr. *bufart* en dit Engelsche schijnt uit ons *muizaart*, van het werkwoord *muizen*, d. i. muizenvangen, ontstaan te zijn. — Het schijnt van dezen vogel, dat Shakespear zegt :

*A faulcon, tow'ring in her pride of place,
Was by a mousing owl hawk'd at, and kill'd.*

Macbeth, Act II, scene IV. Dat is :

Een valk, met eedlen trots opsteigende in de lucht,
Werd door een *muizende uil* gegrepen in zijn vlucht.

By Ridder Hartmann in den Iwain heet het *ein mauser habich*.

MUSCH of MOS, *vogel*, en als zoodanig M. maar door de vorming V. § 74, 80. Zie Aanteek. *ccc*. Van 't oude *mose* (œstrum et semen genitale), ob falacitatem ejus.

MUSK, M. als 't Latijnsche *muscus* of *moschus*. Ook in 't Fransch, *le mosc*. § 100. De oorsprong is het Ooftersche *مشك* (*musk*).

MUSKAAT, eigenlijk adjectivum en dus op zich-zelf en als substantief, O. § 41. Doch voor de *noot* genomen. V. § 57.

MUSKADEL, als 't Italiaansche *moscadella* zijnde, V. § 100; en zoo ook als *druif*, § 57. Maar als een voor Hollandsch aangenomen of epithetisch woord, M. door de toepassing van *wijn*. § 57.

MUSKEL, spier. Het Latijnsche *musculus*, en als dit, M. § 100.

MUSKEIJAAD. Verbastering van *muskelaad*, als van *muskelen* met een Spaanschen uitgang, in nabootsing van *chocolade*, *marmelade*, en dergelijke, om 't Fransche *musqué* (d. i. *gemuskt*) uit te drukken; het zij dan voor muskus-

drank of geur of confect. — Eigenlijk zou het vliegen-drank of vliegenconfect moeten beteekenen, als van *mosquilla* zijnde, en dus zou *mosquillada* een vergiftigde drank wezen; ook schijnt het wel uit bespottling ingevoerd te zijn, toen deze Spaansche lekkernyen opkwamen, en daarop toegepast.

Even als dit *muskelade* zei men voorheen ook *canellade* voor kanceel-drink enz. van *canella* (kaneel). Deze uitgang op *ada* is van 't participium passivum; dus *armada*, *salada*, enz. als in 't Fransch *armée*, *salée* (by ons *gewapende* en *gezoutene*) in 't vrouwelijk geslacht. Vergelijk Aanteek. *ccc.*

MUSKET, 't Italiaansche *moschetto*, en Fransche *mousquet*, eigenlijk *springveer*, en O. § 100.

MUSSELIJN. 't Fransche woord *mousfeline*, dat V. is als adj. en waarby *toile* gedacht wordt; genoemd van de Oosterfche stad *Mosful*, waar het geweven wordt. Verhollandscht gebruikt, zou het O. zijn naar § 48 en 41. Anders V. als in 't Fransch. § 100.

MUT (menigte), V. Dus zegt men *by de mut*. Het verwant zijn van dit woordtjen met *moude* is zichtbaar, en wellicht is het een verbastering daarvan, in den zin van aardgewormte. Die het echter tot het woord *mud* betrekken wil, hy mag.

MUTS of MUTSE, in alle, zoo wel oude als nieuwe beteekenis en toepassing; 't zij van *liefdebrand*, uit *mose* afgeleid, 't zij van *amuzza*, 't geen zeer wel met het Fransche *aumuce* uit *ho-mutse* (hoofdmutse) verbasterd kon zijn. Doch inderdaad is het een en andere *muts* ook het zelfde woord; *muts* voor *hoofdkap* zoo 't oorspronkelijk Duitsch is, is toch in beteekenis niet anders dan *warming*, van 't Thema *mu* of *moe*, broeiing. Doch zoo niet, zoo schijnt het van 't Perz. *مو* of *موي* (*mu* of *mui*) te zijn dat *hair* beteekent, en dus eigenlijk een vilten kap

te

te moeten zijn, als de zeer gewone stof in die Landstreek en in geheel de Bucharei. — V. § 74.

MUTSAART, M. § 28. van *muſen*, branden. Ook 't Fransche *mèche* voor *lont*, *lampenpit*, of *lucht* (zwavelband), behoort tot dit Thema.

MUUR, M. als 't Latijnsche *murus*. § 100. Ook als zuiver Duitsch woord *mu-er*, van *mu-en*, in welke byzondere beteekenis dan ook. § 28.

MUZE, Zanggodin. Doch niet *Zangnymf* als het onverstand ingevoerd heeft. De Muzen zijn verr' boven de Nymfen verheven. V. als het Grieksche woord, en om de kunne. § 100, 55. Men leidt het Fransche *amuser* hiervan af. Kwalijk, 't is (zei een Italiaan) beter van *muſo* (muil of mond) af te leiden dan van *Muſa*. Zie *muſis*. Ik houde 't inderdaad voor derivaat van *muizen* in den zin van stil en ijverig bezig zijn, gelijk men nog veel in mijn jongen tijd van *drok zitten muizen* sprak en dit inzonderheid op het lezen en studeeren toepaste. *Amu-zeeren* is ontmuizen, niet muizen. *Muizenese* in 't hoofd hangt hier ook meê samen.

MUZIEF, adjectief, en 't Lat°. *muſivum* (ingelegd kunstwerk, plaveisel of ander), van 't Grieksche *μύζω* en *μύσις*, samendrukken en drukking, en dus als plaveisel invatten.

O. § 41.

MUZIJK, of beter MUZYK, V. Het Latijnsche *muſica*, zoo voor de kunst als hare uitvoering. — Doch O. is het in den zin van 't *zang-* of *ſpeelgeluid*, gelijk dit.

§ 57.

MYRT, zie *mirt*.

MYRRHE. Zie *mirrhe*.

MYSTERIE, O. als zijnde 't Grieksch-Lat. *mysterium*. Echter ook wel als V. aangenomen om het daar door verſtane *geheimenis* of *verborgenheid*.

N.

NAAD, V. als *genaad*, *gena-ed.* § 33. Van *na-en*, en *naaien*, eigenlijk tot één brengen. Van 't Thema *na.* — Velen echter gebruikten het M. en niet zonder grond. Zy beschouwen het dan als wortelfylbe van het werkwoord *naden*, dialectverschil van ons *naaien*, en waarvan *naderen* 't onmiddelijk frequentatief is. § 28.

NAAF of NAVE, V. § 67. Zie de ware beteekenis op *navel*.

NAALD of NAALDE, V. als adjectief, even als *spits*. V. § 33. 't Is verwant met *elst*, eigenlijk *ilst*; van *i*, *spits*, hier met de drukking der *n* aangezet; en van 't Thema *yl* ook 't Engelsche *ill*, in beteekenis tot alle kwaad uitgebreid, gelijk ook het woord *kwaad* by ons met *kwetsen* en *kwellen* verwant is. Vergelijk *kwel*. Onmiddelijk echter kon *naald* uit *aal* zijn, 't geen het Engelsch *awl* schrijft, en aldaar met *aw*, pijn, angst, famenhangt, inderdaad onze interjectie *ach* en *ai* met een bloot verschil van nuance zijnde, afhankelijk van de nuance der aangrijpende pijn.

Het byzonder verband van *nadel*, waaruit de contractie *naal*, met *netel* is, is aanmerklijk; en dit *nadel*, schoon nu verouderd, kan ook aangemerkt worden als primitief van *nadelen* en zoo ook van *genadeld*, en dus tot *na-en* (dat *naaien* is) te rug gebracht, en dus ook met *naad* verbonden. — Zeker ook ligt in de drukking der *n* tegen 't verhemelte, eene drukking en prikkeling, en kan dus met *knagen*, dat *ge-nagen* (*ge-na-igen*) is, tot *kwetsen*, *beschadigen*, gebracht worden, en dit ligt ook in *nadeel*. Maar men zie hierover op *nadeel*.

NAAM, M. als wortel van *namen*, dat is, *noemen*. § 28.
Ech-

Echter heeft ook hier de verbastering van *m* uit *ing* plaats, waarvan § 85. Het Deensch zegt *navn*, welke *v* onze *g* is, als in *mave*, *maag*, enz.; en het woord is in zijn oorsprong ontwijfelbaar V. 't zij men het als *na-ing*, van *naën* (stippen), in den zin van *merken*, *teekenen*, aanmerkt, het zij als präteritum, van *noemen* of *nomen*. § 85. En zoo vindt men het ook by de Ouden. Ook Alewijn, merkt dit op in de *Maatsch. van Nederl. Letterk.* VII. D. bladz. 332. Onze Ouden zeiden *vernaamd* voor het tegenwoordige *vermaard*. Het Perzisch zegt desgelijks *naam* (نام) in de zelfde beteekenis, en heeft daarvan ook نامبر (*nambur*), نامی (*nami*), نامدار (*namdar*) voor *vermaard*, en نامیدن (*namidan*) voor *noemen*. Het Sanscrit heeft *namo*.

NACHT, V. Zie § 96 en Aanteek. 000. Het Gebruik echter heeft reeds zeer vroeg aan dit woord beide de geslachten geëigend: maar de aart der taal is in dit opzicht beslissend. Onze Ouden schreven ook volstandig *in der nacht*, *in dier nacht*. Binnen diere heilegere *nacht*; te weten: de *Paaschnacht*. *Sp. Hist.* f. 179. v. waartegen 't gebruik van 's *nachts* of *des nachts* niet strijdig is. Echter leest men 't M. by onze Bybelvertalers, als Job. XXX, 20. Het verwant zijn van dit woord in de meeste talen (als *nox*, *νδξ*, enz.) met het Oosterfche נח and נח, is zichtbaar. *Rust* is *nederlegging*. De grond van het woord is *neigen*, gelijk 't Griekfche *νδξ* van *νεωω*, en *avond* (het Hoogd. *abend*) van *aben* (*deficere*, *afgaan*), als Clauberg wel aanmerkt. En zoo staat tegen beide over het *hoog dag zijn*.

NACHTEGAAL, M. als *gaal*, dat is, *ga-el*, van *ga-en* of *gaaien*, zingen, verwant met het Fransche *gai*, vrolijk, en 't Italiaanfche *gajo*. De oorsprong des woords is in de natuurlijke keelkitteling der dartelende vreugde, waarvan ook *juichen* en *jokken*, 't Latijnsche *jocus*, *ju-*
cun-

cundus, 't Italiaansche *gajo*, *gioja*, *gioviale*, 't Franfche *joye*, enz. enz. § 28. Zie ook *jeugd*, en *galm*).

NACHTMEER of **NACHTMERRIE**, V (zie *meer* of *merrie*). § 39. Het woord beduidt *nachtpaard*, doch niet om dat men 't zich verbeeldt als iemand op 't lijf zittende, dan moest het veeleer *nachtruitter* heeten, maar eenvoudig als *byfleep*. Zie *hoer*. Men zei ook *koetsmeer* (waarin *koets* de beteekenis van *bed* heeft), 't geen de Franfche overgenomen hebben, en tot *cochemare* verbasterd.

NACHTUIL, als 't enkele *uil*. § 39. Zie *uil*.

NADEEL, O. als *deel*. § 39. Men zei voorheen ook *achterdeel*, uit *af-deel*, want achter is van *af*, en eigenlijk *after*. Het woord drukt het *afgaan* het *afnemen* of verminderen van een deel uit. Daar is tweederlei *na*; het eerste is *nadering*, het andere is het omgekeerde van *aan*, *tot*, en zoo staat *aannemen* (d. i. *toenemen*) met *afnemen*, en *aandeel* (toedeeling) met *nadeel* (afdeeling), 't een als *toevoeging* en 't ander als aftrekking of wegneming van een deel, in tegenstelling.

NADIR, 't tegentoppunt. O. als *zenith*, waar het tegenovergesteld is. § 57. 't Is het Oosterfche نظير.

NADRIJK, M. als *druk*. § 39.

NAFTE (*naphtha*). V. als 't Lat. of Gr. woord zijnde. M. als dit. § 100.

NAGEL, M. § 28. Zoo wel als *fpijker*, als uitwas der vingeren. Zie van dit woord Aanteek. x. Doch zie ook *navel* hier beneden, en desgelijks *bok* en *rammei*.

NAGEL (kruidnagel) dus genoemd van de gedaante als een *fpijker*. M. als dit, V. als *specery*. § 28, 57.

NAGELHOUT, dat is, *esfchenhout*, om dat men daar de houten *nagels* of pinnen, en *fchroeven* van plach te maken. Men zei ook voorheen

NAGELHOUT voor *gerookt vleesch*, om dat het op fomige plaatfen (als in Overijsfel) op *esfchenhout* gerookt werd,

werd, gelijk men 't in Holland niet dan op eikenhout plach te rooken. O. als *hout* en als *vleesch*. § 39, 57.

NAIJVER, M. als *ijver*. § 39.

NAKER, een schip, boot. Zie *aak*, waar het van is, V. § 57.

NAP (beker), M. als wortel van *nappen*, het zelfde woord als *appen* of *happen*, grijpen, vatten. § 28. De Franschen hebben er hun oude *hanap* van. Maar 't geen zy dus noemden, waren bekers met *ooren*, of, als men oudtijds zei, *hengen*. *Hanap* is *hangnap*, gelijk hun *hamac* ons *hangmat*, waaruit het verbasterd is. — Vergelijk *kruik* en *hans*. De Oudfaxische adspiratie van **hn**ap, in het A—S. maakt geene verandering in het woord. — Wy verstaan thands echter door *nap* niet anders dan een laag bekertjen met een oor. Vergelijk de aanhaling op *stooop*.

NAR, M. als zijnde de wortelsylbe van het werkwoord *narren*, nabootsing van 't geluid der bellen, en zoo op de met bellen gedoschte personen toegepast, wanneer die dracht, eenmaal algemeen aan de Hoven, alleen aan de Hofnarren bewaard bleef. Hiervan beteekende *nar* in de later tijden een *gek*. En hiervan ook *narrenstede*, dat is, *bellenstede*, 't geen men thands (dom genoeg) zonder *n* wil uitspreken, als ware 't tot onderscheiding. Ook een *bombe* of *granaat* plach van dat *narrend* of *snarrend* geluid een *narre* te heeten. — Doch ons gebruikelijk *benarren* heeft hier niets gemeens meê, maar is *benaauwen*, van *na*, *na-er-en*, waarvan ook 't adjectief *naer* voor *benaauwend* en by uitbreiding van beteekenis, *verdrietig*. En hiervan is ook

NAR, een lastig mensch, 't geen dus geheel vreemd aan het vorige is. § 28 en 57. Het vrouwlijke van het een en ander *nar* is *narrin*, dat men kwalijk *nar-in* schrijft, als of het een eenvoudig toevoegsel en geene verbuiging ware. Zie § 79. — Van *narrig*, gramstorig, zie Aanteek. x.

NAR-

NARCIS, als bloemnaam V. om dat er bloem onder verstaan wordt. § 57.

NARDUS, M. als in 't Latijn, en als wordende daar *balsen* onder verstaan. Voor 't kruid-zelf, V. § 57.

NARICHT, O. als saamgesteld met *bericht*, § 39; doch V. als bestaande uit *na* en *richt*, dit *richt* aangemerkt als praeteritum van 't verouderde *rigen* (reiken), ook *regen*. § 36.

NARWAL, foort van walvisch met een lang uitstekenden tand als een hoorn, waarom hy ook wel, den zee-eenhoorn genoemd wordt. M. als visch, doch zie ook *walrus*. § 57, 39.

NAT, O. als adjectief. § 41. De oorsprong des woords is verklaard. Aanteek. x. Oudtijds zei men vele woorden met de *n* daarvoor. Zoo was het met *necht* voor *echt* in den zin van *waar* en *oprecht*. Het oude Duitsch zei hiervan: *durchnecht*, d. i. *door-echt*, en *durchnechticheit* voor innige onvervalschte *waarheid*. Onze spotzieke Voorouders die gaarne met het Hoogduitsch dolden, maakten van dit woord *durchneht*, DOORNAID, en spraken dus van een *doornaaide schurk*, voor volkomen of echte schurk.

NATER, water slang. 't Lat. *natrix* en V. als dit en als *slang*, § 100, 57, 39.

NATIE. 't Latijnsche *natio*, en als dit, V. § 100.

NATUUR, V. als in het Latijn *natura*. § 100.

NAVE, draaipunt, en van daar ook *harre*. V. Zie *navel*. Het Perzisch heeft *ناف* (*naf*), *naso* of *naf* heeft het Sanscrit.

NAVEL, M. door de vorming. § 28. Van *naven*, dat is, *stippen*. *Nave* (of *naving*) is *stip*, als ware 't *punctura*, en zoo *punctum*. Als *spits* geeft het dus ook oorsprong aan *nagel*, anders van het Thema *ac* afgeleid. Maar het wordt inzonderheid toegeëigend aan 't middelpunt van een draaiing of omgiering. Hiervan is *nave* 't middelpunt van een rad of het *wricht*, waarin de spaken te samen loopen

(en

(en niet de *velge*, welke de *ring* of *rand* buiten om de spaken is, zie *velge*). Ook is het, ruimer genomen, de spaak of spil, de as, waar het rad om rondwentelt. In 't byzonder wordt het dus toegepast op de *harren*, waarop een deur draait. Men doet het ook in een ruimer zin op de punten der spil slaan, waar een bol of kloot om draait, de polen der as, zoo men met een Latijnsch woord zegt. De *navel* beteekent dus in het algemeen het middenpunt van iets, en is op den navelstip der buik, als in een byzondere beteekenis, toegepast, om dat dit punt het middelpunt is van het menschelijk lichaam, wanneer men het met de leden uitgestrekt, beschouwt. By overdracht gaat het ook voor *buik* of inwendige *holte*. — Onze oude Schrijvers zeiden *navelzee* voor de *Middellandsche Zee*. Dus Maerlant *Sp. Hist.* III. *Partie*, 4. Boek:

Ter navelzee quamen si doch,

Dat men het heet stroch en maroch.

Stroch en maroch is eene verbastering van het Spaansche *Estrocho de Marocco*, dat is, *de straat van Gibraltar*, of eigenlijk, *van Marocco*, dat is, van het *Zecwesten*, zijnde *occo* een verkorting van *ocaso*.

Intusfchen mogen wy opmerken, dat *navel* en *naffel* by onze Ouden (die het woord op beiderlei wijze schreven) V. was, als zijnde by hen een bloot adjectief. § 33. Het Perzisch heeft نَاف (*naf*) voor ons *navel*.

NAZAAT, M. door toepassing. Het woord zou door zich-zelf V. zijn, als praeteritum van *ik zit*, *ik zat* of *zate*. § 55. Wonderlijk klinkt het wanneer men in de Gedichten van Ph. Zweerts HET *nazaat* leest, even of het het *later gezaaide* beteekenen moest, daar 't in tegendeel den *later gezetenen* uitdrukt. Ware 't anders, zoo zou men dan ook *nazaad* moeten schrijven met de *d*.

NEB of NEBBE, V. als den woorden op *be* eigen is, om dat zy altijd verbalia in *ing* zijn. Zijnde *b* te zwak een let-

letter, om op zich-zelve als wortel te bestaan. Zie *eb* of *ebbe*.

Men zei oudtijds ook *nobse*, waarvan het verbasterde woord *nobiskroeg*, dat is, eigenlijk *nebkruik*. *Neb* van de kruik is wat wy tegenwoordig oneigenlijk van een kan, die geen pijp heeft, de *tuit* noemen; naamlijk een min of meer spitsch uitstek aan den bovenrand, die een foort van kantige of rondachtige goot vormt. By de natuurlijke fynecdoche in de Volkspraak werd dat *nobse* of *nobs* ('t geen eigenlijk *nebse*, en V. is, § 72,) ook voor *kruik*-zelf gebruikt.

NEDERLAGE of NEDERLAAG, V. als *lage*. § 39. Zoo in den zin van *manflag*, als van *verlies van een veldslag*. Dat dit *lage* 't præteritum van *ik lig*, *ik lege*, is, en dus V. § 36, loopt in 't oog.

NEEF of NEVE, M. door toepassing. § 55. 't Woord is eigenlijk *neven-maag*, dat is, *zijd-maag*. Van *na* als *ter zijde*; gelijk *naast iemand staan* ook in dezen zin gezegd wordt. Intusfchen wordt het even zeer voor afkomst in de recht nederdalende lijn gebruikt, van kinds-kind af (en dit is ingesloten) tot in het oneindige. Inderdaad kwalijk; ten zij men collectivè van 't later gellacht spreekt, en dus de onderlinge betrekking van dit, uit wil drukken.

Van de uitdrukking *Neeffen spelen* zie op 't woord *koerwacht*.

NEEN, voor zoo verre het als woord, en dus stoffelijk (als de Spraakkunstenars het heeten) gebruikt wordt. O. § 48.

NEEP, M. § 28. als wortel van *nijpen*, eertijds *neipen* of *neepen*. Zie § 103. V. als præteritum van *ik nijp*, *ik neep*. § 36.

NEER, thands in Holland verouderd, doch nog by Huygens voorkomende, XXVII Boek, voor *deining*. Oudtijds ook gebruikt voor het geen de Franschen *rez de chaussè*
noe-

noemen, en, meer bepaald, voor een voorhuis van den ouden tijd. Elders ook voor een *dorschyloer*. V. § 33. — Men neemt het ook wel voor een *draaikolk*, zie *nerc*.

NEET. Beter *nete*. Het zelfde woord met *not* zijnde, kan men 't voor *knot* (*knoop* of *klit*) in het hair, en dus M. nemen, als wortel van *knotten*. § 28. Anders en zinrijker, V. als *note*, voor den *dop* of het *ei* van het ongedierte gezegd. Zie *noot*.

NEGOTIE, 't Lat. woord *negotium* (schoon in den zin van het daaruit afkomstige *negotiatio*), waaruit het Italiaansche *negozio* en het Fransche *negocié*. Het Latijnsche is O., het Ital. en Fr. noodwendig derhalve M. maar by ons is het woord V. het zij als door gelijkheid van uitgang met de menigte van by ons overgenomen woorden uit den Latijnschen *-tio*, in 't Fr. *-tion*, Ital. *-zione*, het zij door er *de koopmanschap* onder te verstaan (§ 57), gelijk *koophandel* onder 't woord *commercie* verstaan wordt, dat een bedrijf van grooter omvang en aanzien uitdrukt. Immers *koopmanschap drijven*, en *koophandel drijven*, verschilt by ons in de toepassing.

NEK, M. in 't Gebruik, als wortel van 't oude werkwoord *nekken*, ook *nikken* en *genikken* (waarvan het Hoogduitsche *genicke* voor *nek*), 't zelfde met *nigen* en *nijgen*, buigen. Doch V. als adjectief van *ne-en*, buigen, waaruit het gevormd is; en het geen het woord eigenlijk beftemt. § 28, 33.

NEKTAR, M. als wordende daar *drank* onder verstaan. § 57.

NEPENTH of NEPENTE, uit het Latijn. 't Grieksche *νηπενθής*, synonymum van *ἀνάρδουος*, *pijnstillend*. V. als *plant*. Men kan echter 't O. toegeven in toepassing van *gift* of *geneesmiddel*, en in dien zin vindt men het meest. § 57. Of de *nepenthe* van Homerus onze *opium* zij, behoeft niet te worden onderzocht, schoon ik het waarschijnlijk acht.

NEPPE, zie *nippe*.

NERE of NEER (draaikolk), V. als zijnde eigenlijk *nering* of *nerring*, van 't werkwoord *nerren*, *narren*, *benauwen*, en ook (als *erren* of *arren*) *in het rond draaien*. *Benarren* plach voor onzen leeftijd zeer algemeen in het gebruik te zijn. Zie voorts *snaar* en *snoer*.

NERF, als voor *zenuw* of *kracht* gebruikt, M. als het Latijnsche *nervus*. § 100. Echter kan men het door toepassing V. nemen, als verstaande ons *zenuw* daar onder. § 57. Voor ruwte van weeffel in eenige stof, als *huid*, *hout*, enz. schijnt het V. de overhand te hebben. — Zoo ook voor de oneffenheid van het lidteeken eener gesloten wond, in 't Hoogduitsch *narbe*.

NERING, V. § 34. Van *naren* (Hoogduitsch *nahren*) voeden, onderhouden; het zij in den zin van *beroep* of *inkomen*, het zij in dien van *samenscholing van vischen*. Zie de Aanteekeningen op van Harens *Geuzen*, XXII. Zang.

NES, V. Zie § 74, 94.

NEST, O. als zijnde eigenlijk, en van ouds *geneste*, het geen zoo veel als *verbindsel* is, van *ne-en*. Echter zei men voorheen ook in *de nest*, het geen regelmatigst is, als verbale van *ne-en*, verbinden. § 49, 86, 75—77. Als foort van scheldwoord om een ingebeeld of slim meisje te beteekenen, is het eigenlijk het adjectivum *nesk*, en van 't *nescia* uit de Vrouwenkloosters, waar men de nog onnoozele nieuwelingtjens zoo noemde, maar die spoedig de kneepjens verftonden waardoor zy het opzicht te loor stelden. — Dit *nesk* beteekent elders nog onnoozel en dwaas.

NESTEL, M. § 28. Van *nesten*, in den zin van *binden*, waarin ook het frequentativum *nestelen* gebruikt wordt; en dus ook verwant met ons *naaien*. 't Italiaansche heeft *naftiera*, *naftro* en *nastrajo* voor lint, band of strik, dat, nevens *nasfa* (Fr. *nasfe*) voor vischfuik, hier verwantschap

schap meê toont. — Hoe zeer wy by ons *nestel* en *netel* verwarren, blijkt uit onze *veters* met beslagen puntëinden, welk beslag men *nestel* noemt.

In de beteekenis van 't mannelijk lid plach het zeer algemeen te zijn, en ook Cats gebruikt het dus; waarvan ook het woord *nestelknoopen*.

NET, O. als collectivum naar de tegenwoordige beteekenis. § 49. Want in zich-zelf, of in een bepaalder zin, is *net* ieder maas van het geen wy thands *net* noemen; en als zoodanig was het van ouds V. als præteritum van *nijen*, knoopen, of *nc-en*, binden, met *na-en* verwant, waarvan 't Goth. **NATI** (*nati*) voor *net* heeft; 't A—S. beide **netz** en **nýt**. Het Goth. heeft **NETAN** (*nutan*) voor *vangen*, waar het meê verwant is, en waar Lelyvelt het van afleidt, steimt met dezen oorsprong ook genoeg over een, terwijl met dat *nutan*, in 't A—S. **neotan** en **nýtzan**, ons *nutten* en *genieten*, samenhangt. Men vergelyke voorts mijne Aanteekening op Huydecopers *Proeve van T. en D.* by Ovidius 16° vers van het II^{de} Boek.

NETEL, M. § 28. Doch wanneer men het als *plant* gebruikt, en om die te beteekenen, ook V. door toepassing. § 57. En zoo zegt men dan ook wel en onberispelijk, *de scherpte der brandnetel*. — Vergelyk *naald*.

NETTO. Italiaansch adjectief, en dus, als substantief gebruikt, O. § 41.

NEUK. Dialekt verskil van *nok* of *knok*, en zoo voor een vingerstoot of vingerdruk, en ook voor vingerenknok of geleding gebruikt. In dezen laatsten zin genomen zegt men daarvan *een neukjen* of *een neukeltjen kaars*, d. i. een endtjen niet grooter dan een vingerlid. Zoo vindt men 't by Cats, Invall. Gedachten, IV. Zie *knok*. — Hiervan *neuken*, comprimere.

NEUL. M. als wortelfylbe van *neulen*. § 28. 't Beteekent

trage uit onwilligheid, en is van *nolo*. Een *nolo* was in 't Monniken Latijn een onwillige, en daarvan schoorvoetende. Het Deensch schrijft *nøle* als werkwoord, voor talmen, *zaudern* in 't Hoogduitsch. Zie echter *nol*, 't geen eene andere afleiding aanbiedt. Ook is ons *neulen* 't Deensche *nøle*, d. i. toeven, dralen.

NEUS, M. door het Gebruik, zekerlijk uit hoofde der ingebeelde afleiding van het Latijnsche *nafus*. Doch het woord is in zich-zelfs V. § 73. Het beteekent eigenlijk de daad van *rieken*, of de doorhaling van den adem door het ruikwerktuig. En de klank van *eu* is er natuurlijker in dan die der *a*, *o*, of *e*, van 't Hoogduitsche, Engelsche, en Fransche *nase*, *nose*, en *nez*. Het *niezen*-zelf toont ons de oorspronkelijkheid van dit echt Neêrduitsche woord. Het Sanscrit zegt *nasa*, gelijk het Hoogd. *nase*.

NEUSHOORN, als *eenhoorn*.

NEVE, zie *neef*.

NEVEL, M. naar den uitgang, schoon het Latijnsche *nebula* wel sijnen mocht daar den oorsprong aan te geven. § 28.

NICHT, V. door toepassing, zoo wel als door vorming en aart. § 57, 34, 95. 't Woord is *genecht*, dat is, *verbonden*; of, wil men, *nefte*, vervrouwelijking van *neve*. Men zei oudtijds ook *nifte*.

NIEMAND, even als *iemand*, waarvan 't het ontkennende is. M. § 55. Onze Ouden zeiden echter ook *nieman* en *niemen*, en *iemen* of *jemen*, zonder de *d*. — Vergelijk *iemand*.

NIER, V. van ouds en volstandig, als de *ingewanden* in 't algemeen, 't hart-zelf niet uitgezonderd. Men kan zeggen dat er *klier* onder verstaan wordt. § 57. Zie *klier*. Doch de ware reden is, dat zy adjectiven zijn. 't Woord is *niër*, dat is, *prikkeelaar*. Men schreef er den oorsprong der driften aan toe; waarvan iedereen zich-zelfen in de

H. schrif-

H. fchriften vele voorbeelden herinneren zal. Zie voorts *nijd*. — By de Franschen was oudtijds de spreekwijs gewoon: *Commander à ses reins*, voor *meester van zijn driften zijn*. Doch inzonderheid noemden de Oude Romanciers den *appetitus venereus* met den naam van *le mal des reins*. De *prikkeling der nieren* kooft ook reeds in 't Hebreuwsch voor als ongeregelde drift.

NIET, als zelfftandig genomen, O. als wordende dan echter als adjectivum gebezigd. § 41. Het is *ge-ni-et*, dat is, *geprikt*, *prik*; even als *punctum*, van *pungere*.

NIETS en IETS zijn O. om dat zy adjectiven van *iet* zijn, en men moest, naar de in later tijd gevestigde spelling, *ietsch* en *nietsch* fchrijven. § 41.

NIEZEL. De naam van een buurt (thands een ftraat) in Amsterdam, beteekenende punt of *voorspits*. Het was oudtijds de voorspits der stad aan die zijde, ftuitende tegen den voorburgwal aldaar. M. § 28.

NIF, of beter *nift*, zie *nuf*.

NIJD, M. als wortelfylbe van *nijden*, nu niet dan in zijn faamgeftelde *benijden* gebruikelijk. In zich-zelf V. als praeteritum van *ik ni-e*, *ik ni-de*, dat *prikkelen* is, zoo als *nijd* ook voorheen ruimer beteekenis had, en vooral *haat*, *vijandschap*, maar zelfs ook *ijver* en *Godsdienstige aandacht*, bevatte. — *Nijtspele* was gemeen by onze Ouden voor *steekspel*, en van daar ook voor *gevecht*, *veldslag*.

Van gebruik dezès woords, in de uitdrukking van Godsdienstige ernst en aandacht, zou men wellicht eenig voorbeeld mogen verlangen. Zie hier een plaats van Jan van Heelu, uit zijnen *flach van Woeronct*. Hy spreekt daar van de vergaderde Legermacht des Hertogs van Brabant, voor 't aanvangen van den slag.

Knapen, ridderen, ende heren

Daden daer als die vroede,

En ontfghe met oetmoede

*Al meest al kerstine liede,
 Dat hoghe sacrament met niede,
 Daer hi waerlike es binnen,
 Den Here daer ane steet tverwinnen.*

Zy ontvingen het sacrement der misse met ootmoed, en tevens *met niede*, dat is, *met innige gretigheid, cum fervore animi*. De uitdrukking is rechtzinnig Katholijk.

Op gelijke wijze de Andwersche Schrijver van *den Dorden Edewaert*, in het nog ongedrukte Handschrift te Brusfel, van de XV eeuw, welke veellicht Nicolaes de Clerck is, die in zijn Cronijk van Brabant naar dit schijnt te verwijzen, en er ook verscheiden plaatsen woordelijk uit overgenomen heeft.

*Men ginc misfen lesen mede,
 Eñ biechten alsoet es die sede
 Eñ ontfaen den he', daer binnen
 Leeght al die zege en tverwinnen.*

NIJL, als de Lat. naam *Nilus* en de groote stroomen in 't algemeen, M. § 100, 57.

NIK, als wortelsylbe van *nikken*, M. § 28. Vergelijk *knik*.

NIKKER, zie *ikker*, als 't zelfde woord zijnde. Zoo het echter niet samenhangt met *nikken* in den zin van *den nik* of *nek* breken, en dan als werker van dit verbum desgelijks M. § 28. Immers dus noemden de Wenden, wier bygeloof zich over een groot gedeelte van Duitschland verspreid heeft, doch eigenlijk in het Mekelenburgsche gevestigd was, de Worggeesten die zy het water deden bewonen. Men schreef hun een vischvaart toe. Een leerszaam werk hierover in het Fransch is dat van den Poolischen Graaf Potocki over de Wendische Oudheden. — Vergelijk *Nixe*, 't geen het vrouwelijke woord is.

NIMF, zie *nymf*.

NIPPE, ook *nipt*, of *niple*, of *nepte* van 't Latijnsche *nepe-*

peta, met een anderen naam by ons, *kattenkruid*. V. als *plant*. § 57.

NIS, V. Zie § 94. Het heeft niets gemeen met het adjectivum *nis*, nu veroud, maar by Cats nog voorkomende in *de Vrouwe*:

Breng eyers, versch en NIS. —

Dit is het Engelsche woord *nice*, en beteekent eigenlijk *klaar, zuiver*.

NITRUM, meestal *salpeter* by ons genoemd; doch echter ook met dezen Lat. naam in 't gebruik aangenomen. Dat het als stof O. zou zijn, en zoo ook als *zout*, en gelijk 't in het Gr. en Latijn is, is klaar § 48, 57, en 100; doch men neemt het veelal M. als *sal* in *salpeter*, en 't is zichtbaar dat er dit by gedacht wordt, 't geen inderdaad het Gr. *ἀλας* is. *طاش توزلي* (*tasch tusli*) d. i. *zoute steen*, noemt men 't in het Oosten, waar men toch ook 't Gr. *nitrum* gebruikt en *نظرون* zegt.

NIXE. By de Oude Duitschers ingebeelde boosaartige vrouwelijke Watergeest, uit de Wendische bygeloovigheid ontstaan. Eigenlijk *nikse*. Aan haar schreef men de dwaallichtjens uit de meertjens en moerasfen oprijzende, toe. V. § 55. — Van die *nikken* en *niksen* is 't Hoogd. *necken* voor misleiden en foppen, als wy 't noemen; ook 't Hd. scheldwoord *du Nächse*.

NOEN, V. Het woord is *de none*, dat is, *de hora nona*. De Ouden noemden de uren of dagverdeelingen met de Latijnsche benamingen, waarvan de meest algemeene waren *matutina* (in 't Fransch *matines*, en hiervan by ons door verbastering *metten*), *prima* (of priemtijde), *nona*, wanneer men het middagmaal hield, en *vesper*. *Nona* was inderdaad *negen uren* na middernacht, en dit het ware middaguur, toen men den dag met 1 ure 's morgens (priemtijde) begon, en te 6 of 7 uren besloot. Tot onder het huis van Bourgondie hield men ook op dat uur

het middagmaal, en het avondmaal te vier uren. Dit woord intusfchen, eens aan het uur van middagmaal geëigend zijnde, beteekende vervolgens niets anders dan middag of etenstijd, en zoo werd het by Cats en zijn tijdgenooten gebruikt. V. om *hora*. § 57 en 100.

NOK. Verouderd woord, wortel van *nokken*, (buigen), waarvan *genokken*, nu *knokken*, waarvan de knokkels der vingeren, en het oude *nok*, waarvan 't Fransche *nuque*, het nekbeen. M. — En zoo ook wanneer men 't voor *keep*, inbuiging, inkerving, gebruikt. Dus oudtijds voor de koordkerf in de *pijlen*. § 28.

NOK, het zelfde woord met *nek*. Het is de opperbalk die de spits van het spantdak maakt. V. in zich-zelf, maar als *nokbalk* het geslacht van *balk* volgende. Zie *nek* en *balk*.

NOK, voor *snik*, M. § 28.

NOL (verouderd,) de kruin, M. § 28. van *no-en*, als draaien (*vertex*). Zie *kruin*. — Men noemde voorheen ook de kindertol met dit woord.

NOL of NEUL, substantief of adjectief (waar van het werkwoord *neulen*, draaien, talmen), naar toepassing M. of V. § 55. Het woord is van *no-en* (*moras nectere*), Fransch *nouer*. Zie echter eene andere afleiding op *neul*. Maar

NOL, in de spreekwijs *een goede nol*, is van *sint Arnolfus* of *Arnoldus*, die *le Patron des maris commodes* gerekend werd. M. § 55.

NOMMER. Van 't Fransche *nombre*; ook wel *nummer*, van 't Lat. *numerus*, getal beteekenende, en O. als verstaande men daar het zij dit *getal*, het zij *talmerk* onder. § 57. — Echter neemt men het ook wel M. § 100.

NON, 't Latijnsche *nonna*, van *mona* (*μὸνν*), verbasterd, V. § 55. Van mannen zei men wel *nonni*; doch meest *nonnanes*, en 't zuiverer Grieksche *monachi*, by ons tot

mon-

monnik geworden. Dat echter *nonne* of *nunne* in 't oud Duitsch eene uitgesneden zog (*fuem feminam castratam*) beteekende, melden oude Schrijvers, en mischien ligt in de benoeming eenige toespeling daarop. Vergelijk *klop*. — Dat het woord ook van een gesneden varken (*sus castratus*) plach gezegd te worden, getuigt Kiliaan, even als men ook *munnik* (contractè *munk*) van een *ruin* zei. — Intuschen meent Sirmondus dat *Nonnus* en *nonna* een benoeming van eerbied was, en *vader* en *moeder* verving. In 't Italiaansch beteekent *nonno* en *nonna*, Grootvader en Grootmoeder. In 't Oud Bretonsche wil Leibnits dat *nain* grootmoeder beduidt.

NOOD, M. als wortel van *nooden*, dringen. § 28. Maar in zich-zelve is het als praeteritum van het oude *ik noo-e*, *ik noode*, V. en zoo blijft het nog in de uitdrukkingen TER *naauwer nood*, in DER *nood*, en in de benaming van etlijke gestichten, als *het Huis TER nood*. § 28, 36. — Zie hiervan de juiste waarneming van den vlijtigen Zacharias Hendrik Alewijn in de Oudere Werken der Maatschappy van Nederl. Letterkunde, VII Deel, bladz. 333. — Dit evengenoemde *no-en* is het zelfde met *naurwen*, op sommige plaatsen *no-wen* of *nourwen* gezegd. Doch *nood*, of (wel zoo goed) *noot*, beteekent eigenlijk het *lot*, fors (*das drangsal* zegt men in 't Hoogduitsch); en dus, het gevaar of de benaauwdheid niet anders dan even zoo als *fors* dit in 't Latijn beteekent. Ook zelfs is dit niet zoo zeer van *no-en*, drukken, als wel van *no-en*, knoopen, verbinden, het geen naar den aart der zaak ook met dringen samenhangt. De *nood* is 't verband der zaken, Gods voorschikking. Het verwantschap des woords met het Latijnsche *nodus*, 't Fransche *noeud* en *nouer*, loopt hier van zelfs in het oog. By de oude Vlaamsche Schilders noemde men eene afbeelding van 's Heilands graflegging *een nood Gods*.

NOODDRUFT, V. als *durft*, van *derven* of *dorven*, waarmee het gekoppeld is. § 39. Zie § 96. — Het M. waarin de later tijd het wel gebruikte, is zichtbaar eene Hoogduitsche verharding om de drie slotletters. Onze Ouden zeiden ook *nooddorste* van *dorren*, als behoeven. — Zie ook Maerlants *Sp. Hist.* III. Deel, in de Aanteek. en III P. II B. 27 c. vf. 5. 't Woord eischt eigenlijk de zachte *e* achter zich., *Durfte* is gebrek; en *nooddurfte*, gebrek aan 't noodige, of noodderving. Oudtijds zei men *nood* voor 't noodige, als adjectief. — Zie *nood*.

NOODLOT, O. als *lot*. § 39.

NOODWEER, M. § 39, als zijnde *weer* de wortel van *weeren*. § 28. Het V. is hier ingeslopen, als genomen voor *noodweering*, en kan als zoodanig gerechtvaardigd worden. § 67. — Dus voor *verweering*, en *verweersel*. Maar als *onweder* O. als *weer* of *weder*. § 39.

NOODZAAK, M. Want het is de wortel van het verbum *noodzaken*, dat is *dwingen*, en heeft daar zijn beteekenis van; en beteekent niet *zaak van nood*, als wanneer het V. als *zaak* zou zijn. § 28, 39.

NOORD of NOORDEN, O. als oorspronkelijke adjectieven. § 41. Het laatste afgeleid van het eerste. De samenhang van dit woord met het *norrend*, *morrend*, en *snorrend* geluid van den stormwind loopt in het oog. Vergel. *foes*. Dat men *in den Noorde*, en *om den Noord* zeilen zegt is natuurlijk; maar hieruit is ontstaan dat men allengs begon niet slechts *in den Oofte*, maar ook *de Oost* en *de West* als een eigen naam (of het ware) van Oostindie en van Westindie te zeggen, en zoo b. v. *de Oost is een warm land*. Deze wantaal vind ik zelfs in het III. Deel der Gedenkschr. of Verhand. van de III. Klasse des Kon. Instituuts. Wat herfens het zijn die zich de namen dezer Kardinaalpunten anders dan O. kunnen voorstellen, erken ik niet te weten.

NOOT,

NOOT, V. als *vrucht*, dat er onder verstaan wordt. § 57.

't Is van *no-en*, drukken, prangen, brijzelen, en dus synonymum van *mangel*. Zie *amandel*.

NOOT, voor aanteekening in een-boek, en

NOOT, in de Zangkunst, voor *toonteeken*, V. als zijnde 't Latijnsche *nota*. § 100. — Daargelaten, of dit *nota*-zelf niet veeleer Duitsch in oorsprong is, zoo als *note* by onze Ouden ook *zang* beteekent, waarvan men ten aanzien van 't Fransch by Le Grand in zijn *Fabliaux* een aantal van voorbeelden heeft, zoo wel als van *noter* voor het dadelijk zingen. *Noter à la harpe* was by de harp zingen, daarop spelende. — Ook is zelfs ons *neurien* van *nō-e-ren*, en een onomatopoioumenon. — Het Fransch merkt het Lat. *nota* (wanneer het dit gebruikt) als een Imperativus aan, en gebruikt het daarom in het M. b. v. „*Mettez ici un NOTA*,” 't geen geheel iets anders is dan *Mettez ici* une note.

NOOT of NOODSTEEN, voor den sleutel- of fluitsteen van een boog, waartegen de twee quart-cirkels, van wederzijden te samenkomende, aansluiten. 't Is het Italiaansche *nodo*, 't Fransche *noeud*. In vernoeming na dezen, die een soort van kardoes vertoont, heeft men ook allerlei kardoesvormige of andere draagklampen met dezen naam van noten of noodsteenen geheeten. M. § 100.

NOP, of beter NOPPE, of NOPPEN, enkel- of meervoudig, is *vlasch* of *hennip*, 't geen men nu *werk* noemt. Dus leest men van *matrasfen* van *noppen*, in Math. analecta en elders. V. als zijnde eigenlijk *nopping*. § 67.

NOP, zijnde 't zelfde woord met *knop* of *knoop*. Het is inderdaad een knoop, maze, of aangetrokken lus van het weeffel. Als wortelfylbe van *noppen* is het zeker M. § 28; doch het is even zeker dat het Gebruik in dit woord voor het V. is, waarvan § 67 den sleutel geeft. Men zie *knocst*, en voorts *knop* en *knoop*. — In de uitdruk-

drukking, *de noppen*, beteekent het *weeffel*, en dus *doek*, 't Fransche *nappe* en *nippe*. — *Nopen*, eigenlijk drukken, zoo het niet is met de *noppen* of *knopen* van 't leidfel of zweepkoord slaan, behoort tot den zelfden wortel met *noot*, en hiervan is ook het werkwoord *knoffelen* (samentrekking uit *genoffelen*,) afgeleid; 't geen ik echter liever uit *knok* (*knoch* in het Hoogduitsch) zou doen afstammen.

NORK of NURK, voor *urk* of *ork*, als *narm* voor *arm*, Latijnsch *orca*. Zie *hurk* en Aanteek. *x*.

NOTA. Zie *noot* als aanteekening. Doch *nota* en *nota bene* (als stoffelijk gebezigd,) O. § 48; maar als men 't voor de aangeteekende plaats-zelve neemt, wordt het V. gebruikt. § 57.

NUF, kwalijk gezegd; maar *nuffen* is goed, en eigenlijk *niftjen* van *nicht*, en daarom ook bloot vrouwlijk in toepassing. Zie *tante*.

Het woord is *nuft*, veranderde uitspraak van *nifte*, gebruikt als een foort van beschaafde scheldnaam. Doch beter is *nuftjen*, van *niftjen*, gelijk het ook alleen op jonge ongetrouwde meisjes (of, als men met een foortgelijk scheldwoord zegt, kleuters,) toegepast wordt.

De oorsprong van dit woord ligt daarin, dat, gelijk naar de aaloude zede de jonger zuster by de getrouwde in huis plach te wonen, en 't huishouden bestierde (waarvan de naam *maltentig*, op *tante* verklaard), even zoo de zustersdochter by den bejaarden oom inwoonde.

Deze jonge meisjes 't huishouden waarnemende, lieten zich op dat gezag vrij wat voorstaan, en hiervan noemde men een ingebeeld jong ding met den naam van *nuftjen*. Bestaande het onderscheid tuschen *niftjen* of *nichtjen* en *nuftjen* in de wijs waarop het zelfde woord uitgesproken wordt. Met een ge-affecteerde houding en geplooid mond-tjen, (in nabootsing van zulk een ingebeeld juffertjen) uitge-

geſproken , wordt de *i* tot *u*, en het is *nufijen*. Met een lachenden mond daartegen is 't, *nichtjen*.

Doch nadien oude vrijers dikwijls een huishoudſtertjen voor hun vermaak hielden , die dan voor een *nichtjen* doorging , werd *nichtjen* ook wel tot een dubbelzinnigen naam , en was er een tijd dat men een verdacht meisjen , en (wat verder gaande) zelfs een licht meisjen , ook een *nichtjen* noemde , waarop 't oude vertelfel van *nieuwsgierig Aagjen* ſteunt. — Van daar ook dat men in Brabant de reizende Tooneelfpelers oudtijds *nefkins* (d. i. neefjens) noemde , als lieden van een los leven , 't geen aan dit *nichtjen* beandwoordde.

NUK , V. als adjectief , *nu-ig*. *Nu-en* is nikken (knikken) , buigen , flooten , waarvan 't Latijnsche *annuo* , *renuo* , *abnuo* enz. § 33. NUK is dus een ſynonymum van *beuk* , en van *ſtuip* in den ouden zin.

NUL , V. als 't Latijnsche en Italiaanſche *nulla* , waaronder *nota* , of *quantitas* , *quantità* , verſtaan wordt. Het Franch zegt ook *nulle* in 't V. ſchoon gewoonlijk 't Italiaanſche *zero* ('t Sp^o. *cero*) hier voor gebruikende ; 't geen wel uit het Ooſterſche چارش (*tſcharch*) , d. i. hulpmiddel , ſchijnt. § 100.

NUMERO. 't Italiaanſche woord , van 't Lat. *numerus* , maar by ons O. als *getal*. § 57. Vergel. *nummer*.

NUMMER. Zie *nummer*.

NUT , O. als adjectief. § 41.

NYMF , V. § 57 , 100. Het Latijnsche of Gr. *nympha* , als Tuſſchenwezen tuſſchen eene Godes en ſterveling ; de eenige zin , waarin het by ons gebruikelijk is. Want dat men 't op een licht meisjen toepast , is bloote toefpeling , en oorspronklijk alleen van de zwerffters op de ſtraten gezegd.

O.

O, als naam van de letter, V. Zie A.

OBJECT. Het Latijnsche *objectum*, en als dit, O. § 100.

En even zoo

OBJECTIE, 't Lat. *objectio*, en dus V. § 100.

OBLIE, dun wafelgebak, V. De Romeinen, van wie dit gebak tot ons kwam, noemen het *scriblita*, van de letters en andere figuren die 't bakijzer daarin drukte. Vergelijk *wafel*. — Het woord is 't zelfde met *oblaad*, *oblade*, of *oblade*, van *oblatum* (offer) verbasterd, en door verduifering dezer afleiding, V. genomen, naar de algemeene geslachtregeling van de uitgangen *ade*, *ie*, en *y*, in welke alle drie het gebruikt plach te worden. § 69, en Aanteek. II en *ccc*. Zie ook *ouwel*. Voor koek of brood lees ik 't in den Lohengrin, strofe 66. Doch dit *oblaat* en *oblie* is van ouds als benaming, in toepassing op velerlei rechten en belastingen gebruikt geweest.

OBSTAKEL. Het Lat. *obstaculum*, en als dit. O. § 100.

OCEAAN, M. als het Latijnsche *oceanus*, en het Fransche *ocean*. § 100.

OCHTEND, V. als participium van *oeken*, of liever, van het daarvan gevormde frequentatief *ochten*, en dus aanwas, of groeiing, toeneming van den dag beteekenende. Zie § 34. Anders *uchtend*. Het gebruik in het M. is louter misverstand, en aan de *n* paragogicon te schrijven. Zie Aanteek. *a*.

OCTAAF. Zie *oktaaf*.

OCTANT. Zie *oktant*.

ODE, verouderd. woord doch in samenstelling (als *kleinood*, *allode*,) behouden. 't Beteekent *bezitting*, en is 't radicale van *goed*, zijnde dit eene contractie van *ge-odet* of *ge-ood*. V. § 33.

ODE

ODE voor Lierzang, Grieksch woord en V. § 100.

ODER. Rivier. 't Zij als famentrekking uit het Lat. *viadrus*, als grooten stroom, of om den uitgang. M. § 100, 57, 28.

OEST (anders *oogst*), eigenlijk *oegst*, van *oeken*, V. § 77.

OESTAL (of *hoogstel*, gelijk het eigenlijk is, of wel *oststel*, dat is, *legerstel*), O. § 39.

OESTER, schoon 't van 't Latijnsche *ostrea* zijn mag, echter M. om den uitgang en als visch. § 28, 57. By vervalsching van uitpraak zeiden onze Voorouders ook wel *woester*.

Dat het woord oorspronkelijk uit het Grieksch is, en van *ὄς*, in het meervoudige *ὄτρα*, weet ieder zoo wel als dat men ze *ὄτρα Ἀφροδίτης* noemde, 't geen *Venus ooren* is. By ons noemde men gelijker wijze een foort van dezen schelpvisch *wel-ooren*, d. i. zee-ooren. Hiervan vindt men gewoonlijk te samen gemeld *woesteren en welooren*, en veellicht verchilden deze alleen in de grootte. Onze arbeidzame Van Wijn (Huiszittend Leven II D. bladz. 83,) vond in eene Graaflijke rekening van 1400 en 1401, *Willoxen* door een schrijffout, en miskende daarin de *Wel-ooren*. — Wonderlijk haspelt de goede oude man met dit woord. Hy brengt by dat Maerlant ergens zegt:

En leghet scelden als woesteren plien,

D. i. En scheldt, raast en tiert, als *woestaarts* plegen; doch meenende dat dit het zelfde *woesteren* is, 't geen hy erkent voor *oesters* te zijn, maakt hy het *schelden* dan tot *schelpen*, om dat, zekerlijk, oesters geen geluid geven. — Zoo kon men uit *Van Wijn* een *waanwim* (dat is een *zotte gril*) maken. — *Leghet scelden is ligt te schelden* gelijk wy nu spreken, voor *schelt*, by *aanhoudendheid*.

Van dergelijke mislagen is hy vol. Misvattingen, die de lof zijner werkzaamheid niet wegnemen, maar die men wel kennen moet om op 't pad der Taalkennisfe te vorderen.

deren. B. v. *spiering* at men oudtijds tot *ontbijt*, zegt hy. 't Is zoo; maar wat is dat *ontbijt*? — Het morgeneten? — Dus vat hy het op. Maar neen, het was de aanvang, de opening der maaltijd, en diende om hartig op te drinken, waarop dan het eten voorts beter smaakte. — Zoo neemt hy *zedewaerwijn* voor appeldrank (cyder; en met *garnaitshol* weet hy geen weg. Het eerste echter is blijkbaar wijn met *zedoär* gekruid, even als men ook *nagel-* en ook *peperwijn* had, d. i. met nagelen of met peper gekruid. En het laatste is deels verbastering, deels verschrijving voor *Carneol*-wijn, die, als de *Romany*, uit Italie kwam. — Zoo vindt hy, dat Maerlant van eene oude berijming van *Ezopus* zegt: Men

vindt er inne

Spellicheit *ende wijsheit van zinne.*

Hier haspelt hy weder niet weinig meê. *Spellicheit van zinne*, meent hy, is geestigheid, en dan wil hy dat *zinne* op zinnebeeldige personen sla, als in onze oude (maar toch veel latere) *spelen van zinne*. — De zaak echter is klaar genoeg. *Spellicheit* is *boert*, en *wijsheit van zinne* zijn verstandige begrippen, wijze leszen, daarin gelegen. — Inderdaad, men moet meer gelezen hebben en met meer scherpte van in- en doorzicht, om de Oude Schrijvers wel te verstaan, en vooral met meer oordeel, dan men by de van Loons, Wagenaers, Alkemades, en al dergelijken op kon doen, wier onverstand den onkundige die een foort van eerbied voor namen heeft, jammerlijk van den weg leidt.

OEVER, M. § 28. van *oeyen*, omringen, van *oef* of *hoef*, rand, waarvan het oudtijds ook *hoever* was. — Men heeft het ook wel V. en O. gebruikt, als houdende het voor het adjectivum (nu adverbium) *over*. § 33, 41. By onze Ouden is 't M. doch *over*, O.

OFFER, M. als wortel van *offeren*; doch O. als collectivum

tivum, of als *ge-offer*, § 28, 49, en in dezen zin wordt het thands meest gebruikt.

OFFERANDE, V. als zijnde 't participium *offerende*, naar de oude uitspraak en spelling die ook in *vijand*, *heiland*, enz. overig is. § 34.

OFFICIE. O. in alle toepassing, als zijnde 't Lat. *officium*, § 100, en ook als verstaande daar *ampt* by. § 57.

OFIET, een groenachtige steen, veelal geel geaderd. M. als het Grieksche $\delta\phi\iota\tau\eta\varsigma$, en als steen. § 100, 57. — De oorsprong des woords ligt in $\delta\phi\iota\varsigma$, slang.

OIEVAAR (of *oievaar*, zoo men thands schrijft), mischien beter en eigenlijk *odebaar*, *adebaar*, of *eidebaar*, welk laatste ook tot *eiber* wordt saamgetrokken, en waarvan *adebaar* de beteekenis van *ouderendragend* aanneemt, gelijk deze vogel ook als zoodanig by de Joden $\pi\iota\sigma$ (*pius*) genoemd wordt. Het Friesch zegt *æbaar*. M. als vogel, en door de vorming. § 57, 28. — 't Woord is natuurlijkst verwant met *oie* (gans) en *eider*, een wervogel, eertijds meer dan tegenwoordig bekend; als zei men *trekgans* of *trekeider*, met den uitgang *vaar* (*oie de pasage* in 't Fransch). Indien het echter niet oorspronkelijk *odevaar* is, als varende in den woefte, gelijk sommigen ook *ouwevaadr* geschreven hebben, als *landvarer* of *zwerver*.

OIIEF. Het woord is een adjectief, en eigenlijk *oogig* (zie de Verhandel. Aanteek. 1); maar 't wordt in de Bouwkunst gebruikt als zelfstandig om eene oïieve lijst te bezeichnen, even als men daarin van een *rond*, een enkel of dubbeld *hol* en dergelijke spreekt. Het is dus O. § 41. De Franschen en Italianen zijn nader by den oorsprong gebleven met hun *ogief* en *ogivo*, doch zy verstaan er niet zoo zeer een bocht in tweederlei strijdende richting door als by ons ('t Fransche *talon*), maar een lang half-rond als wezendlijk de halve omtrek van 't oog is. Niet

II.

T

te

te min is de toepassing der onzen op den zelfden grond te wettigen, zoo men naamlijk de verlenging waar de traanklier in ligt, mede in aanschouw neemt. Vroeger plach men er ('t geen niet vreemd moet voorkomen,) de *eierlijst* in de Bouwkunst (den *echinus* der Ouden) door te verstaan; ook werd het wel eens, en kwalijk, toegepast op het rondtjen, 't geen men thands tot beneming van den platten kant eener kasplank, daaraan schaaft, en by Timmerlieden een *duiveljager* genoemd wordt. Men begrijpt licht (zoo ik vertrouw), dat dit *duiveljager* niet dan een verbastering van de *oieffjager* is, d. i. de *oieffdrijver*, 't geen eigenlijk op de *schaaf* slaat, waar dit lijstjen met geschaafd wordt. Want het schaven hiet van ouds *drijven* en ook *jagen*.

OIR (erfgenaam), ook *hoir*, als in 't Fransch. M. — Van 't Latijnsche *heres*, zoo men wil; doch in der daad het zelfde woord met *heer* en *wair*, en dus *bezitter*, *erf*- of *goedhebber*, waarvan ook *behooren* (eigen zijn), en 't oude *hord* of *hort* (schat). § 28, 24. Ons *oir* (voorzetsel in vele composita) is een samentrekking van *over*, in verscheidenerlei beteekenis van dit woordtjen. Onze Ouden zeiden echter het *oir* in 't O. voor *erf*, in het Fransch *hoirie*, 't geen zy ook wel tot den Erfbeurer uitstrekten, en dus kon het ook wel van *over* als *overgeblevene* zijn.

OIRKONDE of OORKONDE, niets anders dan *verkonddiging*, dewijl *oir* en *ver* beide dat zelfde *over* zijn, waarvoor wy nu gewoon zijn in samentelling der woorden *ver* te zeggen. Men zei ook *oirkondschap* voor getuigenis.

OKER (verf), V. als 't Latijnsche *ochra*, Gr. *ὄκρα*, bleek, tanig, zoo wel als de toepassing van *verf*, aanwijst. § 100, 57. Onze Ouden noemden het *berggoel*. Voor *roest* echter, gelijk het als Nederduitsch woord beteekent, en *aanzetsel*, *aanwas*, te kennen geeft, van *oeken*, is het M. § 28.

OK-

OKSEL, V. als zijnde 't Latijnsche *axilla*. § 100. Onze Ouden zeiden *asfele*. Het verband met ons *as* en 't Lat. *axis*, als draaipunt, is zichtbaar. Als verbale van *okseri* of *ochsen*, verbinden, met *os* verwant, zou het M. zijn, § 28, en deze afleiding ook is niet zoo aannemelijk.

OKSHOOFD. Zie *oxhoofd*.

OKTAAF, adjectief en dus O. § 41; maar als een muzyknoot V. als dit, § 57.

OKTANT. Achtste gedeelte van een cirkel, ter hoekmeting. O. als *cirkel*, of als *instrument* dat er onder verstaan wordt. § 57.

OKTROOI, M. als het Fransche *octroy*, het geen van 't Latijnsche *auctor* is. Men zei *auctoreeren*, waar men 't verbasterd *octroyeren* uit vormde. — In de wandeling zegt men 't *oktroy*, niet zoo zeer om dat men er *privilegie* of *recht* onder verstaat, als wel om den uitgang, waarvan het artykel *alloom* oplossing geeft. § 100, 57.

OLIE, V. schoon het Latijn *oleum* heeft in 't O. en 't Italiaansch *oleo* zegt; het geen sommigen verleid heeft om het M. te maken. Te onrecht, zie § 26. Het is V. uit het Fransch, overgenomen toen in deze taal, *huile* zonder de adspiratie geschreven werd; of uit het Goth. **𐌰𐌶𐌷𐌰** (*alewe*) met den hollen klank der *a* uitgesproken, doch dat van 't Grieksche *ελαιον* zal zijn.

OLIFANT (of *elefant*), M. Zie *Elefant*. Het onderscheid tusfchen de twee woorden is, dat *Olifant* vernoordscht en verhollandscht is, en dus, als Hollandsch, den heerschenden toon op de eerste lettergreep heeft; *elefant* daartegen, als een uitheemsch woord, op de laatste. Men zie ook mijne Aanteek. over het Letterschrift. Merkwaardig is dat *olfeth* of *ulfeth* in 't Perzisch *riendschap* beteekent **الغث**.

OLIJF, als *boom*, M. doch als *vrucht*, V. § 57.

OLM, M. als *boom*. § 57.

OLYMP of OLYMPUS , Berg. M. als zoodanig en als de Grieksch-Latijnsche naam meëbrengt. § 57, 100.

OLYMPIADE. Tijdperk van vier jaren. V. als 't oorspronkelijk Gr.-Lat^e. woord. § 100.

OMBER , een bruine verf, en als zoodanig , V. § 57.

OMBRE (als kaartspel) O. en zoo alle benamingen van *spel*. § 57.

OMEGA en OMICRON , niet tegenstaande de kenbaarheid van 't Onz. geslacht in deze benaming , by ons V. als letter , gelijk alle benamingen van letters , uit welk Alfabeth ook. § 57.

OMGANG. M. en dus ook *in-*, *toe-*, *uit-*, *over-* en *doorgang*.

OMLOOP , M. § 28, 39.

OMMEGANG of OMGANG. Zie *gang*. § 39.

OMMERING of OMRING , M. als wortel van *omringen*. § 28. Anders als *ring*. § 39. Zie dit woord.

OMSCHRIFT , V. en O. als *schrift*. § 39.

OMVANG , als *yang* , M. § 39. En zoo alle andere dergelijke saamgestelde met het voorzetsel *om* of *omme*.

ONBRUIK , O. en M. 't Een als famentrekking van *ongebruik* , het ander als saamgesteld met het verouderde *bruik* , wortel van 't werkwoord *bruiken* , waarvan ook *bruiker*.

ONCE of ONS (voor *gewicht*) , V. als 't Latijnsche *uncia*. § 100. Echter als wegende hoeveelheid , O. *Een fluyver het Ons* , zegt men , gelijk *vijftig gulden het Last*. Zie het onderscheid op *last* en *last*.

ONCE of ONS (wild beest , thands *lynx* of *los*) , V. door het Gebruik als naam van het dierfoort. Verders M. of V. naar de kunne. § 57.

ONDAAD , als *daad* , V. § 39.

ONDANK , als *dank* , M. § 39.

ONDERGANG , M. als *gang*. § 39. Dus in het gevestigd Gebruik ; doch zie niet te min *gang*.

ON-

ONDERHOUD, O. § 89.

ONDERRICHT. O. naar den regel der participien van werkwoorden met onaffcheidlijke voorzetsels die 't augment *ge* uitfluiten, zoo dat het daaronder verstaan wordt. § 89. *Onderrichten* is *subdicere notionem alicujus rei cuidam personæ*. Oneigen derhalve is de aangenomen constructie met den perfoon in accusativo.

Iets anders is het oude *ontrichten*. *Zich* (of iemand anders) *ontrichten* in of omtrent eene zaak, is hem daarin *te recht helpen, te recht brengen, berichtigen* (*ad rectam notionem perducere*). Onze Bijbelvertalers gebruiken 't in de Kanteekening op Psalm LXXIII, 16, en op Deuteronomium XVII, 8.

ONDERSCHEID, O. § 89.

ONDERST, als zelfstandig genomen, O. gelijk ook *onder* in het *vooronder* van een schip. § 41.

ONDERSTAND, M. als *stand*. § 39.

ONDERSTEEK, M. als *steek*, en dus in *iemand ondersteek doen*, dat is, *den voet lichten*. § 28. Doch voor een *bekken* in een ziekenkamer, O. als dit woord. § 57.

ONDERTROUW, V. als *trouw*. § 39.

ONDERWIJS, O. 89.

ONDERWIND, O. Zie *onderricht*. § 51; en

ONDERWINDEN, O. als infinitivus. § 43. Het woord beteekent eigenlijk *implicare*, en hierom zegt men *ZICH iets onderwinden* of *ZICH eener zaak ONDERWINDEN*, als onze Ouden spraken, d. i. *se implicare rei cuidam*; niet, *eene zaak onderwinden*, als Huydecoper zeer wel opmerkt, schoon de reden niet aanroerende. *Winden* is *wikkelen* (*implicare*), en *onder* in compositione is wederzijds of over en weër, onderling, waarvan Huydec. op Mel. Stoke II, 310 enz. Het is dus *implicare se cum re*. — Even zoo is *ZICH eener zaak ONDERWINDEN*, d. i. *met de zaak omwikkelen*, (vrij meer dan blootelijk *in de zaak steken*

als men zegt). — Iets anders is *ondernemen*. Men neemt een zaak *aan*, en *onderneemt* ze dus, en de zaak wordt *genomen* (*aangenomen* of *ondernomen*); maar in 't *onderwinden* windt de man zich-zelfen in de verwickeling met de zaak. Even zoo *bemoeit* men *zich eener zaak* of *met de zaak*, 't welk is *zich de moeite* met of van de zaak *om-* of *opleggen*.

* ONDEUGD, V. als *deugd*. § 39.

ONDIEFTE (vreugd), als *diefte*, 't geen neêrflchtigheid is, van *dieven*, *dijven*, *duiken*, en zoo ook 't hoofd laten hangen, waar *vreugd* en *verheugd*, dat is, *verhoging* of *verhoogd* tegen overstaat. V. § 39. *Te ondiefte* plach een zeer gewone uitdrukking te zijn voor *lief* of *aardig*.

ONDIER, O. als *dier*. § 39.

ONGEDIERTE, O. als *gedierte*. § 39.

* ONGEL, als een *stof*, O. § 48. Doch in zich-zelfs M. als verbale van *ongen*, *smeeren*, verwant met het Latijnsche *ungere*. § 28.

ONGELAAT, O. als *gelaat*. § 39.

ONGELIJK, O. als het enkele *gelijk*, dat echter minder gebruikt wordt. Het een en ander is O. als adjectief. § 41.

ONGELUK, O. als *geluk*. § 39.

ONGEMAK, O. als *gemak*. § 39.

ONGENEUCHTE, V. als *geneuchte*. § 39.

ONGENOEGEN, O. als *genoegen*. § 39.

ONHEIL, O. als *heil*. § 39.

ONIX of beter ONYX. M. als steen; O. als stof. § 57, 48. De naam is van 't Gr. ὄνυξ (nagel) genomen, uit hoofde van de kleur en halfdoorfchijnendheid.

ONKOSTE, V. als *koste*, § 39. Doch men zie dit woord-zelf.

ONKOSTEN, M. als *kosten*. § 39.

ONKUNDE, V. als *kunde*. § 39.

ONLEDE, V. als 't enkele, doch ongebruiklijke *lede*. § 39.

Het

Het woord beteekent niet zoo zeer *bezigheid*, als *beslommering*. *Lede* is V. als præteritum van *ik lijde*, *ik lede*, in den zin die tegen over gesteld is aan werken of handelen. Het is dus eigenlijk *in statu passivo* zijn, het geen daarom voor *werkeloosheid* gebruikt wordt, en als ontkenning van *werken*: zoo dat *onlede*, een dubbele ontkenning van arbeid of handeling is, die zich-zelve vernietigt. Dat men ook *onledig* en *onledigheid* zegt van *ledig*, weet ieder; doch daar is meer de beteekenis eener stille bezigheid in.

ONLUST, V. als *lust*. § 39. Doch zie *lust*.

ONMAAT, V. als *maat*. § 39.

ONMACHT, V. als *macht*. § 39.

ONMIN, V. als *min*. § 39.

ONRUST, V. als *rust*. § 39. Schoon Huyghens 't *onrust* van een uurwerk zegt.

ONS (gewicht), 't Latijnsche *uncia*. V. § 100. Zie *once*.

ONSCHULD, V. als *schuld*. § 39.

ONSTER. Zie *unster*, waarvan het eene andere uitspraak is.

ONTBIJT, M. naar den aart, als wortel van *ontbijten*.

§ 28, en zoo ook by onze ouder Schrijvers gebruikt. Maar het Gebruik is voor het O. en zelfs laat het dagelijksch gesprek geen ander dan dit geslacht toe, als ware 't de infinitivus afgekort. Voor de daad van *ontbijten* is echter het M. te verkiezen; voor 't geen tot ontbijt strekt, daartegen 't O. gepast. — Zie ook § 89. Het beteekent thands eerste morgenbeet, maar oudtijds ook het eerste gerecht by een middagmaal. In dezen zin was spiering by onze Vaders een *ontbijt*; het geen van Wijn niet verstaan heeft, maar verkeerdt opgevat.

ONTFANG, M. § 28.

ONTFANGST, V. § 77 en volg.

ONTHAAL, O. § 89.

ONTHIET (bevel, ook wel voor belofte voorkomende).

O. § 89. Het woord is van *heeten*, waarvan ook het oud Engelfche *hest* voor *gebod*, het geen eigenlijk *hetst* of *heytst* van *heten* of *heyten* (een bloot verschil van uitspraak of dialect) is. Zie § 77, 78, en Aant. *uu* en *ww*. — Chaucer zei ook *behoten* voor beloofden.

ONTHOUD, dat is *verblijf*. O. § 89. — Voor *onthouding* (*abstinentia*), indien het in dezen zin gewettigd ware, zou 't M. moeten zijn, § 28. Desgelijks ook

ONTHOUD voor 't *geheugen*. § 89. En dit niet alleen in de uitdrukking: *naar mijn onthoud*, maar ook voor de *facultas animi* der herinnering genomen, als b. v. by den ouden Lucas de Heer:

Geduld, ONTHOUD, verstand, en geest in overvloed.

ONTSLAG, O. § 89.

ONTSTELTENIS, V. als *gesteltenis*. § 94.

ONTSTENTENIS, ontbreking, gemis, V. § 94.

ONTUCHT, V. als *tucht*. § 39.

ONTUIG, O. als *tuig*. § 39.

ONTWERP. O. § 89.

ONTZAG, O. § 89. Oudtijds ook *ontzich*. — Gelijk dit *ontzien*, zei men oudtijds ook *ontvruchten*, in den zelfden zin.

ONTZEG, O. als bevattende *gezeg*. § 89. Doch M. als wortel van *ontzeggen*. § 28.

ONTZET, O. § 89.

ONVERLAAT, booswicht, doch in den oorsprong *arm* (*mendicus*). Het was in de oude taal *onverladen*, dat is, *naakt*, ontbloot, geldeloos, en heeft gemeenschap met het Goth. *unnæds* (*unleds*), dat is, zonder *led*, 't geen in 't Runiesch *schat* is. — Echter 't tegenwoordige woord *onverlaat* meent iemand *zonder verlaat*, dat is, *zonder trouw*, M. § 28. — Vergelijk *toeverlaat*. Even zoo is

ONVERSTAND, M. wanneer het van een man wordt ge-

gebruikt, § 55. Anders is 't klaar, dat het, als *verstand*, O. is. § 39.

ONVREDE, V. als *vrede*. § 39. Hiervan zegt men *te onvreden*, gelijk *te vreden*, naar de oude wijze van spreken en schrijven. Maar sedert eenigen tijd dringt men de wanspraak door van *onteyreden*: waar men in wijzer tijd nevens *goedkoop* het burgerrecht van het dolhuis aan toeweest.

ONWEDER of ONWEËR, O. als *weder* of *weër*. § 39.

ONWEG, M. als *weg*. § 39.

ONWIL, M. als *wil*. § 39.

ONYX, zie *onix*.

ONZEDE, V. als *zede*. § 39.

OODMOED. Zie, naar de meestgebruiklijke schrijfwijze, *ootmoed*.

OOF, O. als collectivum. § 49. Zie *fruit*. Zie over het woord-zelf de Verhandeling, in Aanteek. 1.

OOG, oudtijds en uit den aart V. doch met de lateren gebruikt men het thands volstrekt O. Voor *ring* of *opening* als van een naald, desgelijks. Dat het *o-ig* is merkten wy elders op. Zie de Verhandeling in Aant. 1, en vergelijk die over het Letterfchrift, bladz. 142. Onze Bybelvertalers pasfen er 't vrouwelijk voornaamwoord *zy* op toe, I Kor. XII, 16. Het oude Geslacht van *oog* is nog overgebleven in *exteroog*, *hoenderoog*, waarin 't woord oneigenlijk gebruikt wordt. — Het Spaansch heeft *ojo*. Het Lat. *oculus* is zichtbaar een diminutivum uit ons *oog*. Goth. **ANFQ** (*augo*) en in 't A—S. waarin de *ea* oudtijds niet *ie* als in 't tegenwoordig Engelsch maar als dubbele *o* klonk, immers deze verving, *eaʒe* (*eage*), in 't Deensch *øye* en Engelsch *eye*. Het Griekfche *ὀφθαλμὸς* is blijkbaar van *ὄψις* uit *ὀπτομαι* en *ὄβλαμος* faamgesteld, en dus *gezichtkamer*.

OOGELIJN, O. als diminutief. § 45.

OOGENBLIK, M. § 39. Doch *ooggeblĳk*, O. waarmee het verward ſchĳnt te zĳn, zoo dat men thands *oogenblĳk* gewoonlijk in het O. zegt. § 28, 87.

OOGMERK, O. als *merk*. § 39.

OOGST, V. Zie § 77 en 78.

OOI, V. door toepaſſing, als zijnde een *moederlam*. Zie van dit woord Aanteek. gg. — Men kon het echter ook van *ooien*, werpen, met het voorzetsel *ge* (het tegenwoordige *gooien*,) afleiden, als zijnde 't *werpſchaap*, *werplam*. Zie *hui*.) Dat het Latijnsche *ovis*, het Griekſche *βας* en Slavooſch *ОКЛА* (*owitſa*), hiermee ſamenhangt, is zichtbaar.

OOIEVAAR. Zie *oievaar*.

OOM, M. § 55. is waarſchijnlijk *unculus* van 't Latijnsche *avunculus*, in 't Franch *oncle*. De ſamenloop van *nc* en *ng* wordt *m*. Zie § 85. Mag ik hier ook de Treurſpelen Heldendichters opmerkzaam maken dat de Geſlachtbenamingen die verder dan broeder in graad zĳn, den hoo-gen Dichtſtil niet voegen. Zy hebben iets te burgerlijk. Zoo ſluit het woord *Oom* geweldig in Huydecopers *Arzafes*, en met Neef en Nicht is het zeker niet beter. Wy mogen in de recht opgaande linie den Duitſcheren hun *Ahnheer* benijden, waarvoor wy niet dan het eenige *Stamheer* in bepaling alleen tot het hoofd van een ſtam hebben; en Neef is alleen in collectiven zin, voor nageſlacht, edel. — Doch *bloedverwant* heeft een zekere aandoenlijkheid in, en naauwer onderſcheidende naam is er voor zĳmagen niet noodig.

OOR, oorſpronklijk V. als zijnde *oore* of *hoore* voor *hooring*. § 57. Doch in later en nu gewoonlijk Gebruik, O. De plaatſen van Melis Stoke (by Kluit aangehaald,) bewĳzen weinig of niets voor het geſlacht waar hy het in ſtelde. — Zie van dit woord het aangehaalde op *oog*.

OORBAAR, of OORBER (oudtijds *oorboor*), M. als wortel

tel van *oorboren*, gebruiken, ten nutte maken. § 28. Doch eigenlijk is het een adjectief, en wordt dus van de lateren, als zoodanig, in het O. gebruikt. § 41. Om die zelfde reden was het ook oudtijds V. § 33. Het woord is het zelfde met *voorbaar*, nuttig: want *oorbaar* is *overbaar*, en *over* is in de oude taal *voor*, als thands ieder weet. Het werkwoord *oorboren*, ging by mijn kindertijd (doch met de uitspraak *órberen*) nog zeer in zwang. Maar men gebruikte 't toen blootelijk van 't verbruiken van iets dat toch anders verloren zou gaan. Oudtijds daartegen beteekende 't alle gebruiken. Zoo lees ik in een oude Rekening: „Gegeven enen Wagenman die vier busfen „brochte om vp dat huus tot pekenpoel te ORBEREN.” Zoo elders: Een tonne *peecx* en een tonne *terre*, „die „GEOIRBAIRT waren om dat bolwerk mede te bernen.” (De tonne *peecx* en *terre* is zoo veel *pek* (of *pik*) en *teer*.) OORD of beter OORT, O. als verbastering van *quart*, vierdedeel. Zie *oort*. Maar

OORD, plaats, participium præteritum van *oren*, omtrekken, en dus in beteekenis *omgetrokken* (plaats of plek), en derhalve als adjectivum, was van ouds V. § 33, 35. Doch het M. heeft men als in meer woorden met een vokaal beginnende, en het O. door vermenging der twee min edele geflachten, uit misverstand ingevoerd. Zie *Aanteek. x.* — Het Thema is *o*, rondte; waarvan ook 't Latijnsche *ora*, boord.

OORD, OERD, ORD; *end* of *ende* in dien zin dat het zoo wel het *begin* als het *eind*, of gelijk men zegt beide *enden* van iets beteekent, O. § 51. Dus inzonderheid mede de *punt van een zwaard*. Zoo voert Haerlem, by Diric Mathysz. in zijn lofdicht op die stad:

*Een bünier, roet ghelike den bloede,
Daerin een blanc ghetoghen zwaert,
Dat oert ghekeert ten hemelwaert, enz.*

En

En voer het zwaertsoerde, of wanneer het ten zwaerts-oerde kwam, en dergelijke, was van ouds een vrij gewone uitdrukking. — Hiervan ook zegt men 't oordijzer van een zwaardfchede, dat is, 't puntijzer. *Bouteröle* zegt het Fransch, waarvoor men by ons ook *ordbant* of *oordbant* zei, 't geen de domheid niet zelden in *oorbant* verbasterde. Ook in het Oud Hoogduitsch heeft *ort* de zelfde beteekenis als 't oudtijds by ons had. Dus:

Si fas an der taffeln ort;

d. i. zy zat aan het *eind der tafel*. Daartegen zeide 't *orthave* voor 't *begin* van iets.

OORDEEL, O. als zijnde eigenlijk het *geoordeel*, of wel, het *verdeel*, dat is, de toekenning (toewijzing) van het geen ieder party, ieder voorwerp, ieder denkbeeld, toebehoort. Want beide *oordeel* en *verdeel* is van ouds *overdeel*. *Deelen* is *toewijzen*. Hiervan zegt men ook in 't gemeen *het scheel deelen*, dat is niet (gelijk men 't naderhand kwalijk begonnen heeft toe te pasfen,) het geen in verschil is tusschen de partyen te verdeelen, elk een brok gevende, maar, het toewijzen, en beslechten. 't Is het scheel of verschil *delgen*, d. i. te niet doen, welk *delgen* van dat *deelen* is, uit *deligen*, by samentrekking van *deel* uit *delig*. — *Deel* is hier wat ieder toekomt, de *attributio*.

Dat *oor* in zulke samentellingen niet anders dan *over* is toont ook het Hoogd. waarin 't *ur* is. Dus *urtheil*, *ur-sacht* enz. maar zoo ook *ur-enkel* en *ur-urenkel* voor ons *over-* of *achterkleinzoon*, en *over-over-* of *over-achterkleinzoon*. Thands onderscheidt men tusschen *over* en *overig*, het een als *super* en het ander als *residuüm*. Val-schelijk: *Id quod SUPERest, est residuum*; en wy zeggen *overschot* en niet *overigschot*. Ook zei en schreef men in mijn tijd nog de *Hooge Overigheid*, meer dan *Hooge Overheid*. — Van dit *overig* is zichtbaar 't Lat. *origo* in den
zin

zin van *eerste*, waarvan zie op *oorsprong*. En zoo zijn *Aborigenes* de Op- of Opper-overouderd. § 87, 51.

OORKONDE, openbare *konde* of *bekendmaking*, zoo men 't tegenwoordig verstaat, om dat het fints lang niet meer dan van zulke afkondigingen of openbare tuigfchriften gebruikelijk is. Doch het woord is in zich-zelf niet meer of minder dan *verkonde*, dat is, eenvoudig *konde*. Zijnde *oor*, 't oude *over*, waarvoor wy 't zij *voor*, 't zij *ver* in de famenstelling zeggen naar dat het voorzetfel eenigen nadruk vordert of niet. Men zegt zoo ook *over iets staan*, en *ten mijnen overstaan*, 't geen eigenlijk 't zelfde is als het gebruikelijke *quod attestor* van een Notaris. (Zie *oorbaar*). Hiervan werd *oirconde* ook oudtijds gezegd niet alleen voor alle getuigenis, maar ook voor het geen iemand die als getuige een handeling bywoonde, tot loon of gedachtenis (als men 't noemt) van die handeling, gegeven werd. Latijnsche brieven noemen deze giften *testimonialia*, en *arrhæ debitæ*. Deze oirconde echter bestond ook wel eens in een hartigen dronk of werd daartoe befteed; waarvan by ons de uitdrukking van *zich aan den wijnkoop te houden*, d. i. zich wel te herinneren. V. 39 en 36.

OORLAM, fcheepswoord, (beter *oorlong*,) voor *morgen-zoopjen*. Het is een verbastering van het oud Engelsche *lunch*, waarvan men nu *luncheon* heeft, uitgesproken als *long*' met de Fransche *g*, en dat een *na-ontbijt* (by de Franschen *gouté*) beteekent, *o'r-* voor *over-*) *luncheon* is wat voor een *luncheon* of *gouté* strekt, als by ons 't *elf-uurtjen* onzer Grootmoeders nog in mijne kindsheid. O. in 't gebruik.

OORLOF, O. als zijnde *geoorlof*, of wel, 't zelfde woord met *verlof*. § 87, 89, 51. Echter is het M. gebruikt en ook V. Zekerlijk door te rug zicht op het enkele *lof*, waarvan men het een compositum achtte.

OOR-

OORLOG, V. als *war-lage*, dat is, *status belli*. Zie *lage*, en *nederlaag*. En dus gebruikten 't onze Ouden, gelijk Huydecoper ook erkent. *Proeve*, I, 123. Men heeft het M. gebruikt als vele V. woorden die met een vokaal aangingen; waarvan zie Aanteek. *eeee* en *x*. Men heeft het ook O. gebruikt, het zij naar de Vlaamsche manier, die langen tijd het V. en O. door een warde, het zij om dat men 't naar den smaak dier tijden in 't zelfde geslacht als het Latijnsche *bellum* wilde, eene overeenkomst, waarop sommigen zich veel lieten voorstaan! Maar het V. is het ware eigen geslacht des woords. — Die Ten Kate wil zien raaskallen, zie hem over dit woord. 't Engelsch heeft nog *war*; 't Kimbrische woord is *oer*, doch ook dit was *wer* of *war* in de uitspraak.

OORSPRONG, M. door het Gebruik, ondanks de regel en afleiding. Zie *sprong*, 't geen het volgt, § 39, en Aanteek *eeee*. Over het *oor* van dit woord is veel getwist. Men heeft het van *eer* willen afleiden, van *over*, van *ader*, en de laatste afstamming is zekerlijk de natuurlijkste en zich meest aanbevelend. Intusfchen is *over* ook voor *op* gebruikt en *oorsprong* een *opfchieting*. 't Is dus naamlijk van *auf* met aanhang van de adjectivale *er*, even als *opper* van *op*; en ook *eer* is niet zoo zeer als *vroeger* aan te merken, maar als van *e-en* (of *a-en*) vloeien. Daar is in dit alles derhalve eene éézelvigheid van denkbeeld. Het Lat. *origo* is kennelijk van 't zelfde, en ook *orior*, en ons *ord*. Zie *oord*.

OORT, verbastering van 't Fransche *quart*, O. om dat men er *deel* onder verstaat. § 57. Zie echter mijn Aanteekende op Huygens bl. 404 der 4to Uitgave.

OORVIJG, wanpraak uit spotterny. 't Woord is *oorveeg*, M. § 28. *Veeg* is een voorbygaande of strijkende slag, van *vagen*, *vagen*, strijken. Het Fransche *soufflet*, is *petit soufflet*, flechts een slag waarvan men niet dan den wind

in

in 't voorby gaan voelt. Wy zouden zeggen *den windvang van den flag*. 't Is *substatus*.

OORZAAK, V. als *zaak*. § 39. Het is *overzaak*, dat is, de *zaak waarover* (als onze Voorouders spraken, wy zeggen *waarom*) iets is. Men kon het ook door *voorzaak* uitdrukken. Zoo het echter niet *ader-zaak* van *a-en*, vlocien, is, waarvan zie onze Verhandeling Aanteek. *cccc*, en ook *x*. Ook *ader* hiervoor.

OOS, thands niet overig dan in de oude Huisdienstbaarheid, gelijk Huig de Groot het noemt, (*servituum*) van den *oosdrop*, in 't Latijn *stillicidium*. Die hier meer van wil, zie de Aanteek. op den *Muis- en Kikyorschrijg*. Ook in 't Engelsch is *ooze* als naam- en als werkwoord bekend voor een trage of taaie druppeling. — Vergelijk *hoos*. In de Vlaamsche dialect was *oofen* voorheen ook druppelen of sproeien. En by ons zegt Huygens ook van verflagenen :

— „Haer ad'ren *uytgeoot*.” (I Boek.)

het geen niet *uitgehoosd* is, maar *uitgedropen*. 't Woord is V. § 80.

OOST, OOSTEN, O. Zie *noord*. Hy bedriegt zich, die uit de door Kluit bygebrachte plaatsen van Vondel tot het M. wilde besluiten. Zie ook *Zuid*, en *West*.

OOTMOED, M. als *moed*. § 39. Doch ook V. naar het oude geslacht van *moed*, in de beteekenis van *ziel*, of *zielsgesteltenis* in het algemeen. Zie *moed*. Het is *odemood*, dat is, eigenlijk *zachtmoedigheid*, en dus niet te verwarren met het oude *omoed*, dat *hooge moed*, trotschheid is. — 't Is zekerlijk oudtijds wel verward geworden met *deemoed*, 't geen Huydecoper voor 't zelfde woord houdt; doch *deemoed* toont gemeenschap met *deinen* en *duiken*, dat is, zich *vernederen*, waarmee ook *dienen* vermaagschapt is. Vergelijk Aanteek. *t*.

OPAAL, meer of minder doorschijnende steen, die met den onyx,

onyx, kornalijn, enz. tot de mindere foort van edelgesteente gerekend wordt. M. als steen, en O. als stof.

§ 57, 48.

OPBREK, M. als *aanbrek*. § 28. Doch *opbraak*. V. § 36.

OPDRACHT, V. als *dracht*. § 39, 96.

OPEN, O. als adjectivum. § 41.

OPENING, V. § 34.

OPERA, V. als het woord in 't oorspronkelijk Latijn, en ook in het Italiaansch en Spaansch is, en niet M. als in het Fransch, dat zich-zelf widerspreekt in diminutivo *operette* zeggende. Ook in overeenstemming met *Komedie*, *Tragedie*, *Farce*, en alle uitheemsche, by ons overgenomen namen van *Toneelspel*. § 100.

OPGANG, M. en V. Zie *gang*. § 39.

OPGELD, O. § 39.

OPIAAT, het Latijnsche *opiatum*, en als dit O. § 100. Oudtijds zei men ook *apie*, als, by voorbeeld, by Chaucer in 't Engelsch voorkomt.

OPINIE. 't Lat. *opinio*. V. als dit en als ons *meening*. § 100, 57.

OPIUM, in 't Oosten افیون, (*afjun*), Maleitsch *amfoen*, V. § 57.

OPKOMST, V. § 39.

OPLOOP, M. § 39, ten zij wanneer het fynonymum van *oproer* is. Zie *oproer*.

OPPER, 't zij voor *ophooging* of voor *beker*, M. § 28. Schoon het in de laatste beteekenis niet licht dan in verkleining, en dus O. voorkomt. § 45.

OPPERMAN is *overman* of *Hoofd*. Maar 't wordt kwalijk gebruikt by verbastering van *operman*, (dat *operarius* is,) gelijk Huygens 't ook schrijft; en dit is *werkman*. M. § 55, 39.

OPROER, voor Volksbeweging tegen 't openbaar Gezag. Kwalijk door sommigen M. genomen, doch alsdan door een

een Poëtische vrijheid te ontschuldigen, daar het buiten bedenken O. is, zijnde 't augment *ge* daarin verborgen.

§ 89. — Geheel iets anders is het met *oploop* en *opfehik* waarin het voorzetsel affcheidbaar is.

OPSCHIK, M. § 28 en 39.

OPSCRIFT, V. en O. Zie *fehrift*. § 39.

OPSLAG, M. § 39. Zie *slag*.

OPSPRAAK, V. als *spraak*. § 39.

OPSTAL, M. door 't Gebruik. § 39. Zie *stal*.

OPSTAND, M. § 39. Zie *stand*.

OPSTEL, O. als zijnde *opgeftel*. § 89.

OPTOCHT, M. als *tocht*, door 't Gebruik. § 39.

OPVAART, V. of M. als *vaart*. § 39.

OPZET, O. als zijnde 't *opgezette*. § 89. Anders M. als 't enkele *zet*. § 39. Dus zegt men best **DAT** *opzet* voor voornemen, en **DIE** *opzet* voor drift.

OPZICHT, O. als zijnde *opgezicht*. Zelfs *zicht* voor *gezicht* is O. als zijnde een verkorting daarvan. § 89. Zie hiervoor *inzicht*.

ORAKEL, O. uit het Latijnsche *oraculum*. § 100.

ORANG OETAN, (foort van aap), Maleitfche naam, dat is, *wilde- of boschman*. *Orang* is een *man*, en *oetan*, als adjectief, *wild*, en als substantief *bosch*. M. als *man*. § 55. Waarom men den Franschen hun *ourang-outang* nafhrijft, weet ik niet. Wy hebben het beest en den naam lang voor de Franschen gekend.

ORANJE, als appel. M. § 57. en als *kleur* O. gelijk alle kleuruitdrukkende adjectiven, als *het rood*, *het blaauw*, enz. Men zie over deze kleur mijne Aanteekeningen op den Fingal of mijne Nieuwe T. en D. Verscheidenheden, IV. Deel, bladz. 70.

ORATORIE (met den klemtoon op de *i*;) kunst des Redenaars, en V. als het Lat. *oratoria*, waaronder men *ars* (kunst) verftaat; doch

ORATORIE, met den klemtoon op de *o* van den uitgang, is het Italiaanfche *oratorio*, foort van Geestelijk Drama in muziek, en als *drama* of *spel*, O. en even zoo is het wanneer het een *bidkamer* beteekent, schoon 't in dit geval ook V. zou mogen zijn. § 57.

ORCHEST, van het Gr. *ὄρχηστρα*, *dansvloer*, gedeelte van het tooneel der Ouden. Doch by ons gebruikelijk voor de byeengeplaatfte Muzikanten, en O. als collectivum; en even zoo ook voor de afgezonderde plaats der Muzikanten gebruikt, § 49.

ORDAAL, het Lat. *ordale*, adj. maar waaronder *judicium* (oordeel) verstaan wordt, en dus O. als dit. § 100, 41.

ORDE, of beter in 't meervoudige; ORDEN, voor *reeks* (of *schikking*), want *ord* beteekent eigenlijk *aanvang* of *einde*. Zie *oord*, *ord*. V. in alle zinnen: ook in die van eene der vijf byzondere inrichtingen in de Bouwkunst, als Toskaanfche, Dorifche, enz.; het is in daad en beteekenis *ording*, § 34, 67, van het werkwoord *orden*, waarvan wederom *ordenen* en *ordening* is. Zie § 70.

ORDE of ORDER, 't Fransche *ordre*, en als dit, M. voor *bevel*, in welken zin-alleen het laatste gebruikt wordt. Voor *Munnik-* of *Riddergenootfchap*, of 't teeken daarvan, zegt men liefst *orde* in 't enkelvoudige, en neemt het V. Zie het vorig artykel.

ORDINAIR of ORDINARIS. M. als zijnde 't Lat. *ordinarius*, 't zij daar *victus* (maaltijd, *repas* in het Fransch) of *conventus* onder te verstaan zij. § 100.

ORDONNANTIE. V. als zijnde 't Fransche *ordonnance* uit het Ital. *ordinanza*, waarom men beter *ordonnancie* zou zeggen, ware 't niet dat het Latijn der Middeleeuwen ook *ordonnantia* zei, hoe wel eigenlijk *ordinantia* van 't participium. Wy zouden thands eenig onderscheid maken in *ordinantie*, als beteekenende eene schikking of beschikking, en *ordonnantie* als *bevel*. § 100.

OREEST.

- OREEST. Verbastering uit het Fransche *orage* van 't oud Itali^e. *oraggio*, beteekenende *onweer*, en als dit, O. § 57.
- ORÉGO. 't Latijnsche *origanum*, een plant. V. als zoodanig. § 57.
- ORGAAN, natuurlijk of kunstwerktuig. O. als zoodanig, en ook als zijnde 't Grieksch-Latijnsche *organum*. § 57, 100.
- ORGEL, O. als van dit zelfde Latijnsche *organum* zomen wil, doch veellicht te onrecht. Het zou wel een Hollandsch klanknabootsend woord kunnen zijn. M. door zijn vorming. § 100, 28.
- ORIGINEEL. Als adjectief, substantivè genomen, O. § 41.
- ORION, het gestarnte van dien naam. M. als een man voorstellende, en zoo altijd de byzondere gestarnten naar de benoeming der daaraan toegeëigende persoon of zaak, * wier naam zy voeren.
- ORKAAN, M. als in andere talen, in welke van die het dan ook oorspronkelijk zij. 't Spaansch zegt *huracan*, en 't Engelsch heeft daarvan *hurricane*. 't Fransch zegt *ouragan*, 't geen zich met *orage* verwant toont. En zeker is ons *orkaan*, met zijne uitheemschen uitgang en toonval, aan die alle vermaagschapt. 't Italiaansch zegt *burrasco*. Hoe 't zij, in alle die talen is 't van het zelfde geslacht, en dus ook by ons. § 100. Die het echter van ons *horren*, brommen (waarvan ook *horzel*) wil afleiden, zal my niet tegen hebben. Het *horren*, *grommen*, en *ronken* van den wind, is Inlandsch by ons, en niet zelden keert een eigen woord van zijne uitwandeling in den vreemde met eene andere staart of een anderen toonval by ons te rug.
- ORLE, rand om een wapenschild, ter onderscheiding van jonger zoons of familietakken ingevoerd. M. als *rand*, en als in het Fransch (§ 57, 100), schoon het woord, als oorspronkelijk *orula* van 't Latijnsche *ora* (rand), V. zou moeten zijn, gelijk het Spaansch ook *orla* zegt, en daar-

daarvan *orlar* voor omranden of zoomen. Doch beide Italiaansch en Spaansch hebben *orlo* in 't M.

ORLEAAN, geel kleurfel, by de Indianen *rokou* (rokoe) genoemd, uit een foort van peulplant getrokken. Zekerlijk van *aureliana*, om de goudkleurigheid. V. als plant, doch O. als verf of kleurfel. § 57.

ORLOGIE, *orloye* by onze Ouden, O. als zijnde 't Latijnsche *horologium*. § 100.

ORNAMENT. Verfierfel, uit het Latijn, en, als in die taal *ornamentum*, O. § 100.

ORS (voor paard) een oud woord, by de Engelschen *horfe*. O. § 57. Vergelijk *paard*.

ORTOLAAN (in het Nederduitsch *korenvink*,) het Latijnsche *hortulanus*. M. als dit, en als vogel. § 100, 57.

ORVIETAN, of beter, ORVIETAAN (het Latijnsche adjectief *orvietanum*, van de Spaansche stad *Orviedo*, waar iemand een zoo gezegd algemeen tegengift uitvond, het geen daarnaar genoemd werd. O. als wordende daar *te-gengift* of *antidotum* onder verstaan. § 57. De uitvinder zwolg op de openbare markt aldaar alle vergiften die men hem aanbood, in, zonder letfel.

OS, M. als mannelijk *dier*. § 55. — Het woord is eigenlijk *ochs*, als in het Hoogduitsch, of Gothisch, waar men 't *auchs* schrijft (**ahhs**); en zoo 't niet van het hol geluid des gebulks is, zou het woord als woord door zijn vorming V. zijn, als beteekenende *voeging*, *verbinding*; en dus zou de *os* genoemd mogen zijn, van het voor de ploeg spannen. Wy zagen reeds dikwerf van diernamen dat zy bloote epitheta zijn, die het dier of zijn kunne onderstellen.

OSTAGIER. Van het slecht Latijn *ostagiarius*, uit het Italiaansche *ostaggio*, gijzelaar, het geen twijfelachtig is of van het Lat. *hostis*, dan wel van het Duitsche *ost* (leger) gevormd zij. Kiliaan meent het van *staan* of *instaan*
in

in den zin van *borgblijven* te zijn, en dus zou het dan eigenlijk *flagier* zijn, waarvoor wel eenige schijn is, vooral zoo men 't als een *compositum* met *ost* en dus als *ost-flagier* aan wil merken. Doch ik houde 't eenvoudig *gebondene* of *zich verbindende* te beteekenen en van 't oude Spaansche *ostagas* (d. i. band) te zijn, dat nog in de zeevaart gebruikelijk is voor een *touw*. — Hoe het zij, 't woord is M. als de uitgang toont, § 28 Aant. p. — De wortel schijnt dienvolgende ons *flag* te zijn, en dit Spaansche *ostagas* eigenlijk *flag* of *rd-touw*, en wellicht is het *hoogflag-touw*, gelijk ons oude *ofsel* niet anders dan *hoogstel* is en onze Rhijnlandsche boeren *omd* voor het Dorp *Hoogmade* zeggen; of mogelijk, *houflag*; gelijk wy een *houbalk* of *houklamp*. Zoo het echter niet veeleer van het Oosterfche *كوستك* (*gjustek*) *touw* of *band* is, 't geen ik liever onderstel. — In allen geval is de innige woord-beteekenis van *ostagier*, even als *gijzelaar*, verbondene, in de forma media des werkwoords.

OSTEL (verouderd woord), d. i. Legertuig, van *ost*, leger, en *stel*, gestel. Het kon echter ook wel verbasterd van *hooggestel* zijn, gelijk Huydecoper aanvoert uit Mel. Stoke, en inderdaad heeft het deze byzondere beteekenis, doch wordt ook algemeen voor alle krijgsgereedschap gebruikt, en in dezen zin is er 't Fransche *ouil* van. O. als *stel* voor *gestel*. § 39.

OTTER, M. Het zij dat dit woord Hollandsch of Fransch, Latijnsch of Grieksch zij, het Gebruik heeft het, in weêrwil van dezen twijfel, dus ingevoerd, zekerlijk om den uitgang. § 28.

OUDE (dat is, *ouderdom*), V. als zijnde een adjectief. § 33.

OUDERDOM, M. § 91.

OUTER, verscheidenheid van *altaar*, en als dit O. schoon men het in Vondels tijd ook, zekerlijk door den uitgang

verleid, M. nam. § 100. Onze beste Schrijvers echter onderscheiden tusfchen *altaar* en *outer*, en derwijze zou het laafte meer een draagbaar brandvat op zijn ftaande zijn.

OUWEL, in 't Engelsch *wafel*, is even als *wafel*, van 't Latijnsche *offula*, en V. § 100. Zie *wafel*. — Maar

OUWEL voor *Misbrood* (van *oblatum*,) zou, als *oblaat*, O. moeten zijn, ware 't niet dat dit den uitgang *ade* had aangenomen. *Oblade* toch is zeker V. en zoo derhalve ook *ouwel*. Zie *oblie*, en ook Aanteek. *ccc*.

OVAAL, eirond, van 't Lat°. *ovum*, ei, door het adjectivum in neutro genere *ovale*, en dus O. § 100 en 41.

OVEN, M. door misbruik, doch dus ingeworteld. § 99. Zie Aanteek. *l* van dit woord. Belachlijk is Junius afleiding van *ἄνωος*.

OVERDAAD, V. als *daad*. § 39. Oudtijds beteekende 't *misdaad*, of eigenlijker nog ongeoorloofde *geweldpleging*, of gelijk men thands zegt, *balddadigheid*.

OVERGANG, M. en V. als *gang*. Zie *gang*. § 39.

OVERHAND, V. als *hand*, in den zin van *macht* gebruikt. § 39.

OVERLAST, V. als *last*, en by misbruik, als dit, M. genomen. Zie *last*. § 39.

OVERLEG, M. als wortel van *overleggen*. § 28. Doch O. als verbergende het augment, § 89. In dit woord is opmerkelijk, dat *over* (als van ouds) *voor* beteekent, en *overleg* dus *voorschikking* is. — *Lagna*, in het IJslandsch de Voorbeschikking of 't Noodlot, hangt hier meê samen. Ook 't zelfde is waar van *voorziening*. *Zien* is niet bloot *toefchouwer zijn*, maar beschikken, het geen niet alleen blijkt in het *voorzien in iets*, maar ook in het verbum simplex. *See him gone, see it done*, zegt het Engelsch voor *maak dat hy gaat, maak dat het gedaan wordt*, en wy: *ZIE dat gy dat doet, ZIE dat gy braaf oppast*, en der-

dergelijke. En in dezen zin ook spraken onze Voorvaders van de Goddelijke *Voorzienigheid*. — Ook zelfs bestaat onze *voorzichtigheid* niet in bloot oplettend zijn, maar in zorg en bezorging tot een oogmerk.

OVERLIJDEN, O. als zijnde 't verbum infinitum. § 43. 't Beteekent *voorbygaan*, en in zich-zelf is 't voorzetfel daarvan affcheidelijk, maar in den byzonderen zin van *sterven* is het onaffcheidelijk. *Hy overleed*, is hy ftierf; hy is *overleden*, is hy is gestorven. Maar *hy leed over* was oudtijds, hy ging voorby, gelijk men ook zei: *doe die vre der droefheid overleden was*.

OVERLOOP, M. als *loop*. § 28, 39.

OVERMOED, M. als *moed*. § 39.

OVERSCHOT, O. als *shot*. § 39.

OVERSLAG, M. als *slag*. § 39.

OVERSPEL, O. als *spel*. § 39. *Spel*, naamlijk, genomen voor de *res venerea*, waarvoor het in Duitschland nog algemeen, doch by ons alleen van beesten, gebruikt wordt. Het is *spelen over* (dat is, *buiten* of *voorby*,) zijn wederpaar. Ook zegt Maerlant *boven*:

*Vredegont, dat mordadige wijf,
Hadde een onghetrouwe lijf:
Scone was soe van allen leden;
Maar soe plach folker dorperheden,
Dat soe speelde boven haar man.*

Boven, naamlijk, is ook *buiten* de bepaling.

OVERTOCHT, M. als *tocht*, door 't Gebruik. § 39.

Zie tocht.

OVERTOOM, M. als *toom*; dat is, *trekking*. § 39.

OVERVAART, V. of M. als *vaart*. § 39.

OVERVAL, M. als *val*. § 39.

OVERVLOED, M. als *vloed*. § 39. Oudtijds beteekende 't *wateryloed*. Dus leest men dat op den 27 September 1477 een *grootte overvloed* was. Dus nog by Vaernewijk

en anderen van de zestiende eeuw, de *overyloed* voor den Zondvloed; en zeker is dit de natuurlijke beteekenis van het woord. — Ons tegenwoordig *overyloed* is wellicht *overvolde*, of *overvulde*, als 't Goth. **𐌺𐌰𐌿𐌸𐌰𐌹𐌸𐌰** (*ufarfullei*), en moest dus oudtijds, gelijk wy 't ook werkelijk vinden, V. zijn. Zie § 69 en Aanteek. II.

OWE, zie *awe* en *ode*.

OXEL, zie *oksel*.

OXHOOFD, benaming van een vat in bepaalde grootte. 't Is het Hoogd. *ochs* voor ons *os*, waar de naam uit spruit, en 't beteekent dus *osfenkop*. O. als *hoofd*, en als *vat*. § 39, 57.

P.

PAADJE, M. door toepassing. § 55. Zie Aanteek. qqq. —

Want dat het woord noodzaaklijk met de geweldige afkorting uit *pædagogium* behoeft gehaald te worden, zie ik niet in, en ik zou het veel liever uit het eenvoudige *παδιον* afleiden, en dus als van 't Grieksche Keizerrijk door het daar meê in betrekking staande Fransche Rijk overgenomen. Met de smeltende uitspraak van *d* of *dj* is 't volkomen het zelfde woord met de bloote befnoeiing des uitgangs, die algemeen is, en dus stelt ons *paadje* 't in spelling en uitspraak ook voor.

Op gelijke wijs acht ik 't oud Fransche *demoison* of *damoison* of *demoiseau* (de tytel die met ons Jonkheer overeenstemt) het Grieksche *δημοσιος*, als *enfant d'état* (*juvenis publicus*) in tegenstelling van wat men een *particulier* noemt. Het Latijnsche *domicellus* der Middeleeuwen is slechts naar dit *damoiseau* en *damoisel* (welke twee uitgangen in ons Fransch één waren) gevormd, en niet van *dominus*, noch zelfs geen Latijn. Onder Karel den Grooten
be-

begon men, by de betrekkingen die men onderling met het Griekſche Hof trachtte te vestigen, de Griekſche hofzeden en ook namen en inrichtingen of na te bootsen of aan te nemen, en het een en ander verdiende wel eene opzettelijke naſporing. Ware 't by ons niet uit het Franch overgenomen, wy zouden beter *paadjē* ſchrijven, als uit *παδιον*, in 't Italiaanſch *paggio*.

PAAI voor *oud man*, M. § 55. 't Is het Portugeeſche *paio* of *paē*, van 't Spaanſche *padre*.

PAAI, of PAY, (betaling), M. als wortel van *paaien*, voldoen, in 't Franch *payer*. § 28.

PAAL, M. zoo door eigen vorming, als als wortel van *palen*. § 28. *Paal* was oudtijds alle *ſtok* of *ſtaf*, en het woord is één met het adverbium *pal* in *pal ſtaan*, dat is, vast of ſtevig ſtaan. Van welk *pal* ook *pol* voor *ſteel* is in *polaxt* en *pollepel*. Hiervan is ook 't Oud-Hoogd. *pelzen*, voor *enten* op een boom, en ook in 't algemeen *planten*. Ook is *palts*, *pals* (nu *pols*) en *palſter* hiertoe te brengen.

PAANDER (mand), verbasterd van 't Franſche *panier*, en als dit, M. § 100. Doch V. als men er *mand* of *ben* onder verſtaat. § 57. Oudtijds zei men ook *panel*. Eigenlijk is het *broodmand*, en van *panis*.

PAAR. Het woord is M. door zijn vorming; M. en V. door toepaſing. § 28, 55. Doch het wordt buiten de ſamenſtelling van *wederpaar* weinig gebruikt.

PAAR, collectivè, O. § 49.

PAARD, O. § 57. Men verſfond er van ouds *dier* onder, even als het met *rund* en andere is. Het woord heeft zijn oofprong in *varen*, voortgaan, ſnellen, waarvan ook *فارس* (*faris*) in 't Arabiſch, Perziſch, en Turkiſch, en *פָּרָשׁ*, in 't Hebreeuſch, een *rijder* of *ruiter* is, de oofpronglijke naam der Perzen. Ook de naam der *Parthen*, die Jornandes opmerkt dat in 't Scytiſch *vluchtig*

(*fugax*) beteekent. — Het Latijnsche woord *ferus*, oudtijds voor *paard* gebruikt, is niet het adjectief *ferus*, wild, maar van het Duitsche grondwoord *ferd* of *perd*. (Vergelijk *part.*) Dat men het woord met *e* of *ee* voor *a* uitspreekt of schrijft, is, even als in *zwaard* en eenige meer, laffe Hoogduitsche verbastering, en in Amsterdam het oud Haarlemmerdijksche dialect, in mijn kindschen tijd nog in vollen bloei, dat in alle woorden de lange fcherpe *a*, door *ee* uitbracht. Het Grieksche *ἄριστος* is met *huppen* verwant. Gelijk *perd* voor *ferd*, leest men ook *gepertig* voor *vaardig* of *gezwind*. Dus b. v. in den Rom. v. Limb. fol. 28 v.:

*Maer die ridder was ghehertich,
Gherust sine leden en ghepertich,
En slouch wat voor hem quam.*

D. i. Hy was moedig, rustig van leden, en *gezwind*.

De naam *paard* werd ook voorheen op stellingen onder iets, en op schragen toegepast. Dus de *roópaarden* op een schip dat lage houten affuiten op rollen zijn, en de schraag aan de muurzijde van een bedstede, waar de onderlagen aan dien kant op rusten. — Zie daar hoe er weder een verband van 't woord *paard* met *baren* (dragen) is, waarvan zie *baar*. Zoodaniger wijze hangt in de taal als in de geheele natuur alles als een keten aan één geschakeld. — In 't Perz. beteekent *نار* (*baar*) een last of dracht.

PAARDMENSCH, M. voor elk dezer diermenschen. § 39.

Doch O. voor het voort. Zie *mensch*.

PAARL, of PAREL, of PAARLE, V. Uit het Fransch *perle* te rug genomen, doch eigenlijk *peerel*, dat is, *peerachtig*. § 33. Zie mijne Verhandeling over het *Letter-schrift*, bladz. 144. — Jan Vos schijnt dit min of meer gezien te hebben, wanneer hy schreef:

De parelige peer geraakt alreé aan 't zwellen.

Dat

Dat de naam van de letter *p* is, welker gedaante zy nabootst, is te aannemelijker, daar hy van ouds niet dan aan de peerachtige gegeven werd, en de ronde parel *kraal* genaamd werd, niet van 't Lat. *corallus*, maar van 't thema *ro*, waaruit *rond* (d. i. *ro-end*). Dit *ro* maakt door 't verbum *ro-en* ook *ge-ro-cl*, 't geen tot *graal* en zoo tot *kraal* overgegaan is. Zie *kraal*.

PAARLEMOER, O. als *stof*. § 49. — De Franschen hebben uit dit Nederduitsch hun belachlijk *perle d'amour* gemaakt, het geen sommigen dom genoeg waren hun na te schrijven.

PAARSCH, als een kleur, is Persch, d. i. Perzisch, het geen (als de *e* voor de *r* gemeenlijk) als *Pars* uitgebracht werd, en zoo zei men *de Parzen en Meden*. Andere dialecten onzes Lands gaven er een meer blatende uitspraak aan, die dan elders ook weêr 't zij met *ee* 't zij met *aa* werd geschreven. Het woord is O., als alle namen van kleuren, adjectiven zijnde, wanneer zy als een substantief gebruikt worden. § 41.

PAASCH, V. als wordende van ouds *feest* in 't natuurlijk geslacht van dit woord, daaronder verstaan. § 57. Zie *feest*, en ook *Pascha*.

PAAUW, M. niet slechts als *vogel*, maar ook als overgenomen uit het Latijn, waarin men *pavo* (men sprak het uit, *pawo*) zegt. Het vrouwlijk dier heet *paauwin*. § 57, 100. De oorsprong des woords is echter in den kreet van het dier. „*Pavo* nomen habet de sonus,” zegt Isidorus te recht.

PACHT, V. door de vorm, § 96 en Aanteek. 000, voor zoo verre het een Hollandsch woord zou mogen zijn. Ook door 't Gebruik V. als gemaakt van 't Latijnsche *pactio*. § 100. En M. als wortel van *pachten*. § 28.

PACT of COMPACT, verdrag of beding. Het Lat. *pactum*, en als dit, O. § 100, 57.

PAD,

PAD, weg, baan. Oudtijds M. als wortel van *paden* (effenen); en zoo schreef Cats nog in zijn ouderdom: *een fachten, een harden pad gaan*; thands O. als participium *gepad* (geëffend), van 't ouder werkwoord *ba-en* of *pa-en*, waarvan ook *baan* is. § 28, 51. Doch dit *ba-en* of *pa-en* is zelf een compositum, en wel, *be-a-en*, vloeien, voortgaan; en daarvan is *baan* eigenlijk een gladde effen weg; van *a-en*, waarvan ook *water* is; en men zegt dus *den weg banen*, voor den weg *effenen*. — Hiervan is *pad* ook in 't Engelsch een *paard*, en dit woord heeft ook daar een verwantschap mee, zoo wel als met *dragen* en *vaardig zijn* (zie *paard*). Ook is 't Engelsche *path, padder*, en *to paddle* (ons *pad, roeispaan, en roeien*) hieruit afkomstig. Van 't Gr. *πάω* (gaan), behoef ik niet te gewagen, zoo min als 't Lat. *vadere* (gaan) en *cyadere* (worden) en honderd andere werk- en ook naamwoorden. Men vergelijkte mijne korte Verhandeling over de uitgangen *m* en *ng*, in het IV. Deel mijner Nieuwe T. en D. Verscheidenheden, bladz. 179.

PADDE of **PAD**, oudtijds ook *podde*, 't geen met het Italiaansche *botta* overeenkooft, en als dit, V. § 100. Zie ook *puif*.

PAF. Zie *pof*.

PAGIE, zie *paadje*.

PAGINA. Het Latijnsche woord voor bladzijde, V. § 100 en 57.

PAGODE. Indiaansche afgodstempel. V. als in de Naburige talen, waarmede wy 't woord gemeen hebben § 100. Veellicht v het Oostersche *پاک* (*pak* of *pag*), heilig. — Immers Indisch is 't woord niet. Het Sanscrit zegt *vehar* (*viar* te lezen), het geen met ons Oud-Duitsche *wihe, wije*, famenhangt.

PAI, zie *pay*.

PAIS (ook **PEIS**), M. van ouds, alhoewel tegen de vorm van 't woord, zoo wel als tegen de afleiding die men er aan geeft, van het Latijnsche *pax*, en het Fransche

en

en Italiaansche *paix* en *pace*. Het wortelwoord is *paaien*, in 't Latijn *pacare*. Zie § 79 en § 100.

PAK, O. als zijnde *gepak*. § 87, 51.

PAKET. Het Fransche *paquet*, diminutief van ons Duitsche *pak*, en als zoodanig, O. by ons, § 45. — Beide, verwant met het Latijnsche *pangere*.

PAKKAADJE, V. § 100. — Doch kwalijk wordt Hoofd berispt door onzen Kluit, als hy zegt: 't *luttel pakkaadje*. 't *Luttel* is O. en de uitdrukking is de Latijnsche: *parum illud oneris*, gelijk Horatius, *parum splendoris* zegt.

PALANKIJN, draagstoel. Het is een adjectief, gemaakt van het Spaansche *palanca*, dat is hef- of draagboom, maar dat inderdaad met ons *plank* verwant is, zoo als het ook eene omgeving met houten palisfaden beteekent. Het wordt, gelijk *stoel* of *zetel*, 't geen er onder verstaan wordt, even als het Spaansche *palanquin*, M. gebruikt.

§ 57, 100. Vergelijk *plank*.

PALEFROI of PALEFROY. Fransch woord. Zie op *palfrenier*.

PALEI of POLEI, of eigenlijk *palye*, van het Fransche *poulie*, dat van ons *bol* of *bolle* is. Zie *blij* of *blijde*.

V. als het Fransche, en als de uitgang medebrengt. Zoo wel in den eenvoudigen zin van *katrol* of *winde*, als in dien van de pijnbank. § 69. Ook het Engelsch heeft hiervan zijn *pulley*.

PALEIS, O. als 't Latijnsche *palatium*, waarvan het afkoomt door het Fransche *palais*. § 100.

PALESTINA. O. als Land of Gewest. § 57.

PALET, O. § 100; voor schilders *verfplat*, gelijk de naam eigenlijk is. Eerst na 't uitvinden der kunstschildering in olyverf, in gebruik gekomen, en in den vreemde overgegaan zijnde, is het woord dus verbasterd, en zoo by de onzen weér overgenomen. — Echter door deze weêroverneming uit de andere talen waarin men aan 't woord eenen vrouwlijken uitgang gaf, ook wel V. gebruikt.

Door

Door verwarring van dit *plat* met de ondiepe verfpotjens of verffchelpen der Schilders in waterverf, gaf men aan deze potjens ook wel den naam van *palette*, en dezen naam zag ik door de Franschen invoeren voor een klein bloedbekken of bloedbakjen ter aderlating, ja zelfs voor een af te tappen hoeveelheid bloeds. En dit *palette* is bepaaldelijk V. § 100.

PALET (raket). Eigenlijk *pollet* van *pol*, in 't Engelsch en Saxisch staf, of steel, of stok, waarvan ook ons *pollepel*, *polaxt*, en ook *pols* voor springstok. Desgelijks een diminutief en dus O. Echter ook V. als zijnde uit het Fransch en Spaansch overgenomen. § 45, 100. Vergelijk *raket*.

PALFRENIER, M. § 28. Uit het Fransch, doch eigenlijk het Latijnsche *pulli frenator*, paardbreidelaar, uit de middeneeuwen. — Het Fransche *palefroy* behoort hier ook toe, en is *pullus frenatus* in 't Lat. of *poulain de frè*, d. i. *de frein* naar de oude uitspraak die *ei* en *oi* by hen verwarde, waardoor de tegenwoordige anomalie van *roi* en *reine* (eertijds *roine*,) ontstaan is.

PALING, M. als *visch*. § 57. 't Woord is het zelfde als *poeling*, poelbewoner. *Paal*, *peel*, *poel*, en *pol* (waarvan *polder*) is één, en zoo heeft het Latijn ook *palus*.

PALISSADE (legerstaak), V. als in 't Fransch. § 100.

PALISSADIE, en

PALISSAADJE, V. beide om den vrouwelijken uitgang. Zie Aanteek *ppp*, en § 100.

PALJET, klein gouden of zilveren *lovertjen*, doch eigenlijk *paillette* en dus V. door den uitgang. Het is niet, als men meent van het Fr. *paille*, stroo; maar van 't oudere *paille* dat *vonk* (*scintilla*) beteekende, en oudtijds by ons *palie*. Buiten twijfel ligt de oorsprong echter in *palea*, kaf.

PALLAST, thands een foort van *zwaard*, maar verbasterd uit *pol-axt*. Zie *polaxt*.

PALM,

PALM, V. Het zij als handvlakte ('t Grieksch *πάλαμον*), het zij voor zegeteeken, van het Latijnsche *palma*, 't geen Ifidorus van *pandere*, uitstreken, afleidt. § 100. Doch M. voor den boom, en voor *plant* wederom V., en zoo ook V. voor een maat van vlakke uitgebreidheid. § 57.

PALMER, pelgrim, die de gelofte gedaan heeft van altijd pelgrim te blijven, dus genoemd van den palmtak, die tot zijne *attributa* behoorde. § 55.

PALMHOUT. Dat dit woord O. is als *hout*, toont zichzelf, § 39; maar het wordt hier alleenlijk opgenomen, om het bederf van dit woord door een Hoogduitsche uitspraak, op te merken, daar het eigenlijk *balmhout* is, en met den palmboom niets gemeen heeft. De boom waar 't van is, is de *Bosboom*, in 't Latijn *buxus*. — 't Woord *balm* is verwant met *bal*, en met *balie*, d. i. tobbe, kuip, doos. En de naam is er aan gegeven, om dat men er van ouds *ballen* (*pilæ*) en *dozen* van maakte, tolleren en dergelijke, en zoo ook dobbelsteenen, uit hoofde van zijne effen- en gladheid van hout. Het woord *balm* is bedorven uit *ballen*, en dus is eigenlijk *ballenhout* de naam.

PALSTER (pelgrimsstaf), verwant met *pols*, springstok, M. § 28. En dus ook by Maerlant.

PALTS, zoo men verkeerdelijk schrijft voor *pals*, oudtijds *palens* in *palensgrave*, *palensgraaffschap*, enz. V. § 80. Het woord zou dus met *mark*, en *paltsgraaf* met *markgraaf* overeenstemmen, en *pals* even als *pols-stok* een vrouwelijking van *paal* (landpaal) zijn. — Het misbruik en voorbeeld van het Hoogduitsch, heeft zekerlijk aan de verharde Hoogduitsche spelling met *ts* of *tz* het M. geslacht doen toefchrijven. — Men twist echter of het niet veeleer een contractie van *paleis*, of 't Hoogduitsche *palast* van *palatium* zij, en *paltsgrave* de *comes palatii* van het later Roomfche Keizerrijk; waarvan ook de Paltsgraaf aan

aan den Rhijn het recht van adelbrieven te verleenen van ouds bezit. Ook was waarlijk de Rhijn geene grens, toen de Keizer te Nymegen zijn residentie had.

PALUUR (staatsfiemantel), van 't Fransche *pallure* van *paller*, opschikken; uit het Latijnsche *pallium*, mantel. V. § 100.

PAMFLET, Woord dat de Franschen den Engelschen, en dezen den Franschen toeschrijven, en dat als diminutief, § 45, gelijk ook door den uitgang zelve, O. genomen wordt. § 100. Johnson wil dat het een contractie zij van *par un filet*, zoo dat het een *doorgefoken*, en daardoor van een *brochure*, d. i. innaafsel, en dus *ingenaaid* boekjen onderscheiden. Zekerlijk is deze onderscheiding, in den oorsprong der benaming, juist; doch beter zou men 't dan *pasfe-filet* noemen of *pasfe au filet*. Ik denk dat het *pappe à filet* of *pape à filet* is, gelijk ook *papetier* van dat oude *pape* of *pappe* en niet van *papier* is. *Papier* is van *papyrus*, en *pappe* of *pape* van de wezendlijke stof des tegenwoordigen papiers.

PAMPUS. De ondiepte ten ingang van het Y voor Amsterdam. 't Woord is in het gebruik O. als naam van een plaats of plek, waar men geene beteekenis aan hecht. Doch het is (als meer benamingen in die stad) Deensch, of liever Noordsch, en schijnt saamgesteld uit *bank* (*bōnk*) en *pus*, welk eerste een ondiepte (ons *bank*) beteekent, en waarvan 't laatste een stilltaan van 't water beteekent. Het woord zegt dus, stilltaande water van de ondiepte of de ophouding door de bank.

PAN, V. § 99, voor *olla*; en dus ook voor de holte waar een spil met de punt in draait. En desgelijks ook voor de herfenpan, waarvan de spreekwijs: *in de pan hakken*.

PAN, 't Fransche woord voor *lap* of *vak*, O. Zie *pand*, waarmee het verward wordt. § 57.

PA-

PANACEE. Als 't Grieksch-Latijnsche *panacea* (algemeen geneesmiddel), V. § 100.

PANADE. V. als in 't Fransch § 100. Maar zie *pent*.

PANAS. 't Fransche *panache*, uit het Ital. *penmaccio*, d. i. vederbosch, van *panna*, pen of veder. M. als dat Italiaansche woord. § 100.

PANCIER, zie *pantfier*.

PAND, O. door misbruik, doch dat gevestigd is, als ware 't *gepande*. § 51. Oudtijds M. zoo als *band*, waarvan het een dialekt-verschil is. Men noemde 't omzetten van 't wild met netten voor dezen ook *panden*. Iets *verpanden* is het *verbinden* voor eenige schuld. *Pand* is ook een Hoogduitsch woord, *pfand*, van *pfæen*, nemen, grijpen, ons *va-en*, waarvan *vatten* en *vangen*. Als zoodanig is *pand*, al het geen men neemt, en *panden*, het aantasten van iemands goed ter voldoening van een schuld, of rechterlijk vonnis. — Hiervan is *pand* in onze Hollandfche Jachtrechten *frik*, en *panden zetten* is *frikken* *zetten*. — Voor 't overige, gelijk wy *netten* en *frikken spannen* gewoon zijn te zeggen, is dit zoo wel als het Fransche *bander* in de beteekenis van spannen, een blijk van betrekking tuschen *pand* en *band*, en het Hoogd. zegt ook *frik* voor alle *band* of *touw*. Niet te min houde ik *band* en *pand* voor woorden van verschillenden wortel; schoon er wel tweederlei *band* van onderscheiden Thema kan zijn, het eene *omslaan*, het ander *vatten* beteekenende, 't geen toch altijd na aan elkander paalt.

PAND van een kleeid is een afhangende vlakke lap of strook, in 't Fransch *pan*, van 't Latijnsche *pannus* ('t Spaansche en Italiaansche *panno*), waarvan ook *pandere*, uitstrekken. In dezen zelfden zin zegt men ook de vier *panden* van het kruis, en ook een *pand* van een muur. De wortel van dit alles is in *pa*, 't zelfde met *op*, *open*, waarvan *patere*, als *onbesloten*, *onbeperkt zijn*, indien iemand zoo

II.

X

diep

diep doordringen wil. Ook dit is O. door het Gebruik. § 51. Dit laatste zou dus met *pad* (weg) in betrekking staan.

PAND of PANT is van ouds ook *gallery* van een gebouw, als ware 't aanhang, O. Zie 't vorige.

PAND of PANT, roof. M. als dit. § 57. Dus, by voorbeeld, in de Geschiedenis van *den Darden Edward van Engeland*:

*De schepen deden grooten pant,
Beide in Vlaenderen ende Zeelant, enz.*

PAND DER MINNE. Zie hier van op *minne*; en een voorbeeld, op *lijkteeken*.

PANEEL, O. § 100. In 't Fransch *panneau*, oudtijds *pannel*, van 't Italiaansche *pannello*, verkleining van *panno*, by de Franschen *pan*. Van *pannus* (lap) in 't Latijn, en dit toegepast om de vlakke van een bord te beteekenen, het geen in een lijst gevat wordt; en dus, inzonderheid het vlak waar een schilder op schildert. Zoo als ook, het bord dat in een deur of vensterblind of beschot, tusfchen zwaarder hout als in een raam ingefloten, by de Romeinsche bouwmeesters *tympanum* genaamd werd. Het woord is niet met het oude *panel* te verwarren. Zie *paander*.

Oudtijds zei men *tavelotse*, verbastering van 't Italiaansche augmentatief van *tavola*, waarvan ons *tafereel* een diminutief is.

PANTALON, naar den aard der taal V. om dat er *broek* onder verstaan wordt, § 57; schoon men velen op zijn Fransch den *pantalon* hoort zeggen. *Den pantalon aantrekken*, is de perfoon of rol van Pantalon aannemen, naar wien deze foort van broek genoemd is. — Vergelijk *Jas* en *Jurk*. — Een *Spencer* daartegen is mannelijk om dat er rok onder verstaan wordt. —

Pantalon is de bekende personaadje van het oude Italiaan-

aansche tooneel, 't geen de burgers der verschillende en elkander steeds vijandige steden van dit Gewest satyrisch afbeeldde, en hun zeden, karakter, en kleeding belachlijk voorstelde. *Arlekijn* toonde den Bergamot, Doctor *Baloardo* den Bolonees, *Pantolon* den Venetiaan. Deze naam is verbasterd uit *Pianta-leone*, d. i. Leeuwplanter, en dus noemde men den standaarddrager der banier van sint Marcus. Hy draagt de oude kleeding, die den standaarddrageren, lang na de verandering van de volksdracht, eigen bleef, en de naam is aan die kleeding verknocht gebleven in Venetien-zelf. — Dus noemt ons gemeen wat een baard draagt, een *Jood*, wat een tulband op 't hoofd heeft, een *Turk*, en even zoo wat een bef draagt, een *Predikant*, voorheen een *Mennist*, naar het oude liedtjen:

Hang den boer een befsen om,

Zoo lijkt hy wel een Mennistjen;

het geen zijn oorsprong heeft uit de zedige vasthoudendheid dier kerkgezindheid aan deze voorheen algemeene nette dracht, die in de helft der zeventiende eeuw anders buiten zwang geraakte, en niet dan by den zwarten tabbaart of mantel gevoegd overbleef by de hooge Staats- of Justitieleden, en in rouwstatien.

PANTER of PANTHER, M. en V. (§ 55) naar de kunne van 't dier; en dus, buiten aanmerking van kunne, M. schoon het Latijn *panthera*, en het Fransch *panthère* in het V. zegt.

PANTHEON (tempel aller Goden), O. als in 't Gr. en Latijn. § 100.

PANTOFFEL, verbasterd van *bandtafel*, naar een hoog-aannemelijke afleiding, die Eccard heeft opgebracht, en die te aanneemlijker is, als men met de Deenen *taffel* voor *tafel* schrijft en *toffel* uitspreekt. Zie *broos*, V. § 39. Het kon echter *band-hobbel* zijn. *Hobben* is *schuiven*, *schaven*, waarvan het Hoogduitsch *hobel* voor schaaf zegt,

en 't oud Fransch heeft *hober*, 't Engelsch *to hob* (met ons *huppen* verwant), voor slossen of schuivend gaan. Men kon den oorsprong even zoo in *doffen* zoeken. Doch uit beide die afleidingen zou het woord M. zijn moeten; en de overeenstemming met *bret* als plank, en met *brode*, (zie *broos*) en vergelijking met *muil*, pleiten sterk voor Eccards gissing. § 28. Zie *toffel*.

PANTOMIME. 't Fransche woord-zelf. V. voor het spel; maar voor den speler genomen, M. § 100, 55.

PANTSER of PANTSIER (zoo men schrijft), eigenlijk *pansier* of *pancier*, buikharnas, van *pans* of *pance*, nu *pens*, voor buik of romp genomen, in 't Fransch nog *pance*, O. als vele woorden van dezen uitheemschen uitgang. Veellicht om *harnas*, dat er onder verstaan is. § 57. — De eigenlijke reden van 't O. geslacht is hier, dat 't het Fransche woord *pancier* is, collectivè genomen, even als *le mobilier*. § 49. Dit *pancier* is van *pance*, ons *pens*, by ons gemeen ook wel voor 't lichaam gezegd, in *iemand op zijn pens komen*, en dergelijke. 't Spaansch zegt *panza*, en zoo ook 't Italiaansch, dat *panziera* in 't V. voor ons pantfier heeft. Onze Ouden noemden 't ook *halsberg*, gelijk zy zoo wel *hals* als *buik* voor den geheelen romp des lichaams zeiden, waarvan Huydecoper. En dit *halsberg* verbasterden de Franschen in hunne taal tot *haubert*.

PAP of PAPPE, M. en V. — Het woord is van gelijken aart als *klak*, *klick*, *plap*, dat is, neêrsmakfel uit een lepel, en zoo, als wortel van 't werkwoord *pappen*, M. Doch in een ruimer zin, voor het pappend of papbaar kookfel, genomen, gebruikt men het als verkort van *papping*, en dus V. Beide geslachten echter zijn goed, en de onderscheiding is veelal willekeurig. § 28, 69. Men heeft ook onderscheid gemaakt tuschen *pap*, voor *plakfel* of *stijffel*, en *pap* voor *spijze*, vruchtloos.

PA-

PAPEGAAI, 't Spaansche *papagayo*, M. § 100. Bevorens zei men *tsittech* en, by verdere verbastering, *sedek* en *sedik*, in 't Duitsch, van *psittacus*. — De naam is zekerlijk van *gaai*, oud Fransch, *geay*, Eng. *jay*; 't vogelfoort, en *pa* of *pap*, het hun eigen geluid, of dat zy lichtst leeren uitspreken.

PAPIER, O. als beteekenende by ons de stof, en niet de *plant* die de oorzaak des naams is. § 48. — 't Is eigenlijk *pappe*, naar den oudsten naam dien 't in Frankrijk en by ons had, gelijk het inderdaad ook tot *pap* gemaakt linnen is, doch met den plantnaam *papyrus* verward, na dat de Geleerden dezen naam invoerden.

PAPILJON, vlinder. 't Lat. *papilio*, in 't Fr. *papillon*, oogfchijnlijk van 't Lat. *papilla*, tepel. Vergelijk Aant. *gg*. M. als 't Fr. § 100.

PAPILJOT. Zuiver Fransch woord, M. schoon de diminutive uitgang *lot* O. zou moeten maken. § 100, 45. — Wy zeggen ook *papiertjen*, en zoo kon men 't in het Fr. ook van *pape* of *pappe*, papier, afleiden; doch het woord beduidt in het Spaansch, en dus vermoedelijk ook in het Fransch, eigenlijk *tepelpuntjen*, of wel *kapelletjen*, *vlindertjen*, en men heeft het daarmee kunnen vergelijken. Zie *papiljon*.

PAPPEL, de Neêrd^e. naam van de *malve*, de gewone plant waar men verzachtende *pap* van maakte. V. als plant, § 57.

PAPPEL voor *populier*. Als dit, M. Zie dit woord.

PARABEL, fabel of gelijkenis eener gebeurtenis of verrichting, die men onderfelt. V. § 100.

PARABOOL, kromme lijn van een der zoogenaamde kegelfneden. V. als 't Gr.-Latijnsche *parabola* en als *lijn*. § 100, 57.

PARADE, vertooning of monstering. V. door den uitgang, en als in het Fransch. § 100, en Aant. *ccc*.

PARADIJS, O. om dat men het als eigen naam van een plaats heeft aangemerkt, even als *Tempe*, by voorbeeld, alhoewel het een appellativum en Ooftersch is, *lusthof* beteekenende (פרדס).

PARADOX, eigenlijk adjectief beteekenende *tegen de meening*, en dus, als zelfftandig genomen, O. § 41, gelijk 't ook in 't Lat. in dit geflacht gebruikt wordt, waar het Fransch 't neutrum als het M. uitdrukkende meê overeenftemt. Men zegt echter by ons DE *paradox* in het V. waarfchijnlijk om den uitgang die *x* dat is *ks* is. Zie § 73.

PARAFE of PARAFURE. Beide V. als in 't Fransch, § 100. Zekerlijk van *παρά* en *ἄφα* als *by-ftip*, *bymerk*.

PARAFRASE, 't Gr.-Latijnfche *paraphrasis*, maar uit het Fransch en als in alle drie deze talen, V. § 100.

PARAGRAAF. Gebruikbaar als het Gr. *παρὰγραφον* in het V. doch als het Lat. *paragraphus* en daaruit genomen Fransche *paragraphe*, in welker beteekenis het gebruikt wordt. M. § 100.

PARALLEL, als *lijn* daar onder verftaande. V. § 57. Anders als alle adjectief abfolutè of als fubftantief genomen, O. § 41.

PARALLELOGRAM, O. Zie *epigram*.

PARAMETER. Bylijn eener kromme lijn, waardoor zy bepaald wordt. M. als in 't Latijn, § 100.

PAR-A-PLUIE, (waarvoor men *regenscherm* behoorde te zeggen), M. als in 't Fransch, en om dat het woord de wortelfylbe van een verbum (namelijk, van *parere*) is. § 28. Zie *mikroscoop* of *telescoop*. — Even zoo

PAR-A-SOL. Onze Ouden zeiden *zonneweer*, en dit M. § 28. en zoo is ook 't Fransche woord.

PARDEL, M. en V. naar de kunne; en dus, buiten aanmerking van kunne, M. fchoon het Gr.-Lat. *pardalis* V. is.

PARDON, Fransch woord voor vergeving of vergiffenis. O. waarvan zie bladz. 61 van 't Voorwerk.

PAREL, zie *paarl.*

PARENTHESIS, Fransch *parenthese*, in 't Hollandsch uitgedrukt door *tusfchen tweehaakjens*. Als in 't Grieksch en Latijn, V. § 100.

PARFUUM, Fransch woord, beteekenende reukwerk. Voor de welriekende stof genomen, O. § 48; voor de reuk daarvan zelve, M. als wortelsylbe van 't werkwoord *parfumen*; naar 't Fransche *parfumer* gebootst. § 28.

PARK, zie *perk.*

PARKEMENT, zie *pergament.*

PARKET, O. als diminutief van *park*, en naar den uitgang. § 45, 100.

PARKIET, M. als vogelnaam, en faamgetrokken uit het Fransche *perroquet* (papegaai). § 57, 100.

PARLEMENT, O. als de uitgang *ment* (die de Latijnsche *mentum* is,) medebrengt. § 100. Zoo voor mondgesprek (gelijk by onze Ouden), als voor beroepen famenkomst, of vergadering.

PARNAS, M. als *berg*. § 57, en 100.

PAROCHIE. Kerfpel. 't Woord is gevormd van het Grieksche *parochia*, woning, en beteekent omvatting van woonplaatfen. V. als 't Lat. *parochia*.

PARODIE. V. als in 't Fransch en Latijn. § 100.

PAROOL, 't zij voor wachtwoord by de Krijgsbenden, 't zij voor woord van verzekering, O. als *woord*, schoon 't het Fr. *parole* en in die taal V. is. § 57.

PAROS. Een eiland. O. § 57.

PARS, zie *pers.*

PART, O. als *deel*, dat er onder verftaan wordt. § 57. Doch voor *pots* (als in *parten spelen*) V. naar § 33, als zijnde dan *parte* of *perte*. Het Engelsch heeft nog 't adjectief *pert*, d. i. vlug, *dartel*, en wat men in 't Fransch noemt *alert*, d. i. wakker en vol beweging. Onze Ouden zeiden *gepertig*. Dus b. v. in den Rom. van Limb.:

Gherust van leden en gheperlich.

d. i. rustig van leden en *vlug en vaardig*. Dat het van 't zelfde Thema met vaardig, *fertich* en *pferd* (ons *paard*) is, toont zich-zelf.

PARTERRE. Fransch woord, beteekenende vlakke gelijk gronds. 't Is eigenlijk eene adverbiale uitdrukking als by ons het *om hoog, om laag, ter zijde*, enz. en dus O. § 48.

PARTIKEL. 't Latijnsche *particula*, maar O. als diminutief en door ons *woordtjen* of *deeltjen* daar by te denken; schoon men 't ook wel V. als in de andere waar men 't in overnam, ziet gebruiken. § 48, 57, 100.

PARTITUUR, partyverdeeling in de Muzyk. Uit het Ital. en Fr. en gelijk deze uitgang in polysyllaba by ons, dien van *ura* in 't Lat. onderstellende. V. § 100.

PARTIZAAN. V. als *pertuisane* in 't Fransch, en *piek* by ons, doch ook M. genomen. Zie *pertuzaan*.

PARTUUR. Zie *portuur*.

PARTY, V. als zijnde 't Fransche *partie*. § 100, 69. En dus ook in den zin van tegenstander, zonder onderscheid van geslacht. § 59. Oorspronkelijk beteekende 't by ons niet anders dan *gezelschap*. Zie b. v. Maerl. Sp. Hist. III D. bl. 290, 342, enz.

PARTIJSCHAP, V. § 72.

PARUIK, zie *pruik*.

PARVIS, Fransch woord, waarvan de oorsprong in 't Latijnsche *paries* schijnt te zijn; oudtijds *paruis* geschreven met den tweeklank *ui*. M. als 't Lat. en ons *wand*. § 100, 57. Oudtijds zei men by ons *parweis*.

PAS (voettrede), van 't Latijnsche *passus*, M. als dit, in het Fransch *pas*. § 100.

PAS (overtocht of doortocht) desgelijks M. als zijnde inderdaad het zelfde als voor *trede*. § 100.

PAS, voor *tijd*, of tijdsgelegenheid, en ruimer, voor voegzaam-

zaamheid genomen, heeft geen geslacht; en zoo is het ook met *onpas*. *Te pas, te onpas*, zegt men. En van hier is

PAS, voor tijdstip, door het Gebruik O. hoezeer mede niet anders dan *tred* of *trede* zijnde. *Op dat pas*, is, *op die VOETVERZETTING*, even gelijk *op die STOND*, *in die STAND* of *STANING* is. Het O. is uit de verwarring van *pas* met *punt*, waardoor ook in het Fransch en Italiaansch *pas* en *point*, en *pasfo* en *punto* voor 't zelfde *niet* strekken. Zie het III. Deel mijner *Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden* hiervan.

PAS, in mijn kindertijd voor een *kus* gebruikt, is het Spaansche *paz*, 't zij van *basum*, 't zij van *pax*, als eigenlijk *vredelus*. Het oud Engelsch zei daarvan *a passh*. Als kus dat er onder verstaan wordt (§ 57) M. en V.

PASCHA, dit overgenomen woord uit het Chaldeeusch, is by ons als in 't Grieksch, O. § 100. Onze Ouden noemden dit Feest naar de beduiding van 't oorspronkelijke *doorlijd*, d. i. *door-* of *overgang*.

PASKWIL (of beter *pasquil*, ten zij men ook met fommigen *kwintus* schrijven wil), 't verkleinend *pasquillo* van het bekende marktbeeld *Pasquino* te Rome. O. om dat er schrift onder verstaan wordt, het geen tot het wezendlijke van een *pasquil* behoort. Een mondelijke schimprede is geen *pasquil*. § 39. Van *pasquino*, het bekende beeld te Rome, en den verkleinenden naam daarvan, *pasquinnello*, saamgetrokken tot *pasquillo*. In de zestiende eeuw zei men in Latijnsche schriften *pasquillus*, in 't M. en in dit geslacht ook ons *paskwil*.

PASLOOD, O. als 't enkele *lood*. § 39.

PASPOORT, van het Fransche *pasport*, en dus O. als zijnde een bevel: *pasfe le port!* (*ga door*,) even als een *pasfe en avant*, een *vaarwel*, een *fiat* op een request, en dergelijke, O. is. § 48.

PASSAADJE. 't Fransche *passage*, en als dit, V. § 100.

PASSAGIER (met de Fransche smeltende *g* uitgesproken).

M. om den uitgang en als in 't Fransch. — V. heeft het by ons niet.

PASSEMENT. O. door den uitgang en als *lint*, zijnde 't een soort daarvan. § 100, en 57. Dus genoemd van *pasfeeren*, dat is, den draad der schering van 't weeffel heen en weêr doen loopen, gelijk dit als kunstwoord beteekent; waarvan in Amsterdam de naam der *Pasfeerdergracht* (waar deze soort van lintwevery gevestigd was,) zijnen oorsprong heeft. Van daar ook de uithangbordtjens, by mijnen tijd in geringe buurten niet zeldzaam, met het opschrift: *Hier gaat men uit pasfeeren en aandraaien*. Twee handgrepen, in deze fabriek vereischt.

PASSER, M. van *passen*. § 28, 32.

PASSIE, 't Latijnsche *passio*, voorheen in gebruik voor het *Lijden* onzes Zaligmakers, en V. § 100.

PASSIE, voor drift, hartstocht; eigenlijk 't Fransche *passion* en V. § 100.

PASTEI, V. als 't Italiaansche *pastà* en Fransche *pâte*, *pâte*, dat is, *deeg*, waar uit het genomen is. § 100. Het woord schijnt van het Thema *pa*, als gestoten, geflagen, of gestampt, en niet (als men wil) van 't Latijnsche *passcere*. Zie *bastion*, met welks primitief *bastie* dit *pastei* wel eens verward is.

PASTEL, (verfdeeg, of deegverf) van 't zelfde *pastà* en *pastella*, O. als *stof*. Zie *porcelein*. § 48. Doch

PASTEL, een kruid. V. § 57. Doch dan is de benaming oneigen, want dit kruid-zelf (de *isatis*, by ons *weed* of *weede*, in 't Fransch *guède*,) heeft dien naam niet, maar de deegbolletjens welke van de daaruit getrokken blaauwe zelfstandigheid gemaakt zijn.

PASTELEIN, zie *porcelein*.

PASTICHE. Fransch woord, bedorven uit het Italiaansche *pos-*

posticcio, d. i. valsch; maar als kunstwoord in de Schilderkunst gebruikt, om een stuk, in eens anderen meesters manier geschilderd, te beteekenen. 't Is een adjectief, maar men verstaat er het Fransche *tableau* onder, en neemt het dus M. in die taal, en daar het by ons de Fransche uitspraak behoudt, volgt men dit meestal, doch neemt het ook wel als adjectief, O. § 100, 41.

PASTINAK of

PASTINAKEL (gewoonlijk maar verkeerdelijk *pinksternakel* genoemd. Wortel, en als zoodanig, M. doch in zichzelf V. als 't Latijnsche *pastinacia* en Italiaansche *pastinaca*, waarvan 't woord verbasterd is. § 57, 100.

PATACON, M. als de geldstukken in het algemeen. Vooral om den Italiaanschen uitgang, *one*. § 100. *Patacco* en *patacca* is een klein muntstuk, en 't augmentatief daarvan is *patacone* dat M. is, in het Fransch *patacon*. 't Heeft zijn oorsprong in 't Arab. of Turksch, waarin men de Hongaarsche geldstukken *abou-thâka* heet, gelijk de Hollandsche, *abou-kalb*, meenende in 't wapenschild van de eersten *een venster* te zien, in dat van de laatsten den leeuw voor een *hond* nemende. Op de Spaansche geldstukken zien zy even zoo de kolommen van 't *non plus ultra* voor *kanonnen* aan, en noemen ze daarvan *abou mi defah*, (tusfchen de kanonnen).

PATEEL, schotel, van 't Lat. *patella*, en als dit, V. § 100. In de Hollandsche keuken heeft men hiervan de *gatenpateel*, in 't gemeen *gatenbetiel* uitgesproken. Vergeelijk *plateel*.

PATENA, schotel of vlakke schaal, maar ook voor het deksel van den beker, by de Roomsche-Katholieke Kerkdienst. Het Latijnsche *patina* of *patena*, en als dit, V. § 100.

PATERNOSTER, O. als alle woorden, stoffelijk gebruikt wordende; zoo als *vaarwel*. § 48. En dit ook zoo men

er

er het geheele gebed door verstaat waar van 't de aanhef is. Ook voor het *bedesnoer*, anders wel de *rozenkrans* genoemd, by de Katholijken in gebruik, wanneer men er *snoer* onder verstaat, maar dan niet te min ook M. en V. als *snoer*. § 57. Zie *snoer*.

PATHMOS, een eiland. O. als zoodanig. § 57.

PATIENTIE of PATIENCIE, naar dat men 't meer naar 't Latijn, of het daarvan gevormde Fransch, afleidt of uitspreekt. V. als in die talen. § 100.

PATRIJS, V. als woord, zijnde 't Latijnsche *perdrix*; maar M. als vogelnaam. — O. als het collectivè gebruikt wordt, of als men er *hoen* onder verstaat. § 100, 57, 49.

PATROON, M. als beschermmer of voorstander; van 't Latijnsche *patronus*. § 55. In 't Vrouwelijke zegt men *Patrones*. Doch

PATROON (anders *mal* of *voorbeeld*), O. als augmentatief uit het Italiaansch, *pastrone*, of *piastrone*, deeg- of kleifluk, voorbootfing of voorbootseerfel, Fransch *patron*. En van 't zelfde *patron*, als *kleifluk* of *kleien stop*, is ook

PATROON voor de lading of kardoes van een schietgeweer. Desgelijks O. als zijnde de vreemde augmentativen van gelijken aart met de diminutiven. § 47. Zie *kanon*.

PAUK, keteltrom, en als zoodanig V. § 57.

PAUS, oudtijds by ons *pawes*, uit het Grieksch-Latijnsche *papa*, allengs verbasterd tot *pabe*, en *pabes* of *pabest*, waarvan het Hoogduitsch *pabst* heeft. Dit *pawes* of *paus*, en *pabst* of *pabest* beteekent echter eigenlijk de waardigheid, en niet dan by uitbreiding, hem die met deze waardigheid is bekleed. Het is even zoo met *koning*, *potestaat*, en meer anderen. M. § 55.

PAUSE, zie *poos*.

PAVANE. Oude Spaansche dans vol deftigheid, dus genoemd naar den *paauw* of kalkoen (*pavo* of *pava*). En

ZOO

zoo ook een *deftige pronk* in houding en gebaar. By ons uit het Fransch als een substantief overgenomen, en als in deze taal, V. § 100.

PAVILJOEN. Afkomstig van het Latijnsche *papilio*, al vroeg onder de Romeinsche Keizers voor *tent* in gebruik, maar door tuschenkomst van het Fransch, dat *pavillon* zegt. Niet te min door 't Gebruik O. als 't *patroon*, en 't *kanon*.

PAY voor betaling of geld. M. als wortelsylbe van 't Fransche *payer*, dat van het Ital. *pagare* is. § 28.

PAYEMENT, Fransch woord *betaling* beteekenende, doch by ons gebruikelijk om 't geen men *klein geld* noemt, uit te drukken. O. als de woorden van dien uitgang. § 100. Zie *Regiment*.

PÉAN, 't Gr. *παιον*, Lofzang. O. als in 't Grieksch en Latijn. § 100.

PEDAAL, O. als zijnde 't Latijnsche *pedale*, adjectivum in 't neutrum. (Wy zouden *trapveer* kunnen zeggen, doch gewoonlijk zegt men b. v. *de tree* van een orgel.) § 100. — Als uit het Fransch zeggen sommigen wel *de pedaal* in het M. — 't oude Neêrduitsch zei *stamper*.

PEDANT, adjectief en door toepassing M. § 55. Het woord komt overeen met het echt Latijnsche *putidus* (stinkend); want *putide loqui* was ons *pedant spreken*, namelijk, op ieder letter in de uitspraak drukken, gelijk men by ons ('t geen ik heb zien opkomen) tegenwoordig zelfs op preëkstoel en tooneel hooren moet. Het is van het oud Italiaansche en Latijnsche *pedere*, 't Fransche *pletter*, en heeft zijn oorsprong in een spotzuchtige speling met het woord *pedagogo*, als ware 't van *pedere* en *agere* samengesteld, hoedanige nietige aartigheden ieder taal oplevert. Zie *conditie* en *kanteel*.

PEDÉL, is *bodel*.

PEDESTAL. Schoon 't Latijn *pedestallum* heeft, M. het zij

- zij door het Fransch en Italiaansch, het zij door de overeenkomst met *voetstel*. § 100, 57.
- PEEL, verwant met ons *poel*, en 't Latijnsche *palus*, en Grieksche *πηλος*. (Vergelijk *peil*). V. als oorspronkelijk adjectief. § 33.
- PEEN, V. § 99. 't Woord is *pé-ing*. Zie *pees*. — Het woord werd voorheen voor alle spitse wortel gebruikt; en men zei dus ook *bitterpé* of *peë* voor *cichorei*. Vergelijk over dit *pé* mijne Verhandeling over het Letterschrift, bladz. 144, en die over de Geffachten, § 98.
- PEEN, als verbastering van 't Lat. *pana*, V. gelijk dit, § 100.
- PEER, in zich-zelfs M. door de vorming. § 28. Men heeft het echter ook vrouwlijk gebruikt, als *vrucht* daaronder verstaande. § 57. Zie over het woord mijne *Verhandeling over het Letterschrift*.
- PEES, V. door de vorming. § 73. Even als *peer* en *peen*, van de puntig toeloopende gedaante, waarin zich de pees als verhard uitvloeifel van den zwellenden muskel vertoont. — Dat ons gemeen de *pees* of *tendo muscularis* den naam van *geelhair* geeft is verbasterd uit *geele* of wellicht *hecladr*, om dat men 't voor een toegegroeide *ader* (vena) hield.
- PEET, verkorting van *peter*, voor *pater*, dat verkort was uit *compater*, in 't Neêrd. *gevader*, d. i. medevader, de naam dien men (ter zake van de *cognatio spiritualis* volgens de R. Katholieke Kerk in den doop,) aan den doopheffer gaf, gelijk men de doopheffer ook *meter* (d. i. *ma-ter*) noemde. De Franschen zeggen dus *compère* en *commère*. Doch thands spreekt men by ons van geen *peters* en *meters* meer, maar gebruikt *peet* als een adjectief, 't geen men gelijkelijc op den man en de vrouw die een kind ten doop heft of geacht wordt te heffen, toepast, en ook als substantief in de beide geffachten wordt aangenomen. M. en V. derhalve. § 55.

PE-

PEGEL, M. § 28. 't Zelfde woord als *biggel*, wortel van *biggelen*, 't geen eigenlijk *pegelen* is. Het beteekent *zwellen*, *big worden*, welk woord *big* nog in 't Engelsch overig, doch eigenlijk *pe-ig* is, dat is, *pe-vormig*, zie *pees*. Een ronde flesch met allengs oplopende nauwe hals plach ook om de zelfde reden *pegel* te heeten. — *Pegel* was ook oudtijds een *maat*, en zoo ook *pegge*, 't welk V. is. § 67, en eigenlijk samengetrokken uit *pe-ig*. Zie *peen*. En van de by ons verouderde maat, nog in Brabant bekend, *Kiliaan*, die ze ook *pinte* noemt.

PEIL, O. als *gepeil*. § 51. M. als wortel van *peilen*. § 28. Van *pi-en*, stoten, ook *pe-en* gezegd, waarvan *pen* en *peen*. Het woord beteekent dus eigenlijk *stootstok*, en, by uitbreiding, hoogte en diepte, en in 't algemeen, *bereik*. Men zei oudtijds ook *pegelstok* voor *peilstok*, door de vermenging van *g* en *i*. In tegendeel zei men van ouds *den boog pijlen*, d. i. een *pijl* op den boog zetten. (Zie *pijl*). Dus Rodenburg in *Keizer Otto en Galdrada*.

PEIS, zie *pais*.

PEK of PIK. Van 't Latijnsche *pix*. Zoo het echter niet eigenlijk *smet* by ons beteekent, en van *pikken*, *spikken*, is, waarvan men 't ook M. neemt. *Pek* echter is door zijne innige woordbeteekenis zoo wel als het geen dezen naam draagt, *drup*, van *pe-en*, *pegen*, waarvan *pegel*. 't Is *peig*, en zou, dus opgevat, V. zijn. Vergelijk *pegel*. Hoe het zij, het woord is O. als een *stof* beteekenende. § 48. Zie ook *pik*.

PEKEL, naar de meeste waarfchijnlijkheid, verbasterd van *Beukel*, naam van den uitvinder van ons haring-inzouten, en dus adjective gebruikt; en hiervan V. § 33. — Als van *peken*, *pieken*, *pikken*, steken, prikkelen, aange-merkt ter zake van de scherpte van het zout, M. § 28. — En als *stof* (zout water, zeewater), O. § 48. — Voor de *zee* wordt het wel in het M. gebruikt; en voor *water* waar

waar men zout in heeft doen smelten tot bewaring van vleesch, boter, enz. is het V. gebruikelijk. Maar *iemand in de pekkel laten*, of *in de pekkel zitten* is *in den PEKE*, als men eertijds schreef, en werd gezegd in toespeling op het vagevuur of de hel, welke men zich als een *pek-* of *pikvuur* voorstelde. — De *pekkelzonde* daartegen beteekent *kleine zonde*, en is van het Italiaansche *picciolo*, of 't Spaansche *pecadillo* (diminutief van *pecado*), 't welk niet verward moet worden met het desgelijks Spaansche *piccadillo*, 't geen *gehakt vleesch* beteekent, naar 't welk *Piccadilly* in Londen genoemd is van de pastybakkers die vleeschtaartjens verkochten, deze buurt bewonende.

Het Deensche *pikkel* is slag, van *pikken* (houwen of slaan), en dus kon men 't *in den pekkel laten* ook als verbastering, en voor *in den slag verlaten* aanmerken.

PEL, verouderd, doch waarvan het werkwoord *pellen*. Als afkorting van het Latijnsche *pellis*, V. doch als wortel van *pellen*, M. § 100, 28. Een ander *pel* is van *pallium*, en beteekent *mantel*. Het komt by onzen Hooft nog voor.

PEL voor invatting (*kas* zegt men gewoonlijk) van een gesteente in een ring of dergelijke. Van 't Latijnsche *pala*, en V. als dit. § 100.

PEL (meerv. *pellen*), nu *pels*, doch M. § 28.

PELGRIM, M. § 55. 't Is 't Latijnsche *peregrinus*, in 't oud Fransch *pelegrin*.

PELIKAAN, M. uit het Latijnsche *pelicanus*, en als *vogel*. § 100, 57. Van 't Grieksche *πελικαν*, als ware 't *waterblaasvogel*. — Als tandtrekkers nijschroef, dus genoemd, desgelijks M.

PELISSE of PELLICE. Fransch woord, met de scherpe *i* uitgesproken; en V. § 100. 't Is niet anders dan ons *pels* en 't Latijnsche *pellis*, maar uit het Ital. *pelliccia* verbasterd.

PE-

PELTON, O. § 45. Het woord heeft zijn oorsprong in 't Latijnsche *pilus*, hair, in 't Ital. *pele*, waarvan 't Fransch gemaakt heeft *pelote*, en dit weder Veritaliaanscht met den augmentativen uitgang, *pelotone*, Fr. *peloton*. Het beteekent dus eigenlijk een *hairklits*, *hairbol*, en zoo, by uitbreiding, een *kluwen* in 't algemeen, en voorts, naar de Fransche toepassing, altijd van lage en verachtlijke voorwerpen genomen, een hoopjen volks.

PELS, V. zoo wel, als saamgetrokken uit het Latijnsche *pellis*, als, als gemaakt van *pel*. § 73, 100.

PELTERY. 't Fransche *pelleterie*, van *pelletier*, dat voorheen by ons *pelter* was. Nu zeggen wy niet dan *bontwerker*. V. zoo door den uitgang *y*, als in overeenkomst met het Fransche. § 70, 100.

PEN, V. Het zij men 't beschouwe als van het Latijnsche *penna*, het zij als oorspronkelijk Hollandsch, en dus eenzelvig met *peen* of met *pin*. § 99. Zie *peer* en *pees*.

PENCEEL, O. als 't Latijnsche *penicillus*, en dus diminutivum, gelijk deze uitgang regelmatig aanduidt. § 100.

PENDELOK. 't Fransche *pendeloque*, uit het Italiaansche *pendeloccio*, hangertjen. M. of V. naar dat men het uit de eene of andere taal overneemt. § 100.

PENNAS. Zie *panas*.

PENNING, door het overoud Gebruik M. gelijk alle *stukgelds*; en dit, ondanks de vorming naar welke 't voor *pinning* of *punning*, dat is, *stempeling* of *slag*, te houden is. Het oud Engelsch heeft *to pun*, (A—S. **punan**). Zie ook *mun* en *poen*. Het kon echter in den oorsprong 't Italiaansch-Fransche *pennon* zijn, dat eigenlijk *standaart* is, maar op 't standaartmerk, het geld in of opgedrukt, overging. En dit zou van het M. geslacht, dat aan alle geldstukken gemeen is, reden geven. § 100. Men zie *gulden*.

PENNON, standaart. O. als zijnde 't het Italiaansche *pen-*

nont, augmentatief, en daarom by ons O. § 45; doch ook M. als zijnde uit het Fransch met zijn geslacht overgenomen. § 100.

PENS, V. als de uitgang meëbrengt, en de overige talen die dit zelfde woord hebben, uitwijzen; by voorbeeld, het Fransch *la pance*, Ital. *panza*. § 74. Oudtijds zei men *pans*, waarvan *pancier*.

PENSEEL. Zie *penceel*.

PENSIOEN. Van 't Latijnsche *pensio*, maar by ons O. als de uitgang *on* (van augmentativen en diminutiven aart zijnde), veelal by ons meëbrengt. § 45.

PENSOEN, zie *ponsoen*.

PENT, (by voorbeeld, in ons *appelpent*, en 't Engelsch *gooseberrypent*,) is *panade* (broodbrij) en dus V. als in de taal waar het uit overkwam, namelijk, 't Fransch. § 100. Zoo was ook *pentier*, by ons voorheen brood- of pafteibakker, en *pentry* is nog in het Engelsch een spijs- en broodkamer.

PENTALF in de Heraldie. Een vijfpuntige open kruis- of starfiguur, met eene enkele lijn getrokken die dus vijf V maakt, welke, elkander over en weder doorstrijkende, zoo veel A vertoonen, en hiervan de geheele figuur met het Grieksche woord *pentalpha*, dat is vijf-A doen noemen . V. als de namen der Grieksche en Latijnsche Letteren, of O. als in het Grieksch-zelf. § 100, 57. De Duitschers hebben er *Alpenkruis* van gemaakt, het geen niet dan belachelijke wanpraak is.

PEONIE of

PEOON, papaverbloem. V. als *bloem*. §. 57. 't Is het Gr. adj. *παιωνιας* van *Peon* (Apollo), in 't Vrouwlijke.

PEPER, M. Het ontbreekt echter niet aan de genen die het V. gebruikten, doch dit is, deels, wanneer men er de *plant* onder verstond; en deels ook, wanneer men het in de oude beteekenis van *saus* gebruikte, waarin het zeer

ge-

gewoon plach te zijn, doch thands geheel ongebruikbaar is. Men dacht er dan *saus* by. — In zich-zelfs is het woord van *pepen*, dat is, *korlen*, waarvan de Franschen *pepin* voor een *druiven-* of *appelpit* zeggen. § 28: en het was een algemeene naam voor prikkelende zaadkorrels eer de tegenwoordige *peper* by ons, of in Duitschland bekend was. Het geen echter de overeenkomst met het Lat. *piper*, en oorspronklijker Perzische *pipil*, noch den samenhang met het Th. *pi* (§ 98), niet wegneemt.

In *hazepenpeper* heeft het nog de oude beteekenis van gekruide *saus* of *ragoût*, by de Duitschers *pfeffer*, en verwant met *pap*. Doch zie *civet*.

De bekendheid der tegenwoordig genoemde pepervrucht loopt niet verr' te rug; en, voor onze vaart op de Oostindiën, was zy zeer duur; van waar de spreekwijzen: *zoo duur als peper*, *peperduur*, *dat kost peper*, *dat smaakt naar peper*, en dergelijke. Maar het woord was toen echter niet nieuw, en is in het Hoogduitsch van een tijd, waarin men zich zou moeten verwonderen dat die specery zoo bekend en gebruikbaar kon zijn, als het dikwijls voorkomen van den naam met zich zou moeten brengen, indien er van elders niet bleek, dat hy van ouds tevens *korrelzaden* van verschillende soort, en ook *saus* of *ragoût* (zoo men thands zegt,) beteekend heeft.

PEPERHUIS is eigenlijk *papieren huis*, half Engelsch, welke taal *paper* voor *papier* zegt en de *a* als *e* uitspreekt. Zie voorts *huis*.

PERIODE. Fransch woord, uit het Grieksch-Latijnsche *periodus*, d. i. omweg. V. § 100.

PERK, O. als zijnde eigenlijk *geperk*. § 51. Van het wortelwoord *bare*, *bere*, *berre* ('t Fransche *barre*), en dus, *afsluiting*. Waarvan 't ook oudtijds *parrike* (dat is, *barrige*) was.

PERKÉL. Zie *prikkel*.

PERKEMENT of **PERGAMENT**, O. als *stoffe* waarop men schrijft. § 48. Van *Pergamum*, stad van klein Azie, waar het oudtijds bereid werd.

PERMESSUS, M. als *berg*, en gelijk in 't Latijn. § 57, 100.

PERPENDIKEL (met den klemtoon op de *i*). V. als *lijn* of *linie* daaronder verstaande, § 57; maar absolutè genomen, O., als alle adjectiven en als *perpendicularum* in het Latijn. § 41, 100.

PERRUIK, **PARUIK**, of **PRUIK**, zie *pruik*.

PERS, by letterverzetting, of liever, verwarring van uitspraak, voor *pres*, van *priën*, drukken, dat *prieſe* of *preeſe* maakte, en waarvan *priem*, en ook *print* en *printen* kooft; en dus V. § 73. Ook als *perſing* V. § 69. Dat het als wortel van *perſen*, M. zou zijn, is klaar; doch het is dus niet gebruikelijk dan voor de glans van het laken, door de *perſing* verwekt, en die men *den perſ* noemt, § 28.

PERSONAADJE. Het Gebruik maakt dit woord, gelijk in 't algemeen dezen uitgang, V. § 100. Waarfchijnlijk door verwarring, of (wil men 't dus) uit hoofde der eenzelvigheid van dezen met den uitgang van *ië* of *ij*. In de talen waartoe het behoort, en waaruit het tot ons gekomen is, is het M. en men heeft recht om, wanneer er op de kunne gezien wordt, het geſlacht van toepaſſing te gebruiken. § 55.

PERSOON. Dit woord behoorde, als zijnde 't Latijnsche *perſona*, V. te zijn (§ 100), en dat het dus oudtijds gebruikt werd, blijkt nog uit de verwarring van het O. met het V. in *mans- en vrouwsperſoon*, wanneer het voor *man* en *vrouw* wordt gezegd. — Het is thands door toepaſſing, M. en V. § 55. Men gebruikte dit woord ook oudtijds om een Geeftelijke of Kerkpaſtoor te beteekenen, gelijk *parſon* in 't Engelsch. Men zie, by voorbeeld, Matth. *Analecta* Tom. VI. p. 60, en een brief van 1328

by

by Mieris en Van Alphen II. Deel, bladz. 645. En dat het dan M. was, verstaat zich. § 55. — Of het Latijnsche woord, ondanks het onderscheid van de lengte der *o*, van *personare* zij, staat hier niet te onderzoeken. Zeker is het wel, dat het van de *masken* op het tooneel werd gezegd, waardoor de stem des spelers uitklonk en doorging.

PERSPECTIEF. V. voor de *kunst*; maar O. voor het verbeelde *doorzicht*. § 57, 42.

PERT. Zie *part*, als pots of boze trek.

PERTUZAAN, of naar 't Fransch, *pertuisaan*. Soort van spiets. V. als dit, en ook M. als 't Fransche, waar men 't mede afleidt van *pertuis*, uit het Lat. *pertusus* genomen; doch inderdaad Oostersch; zijnde *فرتو* (*pertew*) een pijl. — § 100.

PERZIK, V. als *vrucht*, en als adjectief *Perzicus* of *Perzige*, dat is, *Perzische*. § 33, 57. Als *appel* aangemerkt, is 't daartegen M. § 57.

PERZIKO (of beter *persicot*). Fransch woord, en M. § 100.

PEST, V. als 't Latijnsche *pestis*. § 100.

PET, foort van muts of hoed, als men voorheen *kallot* plach te noemen. Het woord is nieuwlings ingevoerd, van 't oud Engelsche *pate*, voor *hoofd*. Men neemt het V. als *muts*. § 57. -- Wil men 't liever voor een verkorting van *petty hat* nemen, 't zal er niet redelijker om zijn.

PETARD, M. als 't Fransche, van *péter* gemaakt. *Pesart* (als men plach te schrijven en behoorde te schrijven) is de werker van *péter*, oudtijds by ons *pesten*, met den Hollandfchen uitgang, *aart*. § 24.

PETERCELIE, of PETERSELIE, van 't Latijnsche *petroselinum*. V. als *plant*, ook *eppe* by ons. § 57. Zoo 't echter niet van 't Wendfche *siglia* is, dat kruid beteekent.

PEUL, V. als *plantvrucht*; of liever, van *pelurwe* faamgetrokken, en als adjectief, uit *pel* oorspronkelijk. § 15, 16, 97.

PEUL voor *peulurw*, als *kusfen*, desgelijks V. door den uitgang.

§ 97. Doch als verbasterd van *buil*, M. Zie *buil*, *bolfter*.

PEULUW, V. door den uitgang, § 97, doch O. als *bed* daar onder verstaan wordt. § 57.

PEUZEL, eigenlijk adjectief, en door toepassing een geslacht aannemende. 't Latijnsche *pufillus*. § 55.

PHALANX. Louter Grieksch woord, de naam eener Grieksche speerbende. V. § 100.

PHRASIS, Grieksch woord voor uitdrukking of zeggings. V. § 100.

PHRASIOLOGIE. Desgelijks, voor wijze van uitdrukking. V. § 100.

PIANO, Ital. adjectief, voor *zacht* genomen, doch eigenlijk *effen*, *vlak*, en als adj. O. § 41. En even zoo *forte*.

PIANO-FORTE of FORTE-PIANO, als speeltuig O. Doch als *klavecymbel* die *forte* en *piano* speelt. V. als dit. § 57.

PIASTER, muntstuk. Van 't Spaansche *piastar*, drukken, vormen. M. § 57. Doch in 't Ital. is *piastra* eenvoudig een plaat, en V. 't Verband van het Spaansche met het Grieksche *πλάστειν* en *πλάστις* is zichtbaar.

PIEK, V. als eigenlijk adjectief *pi-ig*, van *pien*, steken of ftoeten. De *piek* was een vloer- of grond- en veldmaat by de Riddergevechten, en is daarvan tot tapijtmaat overgegaan. § 33. Zie § 98.

PIER (worm), M. het zij als *piër*, van *pi-ën*, het zij als wortel van *peuren*. § 28. Doch toen men *worm* als V. gebruikte, werd het, als uit *piërworm* verkort, mede V. gebruikt. § 39.

PIET, naam waarmee men de kinderen de vogeltjens leert noemen. Van *pi-en* (*piepen*,) of *pieten*, en dus M. — 't Oud Fransch zei *piois* voor 't vogelgepiep. Zie Clotilde, *Elegie sur la mort d'Heloyse*, p. 190, vl. 110.

PIE-

PIETERMAN of PEETERMAN, M. als visch en door de benaming-zelve. Deze visch is dus niet genoemd naar de *Petermannen*, Geestelijken van Keulen, onder welk Aartsbisdom onze landen oudtijds behoorden, en naar Sint-Pieter geheeten, even als de Maartensmannen te Utrecht, naar Sint-Maarten, enz. Maar de naam schijnt oorspronkelijk *bijterman* (van *bijten*) te zijn, en van 't steken ontleend.

PIEZEL of PIJZEL, verouderd, M. door den uitgang, doch V. door er *kas* by te verstaan. § 28, 57. Zie de beteekenis op *poos*.

PIJ, V. naar 't volständig gebruik, en van ouds. Veellicht is het woord eigenlijk *pei*, van den wortel *e*, en beteekent oorspronkelijk *be-effening*, *be-gladding*, *omrondding*, en dus *huid*, van waar 't tot een om 't lijf sluitend kleed is overgegaan. 't Engelsche *pie* voor *pasteikorst* is 't zelfde woord. — Het woord *rok* beteekent ook *rond*, maar brengt de gladde omsluiting niet mee. 't Goth. heeft voor *χῖτων*, *rok*, overal ΠΙΔΑΝ (*paida*). — Het woord valt aldus noodwendig in de termen van § 69.

PIJ-JAK, kwalijk door Franschen en Engelschen verbasterd tot *pijacker* of *piacre*, O. als *jak*, § 39. Maar 't verbasterde woord, als uitheemsch, naar het Fransch. M. § 100.

PIJL, M. als zijnde *pi-el*, van *pi-en*, steken, schoon het met het Latijnsche *pilum* en Gr. *βέλος* verwant mag zijn. § 28. Vergelijk § 86, en zie *pick*, en *pijn*, en *pik*.

PIJLAAR of PILAAR, of PIJLER, M. als werker van *pi-elen*, *pijen*, als *stutten*, van 't Latijnsche *pila*. Onze Ouden zeiden ook *pijen* voor de *palen*, waar men in moerasfen een gebouw op zet, en *pijen* als werkwoord, voor ons *heien*. § 28.

PIJLSTAART, als vogel, M. § 57.

PIJN (smart), V. als *pi-ing*, dat is, *steking*, *prikkeling*, § 99. Zie ook § 98, en vergelijk *pier*, en *pick*.

PIJN voor *pijnboom*, M. door toepassing: schoon het woord op zich-zelfs, ook als *boomnaam*, V. zou zijn, gelijk zoo vele andere. Het is *pin*. § 57.

PIJP, V. als oorspronkelijk adjectief, en dus ook in de verwantschaps talen, en dit even zoo wel voor een wijnvat, als voor een buis, of fluit. M. als wortel van *pijpen* of *piepen*, geluidnabootsend werkwoord. § 33, 28.

PIK of **PEK**, zie *pek*.

PIK, voor *wrok*, M. als wortel van *pikken* (bijten, steken, 't geen eigenlijk *pi-igen* van *pi-en* is. Zie *pick*). § 28. — Voor 't Latijnsche *pica*, ongeregelde trek, V. § 100.

PIKET met den klemtoon op den uitgang. Het zij voor eens Landmeters staakjen, het zij voor eene afdeeling Krijgsvolks, O. als verkleinend, en als overgenomen. § 45, 100. — En ook even zoo voor het spel, dus genoemd.

PIL, V. uit het Latijnsche *pila* of *pilula*. § 100.

PIL (nog overig in *pillegift*) voor doopheveling, was by onze Ouden gebruikelijk in den zin van 't Latijnsche *pupillus*, en zekerlijk daarvan verbasterd. M. of V. naar de kunne. § 55.

PILAAR, zie *pijlaar*.

PILASTER, platte pijler die ten deele in den muur gevat is. De uitgang toonde in 't later Latijn een byfoort, in tegenstelling van 't echte. Dus zei men in 't oudere *oleaster* en *pinaster* voor wilde *olijf*- en *pijnboom*, en in de Middeleeuwen *filiafter* voor aangehuwden zoon. M. als de uitgang meëbrengt, na 't Lat. *pilastrum*, uit het Fransch overgenomen. § 28, 100.

PILAU of **PILLAU**. Oostersch woord, پیلار; melkrijst. V. als *spijze*, en als *rijst*. § 57.

PILOOT, M. § 55. Vreemd woord, by ons aangenomen uit het Fransch, waar *pilote* een stuurman beteekent; en dat

dat niet met ons *peiloot* of ons *loots* verward moet worden, schoon het zelfs daarvan afkomstig mocht zijn, het geen veelal gemeend wordt. Fr. Burman neemt het Menage zeer kwalijk, om die afleiding gelachen te hebben.

Het woord schijnt uit de Lingua Franca van 't Oosten in 't Venetiaansch, en van daar verder overgenomen te zijn, en beteekende van ouds elk zeeman. Men noemde dezen naar hunne byzondere muts of hoedjten, *πιλωνης*, dat is *viltmuts* of *vilt-hoed* 't geen hun onderscheidende dracht was, anders ook *πιλιδιον* geheeten. Ulyses werd ook om zijn langdurig op zee zwerven, als zeeman, met die foort van muts verbeeld. — De verwantschap van 't Lat. *pileus* hiermede loopt in het oog. — Het woord *pilos* (*πλος*) is van het te famenstampen van wol of van hair tot een dicht en aanéhangend stampfel, by de Tartaren zeer gemeen, die daar zelfs hunne *tenten* van maken; en ook ons woord *vilt* hangt daarmee famen, zoo wel als *pila* in 't Latijn voor stamper.

PILOTAADJE. 't Fransche *pilotage*. By ons V. door den uitgang. § 100.

PIMENT. Geurig zaad van de botrijs, in de Middeneeuwen als een specery gebruikt even als de *sezamon* en het *zeverzaad*. Men noemde het toen *pigmentum* in 't Latijn, het geen de Vertalers wel eens met het *pigmentum* dat verf beteekent, verward hebben. Naderhand heeft men den zelfden naam aan het zaad van 't *capsicum* gegeven. Men gebruikte het woord oudtijds voor alle kruidery of specery in het algemeen. Ook dus by Willeramus in 't Hoogelied, V, 13; III, 6, en VIII, 2; en hiervan was *pigmentarius* wat men sedert Apotheker noemde, ook in de l. 3 § 3 ff. ad l. Corn. de fic. De Baslica zeggen *πυμεντάριος*. V. of O. naar men er 't *kruid* als *specery* of *plant*, of het *zaad*, door verstaat. § 57.

PIMPELMEEES, zie *mees*. § 39.

PIMPERNEL, V. als *plant*, en als het Latijnsche *pimpinella*, waarvan het verbasterd is. § 57.

PIN of PEN, V. zie *pen*. Het is het zelfde als *pi-ing* of *pe-ing*. § 98, en 99, of van het Latijnsche *pinna*. § 100.

PIN (verouderd) voor doelwit, oogmerk, als by Spiegel en Cats. Desgelijks V. § 98, 99.

PINAS, een foort van smalle galei, in het Fransch *pinasse*. V. als de benamingen van schepen en schuiten in 't algemeen. Vergel. *galeas*. 't Is het Spaansche *pinaza*, van *pino*, pijnboom, waarvan de schepen gebouwd plachten te worden, gelijk *pinus* ook by de Latijnen voor vaartuig is aangenomen. — Huygens neemt het O. het zij als er *schip* of *vaartuig* by denkende, 't zij uit willekeurige onderscheiding. — § 57.

PINDUS, berg, en M. § 100, 57.

PINGEL, pijnappelkern. Eigenlijk adj. waaronder *kern* of *noot* verstaan wordt. V. § 57. Ook een varken, met deze noten gevoederd plach dus genoemd te worden, maar in dezen zin werd het woord M. genomen, als substantivum. § 32.

PINGSTER of PINKSTER, 't Latijnsch-Grieksche *pentecoste*, V. als dit, en als *feest* dat er onder verstaan wordt. Onze Ouden zeiden ook *Sinxen* of *Cinxen*, van 't oud Fransche *cinquème*, in 't Spaansch *cinquesma*, beide van *quingagesma*. § 57.

PINK, van *pin*, gelijk men voorheen daar ook *pinneken* voor plach te zeggen, doch eigenlijk adjectivum, in beteekenis spits, van *pien*, § 98, en dus *pi-ing*, en derhalve V. § 33. Echter wordt het door toepassing op *vinger* (het geen er onder verstaan wordt), als dit, ook wel M. gebruikt. § 57. Het is van de beteekenis van spitsheid, dat men *pinken* met het oog zegt, het geen eigenlijk scherp zien is met een half genepen oog.

PINK, als vaartuig, behoudt zijn oorspronkelijk geslacht,
V.

V. § 98. Want het woord is faamgetrokken uit het oude *pin-aak* (dat is, *roeraak*, vaartuig met een roer) waarvan de Franschen *penache* gemaakt hebben. 't Italiaansch zegt er met het Hollandsche woord ook *pinco* van, waarnaar het Fransch ook *pinque*. Zie *aak*.

PINK voor jong koebeest. V. § 57.

PINNAKEL, top. Het Lat. *pinnaculum*, en als zoodanig, O. schoon men 't ook wel als *top*, M. neemt. § 100, 57.

PINSBEK is *pinsbak*, dat is, *spelden-bakfel* of *kookfel*, waar men de spelden (*pins* in het Engelsch) blank meê maakt als door een foort van vertinning. *Pin* was oudtijds *speld*, by ons als by de Engelschen, maar 't Fransche *épingle* is 't Latijnsche *spinula*, doortjen. O. als *metaal*. § 48. 't Wordt voor het *orichalcum* der Ouden gehouden, doch dit bestond reeds in Plinius tijd niet meer, en was een natuurlijke erts.

PINSTERNAKEL. Zie *pastinakel*.

PINT, V. als participium. § 34. Eené kleine maat van eenig vocht, waarvan de naam beteekent een *dronk*, van *pien*, als *drinken*, 't Latijnsche *bibere* en Grieksche *πινω*; van 't welk ons oude *poaien* een dialectverschil is. Ook het Fransch zegt *pinte*. — Als hoeveelheid zegt men echter, *zoo veel 't pint* in 't O. waarvan op *last*. — Men kon ook beweeren dat het van 't Fr. *chopin* zij, een minutief van het oude *chop*, dat ons *kop* is, en ook deze uitspraak had.

PINTADE, gewoonlijk, met de Fransche benaming, *poule-pintade*, waarvan men by ons in verbastering *poelepitaat* plach te zeggen. — Een veelkleurig foort van veldhoen, *pintada* in 't Spaansch, dat is, *geschilderd*. V. als wordende *gallina* of *polla* daaronder verstaan, 't geen de Franschen er ook by uitdrukken. § 100. Men gebruikt het dus in dit geflacht, al ware 't ook van een haan.

PI-

PION, waarvan *pionnier*. Eigenlijk *delver* van 't zelfde *pi-en*, waarvan *pier*, *piek*, enz. Doch het is door de Franschen verward geworden, met *pieton*, bedorven woord, voor *voetknecht*; waarvan en in welken zin de voorste rij der stukken in 't Schaakspel *pions* genoemd worden. Het oud Spaansch zei *peon*. M. door toepassing. § 55, 57. — 't Italiaansch heeft van *piede* ('t Lat. *pes*,) in het Spaansch *pid*, 't woord *piota* voor voetstap; waarvan *pietone*, waarvoor ze ook *pedone* zeiden, een augmentatief is. — En dit *piota* is ook 't oude Fransche *piote* en in ons Hollandsch niet ongebruikbaar *pioot* voor *luis*; dus in tegenstelling der springende vlooiën genoemd, gelijk ik ze ook wel by de Fransche *infanterie*, en dezen *cavallerie* hoorde noemen, met eene *metaphore* of *metonymie burlesque*.

PIP, (een uiterlijk ongemak, voornamelijk by het gevogelte,) 't zelfde woord met *pijp* (*fistula*). V. Zie *pijp*. — Anderen leiden 't van *pituita* af.

PIPELING, adjectief, op een foort van appelen toegepast, en dus M. als *appel*. § 57.

PIRAMIDE, of PYRAMIDE (want men mag twifelen of het woord van Egyptischen of Griekischen oorsprong is), zekerlijk V. als in de talen waaruit het tot ons komt, Latijn en Grieksch naamlijk waarin 't *pyramis* is, en waarvan de Ablativus 't Italiaansche en Fransche maakt. § 100. De beste afleiding tot nog schijnt zekerlijk die van Sylvestre de Sacy, welke uit vergelijking van den Oosterschen met den Griekischen naam, en het Koptisch artikel *pi* afscheidende, met daarlating van den aanhangenden Griekischen uitgang *is*, het woord tot de elementen *hrm* brengt (waarvan ook het Oostersche *harem*) het geen *heilige* of *afgezonderde* plaats of gebouw beteekent. Men mocht het ook met anderen tot 't Hebr. פִּירָמִים (verdeelen, splijten) brengen, als zijnde פִּירְמָנָה (*affnijdsef* van den prisma).

•PIS,

PIS, V. § 73, van *pi-en*, in den zin van *uifchieten*, uitvloeien of *uitdrukken*. En dus ook verwant met het Griekfche $\pi\acute{\iota}\xi\omega$. Ook het Noordsche *pink* is van het zelfde Thema.

PISTACHE, foort van amandel. Fransch woord, met de Fransche *ch* uitgesproken, Ital. *pistacchio*, Spaansch *pi-facho*. M. als *amandel*; ten ware men deze vrucht als noot wilde aanmerken, en dus V. nemen. § 57. Het woord is van Oosterfche afkomst. پشطا (*pistak*) in 't Turksch beteekent een *huis*. Onze Voorouders noemden deze fchaalvrucht *fisticen*, naar het Spaanfche *fistico*, heur naam in die taal. Ook wel met den ook Hoogduitschen naam *pimpernoten* doch die eigenlijk een verbastering was van *pijnkernnoten*, waar meê zy ten aanzien van de kracht of eigenschap als geneesmiddel gelijk gesteld werden, en dus in de oude Apotheken verward. Het Grieksch zegt $\pi\acute{\iota}\varsigma\alpha\chi\alpha$.

PISTOOL. Oorfpronklijk de naam der stad *Pistoia*, by ons uitgesproken *pistola* of *pistole* (even als *bajonet* van *Bajonne*), en waarby verftaan wordt *geweer* of *wapen* (zoo als men onder *bajonet*, pook verftaat). Onze ouder Schrijvers gebruikten *pistool* V. als nemende het woord uit het Fransch; waarin men *une pistole* (fchoon thands alleen voor een *geldftuk*) zegt. Lateren nemen het O. als een verkorting van *pistolet*, of liever als daarby denkende op het later ingevoerde *pistolet*, O. volgens § 99. En dit geflacht is thands in meest algemeen gebruik. — Als *ftuk geld*, is het als alle gemunte ftukken, M. Zie *penning*. — Van dezelfde stad had men in vroeger tijd ook *dolken* of *poken*, die men van haar naam, *pistolefe* noemde.

PIT, V. Het is 't participium van *pi-en*. § 33. Doch als *stof*, O. § 48. Maar

PIT van lamp of kaars (oudtijds *bet*,) is van *betten*, weeken, baden, gelijk men 't van dat weeken ook *wiek* plachte

te

te noemen. V. derhalve, als *gebette* of *gebade*. § 33. (Zie *bad*.)

PITANCIE, verbastering van 't bastaardwoord *competentie*, in den zin van behoefte, of benoodigd aandeel. V. § 100.

PITSCHAFT, Hoogduitsch woord, dat met duizend andere, federt de algemeene vermoffing (als onze Vaders 't noemden) zonder verftaan te worden, ingedrongen is om het Franfche *cachet* te vervangen. Het is eene verbastering van *pect-* of *peterschap* en duidt niet op het indrukkend zegel, maar op het geflachtmerk, daarin vertoond. Wy zouden 't woord door Vaderfchap of Gevaderfchap uitdrukken, fchoon de zaak van den naam en oorfprong vervreemd is.

PITSE, verouderd by ons; by de Duitfchers *peitse* of *peitsche* voor *zweep* in gebruik. Doch 't was eigenlijk *prikkel* (waarvoor de zweep in de plaats is gekomen) en V. door den uitgang. § 73. Vergelijk *pin* en *pier*.

PITSJAART. Scheepswoord, verbasterd uit het Engelsche *pitch-yard*, dat is losfe ftang die men insteekt, maar in 't gebruik een witte vlag betekenende, uitgestoken tot oproeping aan boord.

PLAAG, V. Het zij als 't Latijnfche *plaga* en Gr. *πληγή*, (slag of wond); het zij als het zelfde met *vlaag*, præteritum van *vlegen*, slaan, of wel, als adjectief *pla-ig*, van *pla-en*, zwerven. Doch M. als wortel van *plagen*. § 36, 33, 28.

PLAAN. Oudtijds 't geen wy nu een *plein* noemen. Zie *plein*, en *plan*, en vergelijk *plank*. Het is eigenlijk 't adj. *planus* van 't Latijn. O. § 42.

PLAASTER of PLEISTER. Als *bootsfeersel*, van *πλάσσω* of *πλάσσειν* (maken en maker), M. — Als *vertoef*, *ophoud*, van *plaatseren*, meestal *plaafteren* of *pleiſteren* (by de Ouden ook *peifteren* en *peinfteren*) gezegd, fchoon het thands in dien zin niet dan epithetisch in famenſtelling ge-

gebruikbaar is, zou het desgelijks M. zijn. — Als verbas-
terd van *emplastrum*, V. by verloop, doch oudtijds O. —
Als de *stofte* waaruit men beelden vormt of afgiet, O.
§ 28, 100, 48.

PLAAT, V. als oorspronkelijk adjectief, in beteekenis 't
zelfde met *plat* of *vlak*. § 33.

PLAATS, V. § 73, 74. Dat het woord (even zoo wel
als *stade*) ook ruimte van tijd uitdrukt, verdient opmer-
king, en dus is het te verstaan, als wy lezen: *Geeft den*
toorn. PLAATSE.

PLADIJS of PLADES, V. als zijnde in 't Latijn en Grieksch,
πλάτυς en *pladesfa*, of, gelijk Aufonius dezen visch heet,
platesfa. § 100. Als *visch* echter wordt er ook het M.
op toegepast. § 57.

PLAFOND, in de Bouwkunst uit het Fransch aangenomen,
maar O. als ons *zolderbeschoot*, dat wy er by denken en
onder verstaan. § 57.

PLAGGE (opgeworpen slib- of modderkorst, en zoo ook
buitendijkfche aanwas van grond, of daarvan afgeftoken
zode ter bedekking), V. als zijnde eigenlijk *belage*, over-
dekking, præteritum van *beliggen*. § 36. Vergelijk *schad-*
de. — Wat wy thands *kladfschilderen* noemen, elders *ver-*
wen, werd voorheen *plaggen* gezegd.

PLAIZIER. Zie *pleizier*.

PLAK, M. als wortel van *plakken* (een klanknabootfing),
en dus *ferula*. § 28. En zoo ook voor 't Fransche *pla-*
que (plaat,) dat echter ook V. genomen wordt als in 't
Fr. en als *plaat*-zelf. § 100, 57.

PLAKKAAT, O. als *edictum placatum* in 't flecht Latijn
der vroegere eeuwen. Van 't Duitfche *plakken*, dat *be-*
lakken of *befmeeren* is, van *lak*. § 100.

PLAN. Het Lat. *planus*, adjectief, en dus in alle toepas-
fingen of beteekenissen, waarin men het nemen wil, als
substantief gebruikt, O. § 41. — In Oud Duitsch zei
men

men ook *plan* voor *veld* of *vlakke*. Dus: *Beide uff was-fer und uff plan*. D. i. *zoo te water als te land*.

PLANEET, V. als wordende *star* daaronder verstaan, en zoo ook in 't Fransche *planète*. § 57, 100.

PLANK, V. als eigenlijk adjectief *planig*, § 33. Van *plaan*, 't Latijnsche *planus*, vlak. 't Italiaansch heeft er *piana* voor. De oorsprong is in 't oude *vlaën*, slaan, waaruit ook *vlak*, d. i. *vla-ig*. *Vla-ing* (verbale van dit werkwoord, maakt door famentrekking, *flank* en *plank*, en tot het zelfde thema behoort ook *plaag*, als uit *pla-ig* en *plat*, Eng. *flat*. Even zoo is *flecht*, vlak en effen, van *slaan*, waarvan onze Zeelieden *een flechte zee* en *flechte water* voor *effen of vlakke zee*, en *vlak water* zeggen. Zie *flank* en *plat*. PLANK is derhalve 't zelfde als *plaat*, en dus leest men ook van *koperen planken*, door *Albert Durer metten graveerijzerpunte gesneden*. Het geen ons nu vreemd is, daar wy 't woord *plank* niet dan van houten deelen verstaan. Gelijk *plank* zich ook aankondigt als contractie van *pla-ing*, uit *pla-en*, zoo hangt het dan ook zichtbaar samen met het Lat. *planus* (vlak), en 't Fransche *plaine*, ons *plein*. — Maar, ook met het Turksche en Hongaarsche *پلانگه* (*palanka*) voor een met planken besloten plaats? — Dit beslis ik niet; doch veel liever zou ik 't nog van *paal* afleiden, een veel algemeener woord in de talen, en even zoo zeer aan dat vreemde woord en zijne beteekenis beandwoordende. — De betrekking van 't Gr. *πλατῆ* tot ons *plank* en *plek* toont zich-zelve.

PLANKET, het zij voor *beschot* of *bevloering van planken*, het zij voor het *Landmeters veldtafeltjen*, in 't Fransch *planchet* genaamd; O. als deze uitgang meebrengt. § 109.

PLANKIER, O. Doch onze Ouden zeiden ook *plankise* voor houten beschutsel, en dit, V. als in den Rom. van Limb. fol. 17 v°.

Ene

Ene capelle met ene planckife.

En dit bewijst oogfchijnlijk dat *plankier* waarvan dit een vervrouwelijking is, by hen M. was.

PLAMMOOT of PLAMOOT, het zelfde als *pleng-uit*, op iemand die met water morst toegepast. *Plammen* is 't zelfde als *plengen*, door den overgang van de *ng* in *m*, (waarvan in het IV. Deel mijner T. en D. Verscheid.) en de uitspraak der *e* als *a* voor de liquidæ. En dit *plammen* hangt wederom samen met het plompere, *plompen*. — Het woord is M. als imperatief, en dus, wortelfylbe van *plengen*, § 28. — Dat hiervan wederom het werkwoord *plammoten* of *plamoten* is, is kenbaar.

PLANT, V. als 't Latijnsche *planta*. § 100. Doch zomen het dieper zoekt, wezendlijk Neêrduitsch van *land*, en dus *belandte*, even als *boom* eigenlijk *beou-ing* van *oue*, grond, is. § 95.

PLANTAADJE, V. § 100.

PLANTSOEN, O. als deze uitgang met zich brengt, wanneer hy het Italiaansche augmentatief is. Ook, als *plantfel* te kennen gevende, en wellicht niet anders dan 't Italiaansche *piantone*, zetplant, poot, doch dat by ons een collective beteekenis heeft verkregen. § 57, 49.

PLAS of PLASCH, M. als wortel van *plaschen*. § 28.

PLASDANK is *plaatsdank*, ruildank, dank in ruil. M. als *dank*. § 39. Men leidt het met Kiliaan van *plaire* (behagen in 't Fransch) af, en dit is niet oneigen; doch eigenaartigst is 't een dienst of believing blootelijk gedaan om dank te behalen.

PLAT, O. als adjectief. § 41. By ons voor een *vlak dak* of andere *vlakte* gebruikt. Maar

PLAT by onze Ouden was een *klap* of *slag* met de hand, en M. van *platten*, waarvan wy *pletten* hebben. § 28. Dus by Maerlant is

II.

Z

Bis-

Bischoep Andrieje —

So verdort met eere nonnen,

dat is, zoo verzot, of verliefd op haar.

Dat hi van lieve (d. i. liefde) hare enen plat

Gaf in heimeliker stat.

Doch zy gebruikten 't ook voor de *geschoren kruin* der Geestelijken, en dan V. als *kruin*, zeggende dan *de platte*. § 57.

PLATAAN. Het Lat. *platanus*, by ons *ahornboom*. M. als boom. § 57.

PLATE, Engelsch woord, *pleet* uitgesproken. O. het zij als *geplaat* of *overplaat*, 't zij als zijnde 't Spaansche *plata*, zilver. In allen geval, als metaal. § 41, 48.

PLATEEL, V. Dus *de plateele* by Maerlant, en by ons in de keukentaal *de gatenplatiel*, dat is, *gegate plateel*, en te recht. Het is eigenlijk saamgesteld uit *plat* en uit *teel* of *teil*, van ouds en nog by Cats zeer bekend, voor *aarden schotel*, en V. 't Is het zelfde woord met *tegel*, van 't Latijnsche *tegula*, waarvan 't het geslacht volgt. § 100. Doch als *vlakke bergkruin* of *walvlakte* in de Krijgskunst, *plate forme* in 't Fransch, is het niet saamgesteld, en O. om den uitgang. § 100.

PLATINA. Om zijn bleeke metaalkleur naar 't Spaansche *plata* (zilver) genoemd. O. als metaal. § 48.

PLAVEI (beter, schoon ongebruikbaar PLAVY), vlak gemaakte grond. Het woord is van het verouderde *blouwen*, slaan, en komt dus over een met *slecht* voor vlak en effen, dat van *slaan* is. 't Woord is door zijn uitgang en vorming, V. § 69. Doch als wortelfylbe van 't werkwoord *playeien* (hiervan gemaakt), zou men het ook M. nemen kunnen. § 28. 't Fransche *pavé* en werkwoord *paver*, schijnt even zoo van ons *possen*.

PLAVEISEL, O. § 86.

PLECHT voor verband (als b. v. hypotheek). V. als 't volgende. — Van *beleggen* in den zin van opleggen.

PLECHT,

PLECHT, V. § 96. Van *pleghen*, dat is, *oefenen*, en in ruimer zin, *bewerken*. (Vergelijk *ploeg*.) *De plecht* is de plaats waarop het zeemanswerk geschiedt, in tegenstelling van het hol (dat de lading bevat), en wat tot andere behoefte, als slaappleats en dergelijke, dient. Het wordt echter verward met *pleit*, dialectverschil van *plat*.

PLEI, zie *palei*.

PLEIADEN (en even zoo *hyaden*), als starren, V. 57.

PLEIDOOI. O. niet slechts als de Fransche uitgang in *ooi* de woorden by ons aan doet nemen, waarvan op *alloom*; maar ook als eigenlijk bloote verkorte infinitivus *pleidoier*, en tevens als vervangende ons *pleit*. § 42, 43, 57. Men neemt het echter als wortel van 't verbe *pleidoier*, ook M. naar § 28.

PLEIN, eigenlijk *plaan*, van 't Latijnsche *planus*, adjectief, en dus in 't O. te gebruiken. § 41. Ook zei men in 't oud Duitsch *plan*. Zie *plan*.

PLEISTER. Zie *plaafter*.

PLEIT, O. als zijnde eigenlijk *het gepleit*. § 51. Als wortel van *pleiten* mocht men 't zeker M. nemen, § 28, doch dit zou volstrekt tegen alle Gebruik zijn. *Pleiten* is van *plaidier*, en dit van 't Lat. *placidare*, en dus, smeeken.

PLEIT of PLEITE (vaartuig). Dus Huygens, sprekende van 't onder water gezette land van Steenberg:en:

— *het voorderdijk verlies*

Van ploeg in pleit veraart, van Tarw in bies en lies.

Van ouds V. Het was eigenlijk *platte* of *plecht*. § 33.

PLEIZIER. 't Fransche *plaisir*, by ons algemeen aangenomen voor 't geen wy *vermaak* noemen, en, als dit, O. § 57. 't Is eigenlijk 't Spaansche *placer*, van 't Lat. *placere*.

PLEK, V. als oorspronkelijk adjectief, of präteritum van *plakken*; maar M. als wortel van *plekken*, vlekken. § 33, 36, 28.

PLEMP, zou M. zijn als wortelsylbe van *plempen*, maar gebruikt voor een vischschuit, als wanneer er dit woord *schuit* onder verstaan wordt, is 't V. naar § 57.

PLETTER, als wortelsylbe van het werkwoord *pletteren*, frequentativum van *pletten* (dat is platmaken), M. § 28; doch als zoodanig niet in gebruik dan in de uitdrukking *te pletter*, waarvoor men ook zegt *te pletteren*. — Het zelfde heeft plaats met *te morsel* en *te morselen*. — Men zegt niet *ten pletter*; want *ten* bevat het artikel *een* of *den*, en *een pletter* of *de pletter* is niet aangenomen; maar *te* is het eenvoudige *tot*; ook gebruikt men op deze wijze de wortelsylbe der werkwoorden veelvuldig als zonder geslacht. Dus b. v. *te GEEF*, *te KOOP*; *te WEER stellen*. *Te GROND gaan* zegt men even zoo, van *gronden* dat *grond vatten* of *grond geven* is. *Te raad* of *te rade gaan*, even zoo. *Te pas*, *te recht*, enz. Desgelijks *te één uur* (niet *ter eener uur*), *te twee uren* enz. maar daartegen *ter eerster*, *tweeder*, *derder ure*; voorts *te middag*, maar *ten dezen middage*, enz. Het is, dat dit alles, als adverbiale uitdrukkingen aan te merken is, even als *te boven*, *te onder*.

PLEURIS. Het Lat. *pleuritis*, van *pleura* (het borstvlies), van 't Grieksche *πλευρα* (de zijde); en dus de ziekte, daarvan by onze Ouden *het zijdwee* genoemd. V. als 't Latijnsche, § 100.

PLIANT, ook *bliant* gezegd, was voorheen eene wederfchijnende zijden stoffe. 't Is het Engelsche *playant*, dat ook Fransch plach te zijn, dat is, *spelend*. Eigenaartig zegt men van de kleuren en lichtvonkelingen, dat zy spelen. O. als *stof*. § 48.

PLICHT, V. als van *plegen*. § 96. — M. als wortel van *plichten*, in den zin van verbinden. § 28. En dus meest gebruikelijk.

PLINT of PLINTH, vierkant onderstuk onder een zuil of stijl,

stijl, het Latijnsche *plinthus*, en dit, M. § 100. Van 't Grieksche *πλίνθος*, dat *baksteen* beteekent.

PLOEG, V. als præteritum van *ik plege*, *ik ploge*, in den zin van oefenen. Men zei oudtijds *het land PLEGEN*, en *het land EEREN*, in dezen zin, en zoo ook *het land OEFENEN*, dat men nog by Vaernewijk vindt. Het M. kan hier volstrekt geen plaats vinden, en steunt niet dan op louter misverstand. § 36, 107.

PLOEG, voor een schaaf; inzonderheid zoodanig een, waarmede men groeven en randstreken ter verbinding van planken door in één sluiting harer kanten schaaft, 't geen *ploegen* genoemd wordt. M. als wortelsylbe van dit *ploegen*. § 28. Men zou dit zeer kwalijk van het *ploegen* van 't land afleiden. Het woord is eigenlijk *vloegen*, van *vloeg*, sleuf, streek, striem, *stria* in 't Latijn, en door Duitfche werklieden die *v* en *f* en *p* verwarren, verbeterd. Het geen men in meer woorden van het Timmermans en andere ambachten kan opmerken. Zie *vloeg*.

PLOF, als wortelsylbe van *ploffen*, M. § 28.

PLOK (trek), M. als wortel van *plokken* (trekken), 't zelfde met *plukken*, waarvoor men in sommige dialekten *trekken* zeide, by voorbeeld, *bloemen trekken*. § 28.

PLOKPENNING (trekpenning), als *penning*. § 39.

PLOMP, 't geruchtmakend instorten van iets zwaars in het water of ander vocht. M. als wortelsylbe van *plompen*. M. § 28. Het Fransch zegt met een diergelijk doch zwakker *δνοματοποιουµενον*, *plonger* voor ons *plompen*.

PLOMPE of PLOMP, als waterplant, V. § 57.

PLONDER, M. als wortel van *plonderen*. § 29. Doch zie *plonje*.

PLONJE of PLUNJE. Eigenlijk *plonge*, van *plo-inge*, en dus V. § 34. (Het oorspronkelijk woord is *plo-en* (nu *plooien*), dat is, *voegen*, *omvatten*; waarvan in het volgend artikel. *Ploing* beteekent dus wat ons omvat, als

kleding, *gordel*, en by uitbreiding, iemands geheele *bezitting*, even als iemands goed nu eens voor zijn *kleding*, dan 'weër voor al wat hy heeft, gebruikt wordt, naar men 't enger of ruimer neemt. Van dit *plonge*, nu *plonje*, of zijn fynonymum *ploënd*, tot *plond* faamgetrokken, kooft *plonderen*, dat is, *uitschudden*, het geen eigenlijk voor *ontplonderen* is; even als *schillen* van *schil*, *villen* van *vel*, enz. waar ook dit negative *ont* by verstaan wordt.

PLOOI, M. als wortel van *plooien*, dat van *plijen* is, in 't Fransch *plier*, in 't Latijn *plicare*. Ook *pleën*, *plejen*, waarvan *plegen*, welks imperfectum *ik ploge* is, V. als *ploue* voor *plo-ig*, of *plo-ing*. § 28, 67. of als præteritum. Vergelijk *voorw* en *voege*.

PLOT (een bal, of kluwen), waarvan de Franfchen *peloton* en *complot* hebben. By onze Ouden ook, en zoo in mijn jongen tijd nog by de min befchaafde klasfe, voor *samenfpanning* of *opzet* gebruikt. O. als zijnde *geplot*, van *ploën*. § 41.

PLUG. Benaming, by ons Gemeen aan een zedenloozen lichtmis geëigend, en dus M. § 55. — Het is bloote verbastering van het oude woord *flog*, dat is geesfel, verwant met *vlagen*, en derhalve 't zelfde als *vlegel*. D. i. *verbero*. — De Vlaming zegt *een vlug*, en paart dit woord veelal met *schudde*. — *Een vlug en schudde*. Zie *schayuit*.

PLUIM, V. als gemaakt van 't Latijnfche *pluma*. Doch het woord is Nederduitsch, uit *plui-ing*, en beteekent het *geplui*, of het *pluis* van de vogelvederen. Van *pluieren*, dat is, *plo-en*. Zie *plonje*. § 100, en § 85. — Dat een menigte van woorden, tevens Latijn en echt Duitsch zijn, is natuurlijk, daar de grond van 't Latijn, voor zoo verre 't geen Grieksch of Hetrurisch is, in een Duitschen taaltak beftaat, waaruit zich die geheele taal laat oplosfen.

PLUIMAADJE, V. § 100.

PLUIS,

PLUIS, V. § 73. Doch als wortel van *pluizen*, 't Franfche *plucher*, dat ons *plukken* en *pluiken* is; zou 't M. zijn, § 28, en als *stof*, of *weeffel* is het O. § 48. — Ons adjectief *pluis* is in beteekenis het Latijnsche *terfus*, en Junius wil het zeer kwalijk van het Gr. *πλύνω* (wasfen) afleiden. Vergelijk ook *vluis*.

PLUK, M. § 28.

PLUKSEL, O. § 86.

PLUNDER, en PLUNJE. Zie *plonder* en *plonje*.

PLUVIER of PLEVIER, M. als vogelnaam, en door dezen uitgang. § 24, 57, Aanteek. p, en § 48.

PO (Lat. *Padus*), groote rivier, en dus M. gelijk Rhijn, Nijl, enz. waaronder by ons stroom verftaan wordt. § 57.

POD of PODDE, en dus *padde*; doch ook, by toepassing, voor al wat *vuil* en *afschuwlijk* is, gebruikt; doch inzonderheid voor de taaie of gedroogde uitwerfels uit den neus; waarna ook een vuile zakdoek faamgedraaid tot een kinderspelletjen *poddeworst* werd genoemd. V. Zie *padde*.

PODAGRA. Grieksch-Latijnsch woord, by ons *voeteuvel*, en als dit O. of als in 't Latijn V. § 57, 100.

PODDING, zie *pudding*.

POEDER of POEIER, O. als *stof*. § 48. Doch de *hairpocier*, V. als een eigennaam van dat *stuijfmeele*, uit het Franfche *la poudre* overgenomen, in welken zin onze Ouden veelal *poer*, by famentrekking, plachten te zeggen, zoo als ook *poeren* voor *poieren*. § 100. — Ook een artfeynmiddel in *poier*, fuiker in *poier*, is als men het *een pocier* (*une poudre*) noemt, V. als zoodanig; en de *Kinapocier* verfchilt dus van het *Kinapoeier*. Het eerste is *een dofs* of *gift Kina*, tot *poier* gemaakt; het laatste is *afgeschaafde*, *fijngestampde*, of door flijting tot stof geworden *Kina*.

POEL, M. § 28. — De verwantschap met het Lat. *palus* en het Gr. *πηλος* toont zich-zelfen. Minder bekend is

veellicht de nog nadere in onze eigen taal; naamlijk die met het oude *pollic* of *pullic*, dat diepte beteekende, gelijk Kiliaan ook *polen* of *pollen* voor graven of uithollen kent.

POEN (oud en gemeen woord, voor *geld*) is 't oude *ponge*, dat ook voor *beurs* voorkomt, en als dit, V. § 99. 't Is verwant met *penning*, en kan mede tot bevestiging dienen dat *penning* ook eertijds V. was.

POEP, M. als wortel van een geluidnabootsend werkwoord. § 28. Ook als scheldnaam, alleen op een man toepasselijk, wegens plumpe onbeschaafdheid.

POES, thands voor een *kat* gebruikt, doch oudtijds voor elk *dierlijk bont*. 't Woord is slechts een verschil van uitspraak met het Hoogduitsche *fuchs*, ons *vos*. 't Is verwant met *voos*, het geen een *zacht voelen* uitdrukt, waarvan ook *poezelig*. V. § 73.

POESPAS. Twijfelachtig. Die het voor *pots-pots* hield, zou het V. nemen. Doch het schijnt eigenlijk goochelospel of guichelary te beteekenen, en van 't Goochelaarswoord *pasfe* te zijn, en ik houde 't dus voor het Fransche *pasfo-pasfe*, in de uitdrukking van *tours de pasfe-pasfe*. Dit *pasfe* is *ga voorby*, een Imperativus, en dus M. dewijl de Imperativus door den wortel des werkwoords wordt uitgedrukt. Zie Nieuwe T. en D. Verfch. III. D. bladz. 30 en 69. § 28. — „Men zegt op gelijke wijze *veel poespas* en *veel hocus-pocus maken*. 't Eeerste is van Fransche en 't ander van Duitsche guichelary ontleend, en *Fransche poespas* is by ons gangbaar van ouds.

POETS. Zie *pots* en *puis*.

POEZY, V. als 't Grieksche en Latijnsche *ποίησις*, *poësis*. § 100.

POF, slag of stoot, M. als wortelwoord van *poffen*, onomatopoioumenon. § 28. Zie *bof*. *Paf* en *pof* worden in een nabootsende spreekwijs dikwijls gepaard, en men zegt bei-

beide *pof-paf* en *paf-pof*. Van *paf* hadden de Franschen voorheen hun *pavois* voor schild of beukelaar; en daarvan wederom *pavoisade* (ook wel *pavesade* geschreven), voor de rij van schilden ter wederzijde van een galei, waardoor de roeiers bedekt of beschut worden. — By ons wordt een *paf* echter meer in opzicht tot 't geluid van den slag of stoot, en *pof* voor den slag- of stoot-zelven zoo wel als van het geluid gezegd. — Men zegt daarvoor ook *bof*. — *Op den pof loopen* is, op 't *aankloppen*. Namelijk, waar men slechts aankloppen kan, om een maaltijd te bekomen.

POF, als opzetting en zwellung, of dikte, waarvan de Franschen *bouffée*, *bouffir*, *bouffer*, en ook *bouffon* hebben, als wortelsylbe van *poffen* of *boffen*, blazen, van 't welk ook in 't Latijn *bufo* een padde heet, en in sommige Nederlandsche streken *poegge* een vorsch beteekent. M. § 28.

POINT, uit het Fransch overgenomen woord, by ons *punt*, doch het geen wy in een andere toepassing *kant* noemen. Het Spaansch zegt *perpunte*, d. i. netwerk. — Men leest ook *perpunte que era fecha de nodos*, dat is een kleedtjen van geknoopt koord, als onze gebreide netten. Ons *breiwerk* behoort hier ook toe.

POK, V. als præteritum van het oude *ik pik*, *ik pok*, dat is, *steken*, en *uit-* of *opsteken*. § 36.

POKAAL. Zie *bokaal*.

POKKEL, voor *lichaam*, by 't Gemeen aangenomen. 't Beteekent eigenlijk *bagaadje*, en is van *pok*, dialectverschil van *pak* en van *bag*. M. als de uitgang meëbrengt. § 32.

POL (voor 't oude *boel*), M. Zie *boel*. Oudtijds zei men ook *pol* voor hoofd; doch dit was een verbastering van *bol* (knop, knobbel), en van dit *pol* noemde men ook een zotskolf *een polleken*, en zelfs ook den zot die ze droeg.

POLAXT (steelbijl, van *pol*, als knopsteel, en *axt*), V.

§ 39. Zie *art.* — In de verbasterde benaming en toepassing van *pallast* voor een *ruiterszwaard*, desgelijks V. schoon het Hoogduitsch, waarvan de bewoordingen sints lang by ons in krijgszaken geweldig doorgedrongen zijn, zijn bedorven *pallasch* in 't M. zegt.

POLDER, M. van ouds, om den uitgang, § 28, en, als van *poel* afgeleid, naar § 57.

POLEI, zie *palei*.

POLEN. By ons enkelvoudig schoon deze Slavoonfche naam van het Land eigenlijk meervoudig is en *velden* of *vlakten* beteekent. O. als de namen der Landen, § 57. Voor een inlander van dat Gewest zei men oudtijds ook een *Pool* en de *Polen*, doch thands is *Polak* en *Polakken* daarvoor ingevoerd, uit het Italiaansch.

POLI of POLJE, voor een *plant*, als zoodanig, V. § 57.

POLIS, 't Italiaanfche *polizza*, by de Florentijnen *bolletta* van *bulia*, brief, cedel, als *polizza di lotto*, *polizza di carico*, *di isfsicuranza* etc. (lotery-, vracht- of verzeke-ringbriefjen), en gelijk dit, V. § 100.

POLLEPEL (dat is, *steellepel*), M. als *lepel*. § 39. Die groote houten lepels hadden steelen met *knoppen*, wil men, doch hiervan is de benaming niet. Zie *paal*.

POLS, spring- en peilstok, zekerlijk verwant met het oude *pollic* of *pullic* (diepte), en V. door den uitgang. Veellicht is het woord eene bloote verbastering van *poel-stok*, als dienende voor poelen en moerasfen. Doch, hoe het zij, in 't gewoon gebruik dobberende. Even zoo kon het een *bolstok* zijn, van zijn foort van knop. Als verkort voor *polsstok*, M. gelijk *stok*. § 73, 39. En dus schijnt men het veelal gebruikt te hebben, schoon op deze wijs de verwarring vergrootende met

POLS (slagader), M. als zijnde 't Latijnsche *pulsus*; en dus zegt men *den pols betasten*, met de Decker, hoewel het, als

als gebruikt voor *polsader* (slagader), V. zou mogen en moeten zijn. Zie *ader*. § 100, 57.

POLSTER, 't zelfde woord met *bulster*.

POLTERGEEST, met Hoogduitfche uitspraak overgenomen, maar uit ons *boltergeest*. Zie dit woord. Doch merkwaardig is het hiermeê overeenstemmend oude woord *poltenaar* by ons, waarvan de Franschen *pautenier* zeiden, vervolgens verbasterd in *putenier* en *putainier*, waaruit het nu vrouwlijke woord *putain* is, eigenlijk adjectief en op eene straathoer toegepast als *nachtzwerfster*, het geen voorts eene algemeener beteekenis kreeg.

POLYNESIA als vijfde werelddeel. O., even als de vier andere. § 57.

POLYP of POLYPUS, als 't Lat. woord M. zoo wel voor een ongemak of aangroefsel binnen in den neus, als voor het dier waar die naam van ontleend werd. § 100.

POMADE. Spaansch *pomada*; Italiaansch, *pomata*. Van *pomo*, appel, in den zin van reukbolletjen. V. door de vorming, en ook, by ons, als *zalf*, *salva*, daaronder verstaande. § 100, 57.

POMP (waterophaler), V. als in de overige talen. Doch M. als wortel van *pompen*. § 28. Van het geluid.

POMP (praal), V. als zijnde 't Latijnsche *pompa* en Griekfche *πομπή*, dat eigenlijk *opvoering*, *optrekking*, beteekent. § 100. Doch, by toepassing op *praal*, ook M. te dulden. § 57.

POMPOEN, of PEPOEN, V. als *vrucht*; § 57. doch ook M. in 't gebruik, als 't Latijnsche *pepo*, en in dien zin verouderd Fransche *pompon*. § 100.

POND, O. als in 't Latijn, waar het *pondo* is. § 100.

PONJAARD, of beter PONJAART. Het Fransche *poignard*, van *poigner* uit het Latijnsche *pungere*, en dus *steekwapen*. M. als 't Fransche, en ook door zijn vorm. — Men kon het echter van 't Oosterfche *پانجا* (*pandja*), dat

dat is *vuist*, afleiden, gelijk 't Gr. *βυχαιδιον* ook van *χειρ* (hand) is, en *pugio* met *pugnus* (vuist) verwant, 't Fransche *poing*.

PONS. 't Engelsche *punch*. M. als wordende drank daar-
onder verstaan. § 57.

PONSOEN of PONTSOEN, 't Fransche *poisson*, van 't
Italiaansche *ponzare*, drukken, persen. O. als *ijzer*, dat
men er uitdrukkelijk of stilzwijgend byvoegt. § 57.

PONT (vaartuig), V. als verstaande men *schuit* daaronder.
't Woord, (indien 't het Latijnsche *ponto* niet is, by
Cezar en in de Pandekten bekend,) is eigenlijk *pontschuit*,
dat is, *schuit met een vlak beleg overvloerd*, 't geen de
Franschen *pont* noemen. *Le pont du navire* is *het dek*
by ons. § 57. — Het Hollandsche woord is *schouw* of *hengst*.

PONTON, Fransch woord voor scheepsbrug of schipbrug,
't Italiaansche *pontone*. M. § 100.

POOK, eigenlijk *poke*. V. als 't oud præteritum van *pie-
ken*, steken. § 36.

POOL, M. als 't Lat. *polus*, voor *aspunt*. § 100.

POOL voor *Polak*, zie op *Polen*.

POOL of POIL, V. door 't Gebruik, schoon *poil* in het
Fransch M. is, als 't Latijnsche *pilus*, waar het van
koomt. Pieterfon, by Kluit aangehaald, raaskalt daarover,
als hem eigen was.

POORT, het zij men het in den tegenwoordigen zin van
stads uitgang, of van *grootte deur*, het zij in de oude be-
teekenis van *stad* of *burg* neemt, V. als 't Latijnsche
porta. — De samenhang met het Gr. *πορος*, met *porië*,
en zelfs met *spoor*, toont zich duidelijk.

POOS of PAUSE, V. door 't Gebruik. En ook inderdaad
als præteritum van het onbekend geworden *piezen*, staan,
standhouden; waarvan *piezel*, een *bergplaats*, of, naar
de kracht des woords, een *stal*, dat is, waarin iets *staat*
of *staan blijft*, en dus voor *schapprai* of *spijskamer* (in
't En-

't Engelsch *penry*) gebruikt. In welke twee woorden *poos* of *paus* en *piezel*, de A—S. tweeklank *ea* of *eo* en de Goth. en Oud-duitsche **AN**, *au*, niet dan in wijze van schrijven onderscheiden zijn, even als, by voorbeeld, met *eage* (*eage*) en **ANFQ** (*augo*), *aug*, *oog*, *eane* (*earc*), en *oor*, **beorð** (*beord*), *geboorte*, en honderden meer het geval is, waaruit het Engelsch dan ook *eye*, *ear*, en *birth* heeft, zoo als het ook *to feed*, voor ons *voeden*, 't Gothische **fodan** (*fodan*), heeft.

POOT, M. door het Gebruik, tegen de Analogie en tegen de vermaagschapte talen aan. Het is uit den aart V. Doch veellicht is 't als verbastering van *voet*, M. gelijk in het Over- en Boven-hoogduitsch 't anders V. *pfote* ook voor M. geldt. Onze Ouden zeiden volstandig *voeten* van dieren, en 't A—S. heeft **ƿot** (*ƿot*), en daarvan het Engelsch *foot* voor *voet*, het Deensch *fod* en *foed*, Ijslandsch *footur*, en 't Perzisch **پا** (*pa*). — Wat echter indien ons *voet* van *poot* kwam, en dit het oorspronkelijke ware? Hier kon men veel over bybrengen, doch wy zullen alleen aanmerken, dat oud Engelsch en Fransch van *poot* onmiddelijk elke *staak* beteekenen. Dus is in de eerste gemelde taal *potent* een *staf*, *stok*, *stijl*. Chaucer zegt in zijn *Troilus*, V. Boek :

So feeble that he waket by potent.

Dat is, *zoo zwak dat hy op een kruk ging.*

En de Franschen hebben hun *potence* (*galg*, doch eigenlijk *stijl*), en *poteau*. — Doch de samenhang van dit *poot* met *botten* en *batten* en *bots* loopt in 't oog. Men vergelijk ook 't aangemerkte op *bastion*. En gelijk *poot* tot *batten*, zou ik *voet* tot de zelfde afleiding met des Vollers of Volders *vollen* en *folen* brengen; waarvan zie mijne Aanteek. op Huygens VI. Boek. — Even zoo hangt dit *poot* te samen met *pad* en *baan*. Zie deze woorden. Ook, als Junius aanmerkt, met het Grieksche *παρτίον*.

't Woord

't Woord *potent* van Chaucer is ook by onze Ouden niet vreemd. Dus, van den afgehouden arm in een gevecht; waar het een *stomp* beteekent, in den Rom. van Limb. :

Gefelle, seiti, swaer gheclanc

En maecti meer met derre potente.

(Hy zal met dien stomp geen groot leven meer maken.)

In mijnen leeftijd heeft men *inpotent* als ziek of zwak ingevoerd; het is dus het Lat. *impotens*; maar vroeger was het *verminkt*, of *op krukken*.

POOT, voor *plant* die men insteekt. V. als *plant* of *twijge*, maar M. als wortel van het werkwoord *poten*, inzetten, figure. § 28.

POP, voor *bob* of *bobbe*, windblaas. Waarvan *de poppen in 't hoofd krijgen*, en ook een *pop* voor een *dobbetjen* van een *doekjen* gemaakt, het zij om iets te strijken, of om een stuifpoeier te strooien. Zoo ook de *zwavelpoppen*, waarmee belegerden oudtijds de krijgstuigen der belegeraars in brand staken. V. als *bob*. *Pop* of *poppetjen* voor een bobbetjen om op te zuigen, heeft echter gemeenschap met het Italiaansche *poppa*, d. i. tepel.

POP voor *prop*, desgelijks V.

POP (beeld), V. § 100. 't Is een oud Syrisch of Fenisch woord, een *godenbeeld* beteekenende, en van daar in alle talen overgebracht; waarvan ook het Latijnsche *puppis*, om dat oudtijds de spiegel eens vaartuigs het *godenbeeld* of *tutamen* hield. Zoo als 't Latijnsche *pupus* en *pupillus* daar ook van zijn, en ook *pupilla* voor 't oogzwart, als vertaling van 't Grieksche *αβρη*. — Nog in 't Spaansch is de oogappel *niña* genoemd, het geen een *meisjen* is, gelijk *niño* in 't algemeen een *kind*, zijnde 't Hebreuwsche נון (*nun*). De benaming is van het spiegelchijnsel in 't zwart van het oog, waar de beschouwer zich-zelfen verkleind (als een popjen) in ziet. Zoo zeggen

gen de kinderen nog wel: *daar is een kindtjen in ma-
maas oog*; en van daar is ook de uitdrukking in het La-
tijn af te leiden, *aliquem oculis ferre*.

POP, als *wijffen van een vogel*, V.

POPEL, als *boomnaam*, M. door toepassing zoo wel als door vorming. § 57, 28. De naam *pappel*, voor zoo verre hy aan den populier gegeven werd, is bloote verbastering. Zie *pappel*. — Als deze verbastering algemeen was, onderscheidde een Medicijnboek van de 14^e Eeuw *papple* van *papple*. En schreef: „*De maniere* (d. i. foort) *van papple is twierhande*; huuspapple (die hy elders als *malve* verklaart en kenteekent en ook als geneesmiddel voorschrijft,) *en groet papple die men heet hoemse en wasfet hoghe mit bredden bladen*.” Dit *hoemse* is een kennelijke schrijffeil voor *Roemse* d. i. Italiaansche populier.

POPELIER of POPULIER, M. 't zij als uit het Latijnsche *populus* genomen, waarvan de uitgang by ons door een mannelijk woord verplaatst wordt, 't zij liever van het werkwoord *popelen*, van *popen*, *boben*, of *bobben*, dat is, *beyen* of *schudden*, gelijk deze boom in het Fransch ook *tremble* heet. § 100, 28. Dat men zijn bladeren, om dat zy nooit stil zijn, *vrouwentongen* noemt, vindt Huydecoper zeer aartig. Ik niet, ten zij in een boertig en gispand stukjen.

POPLEZY. Oude verbastering van het Gr. woord *apoplexia*, by ons *beroerte*. V. § 100. Vergelijk *beveraadje*.

POR. Als wortelsylbe van het werkwoord *porren*. M. § 28.

Een por in den huid plach by het gemeen in Amsterdam de triviale uitdrukking te zijn voor een toegebrachte *steekwond*, en dus hangt het famen met *boren*. Doch *porren* is in 't algemeen *shooten*, en in Amsterdam was 't een be-
roep, *uit porren te gaan*, dat is *wekken*, 't geen in de gemeene buurten by de Werklieden daaglijks geschiedde, en wel, door met een stok op de deuren of vensters te
sto-

sloten. In de achterbuurten vond men zelfs op uithangborden : *Hier gaat men uit porren.*

By onze Ouden is *porren*, reizen, trekken, vertrekken. Het woord is het primitivum van *sporen*. In den tijd van Cats zei men veelal, *ergens naar toe peuren*. — Dat het Fransche *partir* daarmee samenhangt zal den Taalkenner niet twijfelachtig voorkomen.

PORCELEIN, of beter, als men plach te zeggen, en, tot aan de algemeene verspreiding der fatsoenlijke domheid in den uitgang der achttiende eeuw, by 't gemeen bewaard was gebleven, *pastelein*, voor *aardewerk*, O. als *stof*. § 48. Want *pastelein* is *pastellano*, (of misfschien *pastellino*, sfsfoon 't Fransche *porcelaine* voor 't eerste pleit,) van *pastello* (van 't Italiaansche *pasta*, deeg,) dat is, fijn geftampte aarde met water tot een deeg gemaakt. Het woord is verwant met het oud Latijnsche *pastillum*, een offerbrood, by Sex. Pompejus, en zelfs met *panis*, brood, van *pangere*, in den zin van *knedem*. — Doch het Spaansch zegt *porcelana*, en deze naam, by de Franschen ook overgenomen, heeft den vroegeren Italiaanschen verdrongen. — Wil men 't woord echter van *puzzolana* afleiden het geen in Italie een fijn Vulkanisch zand is dat onder het water hard wordt, en naby Puzzuoli te vinden; ik heb er niets tegen.

Men zei voorheen ook *mazelein* of *masfelein* voor aardewerk. Zoo wordt in Chaucers Sir Thopas, wijn en mee (*mulsum*) in *mazelein* of *masfelijn* toegediend.

PORCELEIN, V. als *plant*, van den Latijnschen en Italiaanschen kruidnaam *porcellana*, zoo men wil, van *porcellus* (jong varken), die men wil dat er van houden; anders *portulaca*. § 57, 100.

POREI of PORREI, anders *prei*, 't oud Fransche *porréc* (nu *porreau*), (van 't Latijnsche *porrum*, V. als *plant*, § 57, 100.

POR-

- PORFIER. M. als steen, en O. als stof. § 57, 48.
- PORIEË, zweetgaatjen in den huid; van het Grieksche *προς*, doorgang. V. door den uitgang, waarin het een vorming aanneemt, van de overige talen afwijkende. In 't meervoudige zegt men ook wel *poren*, en dan M. als de Latijnen *pori*. § 100.
- PORT (als in *briefport*), O. om dat er *geld* by verstaan wordt, of V. als verstaande men daar *vracht* by. § 57.
- PORTAAL, O. als zijnde een adjectief, van *porta* gemaakt. § 41.
- PORTE-EPEE. M. zoo wel als in 't Fr. waarin het eigenlijk een imperativus is als by ons b. v. een *praatschoon*, een *doe-niet*. En ook als waar *band* onder verstaan wordt. § 100, 28, 57.
- PORTIE. Het Latijnsche *portio*, en als dit, V. § 100.
- PORTIER voor deur, als van een koets, 't geen het Hoogduitsch den *flag* noemt, 't geen wy voor een der berderen van een vouwdeur of blind zeggen. In 't Gebruik O. Doch veellicht is 't verbasterd van *apertuur*, opening, gelijk men 't ook V. plach te nemen (§ 100,) en zekerlijk beter.
- PORTIER voor Deurwachter. M. § 55. In 't Vr. zegt men *poortieres*.
- PORTRET ('t Fransche *pourtrait*), O. als *afbeeldsel*. § 57. *Pourtraire* was oudtijds *verbeelden*, zich iets voor den geest *ophalen*; en zoo gebruikt Chaucer *to purtray* ook in het Engelsch. Naderhand heeft men 't als *porte-trait* beschouwd, en *portrait* gezegd, schoon men zoo wel *pourtour* als *pourtrait* zei. Beide woorden zijn ook inderdaad het zelfde en drukken ons *omtrek* uit, niets meer of anders.
- PORTUUR, of, als Antonides schreef, *partuur*. O. naar het Gebruik; doch in de samenstelling *wederpartuur* V. en te recht. Het zijn inderdaad twee verschillende woorden.

den. *Portuur* is eigenlijk *dracht*; iemands *portuur* is het geen hy bestand is te dragen; ook zijn gestalte. *Partuur* is deel, wederhelft, &c.

POS (ook wel POST) voor *visch*, M. § 57. De naam schijnt oudtijds *pors* geweest, en van 't Latijnsche *porculus* of *porcellus* te zijn, en dus van die zijde ook M. § 100.

POST, 't zij voor *postbode* of voor *postery*, zoo men by ons zegt. Van het Italiaansche *posta*, dat van het Grieksche *ἀποστέλλειν* is. Zie Scipio Gent. *Orig. ad ff. V.* § 100. — Vergelijk *slaaf*, *stafette*, en *wacht*.

POST voor *ampt* desgelijks.

POST, voor *deurstijl*, van 't Latijnsche *postis*, in dezen zin M. § 100.

POST, voor de plaatfing van een schildwacht genomen. Het is niets anders dan *positio*, stelling, en dus V. in weêrwil van 't Fransch, dat *poste* in dezen zin (ter onderscheiding) M. maakt. Bovendien stemt het met ons *wacht* overeen. § 100, 57.

POSTILJON of POSTILLION. M. § 55.

POSTUUR. O. in 't gebruik, schoon 't het Fransche *positure* (Lat. *positura*) en dus V. zijn moest. Het mag zijn, om dat men er niet zoo zeer *stelling* als wel *stelsel* by denkt. § 57. Doch zonderling is 't dat deze uitgang meer als O. is aangemerkt, gelijk men 't *portuur*, 't *avontuur*, 't *figuur*, 't *tinctuur*, 't *mixtuur*, 't *filatuur*, 't *paruur*, plach te zeggen.

De reden is veelal in 't aanéénfluiten en samentrekken des lidwoords met het woord waar het by behoorde, met welke de *d* niet uit te spreken zijnde, zoo deed dit *d* in *t* veranderen, 't geen zulk een naamwoord dan naderhand als O. deed aanmerken, en dit schoon de posfessiven bleven; doch de toepassing van een meer Neêrduitsch fynonymum werkte hiermeê in, waarvan § 57.

POT,

POT, M. van den oudsten tijd af, en zoo ook in de naburige talen. Zeker als wortel van 't werkwoord *potten*, in 't Engelsch *to put*, instoppen, insteken, indoen. § 28. Hoofd en meer anderen namen 't echter V.

POTAADJE (by sommigen, en wel zoo goed, *pottaadje* of *potagie* geschreven), V. § 100. Schoon het Fransch *potage* in 't M. heeft; en niet onnatuurlijk daar deze uitgang by hen de Latijnsche *agium* en dus O. is, 't geen hunne taal door het M. vervangt.

POTS, V. § 73. Zie van 't woord de T. en D. Verscheid. II. Deel, bladz. 143.

Niet te min is *pots* ook voor *bots* in de Duitsche uitspraak aangenomen, zijnde dit woord van *botten* en *bat-ten*, slaan, of stooten. — Het is dus overig in het Hoogduitsche *pots tausend!* het geen in zijn bygevoegde verbasterd is. Het is *pots (mich of dich) der teuffel*, (sla... de duivel!) en men heeft het by wat meerder naauwgezetheid in *pots tausend* veranderd, als by ons *wat bliksem!* in *wat blikslager* of *blikkeniemmer*, en *wat donder* in *wat tonderdoosjen*, of *wat tonnetjen*. — Even zoo zemen by de Duitschers: *Pots mich das Donnerwetter!* of *das liebe Donnerwetter*, eigenlijk: *des lieben Gottes donnerwetter*. Alom heeft men na de Hervorming zich de aangewende vloeken in eens niet kunnende afwennen, de begonnen of in 't spreken ontsnappende vloekwoorden onder 't uitspreken-zelf in andere verdraaid; als by ons *gort in de beuling* voor *God in den hemel*; *heden!* voor *Heer!* *wat duivekatier* voor *wat duivel!* By de Franschen *diantre* voor *diable*; *morbleu* voor *mort-Dieu*, 't geen by hen zeer gewoon was even als by de Italianen; en zoo een menigte. In mijne Aanteekeningen op Huygens meen ik daar meer voorbeelden van gegeven te hebben. — By mijnen nog kindschen tijd, werden alle woorden van bevestiging van gemoedelijk naauwgezette lieden geschuwd;

zelfs het woord *zeker*; en zy zeiden daar *zeper* voor. De eenige welke Godvruchtige lieden zich veroorloofden, was: *zoo zondig!* d. i. zoo zeer ik my als zondig erken, zoo houde ik 't voor waar; doch inderdaad was dit wel eene sterke asseveratie.

PRAAL, M. als de vorming uitwijst. § 28. Verbale van *pra-en* of *bra-en*, waarvan ook *pracht*, *brageeren*, *bralen*, of *pralen*, *pronken*, *prijken*. Van 't zelfde Thema met *praën*, drukken, doch in eene gants andere *nuance*. Het oud Fransch kent ook het woord *prael* eigenlijk eet- of hofzaal beteekenende, maar 't geen men van *pré* (een veld) afleidt.

PRAAM (drang, druk), M. als wortel van *pramen*, § 28, doch in zich-zelf V. gelijk niet alleen de vorming, als *pra-ing*, bewijst, § 85, maar ook het daarvan af te leiden *framea* by Tacitus (*de mor. Germ.*) Het Latijnsche *premere* is daar ook meê verwant. — Het woord *braam* is een bloot verschil in de uitspraak.

PRAAM, een lastschuit, van het zelfde grondwoord; V. om dat er *schuit* by verstaan wordt. § 57.

PRAAT, M. als wortel van *praten*. § 28.

PRAATSCHOON of PRAATMOOI (ook omgekeerd, *schoonpraat*, *mooipraat*), M. als wortelsylbe of imperativus van 't verbum *praten*. Zie *sla-dood*, *beschik-al*, enz. en ook *al-beschik*. § 23.

PRAAUW, vaarttuig, het Maleitsche *parauw*, schuit, en als dit, V. § 57.

PRACHT, V. als præteritum van *pra-en*, of *bra-en*. § 96. — De eigenlijke beteekenis is statelijkheid en pronkerij. Hier van is het, dat Hooft meer dan eens *pracht van zeden* zegt in den zin van zuiverheid, en zonder eenig toemengfel van pralen of brageeren daarby te onderstellen. — Het woord is echter van 't oude *bragen* (blinken), van *ragen*, uitfteken, waarvan ook het Fransche *raion* en Lat.

ra-

radius is, en waar over in onze T. en D. Verscheid. III. D. opzettelijk. Zie ald. bl. 204. Van welk-primatief *bragen* wy dan ook *brageeren* en *braveeren* hebben, en dat het frequentativum *prachen* in den zin van *pronken* maakt, en tevens in dien van *poscere*, sterker dan *vragen*. Dit zag Huydecoper niet in, als hy Huygens en Vondel over 't gebruik van dit woord berispte. Proeve, V. 616.

PRAKTIJK, oefening of dadelijkheid, in wat toepassing ook. V. als het Lat. *practica*. § 100.

PRAM, voor *uier* of vrouwlijke *borst*; van 't drukken of persen by 't melken; pramen, *a premendo*. V. als zijnde 't woord eigenlijk *pra-ing*. § 85. Zie *praam*.

PRANG, V. als *pra-ing*, participium van *pra-en*, § 34. Maar M. als wortel van het daarvan gemaakte *prangen*, § 28. In 't meervoudige is het ongebruikbaar, schoon by Cats voorkomende.

PRAZIJN, steen van een lookgroene kleur, waarnaar hy genoemd is, en die onder de edelgesteenten geteld plach te worden. M. als *steen*. § 57. Het woord-zelf is een Gr.-Lat. adjectivum van *πρασον* (look), verwant met ons *prai* of *prei*; en dus als zoodanig O. § 41, en even zoo als gesteente, of als absolutè, of als stof genomen. § 48.

PREBENDE. Het oude Lat. *præbende*, opbrengst. V. als dit, § 100, 57.

PRECIPITAAT. Het Lat. *Mercurius præcipitatus*, en als dit M. doch als *kwik*, ook en beter O. § 100, 57. En even zoo *sublimaat*. Zie *kwik*.

PREEK, M. als wortel van *preken*; schoon het oudtijds als *preke*, voor *preking* gebruikt, V. was. Ook het Fransche *preche* toont het M. § 28, 67. — In het Vlaamsch vind ik *prak* als præteritum van *preken*.

PREI, zie *porei* of *prij*. Beide namen even gepast zijnde.

PRELUDIE. 't Lat. *præludium*, en als dit, O. § 100.

- Die *de prelude* zegt, moet er *zang* by verstaan, of zou als het Fransch *prelude* moeten zeggen. § 57, 100.
- PRENT, V. als gemaakt van het Fransche *empreinte*. Ware 't Hollandsch, het zou als wortel van *prenten*, (dat is, *drukken*), M. zijn, § 28.
- PRESBYTERIE, in welken zin ook, O. als zijnde 't Gr.-Latijnsche *presbyterium*. § 100.
- PRESENT, aangenomen Fransch woord, O. door toepassing van *geschenk*, als zei men *presentgeschenk*, dat is, *aangeboden geschenk*. § 57. Zie op AFFUIT.
- PRESERVATIEF. Behoedmiddel. Een Lat. adjectief als zelfftandig gebruikt, en dus O. § 41.
- PRET (vreugde), V. § 33. Oorfpronklik adjectief, en beeteekende *glad*, effen, en dus *ongerimpeld*, gelijk *glad* ook in 't Engelsch voor *vrolijk* gebruikt wordt. 't Italiaansch heeft *pretto* voor *zuiver*; 't Engelsch *pretty* voor *fraai*; en eigenlijk is 't woord A-Saxisch, **præt**. (*præt*.)
- PRETEXT, hoewel het Lat. *prætextus* zijnde, O. om de participiale vorm (zie ons Voorwerk), en ook als ons *voorwendfel*. § 57.
- PRIEEL, O. § 100. 't Is eigenlijk *bidvertrckjen*, van 't Fransche *prier*, 't Engelsche *to pray*, bidden.
- PRIEM, M. als wortel van *priemen*. Doch in zich-zelfs V. als *pri-ing*, van *pri-en*, waarvan *prikken*, *prikkelen*. § 28, 85. Vergelijk *praam*.
- PRIESTER, M. § 55. Dat het woord uit *presbyter* faamgetrokken is, toont het Fransch, dat voor tweehonderd jaar *presbire* schreef, nu tot *prêtre* verkort.
- PRIJ of PRIJE, of (beter) PREI (voor *porci*), als plantnaam V. § 57. — Van *pri-en*, waaruit *prikken*, en *prikkelen*, om den scherpen smaak en reuk.
- PRIJ, als *pry* (voor *kreng*); V. Inderdaad het zelfde woord als *prij*, voor plantnaam; in toepassing op de scherpe reuk van 't vergaande lichaam. Het is aan te merken als

prij-

prij-e voor *prij-ing*. § 67. Doch als *prei* is 't het zelfde als *prooi*, en een *kreng* of *dood aas*.

PRIJ, als foort van scheldwoord, immers afkeurende benaming, doch welke niet dan op een vrouw of meisjen wordt toegepast. Zy is tweederlei, schoon veelal verward, t. w. *prij* voor *kreng* gezegd, en dus zegt men veelal *een stinkende prij*. En *prij*, als het Engelsche *pride*, met *preuts* verwant, en het Fr. *prude*, fierheid, verbeelding van zich-zelf, te kennen gevende. — V. in toepassing. § 55.

PRIJS, M. als wortel van *prijzen*, en dus of *waarde* of *lof* beteekenende. § 28. — Men versta dit van 't oude *prijzen*, dat *prijste* en *geprijs*t in 't voorledene maakt, en eigenlijk is *op prijs stellen*, zoo wel als van het oorspronklijker *prijzen* waarvan wy het voorledene *prees* en *geprezen* hebben, doch dat by onze Ouden weinig of niet voorkoomt. Dit schijnt van *rijzen*, verheffen, te zijn, en de *p* is hier een voorzetfel (even als de *b* veelvuldige malen), en hier wellicht uit *op* gesproten. *Prijzen* is *oprijzen* (transitief gebruikt, *opheffen*), gelijk *pruischen* en *bruischen*, *op-ruischen*. Tot het eerstgemelde behoort *waarde*; tot het andere, *lof*; en het onderscheid is zeer wezendlijk, want *waarde* bestaat door zich-zelve, *lof* niet; en *prijs* in den eenen zin, is niet wat hy in den anderen is. — Gelijk *waarde* met *wareld*, en *waarheid* van *wezen* (*waren*) gevormd is, toont zich *prijs* met *breed* verwant, en uit het thema van *re-en* (*re-en*) te spruiten, dat *vloeien* is, en 't beginsel van grootheid of uitbreiding. *Prijs* derhalve als *waarde* zou oorspronkelijk een vrouwelijk woord zijn; *prijs* als *lof*, M. Doch het gebruik vermengt ze onderling. — Eene andere afleiding van *prijs* en *prijzen* vindt men in mijne Aanteek. op Huygens I Deel, III Boek, bl. 89.

PRIJS, V. als gevormd van *prij-en*, of *pri-en*, aangrijpen,

en dus in den zin van *zeeroof* of *buit*, waarvoor onze Ouden *prijnse* zeiden, § 74. En zou het dan dus ook niet behooren te zijn voor *prijs van overwinning*? — Doch inderdaad is een zegeprijs zoo na aan lof verknocht, dat men dit tweederlei *prijs* wel heeft mogen verwarren.

PRIK, M. als wortel van *prikken*, en dus voor de daad van *prikken*. § 28. — En zoo ook voor den visch die tot aas ter kabiljaauwvangst, aan den hoek geprikt wordende, daarvan zijn naam draagt.

PRIK (voor *prikwage*), V. als *wage*. § 57, 39. *

PRIK, in de uitdrukking: *iets op een prik weten*, is Deensch, en beteekent *stip, tittel*; het is, de zaak tot den *minsten tittel toe* weten. *Til prikke* zegt men daar; dat is, *tot een stip toe*. Ook, *til punkt og prikke*, waarvoor wy zeggen, *op een hair*. Dat dit *prik* juist het *punctum* der Latijnen uitdrukt, ziet ieder. M. § 28.

PRIKKEL, M. 28. En zoo ook voor het oude boeren wapen, gewoonlijk *perkel* of *perkelle* (met een Franschen uitgang en verbastering), die men sedert *morgensterren* genoemd heeft. Waarvan zie Huydec. op Melis Stoke III. Deel, bladz. 82.

PRINS, M. § 55. Het Lat. zegt *princeps*, 'tChaldeeusch פְּרִינָם. Het V. is *prinses*, of *princes*.

PRINT, V. Zie *prent*.

PRISMA, M. in het gebruik als het Fransche *prisme* zijnde. Doch het Lat^e. woord is O., en de oorsprong uit het Gr. *πρίω*, (snijden,) geeft er geene andere woordbe-teekenis aan dan die van *segment*, ook O. Ook heeft de Grieksche onzijdige uitgang *μα* (*ma*) de kracht van de onze op *-sel*, en wy zeggen *het snijdsel* dienvolgende. — § 100. Zekerlijk denken wy ook in de Optica aan geen snijdsel, maar beschouwen 't als *licht-* of *straalbreker*, 't geen het M. wettigt, naar § 57; maar als lichaam in de Geometrie pleit alles voor het O. geslacht.

PRI-

PRISOEN, verouderd, en uit het Italiaansche *prigione* (waaruit ook het Fransche *prison* is), en daardoor O. als deze uitgang dikwijls medebrengt, schoon hier zeer te onrecht.

PRIVILEGIE, O. als 't Lat. *privilegium*. § 100.

PROBLEMA. O. als in 't G. en Latijn. § 100.

PROCEDÉ. Fransch woord, zijnde een participium, en als zoodanig O. § 41.

PROCEDURE. Fransch woord en in zijn geslacht overgenomen. V. § 100.

PROCES, O. als *rechtsgeding*, door toepassing, § 57, en in dit geslacht eens gevestigd zijnde, ook in den later aangenomen zin van Scheikunstige bewerking. 't Is het Latijnsche *procesfus*, en ook door de participiale vorm, O. Zie 't Voorwerk, bl. 61. — Als *rechtsgeding* zeg ik. Doch eigenlijk is dit de ware beteekenis niet van het woord, schoon thands de gewoonlijkste waar men 't in gebruikt. — *Proces* is niet het gefchil voor den rechter gebracht, maar het voeren van het gefchil, en zoo, de *acta in jure vel judicio*; en zoo is *proces verbaal* de reeks van die acta in verhaal gebracht, als het woord *procedere* waaruit het gevormd is, meëbrengt, gelijk de Franschen het ook buiten rechte in alles gebruiken. — Voor eenvoudig verhaal leest men 't by Shakespare in *Richard III* (Act. IV):

„Be brief, lest that the PROCESS of thy kindnefs

„Last longer telling than thy kindnefs' date.”

PROCESSIE. 't Lat. *procesfo*, in zijn geslacht overgenomen voor *omwegang*. V. § 100.

PRODUKT. O. zijnde 't adjectief of deelwoord, substantivè. § 41.

PROEF, voor *bewijs*, V. als zijnde eigenlijk *proeve* voor *proeving*, en één met het Italiaansche *prova*, van 't Latijnsche *probare*. § 67. Doch *proef* voor *proefneming*, als wortel van *proeven*. M. § 28.

PROFECY of PROFECIE, V. als deze uitgang medebrengt. § 69.

PROFEET. Het Gr.-Latijnsche *propheta*. M. § 55. Het Vrouwelijke is *profetesfe*, en oudtijds *profetinne*.

PROFESSOR. M. § 55. Woord, noodzakelijk als Neêrduitsch aan te merken, daar men 't niet dan zeer kwalijk vertalen kan. Want zekerlijk, *Hoogleeraar* voldoet niet. Boven den *Doctorgraad*, die met dien van Ridder gelijk staat, en de Leeraarswaardigheid influit, is in de geleerdheid niets hooger, gelijk er ook geen hooger *gestoelte* is. Het *Hooger* slaat niet op den Leeraar maar op de School, en men moest *hooge-school-leeraar* zeggen, zoo men het in onzen Nederlandschen geest neemt. Elders is *Professor* niet meer dan eenvoudig *lesgever*, in wat het ook zijn mag, en staat dus (ten hoogste genomen,) gelijk met wat aan onze Hoogescholen een *Lector* is, en dienvolgende rekent men elders overal den Doctortitel ongelijk meer dan dien van *Professor*. — By ons is het anders, en niet gants te onrecht, zoo men 't woord wel verstond als *Hooge-school-leeraar*, den Doctorgraad vereischende. Maar intusschen heeft het onverstand ingedrongen, Professoren door steden aan haar Athenéen aangesteld, ja, die een byzonder en van alle gezag ontbloot hoopjen volks, in hunne seminarien, ter voortplanting van byzondere gevoelens, onderwijs doet geven, tot verwarring van alle gezonde begrippen, en bespotting van het Staatsgezag, met dien naam van Hoogleeraar te noemen; en zich dus het recht der Oppermacht aangematigd, en met één den by onze Natie altijd hoogstgeëerbiedigden tytel en waardigheid op het diepste vernederd. — Doch wat is van al zulke vertalingen, als men om (quasi) zuiver Neêrduitsch te spreken steeds ingevoerd heeft! Wat is een *Aardrijkskundige* ligging van een land, een *Staatkundige party*, een *Godsdienstige vervolging*, een *Kruidkundige tuin*, een *Ontleed-*
kun-

kundig kabinet, en al zulke domkoppery in menigte; die van de volstrektste bothed in denken en spreken getuigen, en die men duldt! Eigenlijk en oorspronkelijk beteekent het woord *profesor* een Geestelijke zekeren Ordenregel aangenomen hebbende; en dit in onderscheiding van *profesfus*, 't geen een munnik beteekende die de kloosterge-lofte heeft afgelegd. 't Koomt dus voort uit de Geestelijke *seminaria* (waar 't in overgenomen werd) als foorten van kloosters, en is van daar in meer of minder ruimte op Onderwijzers in Wetenschappen toegepast.

PROFIEL (als Bouwkunstenaars of Teekenaars kunstwoord), O. als 't Latijnsche *filum*. § 41, 100, 39. In 't Grieksch-Latijn is het *ecphora*, uitstek, als vertoonende de uitsteken naar voren, ten opzichte van den loodlijn, *le fil* in het Fransch, *filum* in 't Latijn; en wijders de zijkant van iets. — Hiertoe behoort ook het *profijlen* of *profileeren*, (nu *profijlien* of *provijlien* in de uitspraak der vrouwen,) dat is, den afgesneden kant van het linnen (voor 't afrafelen) *benaaïen*. *Geprofileert mit zijden* is in onze oude Romans, *met zijde omboord*.

PROFIJT, van 't Italiaansche participium *profitta*. Fransch *profijt*. O. als 't Nederduitsche *voordeel*. § 57, 41.

PROGRES. O. schoon 't Fr. en Lat. woord M. zijn. Om dat men 't als participium, en dus adj. neemt, § 41, en ook naar het aangemerkte in 't Voorwerk.

PROGRESSIE, rij of reeks van in gelijke manier toe- of afnemende getalen of grootheden. V. als 't Latijnsche woord. § 100.

PROJECT (ontwerp). Als participium en als 't Nederd. woord, O. § 100, 57.

PROL (foort van brij), eigenlijk *broowel* of *brouel*, zou M. zijn, § 28, ware 't niet dat er *pap* onder verstaan wordt, waarvan het derhalve het geslacht volgt, hoe men dit nemen wil; als zei men *prol-pap*. § 57.

PRO-

PROMES, als Fransch woord in 't V. overgenomen, § 100.

Doch *compromis* als 't Lat. *compromissum*, O. § 100, 41.

PRONK, M. als wortel van *pronken*. § 28. *Pronk* is verheffing, 'en saamgetrokken uit *bero-ing* van 't Thema *ro*, even als *prijzen* van *rijzen* als opheffen; en even zoo *pracht* van *ragen*, uitsteken, waarvan in mijne Verscheidenheden opzettelijk en breedvoerig.

PROOI, M. voor *prooien*, van *prehendere*, saamgetrokken tot *prendere*, 't Fransche *prendre*. En verder tot *pre-e-n* en *preien*, waaruit *prei*, nu *prooi*. Oudtijds V. als uit het Fr. § 100. Zie *prei* en *prij*.

PROON (predikaatsie). Verouderd woord, zijnde 't Fransche *prône*, eigenlijk *profne*, van het later Grieksche *pro-naōn* (*προσναον*), voorhof der kerk. In 't Fransch M. en zoo ook by onze Ouden. § 100. De prediking geschiedde in het voorhof der kerke; niet in het heiligdom.

PROP (stop), M. als wortelwoord van *proppen*, volstoppen. § 28. Maar in zich-zelfs eerder V. § 36. In 't Hoogduitsch *pfropfe*. Het woord is eigenlijk *proch*, van *pragen*, drukken, persen, waarvan *prangen* is.

PROPINE plach voor een geschenk als welkomst gebruikt te worden, en als dit, V. 't Is van het Gr. *προπινην*, iemand toedrinken. § 57.

PROPOOST, O. als 't Lat. *propositum*, en ook als 't Fr. *propòs*, zoo in den zin van *rede* of *gesprek* (*discours*) als van *voornemen*. § 100.

PROPORTIE (Evenredigheid). Het Lat. *proportio*, en als dit, V. § 100.

PROSELIET of PROSELYT. M. als 't Gr. en Lat. doch in toepassing ook V. § 100, 55. — *Προσήλυτος* zegt het Grieksch.

PROSPEKT. Het Lat. *prospectus*, O. als ons *uitzicht*, § 57, en als *proces*, *progres* enz. waarvan 't Voorwerk.

PRO-

PROTEST, 't Ital. *protesto* van 't Lat. verbum *protestor*.

Als *attest*, O.

PROTOKOL. 't Lat. *protocollum*, en als dit, O. § 100.

De echte Latijnen noemden 't *periculum*. *Ex periculo recitare* is uit zijn opsstel voorlezen. Doch dit woord beteekende in het byzonder het *cahier* (als de Franschen het noemen) der Acta van de openbare amptenaren. *Ut in periculo suo inscriberet*, zegt onder anderen Nepos; en Cic. in Verrem, III, 79: *Scribis tabulæ publicæ periculaque magistratûs committuntur*. Doch ten tijde van Justiniaan was 't het eerste of buitenblad van 't geen by ons een faamgenaaide *katern* heet, waarop men 't zij de korte inhoudsaanteekening, 't zij den klad stelde van het instrument dat men uitgaf, welke klad en aanteekening deze Vorst verbood weg te smijten of te verscheuren (als men gewoon was), maar wel in tegendeel gebood te bewaren, en dit blad werd *protocollen* genaamd. Zie Nov. XLIV, c. 2, en Conradi Parerga, pag. 203. Het achterste blad werd even zoo *ἔσχατόκολλον* genoemd. Deze benamingen zijn van den lijm (*κύλλα*) waarmee de bladen saamgehecht werden.

PROUWEL, dat is, *brokkel* (anders *oblie*), van de brokkeligheid dus genoemd. M. door den uitgang. § 28.

PROVENU (opbrengst). Fransch participium, en dus O.

§ 41. Voorw. bl. 61. schoon 't ook wel als Vr. substantief *provenuë* en als *opbrengst*. V. genomen wordt. § 100, 57.

PROVIAND. Eertijds *provende*, uit het oud Fransch, en V. § 100.

PROVINCIE. Het Lat. *provincia*, en als dit, V. § 100.

PROVISIE. V. als zijnde 't Lat. *provisio*. § 100.

PROZE. 't Latijnsche *prosa*, scilicet *oratio*, en dus V.

§ 100. HET *proza* ware echter te rechtvaardigen, als zijnde een adjectief. § 13, 41.

PRUIK. Men schrijft dit woord veelal *perruik*, als overge-

genomen van 't Fransch, waar 't *perruque*, en als valsche hairpronk, gehouden wordt van inheemsche uitvinding te zijn. Anderen leiden het van *prijken* af; nog anderen schrijven *paruik*, als ware 't van *parier*, versieren of pronken. Men zou het nog boven dien van 't verloren primitieve werkwoord, waarvan *pronk* en *pronken* is, mogen doen afstammen; en als wortelsylbe, het zij van het werkwoord *prijken*, het zij van het onderstelde *proken*, zou men er dan ook het mannelijk geslacht aan kunnen toeschrijven. Doch, behalven dat het vrouwelijke van ouds en bestendig daaraan verknocht is geweest, het zij als valsche *hairkap*, het zij als natuurlijk *hair*, waarvoor het van zijn oudsten tijd af gebruikelijk was, gelijk zelfs Hooft daar het woord *coma* door vertaalt, als er van de natuurlijke kruin der Germanen gesproken wordt; zoo als ook het Fransch en Italiaansch, waarin *perruque* en *parruca* ook het natuurlijk *hoofdhair* te beteekenen plach, ons in dit geslacht medestemt, zoo is er nog eene andere reden voor. Het woord, naamlijk, is ontwijfelbaar Grieksch, en met meer Grieksche woorden en zaken uit het latere Grieksche Keizerrijk, waar het als een oud Perzisch of Armenisch hulfel bekend was geworden, in Frankrijk overgebracht, en zulks al zeer vroeg. Men noemde het daar *πλοκῆς*, en ook *πλοκῆ*, en beide woorden zijn vrouwlijk. De overgang van de *l* in *r* is in zoodanige woorden zeer gemeen. Zoo is ons *matroos*, 't Fransche *matelót*; ons *matras*, hun *matelas*, en zy-zelfen zeiden daar ook *materat* voor, als reeds by den Luitenant Kolonel F. Burman, is opgemerkt. — Wy stellen derhalve buiten alle bedenking 't woord *pruik* of *proke* met de open *ö* (het geen, hoe men 't ook schrijven moog het Grieksche *ploke* allernaast kooft,) V. te zijn. § 100. — Het *valsche* hoofdhair noemde men tot onzent oudtijds een *loze pruik*, zoo als Tesfelschade Roemers voor Hooft

ver-

vervaardigde, waarvoor zijn dankbewijs ons nog overig is. 't Italiaansch noemde in de 15^e eeuw het natuurlijke hoofdhaar *parruca*, en fommigen hielden dezen naam voor een zelfde woord met *baretta*, een hoedtjen.

PRUIM. Als er *vrucht* onder verstaan wordt, zekerlijk V. en als men den *pruimboom* meent, ontwijfelbaar M. door de toepassing. § 57. Maar het woord op zich-zelf is onzeker of het als oorspronkelijk in *m* uitgaande, dan als uit *ing* verbasterd zou kunnen doorgaan? Ik denk het laatste, om 't Fransche of Italiaansche en Latijnsche woord *prune* of *pruna*, en *prunum*, die wederom over het geslacht zouden kunnen doen dobberen, indien men niet al zulke woorden, als van adjectivalen aart, het daar onder verstande hoofdwoord deed volgen; gelijk dit de geest onzer taal medebrengt. Vergelijk § 39.

PRUIS of PRUIST, even als *schuim* O. 't Is van *pruischen* ('t zelfde als *bruischen*) en *pruisten* (nu *proesten*). § 57. Ook is 't eigenlijk *gepruisch*, *gepruist*. § 41. Men zou echter 't eerste als M. en 't laatste zoo M. als V. kunnen aannemen. § 28, 75.

PRUL, beuzeling. Zekerlijk M. in spijt van tienduizend Pieterfons. *Prul* is *brokkel*, of *breukel*, *brokel*, in samen-trekking. § 28. Maar als scheldwoord meest op een vrouw toegepast wordende, komt het noodwendig veelal V. voor. § 55.

PRUNEL. Een foort van Fransche wilde pruim; verkleinend woord van *prune*, pruim, en V. als 't Fr^e. en ook als *vrucht*. § 100, 57.

PRUT, dik geworden melk, van 't adjectief *prut*, saamgetrokken scherp zuur, waarvan *prut zien*, voor *zuur zien*. Het woord is eigenlijk *prutmelk*, en dus als *melk* ('t zij dit uitgedrukt of er onder verstaan wordt,) V. § 39, 57.

PRUTTEL. M. als wortelsylbe van *pruttelen*, van het
The-

Thema *prut*, als het Fransche *bruit*, nabootsing van 't geluid. § 28.

PSALM, als 't Latijnsche woord, waarvan het eene afkorting is, M. § 100.

PSALTER. Verzameling van psalmen, M. door den uitgang, en als uit het Fransche *psaltère*, schoon dit uit het Grieksch-Lat°. *psalterium* is. § 28, 100.

PSALTÉRIE, speeltuig. 't Lat.-Grieksche *psalterion*, en als dit, O. § 100.

PUBLIEK of PUBLYK. 't Algemeen. O. als 't Latijnsche *publicum*, dat eigenlijk een adjectivum is. § 100, 41.

PUDDING. Engelsch woord, beteekenende *vulsel* of *instopsel*. V. door den uitgang. § 18. De eigenlijke *pudding* hiet by onze Grootouders *ketelkoek*, of *koek op den ketel*, met eigenaartige benaming. *Den ketel* naamlijk noemden zy 't geketelde *rundyleesch* van de winterflacht geëlijk het in den ketel te vuur hing; en het was boven op dat vleesch, dat men tevens den koek in een doek toegebonden deed koken tot toefpijs, en vervolgens met het bovendrijvend vet, van den warmen ketel afgeschept, at. Van daar ook de uitdrukking: *Iemand op den ketel*, of *op den warmen ketel te gast vragen*.

PUF voor *trek* of *lust*. M. als wortelfylbe van *puffen*, dat sterk ademen en dus ook *blazen* is. § 28.

PUI is het Fransche woord *appui*. 't *Appui* is de dwarsbalk waar, naar de oude wijze van bouwen, by ons de gevel op steunde. Naamlijk, de oudste huizen bestonden van voren geheel uit rechtfandige balken, tusschen welke, en de daarop gelegde dwarsbalk de deur en de vensters infloten. En boven die balk begon de gevel, die in kleine huizen, de ruimte van 't dakspant bevattede; in grootere, een of meer verdiepingen met haar vensters. Men zie Stevijs Bouwkunst. By een later misbruik noemde men in de Amsterdamsche huishouding de venster-

sterglazen tot, die puibalk reikende, met den naam van de *pui*, en *de pui doen* was in de taal der huishoudelijke Vrouwen of Huismoeders, de glazen van buiten schoon maken. Onze Ouden gebruikten 't ook voor *spreekgestelte*. Dus: *ter puien gaen om te predikene*. Zoo zegt men nog *ter puie van den raadhuize afkondigen*. Het woord is nooit anders dan V. gebruikt. Zie *balk*. En het verandert ook niet van geslacht als men het voor de hooger verdieping van een openbaar gebouw neemt. Voor *puie* vindt men ook wel eens *peyen* door misbruik. — Ondanks het Fransch derhalve is dit woord, gelijk *balk* (dat er onder verstaan wordt,) oudtijds ook was, ontwijfelbaar V. § 57. — In hoe verre nu dit woord met het Latijnsche *podium* (als sommigen wilden,) in verband staat, laat ik daar. Het *podium* schijnt ons balkon te zijn; en de *pui ten Raadhuize* was in den oorsprong niet anders.

PUIK, V. § 36, en volgens het oud en volstandig Gebruik. Het woord is *poke*, met de open *o* die in *eu* en *ui* overgaat, van *piken*, *pieken*, *pikken*, als *uitpikken*, *uitkippen*; en dus is het *keur*, voor het geen uitgezocht is.

PUIN, V. door den uitgang, en O. als collectivum, waarom het in dit geslacht een grooter denkbeeld geeft. *Op 't puin van Leyden treuren*, heeft iets verhevens, en niemand zou gezegd hebben *op de puin*. Maar de werklieden haalden *de puin* weg, is een eenvoudige uitdrukking. — Als men den weg *bepuint*, is het *puin* blijkbaar O. als *stof* (materiaal), en het V. kan daar niet te pas komen. § 99, 49, 48. Het woord *puin* zelf is zichtbaar vermaagschapt met het Engelsche *to pun*, vermorselen, en hangt met dit noodwendig te samen met *punt*, *pin*, *pijn*, enz. ja zelfs met het Latijnsche *punire* en *pæna*, *piget* en *pœnitet*, enz. ook met het A—S. **punnan**, met ons *ponjaart*, enz. enz. Het Engelsche *a pun* is ook (schoon

thands van zijn eigen beteekenis in 't Gebruik afgeweken,) wat wy een *deuk*, een *zet*, een *durw* of *steek* noemen.

PUIS, verschil van uitspraak en spelling voor *poes*. Zie *poes*. — 't Oude spelletjen van *puisjen leeft nog*, by de Duitschers: *der fuchs lebt nog*, was in den oorsprong een oud boerenspel, die, als zy een *vos* gevangen hadden, een kring sloten en het arme dier van hand tot hand deden overgaan, en met den kop tegen den grond sloegen. Die gene, in wiens handen het dood bleef, moest om dat het spel daarmee ophield, het gelag betalen. Kinderen bootsten dit op hun wijs na met een brandend stukjen geplooid papier. — Doch een *puisjen vangen* in Amsterdam is een *potsjen*.

PUIST, door zijn vorming V. § 75; gelijk ook het Latijnsche *pustula*. Het Thema of de oorsprong des woords is in *pi-en*, steken, waarvan ook *puilen* door *pi-elen* is.

PUIT, kikvorsch, V. als *vorsch* ook noodwendig is, zoo men er geen *visch* van maken wil. § 57. — Men zie Cats die dit woord zeer veel gebruikt. Zekerlijk is het een verwarring met *pad*, gelijk deze dieren zelve wel met de vorfchen verward zijn. Men plach ook *pudde* te zeggen, waarin de overgang van *padde* (ook *podde*) tot *puit* kennelijk wordt. — Ik merk nog aan, dat men *puit* niet in het meervoudige gebruikt, maar *de puit* zoo wel de vorfchen collectivè beteekent als een enkele. Zie *padde*.

PUITÓÓR (een vogel,) is eigenlijk *puiter*, d. i. *puit-vanger*. Soort van reiger, wiens naam gewoonlijk in *butor* verbasterd wordt, waarvan de Fransche uitspraak onze zeer eigenaartige benaming onverstaanbaar maakt. — M. als vogel, en door de vorming; § 57, 28. — Deze naam moet vooral niet verward worden met dien van den

PUITÓÓR, het Lat. *putorius*, waarvan later op zijn plaats, en niet *puitor*, maar *putóór* te noemen. Zie op dit woord.

PUL,

PUL, als saamgetrokken van 't Latijnsche *ampulla*, V. gelijk dit. § 100. Doch als *ampulla-lediger*, die steeds *pult*, van het verbum *pullen*, baarblijkelijk M. ook door toepassing. § 28, 55. Anders was *pul* by onze Ouden *peul*, *buile*, *peuluwe*, en een *pullekan* kan zeer wel zuiver Duitsch zijn, en een kan met een buik (of buil) beteekenen. — Hoe na, wijders, dit *pul* met het oude *pollic* en *public* voor diepte, en zoo ook met ons *poel*, *polder*, en in 't Latijn *palus*, verwant zij zal ik hier niet uit een zetten. Men vergelijke niet te min (des goedvindende,) *peil* en *peel*.

PULVER, om dat er *buskruid* onder verstaan wordt, O. als dit. Desgelijks in gevalle men de zaak als een stoffelijkheid (een materiaal) aanmerkt. Anders M. gelijk het ook zelfs in het Latijn is. § 57, 48, 100.

PUNCH, Engelsche benaming van den bekenden Engelschen drank, en als *drank*, M. § 57.

PUNT, voor *scherpte* of *spitse*, als 't Fransche *pointe*; maar O. wanneer 't het Latijnsche *punctum* of Fransche *point* (oudtijds *point*,) uitdrukt. § 100. Vondels *punt van spijkers* en *punt des degens*, met al dergelijke by Hoogstraten; moet *de* voor zich hebben, geen *het*; en schoon Vondel *dit punt* niet inzag, *het punt* van eer eischt *de punt* van den degen. De dwaling spruit uit de verbeelding dat het een en andere *punt* het zelfde zou zijn. Doch *de punt* is zuiver Duitsch en uit *pyend* gevormd, waarvan *pick*, enz. *De punt* is derhalve een participium, en van ouds als zoodanig V. en wordt dit niet uit het O. door aanneming van de *e*, als Huydècooper meende, *Proeve* II. Deel, bladz. 63. Zie § 34. *Punt* van geschil, van overleg, en dergelijke, en zoo ook *punt van zwaarte*, behoort tot het O. *HET punt* daartegen is 't Latijnsche woord van *pungere*.

PUPIL, het Lat. *pupillus* of *pupilla* (jong kind), en M. of V. naar de kunne. § 100, 57. Doch

PUPIL voor het oogappelzwart, het Lat. *pupilla* in dien zin, en als dit, V. Vergelijk *pop*.

PURMER. Op gelijke wijze als *meer* voor *waterplas*, op zich-zelf in de Noordhollandfche dialect V. gebruikt wordt, is het ook met dit koppelwoord dat zich naar zijn laafte gedeelte regelen moet. Men zie *meer*. Doch men kan niet weigeren in 't gebruiken van een plaatselijk woord de taal van de plaats waarin het t'huis behoort, zoo in geflacht als in fpelling te volgen. Dus dan ook *Wormer* en *Schermer*. Zie echter *meer*.

PURPER, als *stof*, en dus substantivum (gelijk het eigenlijk is), en ook als *kleur*, zekerlijk O. Het eerste als *goud*, *steen*, enz. het laafte, als wilde men het als adjectief aanmerken, gelijk *blaauw*, *rood*, enz. § 48, 41.

PUT, als naamwoord uit het werkwoord *putten* ontleend, M. § 28. doch als oorsprong van 't werkwoord-zelf, en afgeleid van *pïen*, *steken*, *spitten*, *graven* (waarvan ook 't Franfche *pionnier* is), V. § 34, 37. Het woord is dus eigenlijk *pit*, als by geheel de Oudheid, en gelijk, nevens het A—Saxisch, het tegenwoordig Engelsch nog zegt. Een drooge *put* zou ik V. nemen; een waar men water uit fchept, M. Doch niet eenen ieder is deze regel te zetten; en ook voor den droogen *put* vind ik 't M. by Maerlant, in den Rom. van Limb., en elders.

PUTOOR, foort van wezel of marder. De naam is 't Latijnfche *putorius*, dat is flinkdier, anders by ons *bunzing*. M. als 't Lat. woord meëbrengt. § 100. — Zeer kwalijk verwart men dit met den *putoor*, een vogel, beter *putter* genaamd. Dus doet Poot als hy zegt:

Leeuwen telen haas noch hinde,

Arenden putoor noch duif.

Putóór met den accent op *oo* is het landdier. De vogel heet *pútor* met den toon op de eerste fylbe. Het *putten*, waarvan hy eigenlijk *putter* heet, is 't azen op vorfchen, *put*.

PUT-

PUTSE (puttemmer), noodwendig V. door den vervrouwelijgenden uitgang, die den *waterschep* of *schepper* tot *schepper* maakt. § 74. — Het Hoogduitsch zegt ook *pfütze* in 't V. maar voor *poel*.

PYRAMIDE, zie *piramide*.

Q.

De Q wordt federt overlang in onze schrijfwijze geheel uitgebannen. Of het niet beter ware met de Ouden het zachtere en inniger *quelen*, dan het harde en stoutklinkender *kwelen* van tegenwoordig te gebruiken, is een vraagstuk, dat lang bleef dobberen. In de worsteling over dit punt als in zoo vele andere, moest de latere verharding het natuurlijkerwijze op de oorspronkelijke zachtheid overhalen, en weinigen zijn meer vatbaar voor 't onderscheid. Men beschouwt deze Letter derhalve niet meer als tot ons Alfabeth behorende, en wy stelden daarom de woorden met *qu* beginnende onder de K op *kw*, als b. v. *kwint*, *kwintane*.

R.

RA of RAA, zou men voor 't zelfde als *roel* in hoog-Noordschen uitspraak mogen houden, dat is, *lange stok*, en dus even als dat *roe* of *roede*, in 't V. stellen. Wat het geslacht aangaat, te recht, doch het woord is *ra-e*, strekking, waarvan ook *raam*, *rag* en *rak*, en ook het Hoogduitsche *ragen*; en uit deze beteekenis vloeit dan ook die van *roel* of *stok*. In het Perzisch is *rah* (راه) een *streek* of *weg*, van de rechtheid, en in samenhang met het woord *recht* zelf, ook *rast* (راست) in die taal, en

in 't Hoogduitsch, *gerade*. § 67. Zie ook *rak*, en *rave* voor *dakparre*. En wijders mijne T. en D. Verscheidenh. III. Deel, over *vragen*. Een geheel ander woord is RÂ, contractie van *gerade*, kleed; en in deze vorm niet gebruikelijk dan voor 't doodkleed, waarmee men een gestorvene in het graf legt: van 't welk het woord *râroof*, berooving der lijken, en, zoo sommigen gewild hebben, ook het woord van *reewen* en *reewer* is, als zijnde een lijk afleggen, kleeden, en inwikkelen, en dit werk als beroep oefenen. Doch men zie het woord *reew*. — V. als *gerade*, wanneer het niet collectivè genomen wordt.

RAAD, M. als wortel van *raden*, voor *consilium* of *senatus*, § 28. Ook als *remedium*, van *gereide*, *gerade*, dat de eerste beteekenis des werkwoords *raden* bevat, als een *toereiking ter hulp* van het Thema *ra*. 't Klinkt vreemd, als men 't woord *Imperator* der Romeinen van dit *raden* afleidt, maar die weet, dat het van het Sabellische woord *Embratur* genomen is, en 't oude Latijn *Imperatorem* noemt *qui res gerit*, dat is, de zaken *beraad*t en *bered*t; en ook, dat het oude *emb*; het Hoogd. *umb*, ons *om* is, met ons voorzetsel *be* overeenstemmende, als in *omkleeden* en *bekleeden* enz. zal het kunnen aannemen. Men zie *Varro*, en vergelijkte (wil men) *Niebuhrs Römische Geschichte*. Ook de Sabellische munt van Papius Mutilus, onder die van 't Bellum Sociale.

RAADSEL, O. door den uitgang. § 86. Ook dit *raden* (*deviner*) is *reiken* en *bereiken* van het zelfde thema, *ra*. — Die *raad*t, reikt om 't voorgestelde te bevatten, en *raad*t hy 't, zoo bereikt hy 't.

RAAF, nog in Hoofts en Vondels tijd V. Thands houdt men het woord regelmatig M. als *vogel*, en dus nam Cats het ook. § 57. Ook is *roof*, waarvan 't een verkorting als *roover* is, M. § 28.

RAAI, verouderd woord voor *fraal*, waarvan de Franschen
hun

hun *raion* hebben 't geen er een augmentatief van is; 't zij oorspronkelijk by ons, 't zij uit het Lat. *radius*. — Ik zou het voor echt Hollandsch houden, als met het oude *ragen* te samenhangende, waarvan in mijne Verscheidenheden. M. § 28.

RAAK, zou als een naamwoord beschouwd, en dus als wortel van *raken*, M. zijn. § 28. Maar *luk raak* is een uitroep voor 't *gelukke of 't rake!* even als *botertjen boven! kruist hem!* en honderd dergelijke; en is dus voor geen geslacht vatbaar, ten zij stoffelijk gebruikt, en als dan gelijk alle woorden en uitdrukkingen, O. § 48. Voor het verhemelte desmonds is het by Cats O. Profopopœia XXXIV, en Mengelingen *in fine*, in welken zin het Hoogd. die *rachen* in 't meervoudig zegt.

„De droogte schijnt de tong hem aan de *raeck* te binden.”

RAAM, O. als zijnde *geraam* of *gera-ing*, van *ramen* of *ra-en*, dat is, *strekken*, en zoo ook *spannen*. En dus is een *raam* een vierkante omspanning of omvatting, en in 't algemeen een rechthoekig vierkant of parallelogram. Oudtijds gebruikte men dus een volkomen *raam* tot hoekmeting, en van daar *ramen* voor 't onduitsche *quadreen*. Zoo was de oude Timmermans Gildeproef te Amsterdam een kruiskazijn, waarin de vier vensterberderen of blinden, (zoo links en rechts, als boven en onder, verwisfeld,) altijd pasfen moesten. En van daar drukt *beramen* ook het Latijnsche *deliberare* uit, als eigenlijk *afpassen*. De ruimer beteekenis van *toeleggen* en *meenen* is hieruit voortgevloeid. Dat men elders *de raam* in het V. zegt, luidt ons vreemd, als tegen 't nu standhoudend gebruik; maar is zeer te wettigen als participium *ra-ing*. § 34. Doch zie § 51.

RAAP. Het Latijnsche *rapa* (of *raphanus*). V. als dit *rapa*, § 100. Men zou het als *lang*, en dus van *ra*, of wel als *reep* kunnen aanmerken, en in dien zin noemen

fonnigen (en ik meen, te recht,) niet dan de lange *raap* met dien naam, en de ronde daartegen *knol*. Doch die twee benamingen zijn, hier in Holland ten minste, aan beide foorten gemeen. — Het onderscheid meen ik gevestigd; doch *raap* bevat beide foorten. — Van dit *raap* is ook 't werkwoord *rapen*, als van den grond opnemen. Vergelijk *knol*. — In 't Wendisch is 't woord *repa*.

RAAT, RATE. 't Fransch heeft *raie*, en daarvan *rayon*, een augmentatief. Het is van *raë*, dat is, *voege*, *forme*; waaruit *raden*, en een zaak *beraden*, dat is, *beschikken*. Dit *raë* maakt *geraad*, en by famentrekking *graat* (vischgraat). *Rae* is eigenlijk praeteritum van *reën*, gelijk *gave*, van *geve*; *rate* beteekent dus ook alle *weeffsel*, en by uitbreiding van beteekenis alle voorgeschreven of aangenomen arbeid, taak (pensum), in *voege* dat *naar rate* goed Neêrduitsch is, waarvoor men thands veelal in half en gebrekkig Latijn *naar rato* zegt, dat beter *pro rata* zou zijn. Het V. geslacht schijnt uit het Fransche *raie* aangenomen. Het M. in *honigraat*, is of uit de misleiding van de *n* paragoricum voor de *h*, of uit de verwarring met het mannelijke *raad*, toen men beide woorden *raet* schreef, ontstaan. 't Zou O. moeten zijn, als *geraat* (§ 51); doch alhoewel men collectivè of stoffelijk *het honigraat* zegt, elk waschen pijpjes een *raat* noemende, zou men het Hollandsch gehoor kwetsen met het anders dan V. te gebruiken. Zie § 95. — Doch vergelijk *huisraad*.

RABARBER, of RHABARBER. M. als wortel, schoon het Fr. *la rhubarbe* in het V. zegt. Het woord is 't Gr.-Latijnsche *rhabarbarum*, dat is uitlandsche wortel; in 't Oosten heet hy رَوَنْد (rawend). — § 57.

RABÁT. Fransch woord, *afflag*, of *afftoot*, van *rabatre*, als vele zulke woorden, doch ook M. § 100. Ook als *rollaag*, of wel, schuin oploopende voormuur.

RABAUW, appel, en als zoodanig M. daar er dit woord on-

onder verstaan wordt. — 't Algemeener vrucht zou het V. doen nemen. § 57.

RABAUW (scheldwoord). Zie *rabout*.

RABBELEKANIS; het gebeente van een toebereiden eend- of anderen vogel, zonder poten en vlerken, als er 't vleesch ten ruwste afgesneden is. Het woord, zeer algemeen in mijn jongen tijd, en toen reeds niet meer verstaan, is van de Monniken afkomstig, die dit afgegeten gebeente aan den hond gaven, en 't daarom in hun Kloosterlatijn de *rapula* of *rabula canis*, dat is, de roof of prooi van den hond, noemden. Men zie van dit *rapula* by Du Cange. V. § 100.

RABOOR of RABOORD, oudtijds *rietboorde*, een foort van scherpe of spitsche bies uit moerasigen grond. Zou ik 't wel hebbe, *juncago* of *juncaria*, of *oxyacantha*. V. als plant. § 57.

RABOUT. Als toepassing van den naam des Frieschen ongeloofigen Konings, noodwendig M. gelijk alle eigen namen van mannen. § 55. Als *rade-* of *raderbout* voor ijzeren vleugel of *koeyoet* by het radebraken, en dus als scheldwoord, dat *beuls werktuig* beteekent, is het van het geslacht van *bout*; en ook door de toepassing M. § 59, 55. Jan Vos schrijft te recht *radebout*. Dit zelfde mag men ook zeggen van

RABOUW, of RABAUW, zoo het als verbastering van het Fransche *ribould* gebruikt mocht worden. M. § 100, 55. — Voor *appel*naam desgelijks. § 57.

RAD, O. zonder dat wy hier behoeven te bepalen uit welken hoofde voornamelijk. Het meervoudig is *raderen*, en toont het geslacht derhalve. De grond ligt in § 41. — Men merke op, dat de meervoudigen die *er* aannemen, over welke men zoo veel gegist heeft, niet anders dan meervoudigen van adjectiven in *er* zijn, van welke het enkelvoudige niet in gebruik is. Dus is het met

kinderen, van *kind* ;
runderen, van *rund* ;
kalveren, van *kalf* ;
lammeren, van *lam* ;
hoeneren (nu *hoenderen*), van *hoen* ;
goederen, van *goed* ;
gemoederen, van *gemoed* ;
kleederen, van *kleed* ;
beenderen, van *been* ;
berderen, van *berd* ;
liederen, van *lied* ;
bladeren, van *blad* ;
raderen, van *rad* ;
loveren, van *lof*, *blad* ;
gelederen, van *gelid*, of 't oude *geled* ;
spaneren (nu *spaanderen*), van *spaan* ;

en zoo ook *eieren*, van *ei* ;

en *beieren*, van *bei* of *bes*, *bezie* ;

waarvan het spreekwoord *eieren met beieren*, dat is, *verzachting by 't zure of zerpe*. Onder al welke dit laatste met *spaan*, het eenige is, niet O.

Het is hiervan, dat deze woorden in de famenstelling regelmatig de zelfde fylbe *er* hebben, als in *kinderspel*, en *runderharst*, *kleederdracht*, *hoendersop*, *kalverliefde*, *liederlijk*, *bladertooi*, *loverhut*, *raderwerk*, *cierstruif*. Dit neemt echter niet weg, dat de famenstelling ook met de substantiven-zelve plaats heeft, en dat ook fommige famenstellingen met deze adjectiven buiten gebruik zijn.

Voor 't overige gevoelt men licht, dat deze adjectiven altijd *in concreto* gebruikt werden, en dat zulke meervoudigen dus (gelijk wy elders opmerkten) het O. geslacht aantoonen, waarvan wy echter *spaan* en *bei* moeten uitzonderen, naar het tegenwoordig gebruik dat deze twee woorden als vrouwlijk erkent.

RA-

- RADIJS, uit het Latijn, waar het *radix* is, en dus V. even als *matrijs*, van *matrix*, *patrijs* van *perdis*, enz. wel te verstaan, dit laatste buiten de jachttaal. § 100.
- RAFEL, M. door de vorming van *rayen*, *royen*, *ruiven* en *ruiën*, dat is, *rouwen*, rouw of ruw zijn of maken. § 28.
- RAFT (roofer) O. als een collectivum, van *raf* (*reef*) gemaakt. § 49.
- RAFTER (by onze Vaderen voor *balk* in gebruik), M. door den uitgang. § 28. 't Is ook Engelsch, uit het A—S. *ræfter*; doch de oorsprong is in 't oude *ragen*, reiken, uitstrekken, zoo als men ook *rachter* zei. Het Hoogduitsch zegt ook *raffen* voor een *balk*. Dit woord is niet te verwarren met *reefter*. — *Rafterdeel* zei men oudtijds voor een *lat*. O. als *deel*. § 39.
- RAG, van 't oude *ragen*, nog in 't Hoogduitsch overig, dat is, strekken, reiken, dus zou het als enkele *draad* M. zijn. § 28. Maar men zegt *rag*, 't zij als *stoffe*, 't zij voor *gerag*, *geweef* of *weeffel*, en dus is het O. en zoo ook als zijnde 't adjectivum *ra-ig*, strekkig. § 51, 41. — Van dit *ragen*, waarvan ook *vragen* en *geraag* (als Huygens nog zegt voor *graag*, dat een contractie is), zie men mijne T. en D. Verscheid. III D. bl. 186 en 202.
- RAGOUT. Fransch woord, zijnde 't Spaansche *regosto*, dat is herfmaak, t. w. smaak met weërsmaak vereenigd. De zaak-zelve is bekend. M. als in beide die talen. § 100.
- RAJE voor *straal*, verouderd, en waarvan 't Fransche *raion* als augmentativum. Eigenlijk 't zelfde woord met *rage* waarvan *rag*. V. § 67. Men kon het van het Ital. *raggio* of *ragio* (en dit van het Lat. *radius*) afleiden, doch men behoeft het zoo verr' niet te zoeken, en in dit geval zou het M. zijn. § 57.
- RAILLERIE. V. als de uitgang toont. Fransch woord, van het werkwoord *railler*, verbastering of vervorming van

van ons *ré-elen*, Eng. *to reel*, d. i. snappen, 't zelfde als *redelen* van *rede*, waarvan ook *rel* als naamwoord en *rollen* als verbum. Dit *redelen* is dus van *rede*, terwijl *reden* *redenen* als verbum geeft waarvan *redeneeren*. Het laatste is dus ernstig en juist (consequent) het eerste spot-tend of in 't wild praten. — Een derde frequentatief nevens dit *redelen* en *redenen*, is *rederen*, faamgetrokken tot *rebrén*, waarvan de Franschen hun *raire* en *réeer* voor *schreeuwen* hebben, en dat ook met het Lat. *reor* samenhangt voor *meenen* gebruikt maar eigenlijk van een meer stellige beteekenis, en het Grieksche *ῥῆω*, *zeggen*. Zie de Verhand. op het stuk der frequentativen, en vergelijk *rel*.

RAIZIJN of RAZIJN. Gedroogde druif. Eigenlijk Fransch, en in die taal M. maar by ons V. als druif, dat er onder verstaan wordt, want men plach *razijndruif* te zeggen (zie 't Voorwerk), V. § 39, 57. Men begreep voorheen de *krenten* (gelijk wy ze thands noemen) ook onder dezen naam, en heette daarom onze thands genoemde rozijnen, *lang-rozijnen*, gelijk nog by Cats, en in 't oude Volksliedjen van Prins Robert.

RAK, strekking, streek. Dus *een rak in den wind*, anders een *streek*; een *rak lands*, *waters*, enz. waarvan ook 't oude *dagerake*, dagstreek in 't Oosten. *Lindenrak* zegt Huygens voor het Haagfche Voorhout, d. i. *streek* of *rij van linden*. Als præteritum van *rekken*, V. § 36; doch als wortelfylbe van het derivative werkwoord *rakken*, M. § 28. — Het O. is wanspraak, zoo het niet als 't verkorte *gerak* wordt gebruikt. Het *Damrak* te Amsterdam is de *damstreek*, dat is, de *streek der Amstel* van den *dam* af, en dit wordt O. gebruikt door er *water* onder te verstaan, zoo als ook die geheele streek eenvoudig het *Water* genoemd wordt; doch dit heeft op de Schrijvers invloed gehad. — *Rakken* in den zin van *een vuilen boll schoonmaken*, is eigenlijk naar den aart van 't woord, ter deeg

deeg *ragen*, of *vegen*; of wel, iets verwards of verbrodelds ontrafelen, een van beide.

RAKE, anders een *egge*, rastrum, V. § 18. Eigenlijk is 't woord het zelfde met *rakel* in beteekenis, en verschilt slechts in uitgang en toepassing.

RAKEL of RAKELSTOK, ook *rekel* of *roket*: oudtijds ijzeren *staaf*, waar men gelijk nu met de *haardpook*, het vuur meê *oprekelde*. Thands zegt men *op-* en *inrekenen*. Het Fransch zegt *racler*. M. § 28. Het woord is ook wel voor *hark* gebruikt, en ook voor het geen men anders wel een *drilfok* heet, met welke tusfchen de vlakke handen te draaien, men het zij chocolade of melk of andere schuimgerechten doet opspuimen. Eigenlijk echter is *rakel* een *gaffel*, en gelijk dit van *gapen* is, waarom het ook *gaapfok* genoemd plach te worden, is *rakel* van *raken* als *verrekken*, uitspreiden, en ook met het Hoogd. *rachen* voor keel (of *schlund* als zy zeggen) verbonden. Ons *op-* en *inrekenen* van het vuur is eigenlijk *op-* en *inrakelen*.

RAKEL, houten hooi- of liever grashark, waarvan 't werkwoord *rakelen*. Ook nevens *rake* wel eens voor een *eg* (rastrum) gebruikt. M. § 28.

RAKET, kaatstuig, O. als de woorden van dezen uitgang gemeenlijk, § 100. Echter ook V. gelijk in het Fransch, Spaansch, en Italiaansch, en misfchien is dit geslacht hier verkiesbaar. — Het onderscheid tusfchen *raket* en *pallet*, is dat *raket* met koorden bespannen is, en dus van *rak* als gespannen koord genoemd; *palet* daartegen met een vlak overspanfel van fchapevel of pergament, den naam van *plat* draagt, (zie *palet*), of van *pollet* naar den steel genoemd is. — 't *Raket* is 't *reticulum* by Ovidius, *de Art. am.* 361. Ook is *raket* een kruid, *eruca*, en (als zoodanig) V. § 57.

RAKKER, dat is, *pijniger*, beul, van *rakken*, uit-rekken. § 28.

RAL

RAL in beteekenis 't zelfde als *rel*, en gebruikt voor onbeteekenend gefnap, is het oud Fransche *rale* of *rasse*, een bloot keelgeluid als by zieltoegenden de *reutel* genoemd wordt. M. als wortelfylbe van *rallen*, d. i. rammelen zonder zin, waarvoor men ook *reutelen* zegt. § 28. Men leidt het Fransche *railler* en *raillerie* hiervan af. Intusfchen is de gemeenschap van 't woord met *rammelen* en *ratelen* kennelijk.

RAM, mannetjen van het Schaap, en even als *bok*, algemeen voor het *mannetjen van klein vee* gebruikt, M. § 28. — Dus ook voor 't *krijgstuig*, anders ook wel *rammei*. De wortel van 't woord, *r*, toont of *botsing* of *springen* aan. 't Eerste alleen past op de beteekenis van den muurbreker; het laatste op het mannetjen van een dier als *bespringer*. Dus sprak men voorheen van de *rammingtijd* van het vee, dat is *paar-* of *springtijd*. Echter kon 't woord *ram* ook wel eigenlijk en oorspronkelijk op de hoornen zien, als zijnde uit *ra-ing* saamgetrokken. Zie *ra*, *rang*. Ook *rank* is in de lengte uit- of opgefchoten. Men noemde de hoornen van ouds ook wel *takken*, 't geen ook uitschietfels zijn. Het Latijnsche *ramus* voor *tak* behoort hier ook toe. Hoe 't zij, ook in 't Deensch is *ramme*, treffen, raken, stooten. Van 't Konijn zegt men *rammelaar* voor het mannelijk dier.

RAMENAS (bekende wortel). Van den Italiaanschen naam. De Italianen noemen deze soort van wilde radijs, *ramolaccio*, waarvoor in oud basterd Latijn *armoracia* gezegd wordt. In Vlaanderen zegt men, met scherper uitspraak, *ramenats*; 't geen de terminatie *accio* nog beter uitdrukt. *Armoracia* kon wel 't echte woord en van *Armorica* zijn, als uit het Westlijke of de zeekust van het oud-Frankische rijk afkomstig. M. als wortel. § 57.

RAMMEI, stoottuig ter muurbreking, van *rammeien*, M. van *rammen*, stoten, en, om dat deze balk aan 't eind met

met zware metalen ringen omwonden was, uit eenige overeenkomst met de kringelende ramshoornen, by de Grieken *ραμίδε* genoemd (gelijk dit by hen ook de naam der Jonifche *Voluten* was), welken naam de Romeinen voor dat krijgstuig in hunne taal vertolkt overnamen. § 28. Men noemde dezen *ram* ook wel een *bok*, en (als Pontanus aanmerkt,) ook een *nagel*. Zie desgelijks Scriverius in zijn *Toetssteen' op 't Goudsche Cronyxken*.

RAMMELAAR en RAMMER, van *ram*, en niet meer of minder dan dit beteekenende. Men noemt inzonderheid het mannelijk konijn met den eersten naam. De eerste oorsprong van dit *rammen*-zelf, waartoe deze woorden hier t'huis gebracht worden, is in 't Thema *ra*, waarvan zie *raa*, dat ook met *roede* gemeenschap heeft. M. § 28. Zie *hond*. — Dat

RAMMELAAR voor *die rammelt*, 't zij dan *mensch* of *tuig*, M. is, behoeft naauwlijks geroerd, § 28.

RAMP, V. als oorspronkelijk adjectief, *rammig*, of *ramming*, dat is, *slag*, *stoot*, of *bruizing* (*contusio*), waarvan het even als *druk*, *tegenspoed*, en dergelijke, in overdrachtigen zin is overgegaan. § 33, 34. Voor het gebruiken van dit woord in het M. is echter eenige grond; want men heeft een werkwoord *rampen*, als *kampen*, *schampen*, waarvan men *kamp* en *schamp*, als de wortel-fylbe kan achten, alhoewel dit oude *rampen* wellicht niet dan voor *schelden* en *vloeken* gebruikt plach te worden, en by vernieuwing van ouder Ordonnantien veelal in *schampen* veranderd is. *Ramponneeren* echter schijnt eerder tot het Fransche stamwoord *rompre* te behooren, van 't Latijnsche *rumpere*, het geen met ons *rammen* verward is, het oudste en oorspronkelijkste van geheel die maagschap. Van de toevoeging der *p* aan de *m* van *rampen*, vergelijkte men wat ik in mijne Verhandeling over 't Letter-schrift betreffende 't Hoogd. *mb* aanvoerde, bl. 184. —

Het

Het is even zoo met *klamp* van *klemmen* of *klammen*, *tombe* van *tumulus*, en 't Goth. en A—S. *wamba* en *wamb*, voor ons *wamme*, en zoo meer. Zie ook *domp* en *stomp*, en vergelijk mijne T. en D. Verfch. IV. D., bladz. 184.

Het Fransche *rampe* en *ramper* behoort hier niet toe, maar is van het Italiaansche en Spaansche *rampa* en *rampo*, haak en klaauw, en *rampar*, klimmen en ophecten, van *ramo*, waarvan ook 't verkleinende *rampollo*, uitschot van een boomtak in 't Spaansch, en *rampollo* voor bron of wel in het Italiaansch. Van dit krom zijn als een haak zegt het Spaansch ook *calambre* voor de *kramp*. Doch dit ons *kramp*, als *ge-ramp* zijnde, heeft daar ook gemeenschap meê, en *ramp* zou dus even zeer beklemming zijn kunnen. Ook *rapen*, en *krabben* en *krabbelen* onderfelt kromte en haken, en even zoo 't *grabbelen*, nog duidelijker het *gerabbelen* toonende waar 't uit saamgetrokken is als frequentativum van *rapen* met het voorzetsfel *ge*, § 88.

RAMPAARD voor **ROÛPAARD**. Zie dit laatste, waarvan 't een verbastering is.

RANCUNE, Fransch woord, in het Spaansch *rancor* en *rencor*, zichtbaar met ons *wrang* verwant, zoo wel als met het Sp. *ranciar*, gisten en verzuren of stinkend worden, en 't Lat. *rancidus*. Ook het Hebr. gebruikte de uitdrukking van *stinkend* worden voor hatelijk. — Doch 't Fr. *rancune* flaat op de wrangheid des gemoeds van den gene die haat, niet die gehaat wordt. — V. als de uitgang in 't Fransch medebrengt. § 100.

RAND. M. van *randen*. § 28. Dus in 't Gebruik. Doch oorspronkelijk is het V. als participium *ra-end* van *ra-ên*, trekken, en beteekent dus omtrekkend. § 34. Zie *rag* en *ra*. Waartoe ook het Fransche *raie*, *raion*, *raier*, en het Lat. *radius* behoort. Het Thema is de wortel

RE, voortgang, waarvan *rede*, *rij*, enz. — 't Verbum

aan-

, *aanranden* hiervan is dus *aan BOORD klampen*, indien het echter niet eigenlijk *aanrennen*, d. i. *aanvliegen*, is.

RANG (oud woord), voor *rekel* of *hond*, M. § 57. Zie *rekel*.

RANG, M. door 't Gebruik, om dat wy het uit het bedorven Fransch nemen. § 100. 't Italiaansch heeft ook *rango*. 't Zou als oorspronkelijk Hollandsch, en eigenlijk *reng*, dat is, *re-ing*, (*rijing*, *scharing*, *arrangement* in het Fransch) zijnde, V. moeten zijn, gelijk

RANK (tak of twijg), dat inderdaad *ra-ing* is, van *ragen*, oudtijds by ons gelijk nog in 't Hoogduitsch *uitsfecken*. Het is dus V. en zoo ook in de Italiaansche en Fransche afkomelingen, *branca* en *branche*. In 't Latijnsche *ramus*, en ons *ram*, ziet men den overgang van den uitgang *ng* en *nk* tot *m*, waarvan § 85, en in onze Nieuwe T. en D. Verscheid. IV D. bladz. 180 en volgende. — 't Oude Fransch zei ook *rame*. Dus Guillaume de Lorris:

Moult a dur cuer qui en May n'ame,
Quand il oit chanter sur la rame
Aux oiseaux leurs sons gracieux.

Zie *ram*. § 34. Echter wordt het ook wel by uitbreiding voor *zwier*, *bocht*, of *krul* gebruikt, zeker om den natuurlijken zwaai der ranken. 't Zelfde woord is het Wendische *runca*, 't geen *arm* beteekent. Ook

RANK (dartel of listig bedrijf of overleg), 't zelfde woord by eene verdere uitbreiding van beteekenis. V. § 34. — Zie Cats op duizend plaatsfen, en Kiliaan op dit woord. De eigenlijke grondbeteekening des woords steimt overeen met het onduitsche *attentat* of *atteinte*. Het is inderdaad een participium van het evengemelde verouderde *ragen*. Zie *vraag* en *vracht*. Niet te min kon men 't in den zin van *krul* of *bochtige zwaai* nemen; want men zegt ook *krullen* (dat is, *ranken*) *in 't hoofd hebben*. Merk-

waardig is, dat het Oosterfche ook *renk* (رنك) zegt voor *list*, 't geen in den Perzifchen taaltak eenvoudig *kleur* is.

RANSEL of RANTSEL, ook RONSEL (waarvan *ronfelen*, 't zelfde als *plonderen*, namelijk, den *ronfel* of *plonder* nemen.) Van *rond*. Eigenlijk *oprolfel* (zie *plonder*), en dus *pakkaadje* of *kleedervoorraad*, die men met zich draagt. M. als wortel van *ronfelen* of *rondfelen*. § 28. Ook *randfelen* voor *geesfelen*, is 't zelfde woord, doch eigenlijk *ontrarfelen*, 't geen het *ontkleeden*, *ontbloten* uitdrukt, dat de geesfeling voorgaat. — Indien echter *randfelen* dan niet eenvoudig op de *kleeren* ziet (*randfel* in 't algemeen voor *kleed* genomen), gelijk men wel zegt iemand den rok uitkloppen. — Van dit *ransel* of *ronfel* is ook *ronfelen*. Een *ronfelaar* is die iemand van den *ransel* voorziet, tot den *ransel* brengt, den *ransel* op den rug legt. Vergelijk *matroos*. — 't Engelsche *to ransack* heeft hier wel eenige betrekking op, doch fchijnt eigenlijker van *ren* of *reiszak* te zijn.

RANSOEN, niet uit het Fransche *rançon*, dat van 't onze verbasterd is, fchoon dit daardoor het O. aangenomen mag hebben, aan den vreemden uitgang *oen* dikwijls verknocht; maar *renzoen*, dat is, *ontslagprijs*, eigenlijk *de prijs* waarvoor men iemand *ont-rennen*, of *loopen* laat, of zoo Du Cange meent, van het oude *ran*, nog in 't Deensch *roof* beteekenende, met het zelfde *zoen* faamgesteld, waardoor het dan eigenlijk *afkoop van roof* zou aanduiden. Waarfchijnlijk O. door er *geld* onder te verftaan, § 57, fchoon het M. in zich-zelfs (en ook als *prijs*) beter ware. § 39. *Ransoen* geven of nemen werd by onze Ouden *reimeren* genoemd, het geen zy ook voor *brandfchatten* gebruikten, en by Huydecoper op Melis Stoke, I. Deel, bladz. 126, niet al te wel verklaard wordt, doch eigenlijk het Latijnfche *redimere* is.

RA-

- RANUNKEL, of RENONKEL. V. als bloem, en als zijnde het Lat. *ranuncula*. § 57, 100.
- RAPÉ. Fransch participium, beteekenende *geraspt*, en in 't algemeen tot poeier gemaakt; maar 't is M. als wordende daar *tabac* onder verstaan. § 57.
- RAPÉL of RAPPÉL, te rug roeping. Fransch woord, maar by ons O. even als *appel*. Zie *appel*.
- RAPIER of RAPIER (zwaard), van 't oud Fransche *rapier*, O. om den Latijnschen uitgang *arium*. § 100. De oorsprong des woords is in *reep*, in 't Fransch *lame*.
- RAPORT of RAPPORT. Fransch. Het zij als betrekking, het zij als bericht, O. als van participialen aart. Zie het Voorwerk.
- RAREKIEK. Bedorven woord, half Fransch. In Parijs hieten voorlang zulke fraaiigheden die men op de straten te kijk droeg, en vertoonde *raretés* en *curiosités*. Die ze by ons overbrachten, verloopen Walen en halve Duitschers, noemden ze *rareties*, en voegden er *kijk* (in hun uitspraak *kick!*) by. *Kiek, raretiet! kiek*, was 't geroep, en dit werd saamgesmolten tot *rarekiek*. 't Woord is M. dewijl dit *kijk* of *kiek*, een imperativus, en dus de wortelsylbe van 't verbum *kijken* is. § 28, 39.
- RAS van 't Fr. *race* of Ital. *razza*, maar O. als *geslacht*, 't geen het beteekent. § 57.
- RAS voor een geweven stof. Fransch woord. O. als weeffel. § 57.
- RASP, M. als wortelsylbe van *raspen*. § 28. Als grondwoord zou *rasp* een adjectivum van *razen*, 't Fransche *raser* (affcheren) zijn, en dus V. gelijk men het by onze Ouden gebruikt vindt. § 33. Dat het een en ander met het Lat. *radere* samenhangt, ziet ieder, en dus ook met ons *rakel*. Ook met het Lat. *rastrum*, eene *egge*, waarvan ons
- RASTERWERK, dat is zwaar en gekruist traliwerk; 't

zij van teenen of van ijzer gevlochten; doch 't geen veellicht eigenlijk *roosterwerk* van *rooster* is. O. § 39. Vergelijk 't aangemerkte by *reep*.

RAT, of ROT. 't Schijnt oorspronkelijk uit het Latijnsche *rodere*, en is M. als *rat* en *ratto* in 't Fransch en Italiaansch. § 100. De *muis* daartegen is by on's V.

RATAFIA. M. als in het Fransch en Spaansch, waaruit de naam met de zaak overgenomen is. Ook verstaat men er *drank* onder. Zie *tafia*. § 100, 57, 39. Wellicht is de naam een wensch van gelukking: *rata fiat res!* Ottius en Menage willen dat *ratafia* verbasterd zij uit *rectificatus*. De Apotheken kennen dit woord in *spiritus vini rectificatus*, welke *nogmaals overgehaalde brandewijn* is. Zie Leibnitii Collectanea Etymologica.

RATEL, M. § 28. klanknabootsend.

RATIJN, weeffel, van zijn ruwheid dus genoemd, O. als *stof*. § 48.

RAVAADJE, 't Fr. *ravage*, van 't oud Duitsche *raven*, d. i. onbezuisd en in het wild loopen, zwieren; zwerfen, verwant met *draven*; ook verwoesten, beschadigen, enz. in 't oud Fransch *raver*, Engelsch *to rave*, van 't welke ook het Italiaansche *ravajo* (de Noordenwind). V. als deze uitgang in *aadje*, § 100. Doch 't Fransche woord-zelf M. en dus kan men 't ook in dit geslacht aannemen, § 100; schoon 't V. regelmatig is.

RAVE. Daksparre of lat. V. § 67. Zie *raa*.

RAVE, als *gracht*, V. als *raving*, van *raven*, nu *graven*.

RAVELIJN, van het vorige, O. om den verkleinenden uitgang in *lijn*. § 45.

RAVIJN. 't Zelfde als *rave*, of als *raving*, waaruit het gevormd is door een Fransche uitspraak, en dus *gracht*. V. door de vorming, § 99. Doch als door den uitgang *ijn*, diminutief (83), of wel als adjectief, O. § 44. — En zoo ook wel als men 't voor *ravelijn* neemt.

*

RA-

RAVOT. Fransch woord, by onze vroeger Schrijvers wel gebruikt voor *oproer*. 't Is beweging met geruisch, enz. O. door den uitgang, § 45. — Hiervan ons werkwoord *ravotten* voor 't wild spelen van kinderen.

RAZERNY, of RAZERY, gelijk men voorheen plach te zeggen. V. § 75. Huydecoper zoekt onderscheid in de beteekenis dezer twee woorden. Etymologicè heeft hy gelijk. *Razery* is van 't frequentatief *rdzeren* en *rdzering*, § 69; maar *razerny* is een verder derivaat van het infinitief *rdzeren*-zelf, § 70. Doch sijn is dit onderscheid, en nooit in het gebruik waargenomen. Met dat al, zou *razerny* eene blijvende en doorgaande woede, een ziekte, en *razery* het bloot werkelijk woeden mogen beteekenen, welk onderscheid in de *n* als drukkende en *r* als werkende letter ligt, van welke de eerste den infinitief als potentiale, de laatste als actuale werking of werker uitdrukt.

RAZIJN. Zie *raisijn*.

REAAL, M. als *penningnaam*. Zie *penning*. § 57.

REBEK, foort van *viool*. M. in 't Fr. doch in 't Ital. *ri-beca* en V. By ons V. als *viool*, § 57.

REBUS. Fransch woord, by ons aangenomen voor een foort van figuurschrift in afbeeldingen bestaande, en waarin ook onze Rederijkkamers zich oefenden. O. om dat er schrift onder verstaan wordt. § 57. — Het woord is Latijn, en *rebus schrijven* was met zaken in plaats van letters of woorden schrijven. De Franfchen noemden 't veelal *rebus de Picardie*.

REBUUT. Uitschot. Fransch. O. Naar het Voorwerk en § 57.

RECEPT. Het zij voor *ontfang*, het zij voor Medicijnsch voorschrift. O. Zie 't Voorwerk, blad. 61.

RECÈS. Fr. woord. Voor te rug gaan of afscheid of besluit. O.

RECHT, O. als adjectief. § 41. 't Is van *re-en* als een-

voudige voortgang. *Kromte* is afwijking van den voortgang, door wending; en *verkeerd* is geheel omgewend.

RECHTBANK, V. als *bank*. § 39.

RECHTER, M. gelijk ook de uitgang meebrengt. § 55, 28.

In 't V. zou 't *rechteres* zijn.

RECLAME, Fransch, en

RECLAMEN, Lat. woord beteekenende *inroeping*. Beide by ons als in het Lat. O. § 100.

RÉCOMPENS. 't Fr. *récompense*, vergelding, en als dit en 't Fr. V. § 57, 100.

RECOURS, Fransch, en RECURS, het Lat°. *recursus*, toevlucht. M. naar § 100, maar beter, O. naar § 89, in gevolge van 't aangemerkte in 't Voorwerk.

REÇU. Fr. woord (ontfang), ook voor kwijtschrift gebruikt. O. als participium. § 19, 41.

RECUEIL (verzameling). Fr. en by ons als collectief en naar § 49, en 't Voorwerk, O.

REDE en

REDEN, welke men anders behoorde te onderscheiden dan thands geschiedt, al ware 't dan ook alleen om de betekenis van *redelijk*, dat niemand *redelijk* schrijven zal; beide V. § 67, 99.

Willekeurig is gedurende de vorige eeuw het onderscheid ingedrongen, van *rede* voor gesprek, en *reden* voor het vermogen der samschakeling van onze denkbeelden te nemen. Willekeurig zeg ik, en tegen 't begrip van anderen, die de toepassing juist anders wilden. En dat wel, om de belachlijke *reden* of *rede*, dat in 't Latijn *oratio* een letter meer dan *ratio* had, waarom het eerste dan ook in het Hollandsch door een letter meer uitgedrukt zou moeten worden. — Maar waarom dit zoo wel niet, als *Godt* niet *dt* te schrijven, om dat het Hebreeuwsch en Latijn vier letters in יהוה en *Deus* hebben? Want ook dit is gedreven geworden, en daarvan (als ware 't) een ge-

gewetenspünt gemaakt, fchoon wy dit nu vergeten zijn. — Zeker is *rede* of *reden* in die toepafing op de twee Latijnfche woorden niet meer onderfcheiden dan het Griekfche *λόγος*, dat beide *woord* of *gefprek* en *denkvermogen* te kennen geeft; en de Dichters deden derhalve wel, dat zy zich nooit aan die redenaarsgrilligheden onderwierpen.

Met dat al, is er een onderfcheid in de twee Nederduitsche woorden, doch het geen men niet waarneemt. — Ons gebruikelijk naamwoord *reden* is inderdaad *reding* van het werkwoord *reden*, dat is, *re-ën*, en ook *rede* is volkomen het zelfde; maar dit *reden* maakt *redenen*, waarvan wy 't *redeneeren* thands hebben, even gelijk wij van *voeten*, dat is *gaan*, *voeteceren*, van *handen*, dat is, met of in de *hand* grijpen of hebben, *hanteeren*, gebruiken. En gelijk dit *redenen* door zijne frequentative vorm een herhaling medebrengt, drukt het eene werkelijke aanéenknooping in het *reden* uit, en duidt dus eigenaartig de famenfchakeling aan van de uitspraken des verftands (de *judicia*), het zij dan in 't denken, het zij in het fpreken. Men zou dus op dezen grond (zoo men dien aannam) om juist of liever, recht *distinct* te fpreken, het woord *reden* niet anders dan van eene doorgaande volkreeks van *judicia* moeten gebruiken, en niet van eene enkelé eenvoudige uitspraak.

Beide deze woorden beteekenen eigenlijk in zich-zelfs *voortgang* en *ftrekking*, of, wil men, *vloeiing*, 't zij dan van woorden of van gedachten, of van wat het zij, van het Thema *re-en*, 't geen mede het *πέω* der Grieken is, en 't *ρῶ* (*rew*) van het Perzifch, dat *gaan* beteekent.

REDINGOTE, by de Franfchen V. maar 't Eng. *riding-coat*, d. i. rijkleed of rijrok, is M. by ons als *rok*. § 57.

REDRES. Fr. O. bladz. 61 en als ons *herftel*, 't geen 't beteekent. § 57.

REE, V. als *wijffen van 't hert.* Doch O. als men er *dier* onder verstaat, *het reedier.* § 55. En dus neemt men het voor *reekalf.*

REË of REEDE, kleine haven, V. § 67. Dat *rede* oudtijds ook koorts beteekende, weet ieder; doch dit *rede* is 't præteritum van *rijden*, anders *rijen*, waarvan *rijelen*, saamgetrokken tot *rillen*. Men zegt nog: *Het rijdt my door de leden*, van koortfge huiveringen fprekende. 't Woord is V. § 36, fchoon de HSS 't veelal M. hebben ter onderscheiding. — Men zei ook *rijden* voor de koorts hebben. En hiervan is de uitdrukking: *hy zal daar aan RIDEN*; dat is, een koorts aan bekomen, of van huiveren. *Rede* is eigenlijk de koude der koorts; *koorts* in eigen en engen zin, de hitte.

REEF, ftrook zeils, V. gelijk *rib* en *rif*, waarmede 't één woord is. § 33, 36. 't Is oorspronkelijk *re-ig*, van 't vruchtbare thema *re-en*, of præteritum van het verbum *rijven* of *rijgen*.

REEFTER, verbastering van 't Latijnsche *refectorium*, eetzaal in een klooster; gelijk *dormter*, van *dormitorium*, flaapzaal. Doch M. gebruikt om den uitgang. § 28.

REEK, ook RIEK, foort van *hark*, M. als wortelfylbe van *reken*, (beter *regen*), *rijen*. § 28. Waarvan ook het vuur *in- of oprekenen*, dat is, *fchroffelen*, fchrabben. — Het Fr. zegt *racler* met beter klanknabootfing; doch zie *rakel*.

REEKS (eigenlijk en oorspronkelijk *reegs*), van *rijgen*, als *rij-en*, waarvan men ook *rege* zei, en vervrouwelijkt van *reek*. V. § 36, 74. Even zoo voor *keten* of *boei*, en desgelijks voor *beugel*, als in *fleutelreeks*. — Dit *reek* gebruikt men in Vlaanderen nog voor *regel* of *vers*.

REEP, M. van *repen*, *repere* in 't Latijn. § 28. Ook van het Latijnsche *rapere*, als trekken, gelijk by ons ook *repen* is, waarvan *reep* een touw, ftrook, of riem, *reepdan-*

danfer voorheen ons *koordedanfer*; gelijk men ook *reep-slager* voor *touwslager* zegt. Doch even juist en netter kan men 't onmiddelijk als V. verbale van *re-en*, strekken, afleiden, gelijk in 't algemeen de slotkonfonant *p* en *f* uit *g* of *ch* is. Even zoo toont 't het praeteritum van 't verloren *rijpen*, waarvan met toevoeging van het augment of voorzetsel *ge*, *grijpen*, en waarvan ook *rijp* is. Zie *rijp*. § 33, 34.

REEP of REP voor cirkel of hoepel. Eigenlijk als *teen* (vimen), en dus als dit, V. § 57. — Voorts is REEP in gebruik voor alles wat lang en smal is, in deze hoedanigheid aangemerkt. En van daar *in repen* (of riemen) *snijden*. Zie *riem*. M. § 28.

REET, V. van *rijten*, praeteritum. § 36.

REEUW, eigenlijk *doodzweet* en *doodschuim*, en ook 't *bloed der pestbuilen*, van *re-en*, vloeien. Waarvan *reewen*, *reewers*, en *reewsters*, voor welk laatste Huygens *schrobster* heeft. Men zie Kiliaan. Maar hoe hangt het adjectivum *reewsch* hier meê samen? — *Reewsch* is in echte beteekenis, *qui salacitate extabescit*. — Het is derhalve aan het Ijslandsch en A—S. *hraef* en *hneof* (*hrcof*), lichaam beteekenend, en 't plat-Duitsche *reff*, ons *rif* geheel vreemd, naar 't wel schijnen zou; doch ontmoet zich echter daar meê.

REFLECTIE. Te rug kaatsing van 't licht, kunstwoord der Schilders. In 't gemeen, *wederschijn*. En

REFLECTIE of REFLEXIE, voor overweging. Fransch woord uit het Latijnsche *reflectio*, en als dit, V. § 100.

REFORM, als 't Fransche *reformé* zijnde, V. gelijk dit; maar wortelsylbe van het uit het Fransch gemaakte werkwoord *reformeeeren* of Lat°. *reformare*, M. § 100, 28.

REFREIN. Te rug keerend vers waar een kouplet meê fluit. Fransch woord, eigenlijk *intooming* beteekenende. By ons O. als wordende vers daaronder verstaan. § 57.

REFUUS, 't Fr. *refus*, doch by ons O. als 't Voorwerk toont.

REGAAL was oudtijds een verbasterde benaming van *rottenkruid*; doch beteekent eigenlijk 't *operment*. 't Echte woord is *realgal*, (een Spaansch woord), dat is, *Koningsgeel*. O. als *stof* of *metaal*. § 48. Cats gebruikt het nog als *vergif* in Kon. Uldrik en Phryne Bocena. — Anders, als uit het Fransch overgenomen is 't een *tafelgerecht* of *onthaal*, en in dezen zin was het in mijnen jonglingstijd algemeen in zwang.

REGARD. Fransch woord, by ons O. als de overige van die vorming.

REGEL, M. door de vorming en uitgang, als van *re-en*. § 28. Doch ook V. in gebruik, als overgenomen van het Latijnsche *regula*. § 100. In dezen laatsten zin zeggen wy altijd een *regél schrifts*, 't Lat. *linea*; in den eersten is het meer Hollandsch voor 't geen waar wy ons naar moeten richten.

REGEMENT, oud woord, voor *regeering*, uit het Latijn der middeneeuwen, *regementum*. Zie het oude *Wilhelmus van Nasfouwen*. O. § 100. En zoo ook het tegenwoordige *Regiment*, en alles van dien uitgang.

REGEN, M. als wortelfylbe van *regenen*, M. § 28. in zich-zelfs V. als de uitgang in *n* aanwijst. § 99. Het is *re-ing*, het zij dan in den zin van *straling* of eenvoudige *vlociing*.

REGISTER. Van 't Latijnsche *registum*, en Fransche *registre*. O. als 't eerste, en oudtijds ook V. als 't *registra* der monnikentaal. § 100.

REGRES. Fransch of Latijnsch; by ons, *verhaal*. O. als dit en ingevolge bladz. 61 van 't Voorwerk.

REGRET, berouw of leedwezen. Desgelijks een Fransch woord, maar met het Fransche *gré*, van 't Lat. *gratus*; en dus eigenlijk in zijn grondbeduidenis *weder- of tegen-dank*,

dank, maar in den zin van *ondank* te verstaan. O. als 't vorige.

REI, choor, ommegang. M. van *reien*, dansen, of scharen. § 28. 't Onderscheid tusfchen *rei* en *rij* is bekend. Vondel voegt beide te samen in zijne *Altaargeheimenissen*, II. Boek :

*De Godsdienstzon, te water opgeklommen,
Zag in de RIJ en REI der Priesterdommen
De Cezars treên. —*

REIGER, M. door de vorming van *reigen*, uitsprekken, verwant met ons *reiken*; en als *vogel*. § 28, 57.

REIS, REIZE, V. als 't oude *reze*, waar het één woord meê is. § 74. — Die het bepaaldelijk voor *tocht*, als grondfylbe van *reizen* wilde kenmerken, zou het M. mogen gebruiken. § 28.

REITER, M. door den uitgang, § 28. 't Is een traliezeef en by verbastering van *ruiter*, uit *ruit* (rhombus).

REK, M. voor *streek* of *lengte*, als *een goeden rek (wegs) gegaan of afgeleid hebbende*, een *rek* of *rak* in den wind, enz. van *rekken*, dat uit *re-en* is, en daarom ook voor *loopen* gebruikt. — Men zegt ook *zijn pad rekken*, het geen niet anders te verstaan is, dan *zijn pad* of *weg* *strijken*. § 28. Maar O. voor een *lat* of gestel van *latten* waar men iets opzet; als een *wapenrek*, een *bord- of schotelrek*, by onze Voorouders, enz. Zekerlijk of als *gestel*, of als collectivum. § 51, 49.

REKEL, voor *hond*, M. door zijn vorming. § 28. 't Is *looper*, van *reken* ook *rekken*, als in *zijn pad rekken*, waarin *rekken* geen verlengen maar veel eer *verkorten* is. — Anders was oudtijds *reke* een *held*, strijder, en het zou kunnen zijn, dat uit ons *reke*, voor *vechter*, en zoo voor *woeftaart* genomen, dit *rekel* als adjectief gesproten ware. — Echter zei men voorheen *rekels* en *teyen*, als zijnde 't woord volkomen synonymum van *reu*, dus, by voorbeeld,

beeld, by Paffenrode: *Gy komt hier om die reden, waarom de rekels de teven naloopen*, p. 62. Ook zou het van *roe-el* of *reu-el* verbasterd kunnen zijn. — Hoe 't zij, het woord is M. en op geene *teef* toepasfelijk. — Doch een

REKEN was oudtijds een Held, en waarfchijnlijk van *ra-ken*. — 't Was een eertytel by onze Ouden, *welgeraakt*, en het tegendeel daarvan was *ongeraakt*. De eigenlijke beteekenis dezer woorden was *wel-* en *wanfchapen*, maar het een en ander begreep zoo wel de ziels- als lichaams-gesteltenis. M. § 55. *Reken* en *reus* werden ook wel met elkander verwisfeld.

REKENE, een waterfroomtjen, reeds by Melis Stoke gedacht. V. als *rivier*, door toepafing. § 57.

REKENSCHAP, als de uitgang in *fchap* meëbrengr. V. § 92.

REKEST, gelijk men voor 't Fr. *requête* en Spaanfche *requesta* wanneer men de *q* wil uitsluiten, naar alle fatfoenlijke uitspraak fchrijven moet, want *rekwest* behoort tot de taal van het laagfte *canaille*, en finkt naar de clubs en kroegen van het jaar 1795. O. als 't Neêrd. *verzoek*; fchoon men ook wel *de requeste* als zuiver Fransch woord in het V. zegt, overeenkomstig de vreemde talen. § 57, 100. In 't V. echter beteekent het by ons alleen het *gefchrift*, in 't O. kan het ook een mondelijk verzoek uitdrukken.

REL, M. § 28. als wortelfylbe van *rellen*. By voorbeeld: *de rel ging* (dat is, de *praat*, het *gerucht*,) *maar men onderdrukte dien*. Het woord is van *re-en* (by de Hoogd. *reden*) in den zin van *praten* of *fprekken*, en dus zelfs als primitief van het verbum *rellen*. M. § 28. Van dit *rellen* is 't Fransche *railler*, 't Eng. *to rail*. Zie voorts *raillerie* en *ral*.

RELAPS (instorting, of te rugval). Het Fransche en Latijnfche *relaps* en *relapsus*; maar M. alleen voor de werklj-

- lijke daad van dit vallen, anders en in 't algemeen O. Zie 't Voorw.
- RELIEF. Het zij als rechterlijke opheffing van een verband, het zij voor verlichting van eenig ongemak. O. Voorw. bladz. 61.
- RELIGIE. 't Lat. *religio*, en Fransche *religion* (Godsdienst of naauwgezetheid). V. als in beide talen. § 100, 57.
- REMARQUE. Fr. woord, by ons *aanmerking*. V. § 100, 57.
- REMEDIE. Schoon 't Lat. *remedium*, M. als 't Fr. *remède* en Ital°. *remedio*, by ons hulpmiddel of geneesmiddel. M. als in Ital. en Fr. § 100.
- REN, M. desgelijks. § 28.
- RENCONTRE. Fr. woord voor *ontmoeting*. V. § 100 en 57.
- RENET, appel, dus genoemd, en by ons als zoodanig, M. § 57.
- RENONCE. Fransch, en V. § 100.
- RENONKEL, zie *ranunkel*. V. als bloem. § 57.
- RENTE, V. naar den regel. Het is *snoeiing*, affnijding, afplukking, van *renten* (in 't Engelsch *to rent*, in den zin van scheuren overig,) en dus vrucht van iets. § 95.
- RENTENIER, of
- RENTIER, M. § 24 en Aanteek. 9.
- RENVERSAAL. 't Lat. *reversalis* (wederkeerig) en dus als substantivum gebruikt. O. § 41. — 't Fransche *renversal* zou in zijn beteekenis van *renverser*, omstooten, moeten zijn.
- RENVOOI, 't Fr. *renvoi*, even als *envoi*, by ons O. 't Beteekent *weg-* of *wederzending*.
- REOOL. Zie *riool*.
- RÉPEL, vlashamer. M. § 31.
- REPLIEK. (Andwoord of Wederandwoord daar op). O. Zie 't Voorw.
- REPRESALJE, of beter REPRÉSAILLE. Fransch en V. § 100. Doch

RE-

REPRESSALIEN (altijd meervoudig), het Lat. *repressalia*, daad ter bedwinging van een ons gepleegd ongelijk, by het Recht der Volken gewettigd, en ook wel op de wedervergelding daarvan in 't algemeen toegepast. 't Zij M. 't zij V. als zijnde 't in 't Lat. wel O. maar meervoudig. Waarvan 't II. Deel onzer Nieuwe T. en D. Verscheid. bl. 32.

REPROCHE. Voor *verwijt*, M. als Fransch woord. Doch voor *wraking* van getuigen in rechte, waarin het voor 't Lat. *reprobatio* strekt. V. als dit. § 100, 57.

REPUBLIEK, (Gemeenebest). Het Fr. *republique*, en V. als dit. § 100, 57.

RESCONTRE, beandwoording eener zwarigheid. V. § 100.

RESCRIPT. Het Lat. *rescriptum*, en als dit, O. § 100.

RESCRIPTIE. 't Lat. *rescriptio*, en als dit, V. § 100.

RESERF, voorbehouding, O. Zie 't Voorw. en § 100.

Doch als men met het Fr. *reserve* zegt, V.

RESPECT. 't Fr. woord, en zoo voor *achting* als voor *op- of terugzicht*. O. Voorw. bl. 61.

RESPIJT, uitstel, en als dit, O. Voorw. bl. 61.

RESSORT. Fr. woord, voor omvatting in een kring van bestuur aangenomen, en dan O. naar 't Voorwerk.

REST, wordt V. genomen als uitgang op *st.* Zie § 75. Maar, als wortelfylbe van *resten* ('t Fransche *rester*, het geen 't Latijnsche *restare*, te rug blijven, is) is het noodwendig M. gelijk 't Fr. *reste* ook is. Echter dit strijdt tegen 't onbetwistbaar Gebruik. Van waar dit? — Het is, dat het woord eigenlijk 't zelfde met *rust* is. Het *blijven* is *rusten*. Zie *rust*.

RESULTAAT. Voor uitkomst eener daad of redeneering, als gevolg daaruit voort te vloeien. O. als participium van 't Lat. *resultare* als *ontspringen*, substantivè gebruikt. § 41.

RE-

RETARD (vertraging of uitstel). Fransch. O. by ons naar 't Voorwerk.

RETORD, 't Fr. *retorde*. (Chemische destilleerkolf, krom van hals). V. als dit.

RETORSIE. 't Lat. *retorsio*, te rug keering, 't zij van een bewijsreden, 't zij van een verongelijking. V. § 100.

RETOUR. (te rug keer). Fransch, en O. naar 't Voorwerk.

RETRAITE, (te rug trekking of de plaats waar heen zy geschiedt,) V. § 100.

REU, by onze Ouden *reude* en *rode*, voor *mannelijke hond*, door toepassing, M. schoon het woord V. is, als zijnde *roede*, gelijk *teef* eigenlijk *tepel* is. *Teve noch roode* plach men te zeggen. — § 57. Zie ook *hond*. Zoo zei men in 't vervallen Latijn *muto* voor een *ram*, 't geen in het Fransch tot de algemeene benaming van een schaap (*mouton*) overging. Kwelijk leidt men dit van het Ital. *montone* en dit van *monte* (berg) af. Ook dit *montone* is van *montare*, het bespringen beteekenende, even als wy *springhengst* zeggen. Zie *hengst* en *ruin*.

REUK, V. als präteritum van *rieken*, en dus eigenlijk *rook*. § 96, en dus was 't steeds by onze Ouden.

REUR, M. § 28. Van *reuren*, roeren, schudden.

REUS, eigenlijk *rose*, van *ro-en*, *rijzen*, en ook hoog zijn, maar door de toepassing volstrekt M. In voege dat het Vrouwelijke *reuzin* is. § 55. Oudtijds zei men *riese*, en zoo was het ook M. als wortelsylbe van het werkwoord *riesen*, waarvan Huydecoper. § 28.

REUT of ROET, voor *smeer*. O. als *stof*, en als *gero-et*. § 48, 41. Men zie, by voorbeeld, het geestige versjen van Cats, in den Spieghel, by de spreuk:

De een het bloet,

De ander 't goet.

Het woord is van *ro-en*, druipen en dropen. Ook 't Hoog-

Hoogduitsche *rotz* is er verwant mee. Men zei ook voorheen *roetkeersfen* voor *smeerkaarsfen*.

REUTEL, M. § 28. Van *reutelen*, geluidnabootsend. — Doch dit naamwoord zelf is niet meer gebruikelijk dan in de uitdrukking *de reutel in de keel*, en alleen van *sterwenden*. — Zie voorts *reuzel*.

REUTER, M. Hoogduitsch woord voor een *zeef*, van 't Hoogduitsche *reuten* voor zuiveren, dat eigenlijk ons *uitroeien* is. § 28.

REUZEL, O. als *stof*, en als *reutsel*, van *reuten*, *smeeren*, of *roetsel* van *roet*, waarvan op dit woord. § 48, 86. Maar M. als *ingewand*, wanneer 't het *net* (omentum) beteekent, in welken zin men zegt *zijn reuzel scheuren*, als wortelfylbe van *rosfelen*, *reuselen*, of *rotelen*, *reutelen*, dat is, *snorken*, *rommelen*. § 28. Men schreef, naamlijk, het *rommelen* van den buik toe aan het net, dat daarvan *reutsel* genoemd werd, even als de snuit van een dier in 't Hoogduitsch *rusfel* voor *elefantstromp*, of *varkenssnuit*, van 't zelfde *snorkend geluid*.

REVEIL (ontwaking). Fransch woord maar O. naar 't Voorwerk.

REVEILLE. M. als zijnde in 't Fr. M. en een Imperatief. § 100, 28. Vergelijk *taptoe*.

RÉVEL (droom), M. van *revelen*, uit *revelatio*. — In de tweede beteekenis, *nachtrazen*.

REVENU. Fransch, en M. Echter wordt het by ons wel V. en ook O. genomen als ons *inkomst* of *inkomen*. § 100, 57.

REVERS. Fr. en O. naar 't Voorwerk. By ons, de *tegenzijde* van een penning, de andere mag men met de Duitschers de *schouwzijde* noemen.

REVERSAAL, zie het daaruit verbasterde *renversaal*. § 41.

REVOLTE. Fransch woord van het Ital. *rivolta*, voor *opstand*, *oproer*. V. als dit. § 100.

RE-

REVÛ. 't Fransche *revuë*, en V. door dezen uitgang. § 100.
RHABARBER, zie *rabarber*.

RHIJN, M. als het Latijnsche *Rhenus* bewijst, dat eigenlijk 't Duitsche *rin* (vloed) is, van *rinnen*, vloeien. § 28, 100.

RIB, V. 't Is eigenlijk *streek*, lange *streep* of *reep*. Doch V. als, gelijk wy reeds dikwijls opmerkten, de uitgang in *b* medebrengt. Zie *reep*.

RICHEL, M. in den uitgang, § 28; doch inderdaad V. als adjectief van *rige* of *rijge*, 't zij *lat* daaronder verstaan wordt of niet. § 57. Zie *lat*.

RICHTSNOER, als *snoer*, O. § 39.

RICOCHET. Fransch kunstwoord in de Artillerie, beteekenende een zoo ingericht kanonfchot dat de kogel nedervallende met een kleinen opsprong voortgaat langs het terrein. — 't Woord toont zichtbaar het Neêrduitsch (*te*) RUGKAATSING met een diminutiven uitgang, doch het is van het Spaansche woord *coz*, beteekenende een stamp (met den voet of anderzins) of van 't desgelijks Sp. *cox*, hinking, waarby men opspringt. O. als participium, en ook als wordende *fchot* daaronder verstaan. § 41, 100, 57. Wy zouden in onze taal *welroepsluit* zeggen, en kunnen 't dus ook M. nemen. § 57, en V. als *schoot*.

RIDDERSCHAP, V. § 92. Als *waardigheid* neemt Hooft het O. doch zie § 93.

RIDICULE voor een geknoopte of gebreide werkszak der Vrouwen, verbasterd van *reticule*, netjen; 't is 't *reticulum* der Romeinsche Matronen, waarin zy rozenbladen en andere geurige bladers en bloemen met zich droegen, het geen ook wel eens door mannen geschiedde, wien 't als weekheid en dartele weelde verweten werd. Men zie een voorbeeld in de Verrinen van Cicero.

Als Fransch woord aangenomen, is 't als adjectief waaronder *zak* verstaan wordt, M. § 57. — Als 't *belachlijke* zou 't O. zijn, § 41.

RIEK of RIEKE, vork, M. als wortel van 't werkwoord *rieken* of *reeken* (reiken) § 28. V. als men er *vork* by denkt. § 57.

RIEL, M. door den uitgang. § 28. 't Is goot, van *riën*, *rige* enz. Zie *richel*.

RIEM, M. als deze uitgang over 't algemeen § 84. — Dus in de eerste plaats voor *reep* of *strook leder*, enz. ook voor *bondel* of *pak* papier van 20 boeken, in welken zin men 't echter ook O. neemt, als in *papier van 7 gulden het riem*, waarvan zie op *honderd*. En in de tweede plaats, naar het Gebruik, ook voor *roeispaan*, in welk laatste geval ik echter (ongeacht het Lat. *remus*,) 't V. (als zijnde 't saamgetrokken uit *roe-ing*) verkiezen zou; gelijk er ook natuurlijkerwijze *spaan* onder verstaan kan worden. Ook het Fransch zegt *rame* in 't V. — Het Deensch en Zweedsch *rem* voor ons *riem*, als reep of strook genomen. § 34, 57.

RIET, O. 't Is *geriet*, van *ri-en*, ruifchen, gelijk in 't Engelsch *rufh*, van dit *ruifchen*. Vergelijk *lisch*. — Dat het verwant is met *rillen*, beven, dat is, *ri-elen*, ziet ieder.

RIF. Eigenlijk 't zelfde woord met *rib*, maar in collectiven zin, voor *geraamte*, en dan uit dien hoofde. O. § 49. Voor *reef*, zie boven. Ook voor *balk* blijft het V. en zoo voor eene ondiepte in zee. Zie *rib*. — Voor een foort van strand of van zeebank desgelijks. In dezen zin gebruikt Antonides het woord ook in het meervoudige, anders vreemd. De ware beteekenis is niets anders dan *strook*, en uit *re-en* (als zijnde 't woord *re-ing*), waar *reep*, *reeks*, *ree*, *rij*, *recht*, enz. ook van zijn. Zie § 85.

RIFT, dat is, *gerifte*, O. § 49.

RIJ, V. 't zij voor een *reeks*, 't zij voor een *regel* (of *lineaal*, gelijk men thands spreekt). Te veel is over dit woord gefchreven om hier op te halen. Maar men beden-

denke dat het eigenlijk *rië* dat is het zelfde met *rijge* (reeks) is. § 67. — Kwaliijk wil Huydecoper, dat *rij* slechts de zaken beteekene die op een rechte streep staan. 't Is de *richting*-zelve, en met *richting*, *recht*, en *regel*, van eenen oorsprong. — Ottius in zijne Annotat. ad Fr. Galliam leidt daar het Fransche *ruë* (straat) van af. Ik denk echter dat dit eer van 't Angelsche *row* zij.

RIJF (*rasp*), waarvan *rijven*, dat oudtijds *schrappen*, ook *graven* beteekende, en waarvan *riche* gracht, en ook *vri-en*, omgraven is, waarvan het adjectief *vrij* afkomstig. Het werd oudtijds ook van eene *egge* gezegd. M. § 28.

RIJFEL, desgelijks M. § 28, 57. *Rijfelen*, het werkwoord hiervan gemaakt, is *schaven*, waarvoor men ook *rifeleeren* plach te zeggen. Dus in de *Grimbergsche oorlog*, van een wezendlijk *affchaven* in den eigen zin van het woord, het geweldig voorbyschuiven by het door één hortend gedrang in den Slag verwekt:

Si quamen te gader, ic liege v niet,

Onder hem beiden metten siden,

Dat si jockeerden in 't overliden.

Tvel rifeleerde hem van den bene.

Jockeren is 't Fransche *choquer*, ons schokken; *overliden* is voorbygaan, voorbystrijken. Van *rijven*, werkwoord van dit *rijf*, is *gerijven* of *gerieven*, in mijn jongen tijd veel gebruikelijk voor *iemand dienen met iets*. Het is eigenlijk, voor iemand een moeilijkheid wegnemen, en drukt het *applaner* der Franschen uit, als ware 't *gladden*. *Iemand gerijven* moet derhalve met dit *iemand* in dativo verstaan worden, en *gerijven* is een verbum neutrum, dat geen accufativus heeft. 't Is *inservire alicui*. Maar RIJFELAAR is van 't zelfde woord, doch in den zin van *landloopen*, gelijk *schaven* van ouds ook *loopen* beteekent, zoo wel als *strijken*, waarvan de Duitschers ook *landstreich* zeggen. — Het werd dus ook voor Heiden en Waarzeg-

ger, en zoo 't verbum *rijfelen* voor velerlei foort van *fortilegium* gebruikt.

RIJGE, 't zelfde als *rij* of *rije*, reeks, regel (series), gelijk nog in onze Bijbelvertaling, b. v. I Kon. VII; en

RIJGE, V. voor een *lat*, als *riē*, of als overoud adjectief *ri-ig* of *rij-ig*, of om dat men er *lat* onder verstaat. § 67, 33, 57.

RIJK, O. als zijnde eigenlijk een adjectief, abfolutē gebruikt.

§ 41. Het is *rij-ig* of veellicht *rijing*, en beteekent een *omfrees*, *omtrek*, en dus *uitgestrektheid*. Ook als adjectief gebezigd, is 't *uitgestrekt*, en in den tweeden zin, *machtig*. De *huombres ricos* van oudtijds in Spanje waren geene *rijke* mannen in den tegenwoordigen zin, maar *machtige*.

RIJKDOM, M. Zie § 92.

RIJM, voor den *rijp*, pruina, M. als de uitgang *m* gewoonlijk. § 84. — Voor *eindklank* van het vers meent men 't uit *rhythmus* verbasterd te zijn, dat eigenlijk de *kadans* is; en dus te onrecht. Doch vroegeren hebben 't Gr.-Latijnsche *rhythmus*, uit onkunde daar wel meē verward en het een voor het ander gebruikt. Het woord is Nederduitsch en zou V. moeten zijn, als zijnde eigenlijk *rijing*, dat is *regeling*, of *rijging* (samenfnoering en op rijen stelling) van de verzen, zoo als ook nog in de Fransche taal, *rime*; maar men heeft het O. genomen, mischien om dat men er *geluid* by dacht. Want de ware uitdrukking zou zijn *het rijmgeluid*, of geluid dat twee verzen aan één rijgt, en tot een *rijg* of *reeks* maakt. § 57. Doch zie het II Deel mijner Nieuwe T. en D. Verfch. bl. 97.

RIJP (*rupse*), is eigenlijk *repe*, of *reupe*, dat is, *reep*, van *repen*, 't Latijnsche *repere*, en dus ook M. doch dit *repen*, wordt door het voorzetsel *ge-*, tot *gerepen*, en faamgetrokken, tot *krepen*, *kreupen* en *kruipen* gemaakt (waarvan ook *krepel* en *kreupel* is), en dit *reep*, of *repe* (in de oude uitspraak *reupe*) neemt den V. uitgang *se* aan, en wordt dus *rupse*, waarmeē men 't verwacht, en van daar

daar neemt men 't V. § 74. Zie *rupse*. — *Rijp* werd echter ook by verkorting voor *reepworm* of *kruipworm* gezegd, en dus V. genomen toen *worm* dit geslacht had. § 39, 57. Zie *worm*.

RIJP, pruïna, M. § 28. 't Is de wortelsylbe van het verbum *rijpen*, in den zin van een zacht *beziÿgen*, waarvan *drijven* (nu *druipen*), 't versterkte in beteekenis is; en het hangt dus ook eenigermate met *kruipen*, dat *ge-rui-pen* is, en zoo ook met *rijp*, *rupse*, te famen, en tevens met *grijpen*, waarvan op *reep*. — Het adjectief *rijp* voor *zacht* of *te plukken*, is hier ook van. De *rijpe* vrucht is, die van den boom in des plukkers hand of in 't slijk driipt. Cats, in den Spieghel:

De peer is van den boom en in het slijk gedropen.

RIJP, oudtijds een *befstrate wal*, en nog hier en daar, docht vooral in sommige eïgenamen van plaatsen behouden. 't Latijnsche *ripa*, V. welk Latijnsch woord ook met *repe*, dat is, *streek* overeenkooft. Vergelijk *strand*. § 100.

RIJS of RIJST, Oostersche graan (*oryza*), V. § 100. Schoon het Italiaansch en Fransch *riso* en *du ris* in 't M. zegt.

RIJS, 't zij voor *twijg*, jeugdige *tak* of *scheut*, 't zij voor *riet*, M. als grondsylbe van *rijzen*, uitschieten. Maar collectivè, gelijk het meestal gebruikt wordt, O. § 28, 49.

RIJT, M. als grondsylbe van *rijten*. § 28. Anders *reet*, en dan V. § 36.

RIJTUIG, als *tuig*, O. § 39.

RIL, M. § 28. 't Is van *riën*, beven, waarvan *ri-elena*. Huygens zegt *ryelen* en *ryeling* voor 't *bibberen*.

RIMPEL, M. door de vorming. § 28. Van *riem* (striem, streep), waarvan *riemelen*, in den zin van striemen of dwarsstreken maken. Het grondwoord is *rij*, streek, en maakt *ri-en*, en *ri-ing*, 't geen tot *riem* wordt saamgetrokken. § 85. Van welk *ri-en* ook *ribben* en *ribbelen*, en den appellaam, *ribbeling*.

- RINDE** voor bast, van het *rijten* of spijten, alle schors van boomen by het droogen, eigen, waarvan ook *rimpel* is. V. als zijnde *ri-ende* (participium), § 34.
- RING** moest als *re-ing*, omstrekkung, rondte, V. zijn, maar het veelvuldig gebruik van het verbum *ringen* in verlerlei famenstellingen en afzetsels, als *omringen*, *beringen* (nu *brengeu*), *geringen* (nu *kringen*), *dringen*, *wringen*, *gering*, *kring*, enz. heeft dit nomen als bloote wortelfylbe van dit werkwoord doen aanmerken, en van daar 't M. geflacht dat er onverdeeld aan toegekend wordt. § 28.
- RINKEL**, van *rinken*, rammelen, waarvan ook *rinkinken*, dat is, *rinken- en kinken* door één. M. § 28. Doch *rinkelrooien* is *ringel-ruien*, d. i. *in den ring reien* of dansen. En *ringelooren* is iemand *aan 't oor ringelen*.
- RINKELBOM** (tambourin). Als *bom*. M. § 39.
- RIOOL**, eigenlijk *riolo*, verkleining van 't Italiaansche en Spaansche *rio*, 't Latijnsche *riyus*. O. als diminutief. § 45. Vergelijk *riel*.
- RIS**, M. van *risfen* (Hoogd. *reisen*), dat is scheuren. Anders *rits*. § 28.
- RISICO**, M. Italiaansch woord gelijk er honderden in den koophandel en zeevaart aangenomen zijn, en fomtijds niet als vreemd erkend worden. (Zoo is, by voorbeeld, *schaloos t'huis komen*, niet *schadeloos* of *schadelijk*, maar 't Italiaansche *scaglioso*, dat is, *aan splinters*.) § 100. Zie *agio*. — Even zoo 't Fr. *risque* van *risquer*.
- RISP** (als men voorheen zei voor *ructus*). M. als wortelfylbe van *rispen*, nabootsend woord, doch niet te min verwant met *rijzen*, en oprijzing van dampen uit de maag aanduidende. § 28.
- RIST** of **RISTE**, *reeks*, van *rien* (rijen), gelijk *list* van *liën*. Zie Aanteek. ww. V. om den uitgang. § 75.
- RIT**, M. als wortelfylbe van *ritten*, dat is, *rijden*, waarvan het Hoogduitsche *ritter*. § 28. Vergelijk *gerit*.
- RITS** of **RITSE**, van *ri-en*, waaruit *rinde*, *rijten* (zie *rin-*

rinde). Dat *rits* echter, als wortelsylbe van *rijsen*, M. is, is klaar. § 28. V. § 75. — Hiervan *rijselen*, 't geen eigenlijk een geluid van scheuring is. In 't Perzisch is *ریس* (*risch*,) gekwetst.

RIVEEL ('t Fransche *reveil*), by onze Ouden voor feest aangenomen, O. § 44. 't Is eigenlijk de feestmorgen: want de feesten vingen aan in of met de nacht.

RIVIER. V. als 't Fr. *rivière*, van 't Lat. *rius* gemaakt. § 100.

ROB, M. als *visch*. § 57. Doch

ROB, 't Medicijnsche woord, waarvoor wy *gelei*, en in goed Hollandsch *lil* zeggen, (of ook wel *konserf*,) V. als *gelei* en *conserva*. § 100, 57.

ROB voor de buik van een visch. V. door den uitgang op *b*.

ROBIJN, M. als er de *steen*, O. als er de *stof* door uitgedrukt wordt. § 57, 48.

ROCAILLE. Fransch adjectief, van *roc*, *roque*, of *roche*, ons *rots*, en dus substantivè voor rots- of schelpwerk gebruikt. O. § 41, schoon de Franschen 't in dezen zin V. nemen.

ROCH, gelijk men het woord nog naar de oude wijze en ter onderscheiding van *rog* of *rogge* (*filigo*) schrijft. M. als *visch*. § 57. 't Woord is eigenlijk van ouds *doornrug*, als in het Hoogduitsch *thornback* van de doornige rug. Doch zie *rug*.

ROCHEL, M. door de vorming. § 28. Den *rochel* in de keel hebben, zegt men.

RODAAN, M. om dat het de Latijnsche naam *Rhodanus* is. § 100.

ROEDE, V. Van het thema *ro-en*, *rijzen*, groeien. § 72 en Aanteek. *ccc*. Het thema is in de *r* van *rijzen*, waarvan *rijs* en *riet*, en ook uitstrekkings beteekenend. Hier van *rociën* in den zin van uitstrekken, of *met een roede meten*, met een kunstwoord (*de pithometrie*). — Groeien is niet anders dan *geroeien*.

ROEF of ROEVE, V. als adjectief *ro-ig* (§ 33); het zij

voor de zoogenoemde *tent van een schuit*, voor eene schuine afdakking (als de roef der doodkisten), het zij voor de *korst op een wond*, die men thands gewoonlijk de *roof* noemt. *Hrof* in het A—S. (*hrop*), en *raaf* en *rouf* in het IJslandsch, beteekent *dak*. In 't oud Duitsch *ruf*. Vergelijk Huydecoper op Melis Stoke, I Deel, bl. 552.

ROEK voor *hooitas* of *hooiberg* is niet anders dan *ro-ig* van de wortelsylbe *ro*, of van *roel* (roede) als staak. V. als eigenlijk adjectief. § 33. Vergelijk *rok* of *rokke*.

ROEK, M. Verouderd woord, waarvan ons *roekloos*, en wortelsylbe van 't oude werkwoord *roeken*, acht geven. § 28. — Ook zei men oudtijds *roek nemen*, als *acht nemen* op iets. Dus Claes Willemsz in *der Minnenloop* b. v. :

Vand' gecker minnen stuck

Heb ic ghescreuen veel en duck:

Van rechter goeder edelre minnen

Die goede menschen inden sinnē

Lieflic dragen mit reynen moede

Daervan secht ons ander boeck.

Ten derde wilic nemen roeck

Van ongheoirlofde minne te spreken.

ROEK of ROOK hoois, voor stapel hoois, dus opéén gehoogd om *uit te rooken* of te droogen. M. § 28.

ROEM, M. Zie § 84; en dus ook in 't volständig Gebruik, schoon het als *ro-ing*, verheffing, eigenlijk V. zou moeten zijn. § 85. Het Deensch heeft *rose* en *roes*, voor *roemen* en *geroemd*, van het zelfde thema.

ROEMER, M. door de vorming. § 28. 't Is de beker die *roemt*, of waarmee men *roemt*; dat is, den genen wien men ter eere drinkt, uitroept of verheft. Een *roemer* drinken of instellen is, wat men federt noemde *een gezondheid* (later, met een Fransch woord, *een conditie*, of met een Engelsch, *een toast*) drinken of instellen. *Roemen* is met stemverheffing noemen. Ik ROEM den *Gastheer*,

heer, ik ROEM het Vaderland, zeiden onze Voorvaders in hunne gastmalen. Doen wy ook zoo, en zijn wy Hollanders! — Op gelijke wijze is het Fransche *blazon* van 't oude *blazonner*, dat is, roemen, uitroepen by trompetgeschal, en van ons *blazen* gemaakt. Wy voegen dus *pochen en blazen* te samen, en spreken ook dus van *uitbazuinen* voor roemen. — De Vlamingen maakten van ons *roemer, reumer* (de *oe* op zijn Hoogduitsch uitsprekende,) en van daar *ruimer*, en verbeeldden zich toen dat de beker dezen naam van *ruimen* in den zin van leëgmaken had, waarom zy het in hun Fransch door *bois-tout* vertolkten. — De Engelschen spreken van een *toast* in den zin van dit ons *roemen*, zonder te weten wat zy zeggen. *To toast* is rooften, en *a toast* een stuk geroost brood, het geen zy met boter gewoon zijn te eten, of ook wel in een glas waters laten uittrekken, om dit by hun spijs te drinken, als wordende daardoor de rauwe hardheid van 't water weggenomen. Doch hun *toast* voor het drinken ter eere van iemand is eigenlijk *a tofs*, een aanstoten van 't glas met den mededrinker (nu verouderd), en dus spraken zy ook oudtijds. Dit aanstoten noemde men *klinken*, en hiervan de oude uitdrukking *drinken en klinken*.

ROEP, M. § 28.

ROER, als wortelsylbe van *roeren*, M. Dus in *den roer zijn*. § 28. — Als *riem, stuurriem*, van *roeien*, zou het als *rocier* of *roeder* M. zijn, gelijk de Hoogduitschen hun *ruder* ook oudtijds gebruikten; maar het is by ons ontwijfelbaar O. om dat men *het geroer* plach te zeggen. § 51. — Ook als *schietgeweer*, niet zoo zeer om de overeenkomst van gedaante met een Scheepsroer, als wel van het Hoogd°. *rohr*, d. i. *buis* of *pijp* dus genoemd, desgelijks O. § 57. De Ouden zeiden niet te min *roere* voor *roering*, of *beroerte*, en dus V. § 67.

ROER, als *riviernaam*, is V. § 57.

ROERDOMP, vogel, en als zoodanig, en ook door de vorming M. § 57, 28. 't Is voor *domproerer*, gelijk *beschik*al voor *albeschikker*, *slijpschaar*, *kwistgoed*, en dergelijke. *Roer* is dus het thema des werkwoords *roeren*. *Domp* is het *gas* of *slikvocht* dat uit de moerasfen rijst, waartoe 't Engelsche *doom*, ons *dompig*, *damp*, en *bedompt*, behooren.

ROERVINK, als *vink*, by 't Gebruik M. Zie echter *vink*. Het is meest in persoonlijke toepassing gebruikelijk, en dan in geslacht het onderwerp der toepassing volgende. § 39, 55.

ROES, voor *bedwelming*, als wortelsylbe van *roezen* (rui-schen in 't hoofd), M. maar als verwant met *roze* en *ruze*, of *roeze*, V. § 28, 74.

ROEST, V. in zijn eigen beteekenis, welke niet anders dan *rust* is. (Zie *rust*.) M. als wortelsylbe van *roesten*, (§ 28) M. in gebruik. — *Een oud-roest*, voor *opkooper van oud ijzer*, verdient hier geen melding; dan alleen, dat men voorheen by verkorting *oud-rust* zei, voor *oude rusting-kooper*, dat is, *kooper van oude harnasfen*, enz. *Rust-kamer* was zoo altijd de naam voor *rustingkamer*. — Dat men *een verroeste* of zelfs by verbastering, een *roestige keel*, *strot*, of *stem* zegt, is mischien niet van dit *roest*, maar van 't Deensche *røst*, dat is *stem*. Het is *verstemde keel*, of *ontstemde*. Welk woord met ons *gerucht*, het Hoogd. *ruf*, ons *roepen* enz. samenhangt.

ROET, voor *buik- of schoorsteensmeer*, O. als *stof*. § 48. Thands kent men 't alleen nog als *schoorsteenvlokken*. Oud-tijds was 't *reuzel*, en alle *vet*. Men sprak van *kaarsen van roet*, en van *beulingen* met *gort* en *roet* te stoppen, enz. Waaryan de voorbeelden by Cats veelvuldig zijn, en waarvan ook ons *reuze* is. In 't Vlaamsch zegt men *ruet* of *reut*, van welk woord ons *reuzel* gevormd is als zijnde eigenlijk *reutsel*, even gelijk men *smeersel* van *smeert* zegt.

ROE-

ROETERT (kaauw, graculus), M. als *vogel*. § 57.

ROFFEL of ROVEL, dat is *schaaf*; van *rowen*, als *rowel*, *royel*, *ruivel*, *rijvel*, werktuig, dat het ruwe glad *rijft*, of glad *wrijft*, het geen *schaven* is. *Roffelen* is dus *rovelen*, *schaven*, maar by uitbreiding neemt men 't ook voor *saan*; *uit-* of *afkloppen*. M. § 28.

ROFFEL van de trom, is de *trommelslag* in 't algemeen. In byzondere beteekenis is 't van *rufen*, roepen, het *appel*. Desgelijks M.

ROFFEL, RUFFEL, of ROEFEL was ook oudtijds een *schop* of *houweel*. Van *raven* of *raffen*, waarvan ook in 't Hoogduitsch *raffel*, een *schraapjzer*, M. § 28. Hier van wordt *roffelen* ook in den zin van *krabbelen* gebruikt, en by uitbreiding op *geesfelen* toegepast, waarvoor men op gelijke wijze iemand *de rug schuren* zegt.

ROFFIAAN, M. § 55. Hoerenwaard of koppelaar. Doch waarvan dus genoemd? — Van *roffe*, d. i. *raap*, knol. — Het is dat men oudtijds denzulken ter straffe een raap in den endeldarm drong, 't geen ook de *piga* by Horatius is.

ROG of ROCH, M. als *visch*. § 57.

ROGGE, V. als *plant*. In 't Slavoonsch ꝑꝝꝛꝛ (*roch*). In 't Latijn *filigo*. § 57, en 33.

ROK, 't oorspronkelijke waaruit het vervrouwlijkte *rots* door 't Franche *roche*, oudtijds *roque*, waarvan *rocaille*. V.

ROK (kleeding). 't Woord schijnt eigenlijk *ro-ig*, dat is, *omronding*, omgeving, en zou dus door zijn aart, V. zijn; maar is van den oudsten tijd af M. gebruikt. Veellicht is het *rek*, wortelsylbe van *rekken*, ook *rokken*, en dus inderdaad *oversbrekking*, en op deze wijs M. § 28. In den Roman van Limb. lees ik dus;

Die and' jonf', die wel ghedane,
Hadde ene linine jupe ane,
En enen witten roc onder.

ROK,

ROK, of ROKKE, als *spil*, eigenlijk adjectief, waaronder men dit zelfde *spil* verstaat, en dus van geslacht als dit. § 57. Zie *spil*. Het woord *rok* in dezen zin is genoemd van het *rokken*, dat is, *samenhoopen van het vlas*, dat men er om windt. Echter verwant met ons *rakken*. Zie *rak*, *roek*, *rook*, en 't vorig artykel, *rok*.

ROKKEN, 't zelfde woord, maar O. als meer zulke verlangde uitgangen, welke men onderstellen mag in den oorsprong diminutiven te zijn. *Rokkijn*, dat thands *rokjen* zijn zou, schijnt niet anders. § 45. Doch veellicht is 't het Deensche woord met het lidwoord, even als *marken*, by voorbeeld. Zie *marken*.

ROL, M. door de vorming, van *ro-en*, *roëlen*. § 28. Ge-lijk het dit geslacht ook in het Fransch behouden heeft. 't Misbruik alleen heeft het voor V. doen doorgaan. — M. derhalve 't zij men 't voor 't Fransche *role* of *rouleau* neemt. *Rolle* echter als *rolling* is V. te dulden, als in het Hoogduitsch. § 67.

ROLLAGE, of ROLLAAG, steenen rand voor het afrollen van de aarde of 't puin (langs een pad), V. § 39. — 't Woord niet te verwarren met het nieuwe *rollade*, dat eigenlijk *roulade* en volkomen Fransch is.

ROMAN, buiten alle mogelijkheid van bedenking, M. als in alle talen. § 100. Men plach voorheen *romant* te zeggen, als participium van een verbum *romer*, dat eigenlijk Latijn spreken beteekende, door 't welk men 't Fransch verstond. De accent des woords valt op de laatste fylbe.

ROMANCE. Eigenlijk Spaansch woord, en de Spaansche half Latijnsche taal of die van het Zuiden van Frankrijk by de half Arabische bechaving beteekenende, doch later toegepast op verhalen in die spraak opgesteld, en op navolgingen van zulke verhalen in proze of dichtmaat. V. § 100.

ROME, O: als alle namen van steden. § 57.

RO-

ROMENY, d. i. Wijn van Romanië. Een der zoete Wijnen, voorheen zeer gezocht. M. als wordende *wijn* daaronder verstaan. Vergelijk *malvezy*. § 57.

ROMMEL, M. § 28.

ROMMELPOT. M. als *pot*. § 39.

ROMMELZODE. V. door den uitgang.

ROMP, M. als wortelfylbe van 't ongebruiklijke *rompen*, in 't Fransch *rompre*, in 't Latijn *rumpere*, waarvan het even zoo is als *tronk* van *truncus*. Het beteekent dus het *hoofdelooze lijf*.

ROMP-SLOMP, famenstelling van twee adjectiven, maar in toepassing als zelfstandig, M. gebruikt, schoon beide geslachten (naar den aart van het voorwerp) toelatende. 't Beteekent eigenlijk een verwarring van gebroken stukken. Zie *sommer*. — Men onderstelt er *hoop* (*acervus*) by. § 57.

ROND, adjectief, als substantief gebruikt, O. § 41.

RONDAS. Dit woord heeft niets met *asch*, noch ook met *as* gemeen. De uitgang is Italiaansch, *rondazzo* of *rondaccio*, in 't Fransch *rondache*, waarom het ook den klemtoon op de laatste fylbe heeft. 't Is M. § 100. doch tevens O. wanneer men er *schild* onder verstaat, of het woord als een uitheemsch, en even als *rondeel* (dat ook voor *rond schild* gebruikt werd) beschouwt. § 57. De Franschen noemden 't oudtijds *rondelle*, en hem die zulk een rondas voerde, *rondelier*.

RONDE en

RONDTE, V. Zie § 33 en 95.

RONDEEL, O. als vreemd woord, of waaronder men *slot* of *kasteel*, of *bolwerk* verstaat. § 100.

RONZEBONS, draagbaar poppenspel, nieuwlings opgekomen. Het woord is verbasterd Engelsch, uit *to rouse* en *punch*. Mr. Punch is in Engeland wat een Jan Klaasfen of Jan Potaadje by ons, of een Hans Worst in Duitschland is; en *to rouse* is beweging of leven maken, waarvan

van ook ons *roezemoezen*, en hangt samen met ons *ruzie*. — Het woord is dus wat wy *een Jan Klaasfen-spel* zouden noemen, of eenvoudig *een Jan Klaasfen*. M. derhalve. § 55.

Maar wat is *Jan Klaasfen*? — Eigenlijk verbasterd uit *Jan klots* (d. i. Jan klomp), om dat zijn oorspronkelijke hoofdeigenschap in zeer groote, zware, en wijde klompen (of, als men zegt, holsblokken) bestond, waarmee hy een geweldig gerucht maakte, 't welk men *geklots* of *klotsen* noemde.

Jan Potaadje is ook een verbastering, voor *Jan pots*, na de *rommelpot* genoemd, gelijk men in mijn kinderlijken tijd ook *Jan met den rommelpot* zei, als dit speeltuig op de dorpen, en elders by 't gemeen, nog in gebruik was.

En *Hans Worst* dan? Deze naam heeft zijn oorsprong in den tijd als de mannen een zeer vooruitstekende gulp aan de broek droegen, 't geen door deze potfenmakers tot in het belachelijke en aanstootelijke gedreven werd.

ROODAARD, anders *roodkrijt*. O. als stoffe, en V. als aarde. § 48, 39.

ROODBAARD, ROODKIN, ROODMUTS, en al dergelijke M. om dat men het woord op man toepast. § 55. Vergelijk *hompelbeen*.

ROODBORST. Vogel, en als zoodanig, M. schoon in zichzelf, V. § 57, 39.

ROOF, M. als stamfylbe van *rooven*, dat eigenlijk *affschaven* is, en, by uitbreiding van beteekenis, met geweld nemen. § 28. Hoe 't werkwoord *rooven*, Hoogd. *rauben*, met het Lat°. *rapere* samenhangt, ziet ieder.

ROOF, ROVE, korst op een wond, V. als verouderde uitspraak van *roef* of *roeye*. Zie *roef*. Oudtijds zei men ook *rap*, waarvan 't adj. *rappig*, d. i. met roven en korsten van wonden bezet.

ROOI, als wortelfylbe van *rooien* of *roeien*, dat is, *peilen*,
en

en bij uitbreiding van beteekenis, *ramen* of *gissen*, M. § 28. De oorsprong des woords is in *roede*. Zie ook *rad*. *Rooi* was by onze Ouden ook *orde*, gelijk by de Franschen *conroy*, waar *desroy* tegen over stond als *wanorde*. Hiervan ook *arroy* en *desarroy*. — *Geen rooi van iets hebben*, zeggen de onzen, voor *geen* gising daarop te kunnen maken, of liever, geen rekening.

ROOK, damp. Oorspronkelijk als adjectief *ro-ig*, opstijging, en dus V. § 33; doch als wortelsylbe van *rooken*, M. § 28; 't geen het tegenwoordig Gebruik meest voor zich heeft.

't Een en ander laat zich op 't woord toepassen, 't zij men er *damp* (fumus) of *hooitas* (acervus) door verstaat. Wanneer men echter onderscheid maken wil, zal ons het innig gevoel in het eerste geval het V. en in het laatste het M. doen verkiezen. Doch ook dan is er geen regel voor te schrijven. Zie van 't Thema *ro* Huydecoper op Melis Stoke.

ROOM, M. naar den algemeenen regel, § 84; schoon het woord eigenlijk *ro-ing*, dat is, *samenloopfel* is, zoo dat *room* eigenlijk niet de melk-zelf, maar de zich daarop vergaderende vertigheid is, gelijk wy 't in Holland ook onderscheiden. — En dus ook het vel op de gekookte en verflagen *melk*, in 't Grieksch *γρᾶυς*, waarvan 't Fransch *gras* voor *vet* heeft. Athenaeus brengt er een dubbelzinnigheid over by, om dat het zelfde *γρᾶυς* een *oud wijf* beteekent. (Libr. XIII.) Het is of men by ons zeide: *Blaas of schuif het rimpelig vel ter zijde, en gebruik het onderste*.

ROOPAARD. Dus genoemd houten onderstel van een stuk geschuts op *rollen*, van de kleur die men 't geeft, zoo geheeten. Indien echter de naam niet eigenlijk *rolpaard* is. Zie voorts *paard*. O. als *paard*, § 39.

ROOS, V. als de Latijnsche naam *rosa*, en bovendien als
bloem.

bloem. § 100, 57. — Ook voor het *middenpunt van een gewelf*, waar de bogen (zoo men 't noemt) vergaderen, van ouds by de Bouwkunstenaars, om het toelopen der verscheidene holronde bogen van rondomme als bloemblaaden in dat ééne punt, *de roos* genoemd, waarvan ook een *roos-gewelf*, en waarvan de spreekwijze, *onder de roos*; 't geen het zelfde is met *in besloten kamer* en niets gemeen heeft met het *sub rosa* der Ouden, dat is, *onder den dronk*, of *onder de maaltijd*, en dus wezendlijk onder de rozenkranfen, waar zy zich, by de vrolijke feesten aan tafel, meê kroonden.

ROOS, (Erysipelas). V. als zijnde 't præteritum *rose* van 't oud-Engelsche *to rise*, en beteekenende dus *opzetting*. § 36.

ROOSTER, M. door de vorming van *roosten*, dat van *rooden* is. § 28. Zoo het echter 't Lat. *rastrum* niet is, waarmede 't in samenhang staat.

ROS, Q. als *paard*, gelijk ook 't oudere *ors* was. § 57. Zie *paard*. — Zoo zei men ook *rosfide*. Doch men onderscheidde door *ros* het gewone rijd- en reispard eens ridders, door 't laatste zijn strijdpard, by de Franschen *dextrier* genoemd, om dat de schildknaap het aan zijn rechterhand voerde. De *rosfide* was eigenlijk 't Fransche *rogucin*, diminutief van *rouce*, dat ons *ros* is, en ontaarde weder in *roncin*, waar men in 't slecht Latijn *roncinus* van maakte. *Dextrier* (of ook *destrier*) is van *dextra*, gelijk men ook zei *mêner cheval en destre* of *dextre*.

ROSMARIJN. Plant, en als zoodanig, V. § 57.

ROT, bende, van ouds V. als *roede* (dat is, *staf*), waar het van afkomt, of liever, 't zelfde woord mede is. Nicetas Choniates kent dit woord reeds als Vlaamsch, en noemt het *ῥοῦρα*, het geen hy met *σύνταγμα* (bende) vertolkt, en 't welk dus dit geslacht van het woord ook bevestigt. Ook heeft Vondel het dus nog meestal. Sedert heeft

heeft men het veelal O. gebruikt, gelijk 't V. en O. veel verwijfeld zijn. Doch het is natuurlijk dat men 't als een collectivum aanmerkt. § 49. De *virga* of wijngaardstok der Centurionen in de Romeinsche Legionen mag het wellicht by ons ingevoerd hebben.

ROT of RAT. Zie op *rat*.

ROTGANS, vogel, maar V. als *gans*. § 39. De naam is van 't vliegen in rotten of benden, of by zwermen.

ROTONDE (Fransch), voor een rond gebouw. 't Is het Italiaansche *rotonda*, en als dit, V. § 100.

ROTS, V. Ons eigen woord is *rok*, 't geen by de Franschen, met wien wy 't gemeen hebben, als by ons, M. doch vervrouwelijkt is, in hun gewone toevoeging van de *e* feminin, waardoor zy dan *roche* en *roque* schreven, beide als 't laatste uitsprekende. Toen men naderhand de *ch* niet meer als *k* maar op de tegenwoordige wijze las, ontstond hieruit de tegenwoordige uitspraak van *roche*, en het woord kwam aldus veranderd tot ons te rug. — Van daar zeggen wy in 't V. *rots*, gelijk wy de *ch* der Fransche altijd door *ts* uitdrukken. Even zoo ging het met *pak* of *pok*, in 't Latijn *poccus*, in 't Fransch *poquet* en *paquet*, en *poche*, als *pots* weder overgenomen, en meer anderen. Zie de Aanteek. op' mijne *Verhandel. over het Naïve*, in mijne *Taal- en Dichtk. Verscheid.* II. Deel.

ROTTE, rivier, V. § 57.

ROTTING, V. 't zij voor *rot-wording*, het zij voor *riet-staf*, en in den laatsten zin, verwant met het Fransche *roseau*, en 't Engelsche *rush*, en ook met ons *rode* en *rot*, roede. Echter is in dit geval de uitgang *ing* byvoeglijk, en eens met *ig*; en dus mag men het in dezen zin M. gebruiken, als *stok* of *staf* daaronder verstaande.

§ 33, 57.

ROUW, als wortelfylbe van *rouwen*, M. § 28. Doch men zegt wel:

II.

E e

Geen

*Geen dragen van den rouw , is 't blijc der rouw van 't hart ,
of*

't Gevoel der rouw hangt van den rouw niet af.

Het is klaar , dat men 't dan V. gebruikt als *rouwing*.

§ 34. Doch wezendlijk is er geen verschil ten aanzien der beteekenis. De samenhang van dit woord met het oude *roeken*, waarvan ook het Oud-Engelsche *routh* voor *zorg*, enz. en welk *roeken* (ter harte nemen) met *raken* verwant is, en met dit een gemeen präteritum heeft, naamlijk *rocht*, verdient hier onze opmerking.

ROZELAAR, M. als *appelaar*, *hazelaar*, *ijfelaar* enz. van de werkwoorden *appelen*, *hazelen*, enz., dat is, *appel maken*, *hazels maken*, zijnde *haze*, en 't daaruit gevormde adjectief *hazel*, 't zelfde als *aas*, of *aat*, waarby deze noot van den *eikel-* of *ekel-*, dat is, scherpe oneetbare en *ekelende* noot onderscheiden wordt. Zoo ook is *ἄκυλος*, *ἄχυλος*, *onmakend*, *omvoedend*. Men kent het woord *ekelen*, by de Duitchers nog overig. Het is met *eik* en met *edik* van den zelfden oorsprong, § 28.

ROZIJN. Zie *raizijn*.

RUET. Zie *roet*.

RUG, beschouw ik liefst als zijnde *rig*, dat is, *rij-ig*, van *rij* (rechtheid), waarvan ook *richel*, en derhalve V. § 33. Het is dus het *rechte*, de *richting*, van 't lichaam. Niet onnatuurlijk evenwel kon men 't ook uit *ru-ig* (*ru-wig*) van *ruw*, als een saamgetrokken woord afleiden, in zin of samenstemming van en met *doornig*, gelijk men ook de *spina dorfi*, by ons *ruggegraat*, zegt, van de uitstekken der wervelen waar zy uit bestaat, in het Grieksche *ῥαχίς*. In dezen zin en opvatting zou het ook V. zijn. — Niet te min is het M. geslacht in dit woord zeer gevestigd, en van zeer oud. Men mag het dus als van het verloren verbum *riggen*, in den zin van *opgericht maken*, beschouwen, § 28: en zeker moest dit bestaan, als

er

er 't derivatief *richten* uit voortspuiten zou, 't geen noodwendig het vroeger participium *ge-rigget*, *gericht*, onderfelt.

RUI; 't zij als *stroom* of *greb*, van 't Italiaansche *rio*, 't Latijnsche *rivus*, en 't oud Fransche *reu*; 't zij als aandrift, van *ruyen*, voor 't Fransche *ruer* en Latijnsche *ruere*; 't zij als verbastering van *rei*, altijd M. § 100, 28, 57. En zoo ook

RUI, voor de daad of den staat van *rui-en*, als wanneer men zegt: in den *rui*. § 28. *Ruien*, naamlijk, de vederen verliezen, is eigenlijk, *ruw worden*, of *ruw zijn*. Vergelijk *rafel*.

RUIF of RUIVE, schuine lat- of bieshorde in een stal, waarachter men 't hooi werpt, is niets anders dan *roef*, dak. V. § 33.

RUIG, O. als adjectief. § 41. 't Is eigenlijk *ru-ig*, *ru-wig*, van *ruw*.

RUIGT, voor onkruid; in eigen of overdrachtige toepassing, O. als zijnde dan *het geruigte*, collectivè. § 49. Doch

RUIGTE, V. als de uitgang aantoot. § 95.

RUIKER, M. als de vorm van 't woord medebrengt. § 28.

RUIL, M. van *ruilen*. § 28.

RUIM, O. als zijnde een adjectief. § 41. Doch de oorsprong is in *rui*, dat is, *roe*, als *meetstaf*, *roe-en* (nu *roeien*), als *meten*, maakt *roe-ing*, dat tot *ruim* saamgetrokken, de bloote en ledige uitgebreidheid uitdrukt; en het adjectief daarvan gemaakt, zou eigenlijk *ruimig* zijn. Doch ons tegenwoordig *ruim* is even als *lucht* voor *luchtig*, *vocht* voor *vochtig*, en meer zulke adjectiven.

RUIMTE of GERUIMTE, V. § 95.

RUIN, voor *paard*, M. om de kunne. § 55. Het woord is van 't oude *wren*. Zie *hengst*. In 't Latijn ook *run-cinus*, in 't Fransch *roncin* en *rouci*. Zie Burman, bl. 335.

't Is dus van het *wrenfchen* genoemd. 't Woord *roncin* zelf is ons *wrenfching*. Het oude *ruen* voor 't hitfig zijn der herten en paarden, en 't Franfche *rut*, hangen hiermede famen. Vergelijk *reu*. — Doch voor *gefne*den paard is het een geheel ander woord, en eigenlijk *geruin*, voor *geruiging*, van *roe-en*, voor *ontroeden*, de mannelijkheid ontnemen, even als men *schillen* en *bolfteren* voor *ontschillen* en *ontbolfteren* zegt.

RUÏNE, Fransch woord; by ons altijd en van de oudfte tijden af reeds in zwang; het Lat. *ruina*, en als dit, V. § 100. De Hoogduitfche taalmet doet thands het verftandeloofze *bouwval* daarvoor indringen. *DI meliora!*

RUIT, een vlak door vier gelijke rechte lijnen omfloten, in 't Gr.-Lat. *rhombus*; doch V. en zoo ook

RUIT, als glasruit, V. Zie Aanteek. *dd*. 't Is eigenlijk *geruite*, namelijk *vlakke*, door ééne *ru* of *roe* (dat is, *lengte* of *maat*,) bepaald of omperkt, en drukt dus een vierkant uit, het zij recht of fcheefhoekig. Vergelijk *ruim*. De glasruit in 't byzonder by ons, ftaan tusfchen *roeden*, gelijk men het noemt, en zijn dus *ge-roet*.

RUITE, als plant, en als het Latijnsche *ruta*. V. § 57, 100. En zoo derhalve is ook *wijnruit*.

RUITERY, V. als de uitgang meëbrengt. § 69. Van 't verbum *ruiteren*, frequentativum van *ruiten*, 't Franfche *roder*. Want *ruiter* is niet *rijder*, als men zich veelal heeft ingebeeld, maar *buiter*, plonderaar, fchoon die twee woorden lang met elkander verward zijn.

RUITING. Verouderd, maar beteekenende het lange zwaard der ruiters van voorheen. M. als wordende *degen* daaronder verftaan. § 57. — In 't V. beteekent het de daad van *ruiten* zelve.

RUL, voor *wagenren*, als wortelfylbe van *rullen* of *rollen*, *wagenvoeren* of *mennen*. M. § 28. hoezeer Hooft het V. maakt, by wien 't echter het Engelsche *rule* is, *ftreck* of

of *regel* beteekenend. 't Geen men thands *rijden* en *rosfen* zegt, zeiden onze Vaders *rollen* en *rosfen*, waarvan 't eerste op het wagenvaren, het laatste op 't ros- of paardrijden sloeg.

RUM, uit *suiker* geftookte geest; uit het Engelsch. Liefst V. als *geest* in dien zin. Men zie dit woord. Doch als *drank* genomen M. als dit. § 57.

RUMOER (gerucht, als men thands zegt, doch eigenlijk ongeregeld gefchreeuw en beweging), fchoon 't Latijnsche *rumor*, en Franfche *rumeur* zijnde, O. § 57.

RUN, 't zelfde als *ren*, loop, en van *runnen*, 't geen ook voor *rennen* gebruikt wordt, doch anders fremmen of 't doen ftilstaan van een vocht beteekent. Zie 't volgende *run*. M. § 28. Zoo ook *waterrun*, of *rin*, van *rinnen*, vloeien. — Zoo men 't als *ron* aanmerkte, zou het V. zijn, als praeteritum, doch het is met *ren* en *rin* van 't Hoogd°. *rinnen* een bloot dialektverfchil.

RUN, Looiers werkftof, V. eigenlijk contractie van *roing*, fremfel, om 't doen krimpen en dicht worden, of fremmen van 't leder. § 34. Van dit *run* vindt men ook 't werkwoord *runnen* voor *fremmen*, of doen ftilstaan van 't vloeien. Dus Vondel in zijn Altaargeh. II Boek :

*Indien Gods rok ooit runde een rooden vloed
Des bloeds. —*

flaande op Matth. IX, 20.

RUND, O. om dat er *dier* onder verftaan wordt, het woord is *rund-* of *runderdier*. § 57. 't Meervoudig is *runderen*. Onze Ouden zeiden ook *rent*, en desgelijks *rentyleesch*. Dit *rent* is van 't oude *renten*, flachten, in 't Engelsch *to rent*, fcheuren, waarvan ook *rente*.

RUPS, zie op *rijp*. Het is het vervrouwelijkte van *rupe*, en verwant met *ge-rupen*, dat nu *kruipen* is. De overeenftemming met het Latijnsche *repere* is zichtbaar. Dus leest men by Maerland *Sp. Hift.*

In sine colen vant hi vele rupan

Sijn cruut eten en dorcrupen.

Ook noemt men het dier elders *ruip*.

RUST, V. als van *ruēn*, nog in 't Hoogduitsch overig.

§ 57. Het *ruēn* waar 't uit voortkoomt is *streven*, en 't voleindigd streven is *rust*. Ook V. voor *rusting* in *oude rustkooper*, en 't oude *rustkamer*. — En zoo was ook 't oude *rust* waarvan *rasten*.

RUSTING, voor *harnas*, V. § 34.

RUZIE, eigenlijk *ruzy* of *ruzing*. Van 't Italiaansche *ruzzare*, 't Thema is *ru-en*, met *ruw* en *ru-eren* verwant, en waarvan ook *ruizen* en *ruifchen*, en *roezemoezen*, faamgesteld uit *roezen* of *ruzen* en *mozen* of *moezen* (brui-fchen), waarvan op *most*. § 34, 67, 69.

B.L.

W. E. D.

